

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYAL PSİKOLOJİ BİLİM DALI**

**ALGILANAN ERKEKLİK TEHDİDİNİN VE ERKEKLİK İLE İLGİLİ
OTOBİYOGRAFİK ANILARIN TECAVÜZ OLASILIĞI VE KADINI
İNSANLIKTAN ÇIKARMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Doktora Tezi

Fatma YAŞIN TEKİZOĞLU

Ankara-2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYAL PSİKOLOJİ BİLİM DALI**

**ALGILANAN ERKEKLİK TEHDİDİNİN VE ERKEKLİK İLE İLGİLİ
OTOBİYOGRAFİK ANILARIN TECAVÜZ OLASILIĞI VE KADINI
İNSANLIKTAN ÇIKARMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Doktora Tezi

Fatma YAŞIN TEKİZOĞLU

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Nurhan ER

Ankara-2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYAL PSİKOLOJİ BİLİM DALI**

Fatma YAŞIN TEKİZOĞLU

**ALGILANAN ERKEKLİK TEHDİDİ VE ERKEKLİKLE İLGİLİ OTOBİYOGRAFİK
ANILARIN, TECAVÜZ OLASILIĞI VE KADINI İNSANLIKTAN ÇIKARMA
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: **Prof. Dr. Nurhan ER**

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Doç Dr. Derya HASTA (Sosyal Psikoloji ABD Başk.)

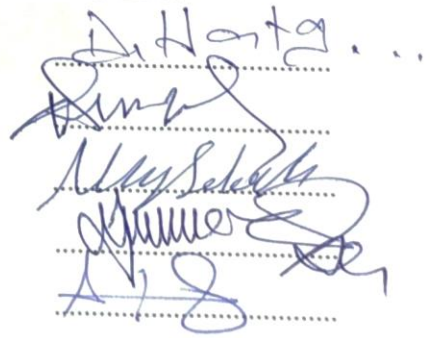
Prof. Dr. Nurhan ER (Danışman)

Prof. Dr. Nuray SAKALLI UĞURLU

Prof. Dr. Ali DÖNMEZ

Doç. Dr. Ayda BÜYÜKŞAHİN SUNAL

İmzası

Tez Sınavı Tarihi

01.07.19

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../...../2.....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimimin başladığı günden itibaren ihtiyaç duyduğum her an desteğini esirgemeyen, bilgisinden ve deneyiminden fazlasıyla faydalandığım saygıdeğer hocam ve sevgili danışmanım Prof. Dr. Nurhan Er'e çok teşekkür ederim. Tez izleme komitemde yer alan değerli hocalarım Prof. Dr. Nuray Sakallı Uğurlu ve Doç. Dr. Ayda Büyüksahin Sunal'a bu süreçteki önemli katkıları ve önerilerinden dolayı en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Tez jürimde olmayı kabul ederek desteklerini esirgemeyen saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Ali Dönmez ve Doç. Dr. Derya Hasta'ya da çok teşekkür ederim.

Doktora sürecinde birlikte çalışma fırsatı bulduğum, bilgisinden ve deneyiminden her zaman yararlandığım sevgili hocam Prof. Dr. Hakan Çetinkaya'ya keyifli sohbetleri ve teşvik edici tutumları için teşekkürlerimi sunuyorum. Doktora tez sürecimin en zorlu zamanlarında göreve başladığım Düzce Üniversitesi'nde, bu süreci benim için kolaylaştırmak adına hiçbir zaman desteğini esirgemeyen hem akademik hem de insani yönüyle her zaman örnek aldığım değerli hocam Doç. Dr. Metin Kılıç'a çok teşekkür ederim. Ayrıca, deney uygulamaları için katılımcılara ulaşmam konusunda her zaman yardımcı olan Düzce Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinin değerli hocalarına da teşekkürlerimi sunuyorum.

Doktora dönemindeki en büyük şansım yalnız olmadığımı hissetmektir. Tez önerisini yazmaya çalıştığım ilk günden tez savunmasına girdiğim son güne kadar her zaman yanımda olan hem akademik hem de özel yaşamımda desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve hep hayatımda olmalarını umduğum sevgili dostlarım Melike Guzely Yiğit'e, İbrahim Yiğit'e, Sezin Andiç'e, Ahmet Çağlar Ok'a ve Melis Çelik Ok'a hayatımdaki varlıkları için çok teşekkür ederim. Ankara'da olamadığım zamanlarda deney sürecini yönetmeme yardımcı olan değerli dostum Turan Gündüz'e dostluğu, samimiyeti ve destekleri için teşekkürlerimi sunarım. DTCF'de olmayı keyifli hale getiren, birlikte çalışmaktan ve orta bahçe sohbeti yapmaktan mutluluk duyduğum Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümünün her biri çok saygıdeğer hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum.

Doktora tezim kapsamındaki deneylerin planlanan şekilde yürütülmesinde büyük emeği olan, sürecin aksamaması için her zaman elinden geleni yapan ve akademik hayatta çok başarılı olacaklarına inandığım canım öğrencilerim Rumeysa Aydın'a ve Emre Kızılaslan'a katkıları için teşekkürlerimi sunuyorum.

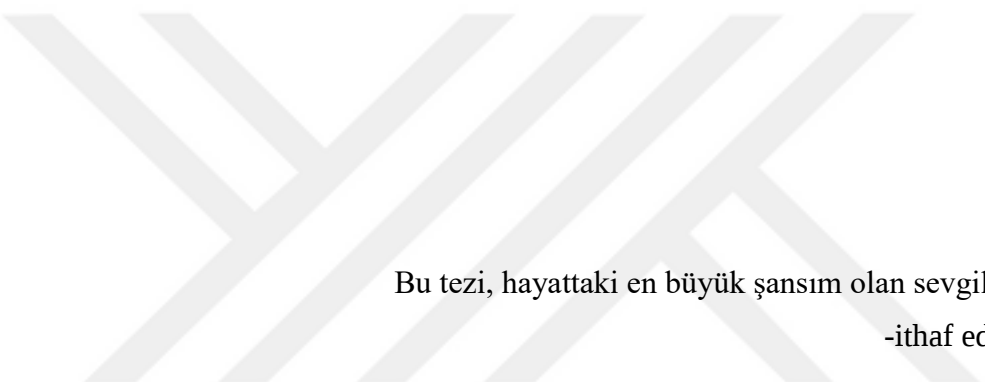
Üniversite'ye başladığım ilk günden itibaren yanımda olan, birlikte büyüdüğümüz dostlarım Buket Aslan'a, Gözde Tezcan'a ve Gülşen Arslanyürek'e ne kadar teşekkür etsem az. İyi ki varsınız! Canım Nevoş'um, bu sürecin en büyük zorluğu senin gidişin oldu. Hiçbir şeyin bizden önemli olmadığını öğrettin. İyi ki tanıdım seni...

Ankara'nın hayatıma kattığı en büyük güzelliklerden biri olan, samimiyeti ve dostluğu ile içimi ısıtan canım dostum Yağmur Temiz Gül'e bambaşka bir şehre gitmek zorunda kalmışken bile ihtiyacım olan her an yanımda olduğu için çok ama çok teşekkür ederim.

Doktora tez sürecinde desteğini esirgemeyen ve güzel bir aile olduğumuzu hissettiren değerli Merih Tekizoğlu'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Bugünlere gelmemde çok büyük emekleri olan, bana inanmaktan hiç vazgeçmeyen ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen annem Hayriye Yaşın'a ve dayım Emrullah Gürbüz'e, teyzelerim Meliha Gürbüz İçöz'e ve Yasemin Çırak'a minnettarım. Burada her birinin adını tek tek sayamadığım ama hayatım boyunca yanımda olan, bana güvenen ve içinde sevgiyle büyüdüğüm büyük aileme de teşekkürü bir borç bilirim. Onlar olmasaydı, başaramazdım.

Akademik hayatımın en zorlu günlerinde yanımda olan, desteğini ve anlayışını her zaman yanımda hissettiğim, benim bile kendime tahammül etmekte zorlandığım anlarda sabrını ve hoşgörüsünü hiçbir zaman esirgemeyen sevgili eşim, hayat arkadaşım Melih Tekizoğlu'na ne kadar teşekkür etsem az. İyi ki hayatımdasın!

Bu tezi, hayattaki en büyük şansım olan sevgili aileme
-ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLOLAR.....	ix
ŞEKİLLER.....	xii
I. BÖLÜM	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Genel Bilgi.....	1
1.2. Kırılgan Erkeklik	3
1.2.1. Erkekliğe Geçiş Süreci	4
1.2.3. Algılanan Erkeklik Tehdidi	6
1.3. Otobiyografik Bellek	9
1.3.1. Otobiyografik Belleğe İlişkin Açıklamalar	11
1.3.2. Otobiyografik Bellek ve Benlik.....	15
1.3.2.1. Benlik Bellek Sistemi Modeli	17
1.4. İnsanlıktan Çıkarma.....	22
1.4.1. İnsanlıktan uzaklaştırma	24
1.4.2. İkili model	26
1.5. Tecavüz.....	32
1.5.1. Tecavüze Yönelik Tutumlar	33
1.5.1.1. Tecavüze Yönelik Tutum Çalışmalarının Sınırlıkları	36
1.5.1.2. Tecavüze Yönelik Tutumlar ve Toplumsal Cinsiyet.....	38
1.5.2. Tecavüz Olasılığı	40
1.5.2.1. Tecavüz Olasılığı ve Toplumsal Cinsiyet.....	43
1.7. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	48
BÖLÜM II.....	52
TECAVÜZ OLASILIĞI ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ	52

2.1. Yöntem	53
2.1.1. Örneklem	53
2.1.2. Veri Toplama Araçları.....	53
2.1.2.1. Tecavüz Olasılığı Ölçeği (TOÖ)	53
2.1.2.2. Tecavüz Kurbanına İlişkin Tutum Ölçeği (TKİTÖ).....	55
2.1.2.3. Illinois Tecavüz Mitler Kabul Ölçeği-Kısa Form (TMÖ)	55
2.1.3. İşlem	56
2.2. Bulgular	56
2.2.1. TOÖ'nün Faktör Yapısı.....	56
2.2.2. TOÖ'nün Güvenirliğine İlişkin Analizler	59
2.2.3. TOÖ'nün Geçerliğine İlişkin Analizler	60
2.4. Tartışma	61
BÖLÜM III	64
BİRİNCİ ÇALIŞMA	64
3.1. Çalışmaya Genel Bakış.....	64
3.2. Ön Çalışmalar	66
3.2.1. Birinci Ön Çalışma	66
3.2.1.1. Birinci Ön Çalışmanın Yöntemi	67
3.2.1.1.1. Birinci Ön Çalışmanın Örneklemi	67
3.2.1.1.2. Birinci Ön Çalışmanın Veri Toplama Aracı.....	67
3.2.1.1.3. Birinci Ön Çalışmanın İşlemi	67
3.2.1.2. Birinci Ön Çalışmanın Bulguları	68
3.2.1.2.1. Frekans Analizinden Elde Edilen Sonuçlar	68
3.2.1.2.2. Tematik Analizler	68
3.2.1.3. Birinci Ön Çalışmanın Sonuç ve Değerlendirmesi	72
3.2.2. İkinci Ön Çalışma	75
3.2.2.1. İkinci Ön Çalışmanın Yöntemi	75
3.2.2.1.1. İkinci Ön Çalışmanın Örneklemi	75

3.2.3.1.2. İkinci Ön Çalışmanın Veri Toplama Aracı.....	75
3.2.3.1.3. İkinci Ön Çalışmanın İşlemi.....	76
3.2.2.2. İkinci Ön Çalışmanın Bulguları.....	76
3.2.2.3. İkinci Ön Çalışmanın Sonuç ve Değerlendirmesi	77
3.3. Pilot Çalışma	78
3.3.1. Pilot Çalışmanın Yöntemi	78
3.3.1.1. Pilot Çalışmanın Örneklemi	78
3.3.1.2. Pilot Çalışmanın Veri Toplama Araçları	79
3.3.1.2.1. Demografik Bilgi Formu	79
3.3.1.2.2. Otobiyografik Bellek Envanteri (OBE).	79
3.3.1.2.3. Tecavüz Tutum ÖÇT (TT-ÖÇT)	82
3.3.1.2.4. İnsanlıktan Çıkarma ÖÇT (İÇ-ÖÇT).....	84
3.3.1.2.5. Tecavüz Olasılığı Ölçeği (TOÖ)	87
3.3.1.2.6. Değişimleme Sınaması Formu (DSF)	87
3.3.1.3. Pilot Çalışmanın İşlemi	87
3.3.2. Pilot Çalışmanın Sonuç ve Değerlendirmesi	89
3.4. Ana Çalışma	90
3.4.1. Ana Çalışmanın Yöntemi	90
3.4.1.1. Ana Çalışmanın Örneklemi	91
3.4.1.2. Ana Çalışmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	92
3.4.1.3. Ana Çalışmanın İşlemi	92
3.4.1.3.1. Algılanan Erkeklik Tehdidinin Değişimlenmesi ve Ölçek Uygulamaları	92
3.4.1.3.2. Benlik Değişkeninin Kategorik Değişkene Dönüştürülmesi.....	98
3.4.1.3.3. Ana Çalışmanın Deney Deseni.....	99
3.4.2. Birinci Ana Çalışmanın Bulguları	100
3.4.2.1. Değişimleme Sınaması	100
3.4.2.2. Algılanan Erkeklik Tehdidi Koşuluna Göre Otobiyografik Anı İçeriklerinin İncelenmesi	101

3.4.2.3. Araştırmadaki Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler	104
3.4.2.4. Katılımcıların İÇ-ÖÇT'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılması	106
3.4.2.5. Katılımcıların TT-ÖÇT'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılması	108
3.4.2.6. Katılımcıların TOÖ'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılması	110
3.4.3. Birinci Ana Çalışmanın Tartışması	113
3.4.3.1. Katılımcıların İÇ-ÖÇT'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Tartışma	113
3.4.3.2. Katılımcıların TT-ÖÇT'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Tartışma	117
3.4.3.3. Katılımcıların TOÖ'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Tartışma	119
BÖLÜM IV.....	121
İKİNCİ ÇALIŞMA.....	121
4.1. Çalışmaya Genel Bakış.....	121
4.2. İkinci Çalışmanın Yöntemi.....	123
4.2.2. İkinci Çalışmanın Örneklemi	123
4.2.3. İkinci Çalışmanın Veri Toplama Araçları	126
4.2.3.1. Demografik Bilgi Formu	126
4.2.3.2. BEM Cinsiyet Rolü Envanteri – Kısa Form (BCRE-KF)	126
4.2.3.3. Otobiyografik Bellek Envanteri (OBE).....	128
4.2.3.4. Tecavüz Tutum Örtük Çağrışım Testi (TT-ÖÇT)	128
4.2.3.6. İnsanlıktan Çıkarma Örtük Çağrışım Testi (İÇ-ÖÇT).....	129
4.2.3.7. Tecavüz Olasılığı Ölçeği (TOÖ)	129
4.2.3.7. Deney Sonrası Görüşme Formu (DSGF).....	130
4.2.4. İkinci Çalışmanın İşlemi.....	130
4.2.4.1. Algılanan Erkeklik Tehdidinin Değişimlenmesi ve Ölçek Uygulamaları.....	130
4.2.4.2. Benlik Değişkeninin Kategorik Değişkene Dönüştürülmesi.....	136
4.2.4.3. İkinci Çalışmanın Deney Deseni	137

4.3. İkinci Çalışmanın Bulguları	138
4.3.1. Değişimleme Sınaması	138
4.3.2. Algılanan Erkeklik Tehdidi Koşuluna Göre Otobiyografik Anı İçeriklerinin İncelenmesi	140
4.3.3. Araştırmadaki Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler	143
4.3.4. Katılımcıların İÇ-ÖÇT'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılması	145
4.3.5. Katılımcıların TT-ÖÇT'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılması	146
4.3.6. Katılımcıların TOÖ_MF'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılması.....	149
4.3.7. Katılımcıların TOÖ'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılması	151
4.4. İkinci Çalışmanın Tartışması.....	153
4.4.1. Katılımcıların İÇ-ÖÇT'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Tartışma	154
4.4.2. Katılımcıların TT-ÖÇT'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Tartışma	156
4.4.3. Katılımcıların TOÖ_MF'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Tartışma	158
4.4.4. Katılımcıların TOÖ'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Tartışma	161
BÖLÜM V	164
GENEL TARTIŞMA.....	164
ÖZET	170
ABSTRACT	172
EKLER	211

TABLOLAR

Tablo 1. TOÖ'nün Ortalamaları, Standart Sapmaları, Madde-Toplam Korelasyonları, Madde-Alt Ölçek Korelasyonları, Faktör Yükleri, Açıklanan Varyans Yüzdeleri ve İç Tutarlılık ile İki Yarım Güvenirlik Katsayıları.....	57
Tablo 2. Ki Kare Testi ve Uyum İndeksleri.....	58
Tablo 3. TOÖ'nün Bir Faktörlü Yapı için Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....	59
Tablo 4. Ön çalışma sonuçlarına göre kadınlara özgü görevler/davranışlar.....	70
Tablo 5. Kadınsı eylemlere yönelik değerlendirmelerin ortalamaları	77
Tablo 6. Kategorilerde yer alan kelimeler	83
Tablo 7. TT-ÖÇT Bloklarının Dizilimi ve Deneme Sayıları.....	84
Tablo 8. İnsanlıktan Çıkarma Örtük Çağrışım Testi için Belirlenen Kelimeler	85
Tablo 9. İÇ-ÖÇT Bloklarının Dizilimi ve Deneme Sayıları.....	86
Tablo 10. BEF'e İlişkin Betimleyici İstatistikler	98
Tablo 11. Benlik Etkisine göre otobiyografik bellek özelliklerinden alınan puanlara ilişkin Bağımsız Örneklem için T-Testi Sonuçları	99
Tablo 12. Ana Çalışmanın Deney Deseni.....	100
Tablo 13. Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları (One-Way ANOVA).....	100
Tablo 14. Algılanan Erkeklik Tehdidi Koşuluna Göre Otobiyografik Anı İçerikleri..	103
Tablo 15. Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları (One-Way ANOVA).....	104
Tablo 16. BEF'den Alınan Puanlara İlişkin Değerler.....	104
Tablo 17. DeneySEL Koşul Gruplarına Göre Betimleyici İstatistikler.....	105
Tablo 18. Benlik Etkisine Göre Betimleyici İstatistikler.....	105

Tablo 19. Faktöriyel ANOVA Sonuçları	106
Tablo 20. İÇ-ÖÇT'den Alınan Puanlara İlişkin Temel Etkiler.....	106
Tablo 21. İÇ-ÖÇT'den Alınan Puanlara İlişkin Ortak Etkiler.....	107
Tablo 22. Faktöriyel ANOVA Sonuçları	108
Tablo 23. TT-ÖÇT'den Alınan Puanlara İlişkin Temel Etkiler.....	109
Tablo 24. TT-ÖÇT'den Alınan Puanlara İlişkin Ortak Etkiler.....	109
Tablo 25. Faktöriyel ANOVA Sonuçları	111
Tablo 26. TOÖ'den Alınan Puanlara İlişkin Temel Etkiler.....	111
Tablo 27. TOÖ'den Alınan Puanlara İlişkin Ortak Etkiler.....	112
Tablo 28. İkinci Çalışma Ön Aşamasındaki Katılımcıların Demografik Özellikleri ..	123
Tablo 29. BCRE'e İlişkin Betimleyici İstatistikler	124
Tablo 30. İkinci Çalışmadaki Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	126
Tablo 31. BEF'e İlişkin Betimleyici İstatistikler	136
Tablo 32. Benlik etkisine göre otobiyografik bellek özelliklerinden alınan puanlara ilişkin Bağımsız Örneklem için T-Testi Sonuçları	137
Tablo 33. İkinci Çalışmanın Deney Deseni	138
Tablo 34. Algılanan erkeklik tehdidine göre DSF'den alınan puanlara ilişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları	138
Tablo 35. Algılanan erkeklik tehdidine göre DSF'den alınan puanlara ilişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları	139
Tablo 36. Algılanan erkeklik tehdidi koşuluna göre otobiyografik anı içerikleri	142
Tablo 37. Algılanan erkeklik tehdidine göre BEF'den alınan puanlara ilişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları	143
Tablo 38. DeneySEL Koşul Gruplarına Göre Betimleyici İstatistikler.....	144

Tablo 39. Benlik Etkisine Göre Betimleyici İstatistikler.....	144
Tablo 40. Faktöriyel ANOVA Sonuçları	145
Tablo 41. İÇ-ÖÇT'den Alınan Puanlara İlişkin Temel Etkiler.....	146
Tablo 42. İÇ-ÖÇT'den Alınan Puanlara İlişkin Ortak Etkiler.....	146
Tablo 43. Faktöriyel ANOVA Sonuçları	147
Tablo 44. TT-ÖÇT'den Alınan Puanlara İlişkin Temel Etkiler	147
Tablo 45. TT-ÖÇT'den Alınan Puanlara İlişkin Ortak Etkiler.....	149
Tablo 46. Faktöriyel ANOVA Sonuçları	149
Tablo 47. TOÖ_MF'den Alınan Puanlara İlişkin Temel Etkiler.....	150
Tablo 48. TOÖ_MF'den Alınan Puanlara İlişkin Ortak Etkiler	151
Tablo 49. TOÖ'den Alınan Puanlara İlişkin Temel Etkiler.....	152
Tablo 50. TOÖ'den Alınan Puanlara İlişkin Ortak Etkiler.....	153

ŞEKİLLER

Şekil 1. Otobiyografik anıların üretimi	19
Şekil 2. Otobiyografik bellek bilgi temelinin yapısı	21
Şekil 3. Güzellik/bakım, çocuk, ev işi ve giyim temalarında en sık atıf yapılan içerikler	74
Şekil 4. Çalışmadaki İşlemlerin Akış Şeması	97
Şekil 5. Algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisine göre İÇ-ÖÇT puanları	108
Şekil 6. Algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisine göre TEC-ÖÇT puanları	110
Şekil 7. Algılanan erkeklik tehdidi koşullarına göre TOÖ puanları.....	112
Şekil 8. BEM Cinsiyet Roller.....	127
Şekil 9. Cinsiyet Rolü Bilgi Sistemi.....	134
Şekil 10. İkinci Çalışmadaki İşlemlerin Akış Şeması	135
Şekil 11. Algılanan erkeklik tehdidi koşullarına göre TT-ÖÇT puanları	148
Şekil 12. Benlik etkisine göre TT-ÖÇT puanları	148
Şekil 13. Benlik etkisine göre TOÖ_MF puanları	151

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Genel Bilgi

Kadına yönelik cinsel şiddet tüm dünyada olduğu gibi, türü ve yoğunluğu farklı olmakla beraber ülkemizde de en önemli sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Tecavüz ile ilgili çalışmaların günümüzde daha fazla önem kazandığı görülse de bu çalışmalar daha çok tecavüze ilişkin değerlendirmelere ya da tecavüz mağdurlarına odaklanmaktadır. Elbette ki bu alanda yapılan çalışmalar çok önemli ve gereklidir. Buna karşın, bir erkek meselesi olan tecavüzü erkeklik bağlamında ele alan çalışmaların sayısının oldukça sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Oysa ülkemizdeki gibi erkekliğin yüceltildiği ve geleneksel ideolojilerin egemen olduğu kültürlerde tecavüzü erkeklik açısından ele alan çalışmalara özellikle ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Kırılgan erkeklik yaklaşımı, erkekliğin kazanılması zor ama kaybedilmesi kolay bir sosyal statü olduğunu ileri sürmektedir (Vandello ve Bosson, 2013). Toplumsal cinsiyet statüsü tehdit edilen erkeklerin ise, erkekliklerini kanıtlamak amacıyla saldırgan davranışlar sergileme eğiliminde olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Maass, Cadinu, Guarnieri ve Grasselli, 2003; Vandello, Bosson, Cohen, Burnaford ve Weaver, 2008). Bu nedenle, cinsel saldırganlığın da erkeklik statüsüne yönelik algılanan tehdit ile ilişkili olabileceği akla gelmektedir. Ayrıca, geleneksel erkeklik normlarının erkek olmakla ilgili en temel öğretilerinden birinin kadınsılıktan ve kadınsılıkla ilgili her şeyden kaçınmak olduğu bilinmektedir. Bu durumun kadınların erkeklerden aşağı bir grupta algılanmasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir (Kilmartin, 2015). Erkekliğe yönelik

tehdit algılayan erkekler de geleneksel erkeklik normlarıyla tutarlı davranma eğilimindedirler. Dolayısıyla, insanlıktan çıkarmanın diğerlerinin insan altı bir kategoride değerlendirilmesiyle ilişkili olan kadını hayvansılaştırma boyutunun, algılanan erkeklik tehdidi açısından farklılaşması beklenmektedir.

Diğer yandan; yaygın inanışın aksine ortak bir tecavüzcü profilinin olmadığı (Schwartz, 1995) ve bu problemin daha çok erkekliğin öğrenilme süreciyle ilişkili (Kilmartin, 2015) olduğuna inanılmaktadır. Bu noktada, bireysel deneyimlerin ve benlik ile ilgili bilgilerin hiyerarşik bir şekilde depolandığı otobiyografik bellekteki anıların tecavüze giden süreç üzerinde etkili olabileceği akla gelmektedir çünkü otobiyografik anılarımız, yalnızca geçmişin hatırlatıcıları olarak zihnimizin bir kenarında bulunmazlar. Bu anılar aynı zamanda şimdiki ve gelecekteki davranışlarımızın belirlenmesinde de etkili rol oynarlar (Boyer, 2009). Ayrıca, benliği tanımlayan anıların daha canlı ve ayrıntılı hatırlanma eğilimi diğer anılardan daha fazladır (Singer ve Blagov, 2004). Böylelikle, bu türden otobiyografik anıların bireyin benliği ve cinsiyet kimliği üzerindeki etkisi daha kritik olmaktadır. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet ile ilişkili otobiyografik anıların benliğe etkisinin tecavüz olasılığının belirleyicilerinden biri olabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, otobiyografik anıların kim olduğumuz bilgisi dâhilinde, kendimizi bir gruba ait hissetmemize yardımcı olduğu bilinmektedir (Örn., Berntsen ve Rubin, 2012). Bu bağlamda, toplumsal cinsiyetle ilgili anıların cinsiyet kimliğini belirginleştireceği ve bu anıların benlik üzerindeki etkisinin de kadını insanlıktan çıkarma eğilimi açısından farklılıklar yaratacağı düşünülmektedir.

Bu bilgiler bir arada değerlendirildiğinde, bu çalışmanın temel amacı algılanan erkeklik tehdidi ile toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anıların benlik üzerindeki etkisinin kadını insanlıktan çıkarma, tecavüze yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığı

üzerindeki etkisinin incelenmesidir. İlerleyen bölümlerde ilk olarak çalışmanın bağımsız değişkenleri olan kırılğan erkeklik kuramına ve otobiyografik bellek konusuna yer verilecektir. Ardından bağımlı değişkenler olarak ele alınan insanlıktan çıkarma kuramı, tecavüze yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığı üzerinde durulacaktır. Tecavüze yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığı kavramları birbirinden bağımsız olmadığı için bu iki kavram tecavüz ana başlığı altında ele alınmıştır.

1.2. Kırılğan Erkeklik

Ataerkil sistemin uzun yıllar boyunca yalnızca kadınlar üzerinde olumsuz etkileri olduğu düşünülmüş ve bu konudaki çalışmalar daha çok kadın-erkek eşitsizliğine ve kadınların sistem ya da erkeklerin kendisi tarafından nasıl ezildiğine odaklanmıştır. Buna karşın, araştırmacılar kurallarını erkeklerin koyduğu bir sistemin yalnızca kadınlar açısından ele alınmasının yarattığı ironiyi geç de olsa fark etmişler ve erkeklik zamanla sosyologlar başta olmak üzere pek çok bilim insanı tarafından üzerinde çalışılan problemli bir kavram haline gelmiştir (Gilmore, 1990; Mishkind, Rodin, Silberstein ve Striegel-Moore, 1986).

Kırılğan erkeklik yaklaşımı (perceived manhood theory), erkekliğin problemli ve kaygılı bir sosyal statü olduğunu öne süren erkeklik çalışmalarından (Eisler ve Skidmore, 1987; Gilmore, 1990; O'Neil, 2008; Pieck, 1976) farklı ve yeni disiplinlerarası bir bakış açısı sunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, erkeklerin toplumsal cinsiyet hakkındaki kaygılarının çoğunun erkekliğin yapısına ilişkin temel bir varsayımdan kaynaklanmaktadır: *erkeklik kazanılması zor ancak kaybedilmesi kolay bir statüdür ve sürekli toplumsal kanıt sunmayı gerektirir* (Bosson ve Vandello, 2011; Vandello ve ark., 2008). Özetle, kurama göre erkeklik bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkileri etkileyebilecek kırılğan bir sosyal statüdür.

1.2.1. Erkekliğe Geçiş Süreci

Erkeklik kazanılması zor bir statüdür çünkü hem erkekliğe hem de kadınlığa geçiş fiziksel ya da biyolojik faktörlerle açıklansa da *gerçek bir erkek olmak* için aynı zamanda sosyal kazanımlara ihtiyaç vardır. Gilmore (1990) dünya çapında yaptığı antropolojik çalışmalarla *erkek doğulmaz erkek olunur* inancının çok eski dönemlerden beri var olduğunu kanıtlamıştır. Bu durumun ilk örneklerini ilkel kabilelerdeki erkeklik ritüellerinde görmek mümkündür. Örneğin, Bukusu kabilesinde, *Sikhebo* adı verilen bir erkekliğe geçiş töreninde, erkek çocuğa inek hediye edilir, ardından bu ineğin içkembesinden yapılan şeritler boynuna asılır ve içkembesindeki atıklar da yakın bir erkek akraba tarafından yüzüne sürüldükten sonra en yakın erkek akraba tarafından çocuk tokatlanırdı (Brown, 2017). Sateré Mawé kabilesindeki Kızılderililer ise otuz dakika boyunca ellerini zehirli iğneli karıncalarla dolu bir eldivenin içinde tutarak erkek olmaya hazır olduklarını gösterirler (Houge, 1987). Eski Türklerde ise erkek çocuk ilerleyen yaşlarda bir yiğitlik göstermezse, savaşta kan akıtmazsa adı konmazdı. Ad koyma törenleri onlar için çok önemliydi ve bu nedenle çocuğun önce adını hak etmesi gerekiyordu (Koca ve Uğurlu, 2010).

Görüldüğü üzere, erkeklik ritüelleri temel olarak fiziksel dayanıklılığı, tehlikeli rakiplere karşı yarışmayı ya da çocukluktan erkekliğe geçişi simgeleyen ve herkesin önünde gerçekleşen riskli gösterileri içermektedir (Bosson ve Vandello, 2011). Modern toplumlarda erkekliğe geçişi temsil eden bu tür resmi ritüellerin olmaması erkeklik ile ilgili kaygıların modasının geçmiş olabileceğini akla getirir de aslında erkekliğin kırılğan doğasının günümüzdeki pek çok kültürde varlığını sürdürdüğüne inanılmaktadır (Gilmore, 1990; Vandello ve Bosson, 2013; Vandello ve Cohen, 2008;). Nitekim Vandello ve arkadaşları (2008) kadınlığa kıyasla erkekliğin kırılğan doğasına ilişkin

inançların Amerika Birleşik Devletleri gibi modern bir toplumda bile hala canlı ve oldukça fazla olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmalarında, üniversite öğrencileri erkeklığe geçişi fiziksel faktörlerden daha fazla sosyal faktörlerle ilişkilendirirken, kadınlığa geçişi ise daha çok fiziksel veya biyolojik değişimler sonucunda kazanılan bir statü olarak değerlendirmiştir. *Gerçek bir kadın olmak* katılımcılar tarafından regl ve doğum gibi fizyolojik süreçlerle ifade edilirken, *gerçek bir erkek olmak* ise sosyal değişimlerle daha fazla ilişkilendirilmiştir. Ülkemizdeki çalışmalar da bir erkeğin gerçek bir erkek olarak kabul edilmesi için *sünnet, askerlik, iş bulma, evlilik* aşamalarını geçmesi gerektiği göstermektedir (Selek, 2014). Bolak Boratav, Fişek ve Ziya (2017) tarafından yapılan bir çalışmada ise erkeklerin ne zaman ilk defa gerçek bir erkek olduklarını hissettikleri sorusuna verdikleri yanıtlar arasında *her zaman, sünnet, askerlik ve ilk cinsel deneyim* ifadeleri ilk sıralarda yer almıştır. Diğer yandan, kırılğan erkeklik yaklaşımı kadınların da erkekler gibi aşmaları gereken toplumsal dönüm noktaları olduğu öne sürülerek eleştirilmiştir. Annelik gibi önemli bir toplumsal dönüm noktasının göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanarak toplumsal cinsiyet rollerinin kadınları kariyerlerini bir kenara bırakarak çocuk yetiştirmeye istekli olmaya zorladığı ileri sürülmüştür (Gorman ve Fritzsche, 2002; Hays, 1996; Russo, 1976). Bosson ve Vandello (2013), kırılğan erkeklik yaklaşımında kadınların geçmesi gereken toplumsal dönüm noktalarının yok sayılmadığını ancak erkeklik için gerekli toplumsal dönüm noktalarının daha fazla ve daha kritik olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla hem erkeklik hem de kadınlığa geçiş için fiziksel ya da biyolojik etmenlere atıf yapılsa da gerçek bir erkek olmak için aynı zamanda sosyal kazanımlara da ihtiyaç duyulmaktadır.

Erkekliğin sosyal kazanımlara ihtiyaç duyan bir statü olması, onu aynı zamanda kaybedilmesi kolay bir hale getirmektedir. Kadınlık statüsü ile karşılaştırıldığında, erkeklik bir kez kazanıldıktan sonra *kaybedilmesi kolay bir statü* olarak görülür.

Toplumun belirlediği *kadınlık* özelliklerini karşılamayan kadınlar olumsuz özellikler atfedilerek “kötü/yetersiz kadın” olarak görülebirlirler ancak onların kadınlık statülerini kaybetme olasılıkları erkeklere oranla oldukça düşüktür (Bosson ve Vandello, 2013; Vandello ve ark., 2008). Oysa erkekler bu tür tehdit durumlarında erkekliklerinin sorgulanması ve statülerini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Dolayısıyla, erkeklerin toplumsal cinsiyet statülerini kaybetme kaygısını kadınlardan daha fazla deneyimlemeleri beklenir (Eisler ve Skidmore, 1987).

1.2.3. Algılanan Erkeklik Tehdidi

Erkekliğin kadınlıktan daha kırılgan olması nedeniyle, erkekliğe yönelik meydan okumalar erkeklerin kendilerine yönelik tehdit hissetmelerine yol açarak statülerini kaybetme kaygılarını tetiklemektedir (Vandello ve ark., 2008). Bu nedenle erkekler *başkalarının önünde gerçekleştirdikleri eylemlerle gerçek bir erkek olduklarını kanıtlamaya* ihtiyaç duymaktadırlar (Bosson, Vandello, Burnaford, Weaver ve Wasti., 2009; Vandello ve Bosson, 2013, Vandello ve ark., 2008;). Erkekliği kanıtlamak ya da geri kazanmak için gerçekleştirilecek davranışlar ise riskli, tehlikeli ve zor eylemler içermektedir (Weaver, Vandello, Bosson ve Burnaford, 2010). Bu eylemler erkeklikle ilgili kaygılara yönelik yalnızca geçici bir rahatlama sağlamalarına rağmen, toplumsal cinsiyet stresinin azalmasına yardımcı olurlar (Esler ve Skidmore, 1987; Weaver ve ark., 2010).

İlgili alanyazın çalışmaları (Maass ve ark., 2003; Schmitt ve Branscombe, 2001), erkekliklerini kanıtlamak ya da yeniden kazanmak için erkeklerin kullandıkları en etkili stratejilerin riskli (cesareti ifade eder), zor (taklit edilmeyi zorlaştırır ve maliyetlidir) ve başkaları tarafından görülebilir davranışlar sergilemek olduğunu göstermektedir.

Örneğin; erkekliğe yönelik tehdit algılayan erkeklerin başka bir erkeğe yönelik eşcinsellik varsayımında bulunma (Bramel, 1963), bir kadını taciz etme (Maass ve ark., 2003), finansal risk alma (Weaver, Vandello ve Bosson, 2013), hedefe daha fazla elektrik şoku verme (Holmes, 1971), kadınsı davranışlardan kaçınma (Weaver, Vandello ve Bosson; 2013) ya da kendi cinsel deneyimlerini abartma (Cheryan, Cameron, Katagiri ve Monin, 2008) eğiliminde olduklarını görülmektedir. Diğer yandan, erkeklik kadınlığa göre daha fazla toplumsal kanıt gerektiriyorsa, erkeklerin kadınlardan daha fazla fiziksel saldırganlığa başvurması beklenir. Fiziksel saldırganlık her zaman kamusal alanda gerçekleşmese de aktif, görünür, tehlikeli ve ikna edici bir eylem olduğu için erkekliği kanıtlamanın en etkili yollarından biridir (Archer, 2004). Nitekim saldırgan bilişler ve davranışların kırılğan erkeklik ile ilişkili olduğu gözlenmektedir (Bosson ve ark., 2009; Reidy, Shirk, Sloan ve Zeichner, 2009). Vandello ve arkadaşları (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, erkeklik statüsü tehdit edilen erkeklerin fiziksel saldırganlıkla ilgili bilişlerinin etkinleştiği gözlenmiştir. İlişkisel saldırganlıkla ilgili bilişler açısından ise bir farklılık gözlenmemiştir. Benzer şekilde Weaver ve arkadaşlarının (2010) çalışmasında katılımcılar tarafından erkeklerin tehdit algıladıkları bir durumda gösterdikleri şiddet davranışı dışsal yüklemelerle açıklanırken, aynı şiddeti kadın gösterdiğinde içsel yüklemeler yapılmıştır. İlgili alanyazına göre, beklenmeyen ya da istenmeyen davranışların açıklanmasında genellikle aktörün davranışına yükleme yapılır, bu durumun onun karakterini yansıttığı ileri sürülür. Buna karşın, bu çalışmada erkeklerin fiziksel saldırganlığı durumsal faktörlerle açıklanmıştır. Bunun, erkeklerin statülerine ilişkin durumsal baskıların ne kadar farkında olunduğunu gösterdiği düşünülmektedir. Bosson ve arkadaşları da (2009), kalıpyargısal kadınsı eylem gerçekleştiren erkeklerin fiziksel saldırganlık eğiliminin nötr bir eylemde bulunanlardan daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmada hem deney hem de kontrol grubundaki katılımcılardan iki erkeksi (biri şiddet içeren ve diğere şiddet içermeyen) davranıştan birini seçmeleri

istenmiştir. Ayrıca, katılımcılar hangi davranışı seçerlerse seçsinler sonrasında diğer eylemi de gerçekleştirmişlerdir. Şiddet içeren ve içermeyen erkeksi davranış seçiminde farklılık gözlenmemiştir. Buna karşın, şiddet içeren görevi seçen deney ve kontrol grubundaki katılımcılar arasında kum torbasını yumruklama şiddeti açısından anlamlı farklılık bulunmuştur. Bir sonraki çalışmalarında ise erkeklik tehdidinin ardından katılımcılardan biri kadınsı diğeri erkeksi iki görevden birini seçmeleri istenmiştir ve deney grubunda yer alan katılımcıların erkeksi davranışı daha fazla seçme eğiliminde olduğu ortaya çıkmıştır. Ülkemizde yapılan bir çalışmadan elde edilen bulgular da erkekliklerine yönelik tehdit algılayan erkeklerin kadına yönelik şiddeti daha fazla desteklediğini ve uyguladığını ortaya koymuştur (Türkoğlu, 2013).

Kırılgan erkeklik kuramı temelinde algılanan erkeklik tehdidi ile cinsel şiddet arasındaki ilişkiyi inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Maass ve arkadaşları (2003) tarafından yürütülen bir çalışmada sosyal kimlik tehdidi yaratılan erkeklerin bir kadına cinsel tacizde bulunma eğilimlerinin tehdit edilmeyenlerden daha fazla olduğu görülmektedir. Buna karşın, algılanan erkeklik tehdidini doğrudan tecavüz bağlamında ele alan çalışmaya rastlanmamıştır. Diğer yandan, erkeklik ideolojisi ya da erkeklik normları ile tecavüz arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar dikkate alındığında (Good, Heppner, Hillenbrand-Gunn ve Wang, 1995; Locke ve Mahalik, 2005), erkeklik statüsüne yönelik algılanan tehdidin cinsel şiddet olasılığı üzerinde önemli bir etkisinin olabileceği akla gelmektedir. Ek olarak, erkeklik ideolojilerinin kadınsılıktan kaçınma ile yakından ilişkili olduğu bilinmektedir. Bunun temelinde ise kadını aşağılama, değersiz ve ikinci planda görmenin yattığına inanılmaktadır (Kilmartin, 2015; Levant ve Pollack, 1995). Bir başka deyişle, gerçek bir erkek olmanın yolu kadınsı davranışlardan uzak durmaktan, kadını ötekileştirmekten geçiyor gibi görünmektedir. Dolayısıyla, bu çalışma kapsamında kadını insanlıktan çıkarma eğiliminin de algılanan erkeklik tehdidi açısından

farklılaşması beklenmektedir. Bunların yanı sıra, bireylerin kendi benliklerini erkeklik üzerinden tanımlama düzeylerinin de algılanan erkeklik tehdidi ile birlikte tecavüz olasılığı ve kadını insanlıktan çıkarma üzerinde bir etkileşim etkisine sahip olması beklenmektedir. Benliğin erkeklik üzerinden tanımlanma düzeyi ise bu çalışmada otobiyografik anılar temelinde ele alınmıştır.

1.3. Otobiyografik Bellek

Bellek, uzun yıllardır araştırmacıların ilgisini çeken konuların başında yer almaktadır. İlk olarak Hermann Ebbinghaus (1885) tarafından yürütülen bilimsel çalışmalarla başlayan bellek araştırmalarına ilgi özellikle son yıllarda hızla artmıştır. Detaylar üzerindeki tartışmalar devam etmesine rağmen, günümüzde belleğin tek bir beceri/yetenek değil dinamik ve bütünleşmiş sistemler bütünü olduğu konusunda artan bir görüş birliği vardır (Eichenbaum ve Cohen 2001, Squire 2004). Ayrıca, araştırmacıların bellek sistemlerinin organizasyonu konusunda da uzlaşmaya vardıkları görülmektedir. Bellek, bildirimsel olmayan (non-declarative) ve bildirimsel (declarative) bellek olarak adlandırılan iki temel sistemden oluşmaktadır. Bildirimsel olmayan bellek, koşullama ya da hazırlama gibi süreçlerin yanı sıra bilinç düzeyinde çok az farkındalıkla ya da hiç farkındalık olmaksızın çok defa uygulanmış herhangi bir şeyin, beceri ya da eylemin nasıl yapılacağına ilişkin işlemsel bilgileri içeren çoklu sistemler bütünüdür (Squire 2004). Buna karşın, bildirimsel bellek geçmiş deneyimlerimizin zihinsel temsillerini içeren bir bellek türüdür. Buradaki anılar bilinç düzeyinde bir farkındalıkla geri çağrılabilirler (Fivush, 2010). Tulving (197), bildirimsel belleği tanımlarken anlamsal (semantik) ve olaysal (episodik) bellek olmak üzere ikiye ayırmıştır. Anlamsal bellek dünya hakkında sahip olduğumuz açık bilgileri içermektedir. Örneğin, Ankara'nın Türkiye'nin başkenti olduğunu bilmek gibi. Nerede ya da ne zaman öğrendiğimizi bilmesek de bu bilgi bizde vardır. Olaysal bellek ise belirli

bir zamanda ve yerde gerçekleşen özgül olayların belleği olarak tanımlanmıştır. Örneğin; lisede okul gezisiyle Ankara'ya gitmek gibi. Daha sonra Tulving (2002) zihinsel zaman yolculuğuna mümkün kılan öznel zaman, otonoetik farkındalık ve benlik hissi bileşenlerini dahil ederek olaysal belleği yeniden kavramsallaştırmıştır. Bu kavramsallaştırmanın ardından, ilgili alanyazında otobiyografik bellek ve olaysal bellek kavramları zamanla birbirinin yerine kullanılmaya başlanmış ve bu da olaysal bellek ve otobiyografik bellek ayırımına ilişkin tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Conway ve Pleydell-Pearce, 2000).

İlgili alanyazın incelendiğinde, insan dışındaki primatların (Clayton ve ark., 2003) ve benlik algısı henüz gelişmeyen yeni doğanların da (Collier ve Hayne, 2000) geçmişte belirli bir zamanda ve yerde gerçekleşen basit olayları geri çağırdıkları ve bunu şimdiki ya da gelecekteki davranışlarını yönlendirmek için kullanabildikleri görülmektedir. Burada gereken tek şey bu eylemin gerçekleştiği koşulların yeniden gerçekleşmesidir, bu olayı daha önce deneyimlemiş olan benliğin temsiline ihtiyaç yoktur (Fivush, 2010, Nelson, 2001). Buna karşın, en yalın haliyle otobiyografik bellekteki temel soru “*ne oldu*” değil “*bana ne oldu*” sorusudur. Olaysal bellekten farklı olarak otobiyografik bellek otonoetik farkındalık içerir. Başka bir deyişle, birey olayı deneyimleyen öznel bir benlik algısına sahiptir ve “*geçmişte böyle bir olaydaki davranışlarım ve düşüncelerim sonucunda ne yaşadım*” temsili temelinde hareket etmektedir. Bu bağlamda, olaysal bellek ve otobiyografik bellek arasındaki temel farkları üç başlık altında toplamak mümkündür. İlk olarak, olaysal bellek geçmişte deneyimlenen olayların geri çağırılmasını içerirken, otobiyografik bellek bu olayları deneyimleyen benlik sistemini içerir. Ayrıca, otobiyografik bellek olayları kişisel bir yaşam öyküsü olarak içerirken, olaysal bellekte bu olaylar ayrı anılar olarak yer alır. Son olarak otobiyografik bellek benlik, yönlendirme ve sosyal işlevleriyle bireylerin geçmiş deneyimleri temelinde tutarlı

ve sürekli bir kimlik sürdürmelerini sağlayarak bugünü ve geleceği etkileme konusunda olaysal bellekten çok daha ön plandadır (Fivush, 2010).

Buraya kadar genel hatlarıyla bellek organizasyonlarına ve olaysal bellek-otobiyografik bellek ayırımına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda bölümün devamında ilk olarak otobiyografik bellek ile benlik ilişkisine ve ardından benlik-bellek sistemi modeline yer verilecektir.

1.3.1. Otobiyografik Belleğe İlişkin Açıklamalar

Otobiyografik bellek, benlik ve bireysel deneyimlerle ilgili bilgileri içeren bellek sistemidir. İlgili alanyazında, genel olarak yaşam boyu meydana gelen olayların ve benlikle ilgili bilgilerin depolandığı bellek sistemi olarak tanımlanmaktadır (Baddeley, 2009; Brewer, 1986; Robinson 1986). Otobiyografik anılar yaşamlarımızın etkileşim ve ilişkilerle zenginleşmiş hikayesini içerir ve aynı zamanda anlatısal kimlik aracılığıyla benlik hissi kazanmamızı sağlar (Habermas ve Bluck, 2000). Başka bir deyişle, otobiyografik bellek kişisel yaşam deneyimlerini basitçe depolamanın ya da geri çağırmanın ötesinde kişisel bir tarih oluşturmaya izin veren bir bellek türüdür (Fivush, 2010). Daha kapsamlı bir tanımda ise, *kişisel geçmiş yaşam olaylarının hiyerarşik bir organizasyon içinde yer aldığı, çeşitli geri getirme ipuçlarına ve referans noktalarına duyarlı bir kişisel bellek sistemi* şeklinde açıklanmaktadır (Er ve Uçar, 2004, s. 2).

Otobiyografik bellekte yer alan anıların organizasyonu Conway (2005) tarafından önerilen bir modelle açıklanmaktadır. Bu modele göre otobiyografik bellek, genelden öze doğru yaşam dönemleri, genel olaylar ve olaya özgü bilgiler olmak üzere farklı düzeydeki anılardan meydana gelen hiyerarşik bir sistemdir. Yaşam dönemleri,

yaşamımızın önemli dönemlerindeki genel anıları içermektedir. Genel olaylar, tekrarlayan olaylar ya da hayatımızın bir bölümünde kısa süre devam etmiş olan daha özgül anıları içeren bölümdür. Olaya özgü bilgiler ise tekrarlanmayan, yalnızca bir kez olan özel anıları içermektedir. Otobiyografik bellekte yer alan anılar hiyerarşik bir sistem içinde farklı dönemlere ayrılmış olsa da aralarında keskin bir ayrım olduğunu söylemek doğru değildir (Conway, 1992). Dolayısıyla, otobiyografik bellekten geri çağrılan anılar aynı olay örgüsü içinde ama farklı yaşam dönemlerine ait olabilirler. Otobiyografik belleği oluşturan hiyerarşik sistemin işleyişi otobiyografik bilgi tabanı (autobiographical knowledge base) ile çalışan benlik arasındaki etkileşim temelinde açıklanmaktadır. Benlik bellek sistemi olarak adlandırılan bu modele ilişkin bilgilere bölümün devamında detaylı olarak yer verilecektir.

İlgili alanyazın incelendiğinde, anıların hatırlanmasında yaşa bağlı farklılıklar olduğu gözlenmektedir. Özellikle 45-50 yaş üstündeki bireylerle yapılan çalışmalar, 15-30 yaş aralığındaki otobiyografik anıların yoğun bir şekilde hatırlandığını göstermektedir (Er ve Uçar, 2004; Rubin ve Schulkind, 1997). Diğer dönemlerdeki anıların hatırlanma oranlarıyla karşılaştırıldığında bu dönemdeki anıların hatırlanma oranı bir tümsek meydana getirdiği için bu dönem *anı tümseği* olarak adlandırılır. Benzer olarak, 15-30 yaş aralığında deneyimlenen toplumsal olayların da diğerlerinden daha canlı bir şekilde hatırlandığı görülmektedir. Toplumsal olaylara ilişkin anılar daha çok *flaş anı* temelinde ele alınmaktadır. Ani bir şekilde meydana gelen toplumsal olayları ifade eden flaş anılar olayın kendisinden ziyade o olay meydana geldiğinde bireyin ne yaptığını neredeyse bir fotoğraf niteliğinde içermektedir (Örn., Er, 2003; Tekcan, Ece, Gülgöz ve Er, 2003). Ayrıca, flaş anılar daha çok toplumsal olaylar bağlamında çalışılsa da bireylerin yaşamında meydana gelen *bir yakının ölümü gibi* beklenmedik ani olaylar da bu bağlamda ele alınabilir (Gülgöz, 2018).

Anıların hatırlanmasına ilişkin çalışmalar genel olarak otobiyografik bellekteki anıların canlı bir şekilde hatırlandığını gösterse de otobiyografik anıların hatırlanmasının çoğu zaman olayların kaynağına ya da çeşitli farklı koşullara göre değişiklik gösterdiği bilinmektedir (Markowitsch ve Welzer, 2010). Otobiyografik anıların hatırlanmasını etkileyen bu değişkenler ilgili alanyazında otobiyografik bellek özellikleri bağlamında ele alınmaktadır ve aşağıda yer almaktadır (Er ve Uçar, 2004; Rubin ve Gülgöz, 2001):

- ✓ *Olayın olduğu zamana geri dönüp, yeniden katılma, anıya geri dönebilme*
- ✓ *Olayın hayal veya rüya değil, gerçek (yaşanmış) olduğundan emin olma*
- ✓ *Hatırladıklarından emin olma*
- ✓ *Olayın sadece başından geçtiğini bilmekten çok gerçekten hatırlama*
- ✓ *Olayı hatırlamada referans noktalarına başvurma; tarih, zaman, yer, kişi gibi*
- ✓ *Olayın bir kerelik mi, birkaç olayın birleşimi mi, bir günden uzun bir süreye mi yayılmış olduğu*
- ✓ *Olayın önemi; geçmişteki, şimdiki ve gelecekteki*
- ✓ *Olayın etkisi ve sonuçları*
- ✓ *Olayı düşünme ve anlatma sıklığı*
- ✓ *Olayı yeniden yaşıyormuş gibi olma*
- ✓ *Olayı zihinde canlandırma*
- ✓ *Olayın seslerini zihinde duyma*
- ✓ *Olaydaki konuşmaları hatırlama*
- ✓ *Olayı sözel hale getirebilme, öyküleştirme, olayın gerçekliğini vurgulayan bir anlatım*
- ✓ *Olay sırasında hissedilen duyguları hissetme gibi.*

İlgili alanyazın çalışmaları otobiyografik anıların nasıl hatırlandığının yanı sıra neden hatırlandığına da dikkat çekmektedir. Bireylerin hangi amaçlarla geriye dönüp geçmiş yaşam deneyimlerini geri çağırdıklarını içeren kavram *otobiyografik bellek işlevleri* olarak adlandırılmaktadır. Otobiyografik bellek işlevlerine ilişkin çalışmalarda otobiyografik belleğin farklı sayıdaki pek çok işlevinin olduğu gözlenmesine karşın (Robinson, 1992; Webster, 2003), *sosyal, benlik ve yönlendirme* olarak adlandırılan üç işlevli yapısı daha çok kabul görmektedir (Bluck ve Alea, 2011; Williams, Conway ve Cohen, 2008). Ülkemizde yapılan bir çalışmada ise *geçmişle yüzleşme, benlik, ipucu temelinde hatırlama, duygudurum düzenleme ve geçmişten ders alma* olarak adlandırılan beş işlevli bir yapı elde edilmiştir (Er ve Yaşın, 2016). Otobiyografik bellek işlevlerine yönelik araştırmalar otobiyografik belleğe neden ihtiyaç duyduğumuzu açıklamaya çalıştığı için hem bireysel hem de bilimsel açıdan oldukça önem taşımaktadır.

Otobiyografik bellek özellikleri ve işlevlerinin yanı sıra ilgili alanyazın çalışmaları otobiyografik belleğin sistemini ve yapısını da anlamaya odaklanmıştır. Bu bağlamda otobiyografik bellek ile duygudurum (Er, Hoşrik, Ergün ve Şerif, 2008), çocukluk çağı yaşantıları (Kaynar ve Er, 2014), bağlanma (Boyacıoğlu ve Sümer, 2011; Conway, Singer ve Tagini, 2004), zaman algısı (Ely ve Mercurio, 2011; Er ve Yaşın, 2014, Ishino ve Shimizu 2012; Leist, Ferring ve Filipp, 2010) ve nörolojik ya da psikolojik sorunlar (Karabekiroğlu, Gımsal ve Berkem, 2005; Park, Goodyer ve Teasdale, 2004; Uçar Boyraz ve Er, 2007) gibi değişkenler arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar olduğu gözlenmektedir.

1.3.2. Otobiyografik Bellek ve Benlik

Benlik ve bellek arasındaki ilişkinin tarihi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Otobiyografik belleğin de bireysel deneyimlerle ilgili bilgileri içeren yapısı nedeniyle benlik ile ilişkisi oldukça güçlü ve önemlidir. İlgili alanyazın incelendiğinde, benlikle ilgili bilgilerin bellekte daha güçlü şekilde kodlandığı görülmektedir (Rogers, Kuiper ve Kirker, 1977). Bireylerin deneyimledikleri ya da şahit oldukları olayları kendi algıları dâhilinde otobiyografik belleğe aktardıkları göz önüne alınırsa bu anıların benliklerinden bağımsız olması da mümkün görünmemektedir. Ayrıca, insanlar yalnızca kendileri ile ilgili özellikleri değil, diğerlerini de benlikleri ile ilişkili bakış açıları aracılığıyla algılamaktadırlar (Dunning ve Hayes, 1996). Örneğin, bir kişi tanık ya da dâhil olduğu bir kavgayı yalnızca kendi bakış açısıyla otobiyografik belleğine işleyecektir. Dolayısıyla, bu anıyı çağırırken kullanacağı referans noktaları da kendi benliğinden bağımsız değildir. Bu çalışmalara göre daha yakın zamanda başlayan deneysel çalışmalar da benlik ve bellek arasındaki ilişkiye dair mevcut yaklaşımları destekler görünmektedir. Örneğin, beyin görüntüleme tekniklerini kullanılarak yürütülen bir çalışmada otobiyografik geri çağırma ve benlikle ilgili bilgiyi işlemlemeyi içeren bölgeler arasındaki aktivasyonda bir örtüşme görülmüştür (Addis, 2005).

Bireyler için olumlu bir benlik algısı oluşturmak kendilerini hem diğerlerinden hem de eskiden oldukları kişiden daha olumlu değerlendirmeleri açısından önem taşımaktadır. Bu noktada, otobiyografik anılar da tutarlı bir benlik yönelimi sürdürmek veya değiştirmek için kullanılabilecek bir öz kaynaktır (Robinson, 1986). Otobiyografik bellek ve benlik birbiriyle oldukça yakından ilişkilidir, öyle ki otobiyografik bellek benliğin bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Conway ve Tacchi, 1996). Ayrıca, otobiyografik bellekte depolanan anılar bütünsel örüntüye sahip olduğu için bireyin

kişisel tarihi olarak da adlandırılırlar (Fivush, 2010). Benlik kavramının ya da bireyleri benliğe ilişkin hazırlamanın bir dizi görevdeki performansı etkilediği de bilinmektedir (McGuire ve Padawer-Singer- 1976). Örneğin, kadınlarla yürütülen bir çalışmada; katılımcılara iş görüşmeleri için hazırlanacakları söylenmiştir. Bir kimya fabrikasına yapılan sözde iş görüşmesinde katılımcıların koşullarına göre iş tanımı farklılaşmıştır. Cinsiyetçilikle ilgili koşullarda ya korumacı ya da düşmanca cinsiyetçiliğe ilişkin öğelere yer verilirken, kontrol koşulunda cinsiyetten bağımsız tanımlamalar yer almıştır. Sonrasında otobiyografik anılara ilişkin ölçümler alınmıştır. Çalışma sonucunda, korumacı cinsiyetçi tutumlara ilişkin iş tanımı verilen kadınların yetersizlik ile ilgili anılarına erişiminin daha kolaylaştığı gözlenmiştir (Dumont, Darlet ve Sardenne, 2008).

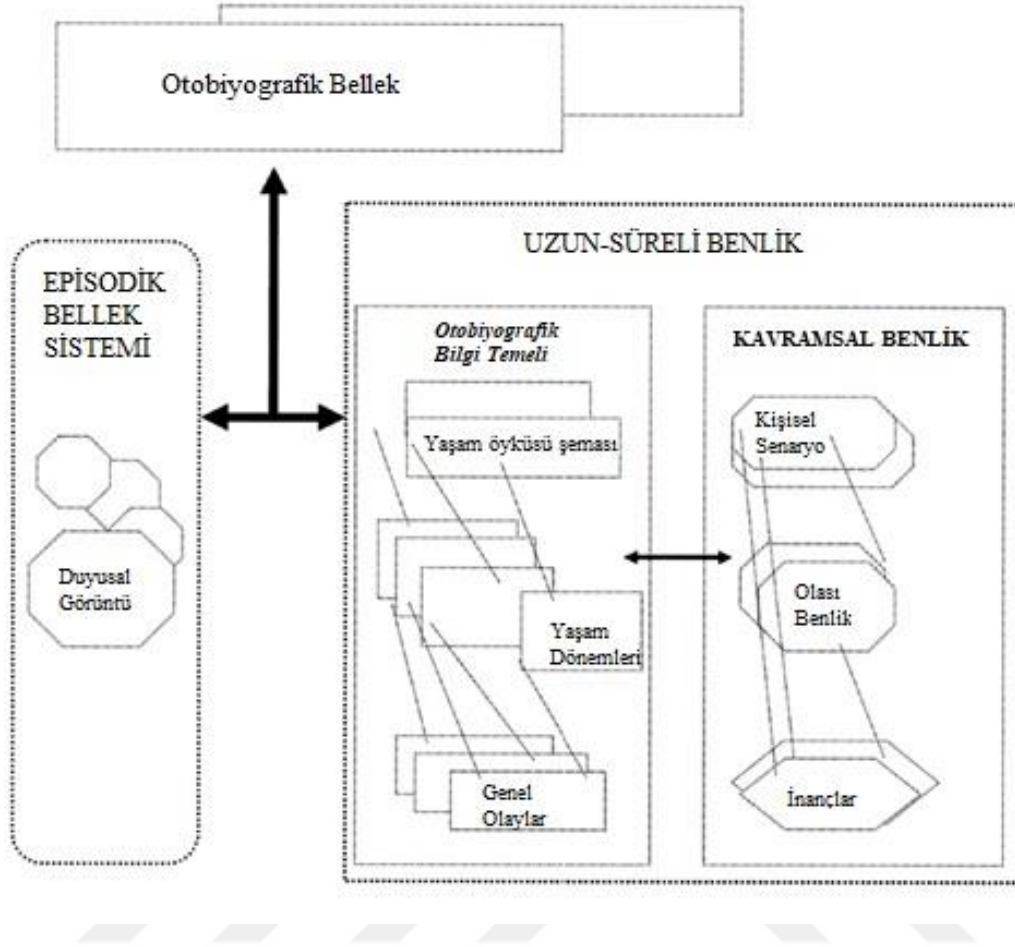
İlgili alanyazın incelendiğinde, benlik ve bellek arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların daha çok benlik ve otobiyografik anıların geri çağırılma süreci arasındaki ilişkiye odaklandığı görülmektedir. Örneğin; Charlesworth, Allen, Havelka ve Moulin (2016) tarafından yürütülen bir çalışmada otobiyografik geri çağırmanın katılımcıları kavramsal benlikleri hakkında daha derin düşünmeye yönlendirdiği ve psikolojik karakter özelliklerine erişimlerini kolaylaştırdığı gözlenmiştir. Buna karşın, bu çalışmada benlik kurgusunun otobiyografik geri çağırma sürecindeki etkisi değil, farklı bir yaklaşımla otobiyografik anıların benliğe etkisinin bir dizi sosyal psikolojik değişken üzerindeki etkisinin incelenmesi hedeflenmektedir. Daha özgül olarak, benliği toplumsal cinsiyet temelinde kurgulamanın kadını insanlıktan çıkarma, tecavüze yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığı üzerindeki etkisine bakılacaktır. Ayrıca, benlik kavramı bu çalışmada benlik bellek sistemi modeli temelinde ele alınmıştır. Benlik bellek sistemi modeline (Conway ve Pleydell-Pearce, 2000; Conway, Singer ve Tagini, 2004) göre, benliğin en belirgin yönü ilişkili bir dizi otobiyografik anı tarafından desteklenmektedir. Bu modele ilişkin bilgiler bölümün devamından detaylı olarak yer almaktadır.

1.3.2.1. Benlik Bellek Sistemi Modeli

Otobiyografik belleği en iyi şekilde açıklayan modellerden biri olan *benlik bellek Sistemi Modeli (BBSM)*, Conway ve Pleydell-Pearce (2000) tarafından öne sürülmüştür. BBSM’yi oluşturan temel unsurlardan biri çalışan belleğin bir türü olan çalışan benliktir. Çalışan benlikte kişisel amaçlar ve benlik imgeleri, bilişi ve bunun sonucunda ortaya çıkan davranışı değiştirmek için birlikte çalışarak bireylerin eylemlerini etkili bir şekilde gerçekleştirebilmelerini sağlar. Daha özgün olarak, çalışan benliğin temel işlevi amaçların tutarlı bir şekilde gerçekleşmesini destekleyen ilişkili süreçlerin kontrol edilmesi, düzenlenmesi ve yeni zihinsel modellerin üretilmesidir. Çalışan benliğin amaç odaklı yapısı otobiyografik bilginin kodlanmasında ve geri çağırılmasında kritik bir öneme sahiptir. Bir diğer temel bileşen olan otobiyografik bilgi temeli ise hiyerarşik bir organizasyon içinde yaşam dönemleri, genel olaylar ve olaya özgü bilgiler olmak üzere farklı düzeylerdeki anılardan oluşmaktadır. *Yaşam dönemleri*, “üniversitedeyken”, “o şirkette çalışırken” ya da “evliyken” gibi bireyin hayatındaki belirli dönemleri içerir. Birey için önemli kişileri, yerleri, eylemleri, aktiviteleri, amaçları temsil eder. Bu yaşam dönemlerinin zamansal aralığı belirsiz görünse de aslında çeşitli olayların başlangıç ya da bitişleriyle belirli periyotlara ayrılabilir ve bu olaylara göre adlandırılabilir. Örneğin, yukarıda örnek olarak verilen “üniversitedeyken” ifadesi kişinin üniversiteye başladığı ve bitirdiği dönem aralığını içermektedir. Yaşam dönemleri genellikle daha tematik bilgilerden oluşmaktadır. *Genel olaylar*, yaşam dönemlerine göre daha belirli olayları içermektedir. Ayrıca, buradaki olayların zamansal aralıkları yaşam dönemlerinde olduğundan daha belirgindir. Genel olaylar, düzenli olarak tekrarlayan eylemleri (örn., haftalık şirket toplantıları) ya da belirli bir dönem devam eden ama tekrarı olmayan eylemleri (örn., İstanbul seyahati) içermektedir. *Olaya özgü bilgiler*, diğerlerinden farklı olarak tekrarı olmayan, bir defa gerçekleşmiş özel bir olaya ilişkin bilgileri içermektedir.

Buradaki anılara ilişkin bilgiler daha canlı ve detaylı hatırlandığı için otobiyografik bellek çalışmalarında daha çok olaya özgü bilgilere odaklanılmaktadır (Conway ve Pleydell-Pearce, 2000).

Özetle; otobiyografik bilgi temeli, geçmiş deneyimlerimiz ve kim olduğumuz hakkındaki bilgileri içerirken (Baddeley, Eysenck ve Anderson, 2009) çalışan benlik ise otobiyografik bilgilerin nasıl elde edildiği ve ne şekilde kullanıldığı ile ilgilidir. Sistemin işleyişine göre, otobiyografik bilgi temelindeki gerçekler çalışan benliğin amaçları doğrultusunda kodlanır ve otobiyografik bellek çalışan benliğin yapısına hizmet edecek biçimde şekillenir. Başka bir deyişle, otobiyografik bilginin çalışan benliğin amaçları doğrultusunda kodlanmasıyla otobiyografik bilgi temeli ve çalışan benlik arasında meydana gelen etkileşim BBSM'yi oluşturur. Dolayısıyla, bilgi hangi amaç doğrultusunda kodlandıysa anı hatırlamadaki referans noktası da o amaç olur (Conway ve Pleydell-Pearce, 2000).

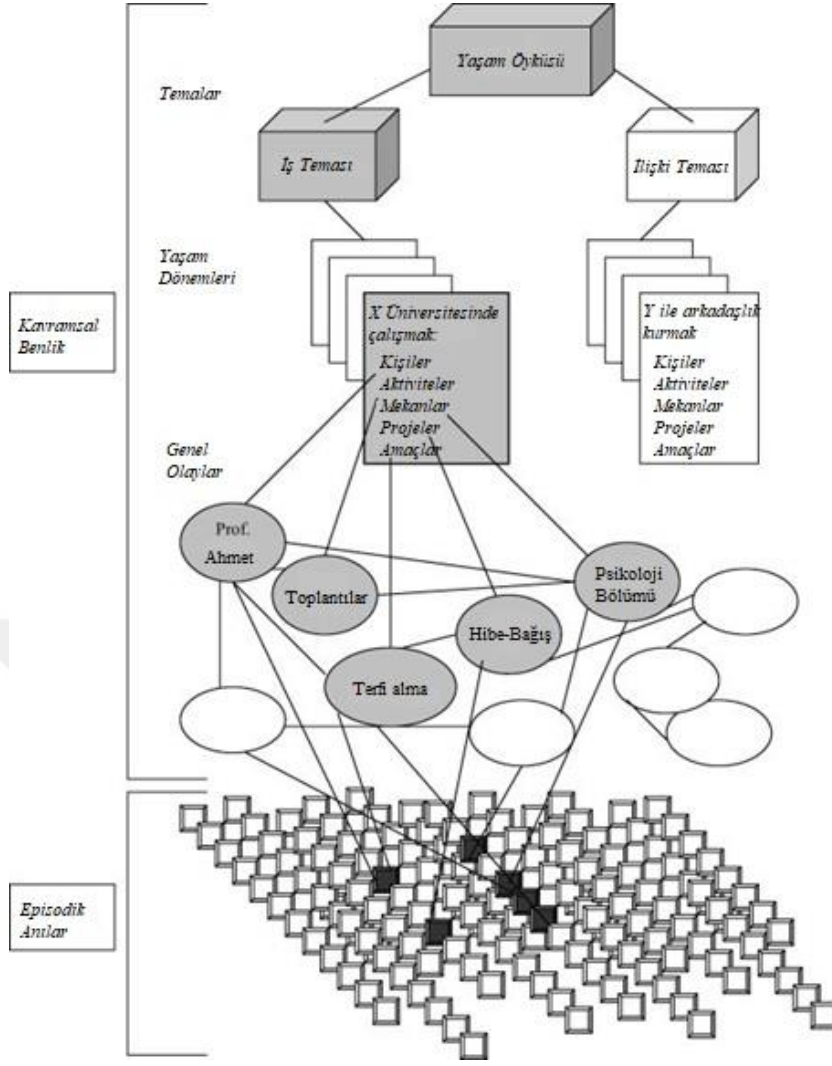

Şekil 1. Otobiyografik anıların üretimi

İlerleyen yıllarda Conway ve arkadaşları (2004) BBSM'ye ilişkin bazı değişiklikler önermişlerdir. Yazarlara göre, benlik ile ilgili bilgiyi sağlamak için otobiyografik bilgi temeli ile etkileşime giren benliğin daha kalıcı yönlerine ilk modelde yeterince yer verilmemiştir. Bu nedenle, yazarlar tarafından kişiliğe ilişkin sosyal-bilişsel modeller çerçevesinde uzun-sürelî benlik (long-term self) kavramı önerilmiştir. Şekil 1'de görüldüğü gibi, yeni model episodik bellek sistemi ve uzun süreli benlik yapısının karşılıklı etkileşimini içermektedir. Otobiyografik bilgi temeli, olaya özgü otobiyografik anıları üretmek için episodik bellek sistemiyle etkileşim içinde olan yaşam dönemleri ve genel olaylardan oluşmaktadır. Ayrıca, bu modelde otobiyografik bilgi temeline *yaşam*

öyküsü şeması olarak adlandırılan yeni bir boyut daha eklenmiştir. Yaşam öyküsü şeması, yaşam dönemlerinden daha fazla kişisel tarih bilgisi içerir (Bluck ve Habermas, 2001). Bireylerin normatif yaşam hikayesinin kültürümüz içinde nasıl inşa edildiğinin anlaşılmasıyla ilişkilidir. Uzun süreli benliğin bir diğer boyutu olan *kavramsal benlik* ise bireyin zamandan bağımsız olarak depolanan değerleri, inançları ve tutumları gibi benlik yapılarını, belirli olaylardaki davranış biçimlerini ya da rutin eylemleri hakkındaki semantik bilgileri içermektedir (Conway ve ark., 2004; Klein ve Loftus, 1993). Kavramsal benliğin temel birimleri benliği, diğer insanları ve bu insanlarla etkileşimleri içeren ve çevremizdeki dünyayı tanımlamaya yardımcı olan sosyal olarak inşa edilmiş şemalardan ve kategorilerden oluşmaktadır (Conway ve ark., 2004). BBSM, benlik ve bellek arasındaki bağımlı ilişkiyi açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Belleği kavramak, hatırlanan anılarla meydana gelir ve aynı zamanda bireyler tarafından anıların nasıl hatırlandığını etkiler (Grysmen ve Hudson, 2011). Conway'e (2005) göre, kavramsal benlik spesifik olayların dayandığı temaları ya da kavramları etkinleştirmek için otobiyografik bilgi temeli ve episodik bellek sistemi ile bağlantılıdır.

Özetle, önerilen son modele göre, uzun süreli bir bellek yapısı olan otobiyografik bilgi temeli ve kavramsal benlik bir araya gelerek uzun süreli benlik yapısını oluşturmaktadır. Otobiyografik bilgi temelinde oluşan anılar dinamik zihinsel yapılar olarak tanımlanmaktadır. Çalışan benlik ise benlikle ilgili bilgileri amaçlar doğrultusunda işleyen, organize eden ve kontrol eden süreci içermektedir (Conway ve ark., 2004). Otobiyografik belleği en iyi şekilde açıklayan BBSM, otobiyografik bellek ve benlik arasındaki ilişkinin önemini gözler önüne sermektedir. Benlik bellek sistemi tarafından önerilen otobiyografik bellek ve benlik ilişkisi, otobiyografik belleğin benliğe erişmek amacıyla kullanılabileceğini ortaya koyan görgül çalışmalarla da desteklenmiştir (Charlesworth ve ark., 2016).

Şekil 2. Otobiyografik bilgi temelinin yapısı

Buraya kadar anlatılanların yanı sıra; otobiyografik anılar bireye mevcut rollerini, yükümlülüklerini, toplum içindeki yerini anlatan ve bireyin kendisini tanımlamasını sağlayan en temel bilişsel sistemlerin başında gelmektedir. Pillemer'e (2003) göre, bireysel bellek bölümleri bireylerin yaşamlarında birçok farklı şekilde güçlü bir etkiye sahiptir. Hatta sonraki çalışmalarda Pillemer'in bu bakış açısı biraz daha detaylandırılarak geçmiş yaşam olaylarının nedenlerinin ve anlamının bireyler tarafından sıklıkla incelenip, güncellendiği ileri sürülmüştür. Bu durumun ise otobiyografik belleğin şimdiki ve

gelecek zamandaki davranışları çok daha güçlü şekilde etkilemesine neden olduğu düşünülmektedir (Bluck, Alea, Habernas ve Rubin, 2005; Baddeley, 1987). Benzer şekilde; bellek işlevlerine ilişkin çalışmalar, belleğin temel işlevinin yalnızca geçmişle değil, aynı zamanda bugün ve gelecek ile de ilgili olduğunu göstermektedir (Boyer, 2009; Er ve Yaşın, 2016).

1.4. İnsanlıktan Çıkarma

İnsanoğlunun varoluşundan itibaren birbirine karşı acımasız davranışlarda bulunduğu ilişkin kanıtlar bulmak zor değildir. Tarihsel süreçler incelendiğinde, insanların öldürüldüğü, işkence odalarına kapatıldığı, gaz odalarında yakıldığı, toplama kamplarına götürüldüğü, cinsel şiddete uğradığı ya da kimyasal silahlara maruz bırakıldığı olaylara ilişkin pek çok örneğin görülmesi ne yazık ki mümkündür. Bu insanların çektiği acıların görmezden gelinmesinin yanı sıra çoğu zaman onlara yapılanlardan zevk alınmıştır. Bu durumun altında yatan birçok psikolojik mekanizma olmakla birlikte, saldırganların mağdurları daha az insan olarak algılamalarının acımasız davranışları gerçekleştirmeyi kolaylaştıran en temel mekanizmalardan biri olduğu söylenebilir (Haslam, Loughnan, Reynolds ve Wilson, 2007). Örneğin; soykırım döneminde Naziler Yahudileri sıçan gibi görmüşlerdir ya da Ruanda soykırımında Hutu grubundan olanlar Tutsileri hamamböcekleri olarak nitelendirmişlerdir (Sandole ve Auerbach, 2013). Böylece, onları insan dışı ya da insan altı bir varlık olarak tanımlayarak daha kolay zarar verebilmişlerdir.

İnsanların, diğerlerini insana ait statünün altında ya da dışında algılaması insanlıktan çıkarma (dehumanization) olarak adlandırılmaktadır (Haslam, 2006). İnsanlıktan çıkarma kavramına ilişkin alanyazına özellikle son otuz yılda gerçekleşen araştırmaların önemli katkı sağladığı görülmektedir. İlk ortaya çıktığı yıllarda daha çok

savaş ya da çatışma gibi bağlamlarda değerlendirilmiş olmasına karşın (Bar-Tal, 1989; Opatow, 1990), günümüz çalışmaları insanlıktan çıkarmanın çeşitli sosyal durumlarla olan ilgisini de ortaya koymuştur (Haslam, 2006; Leyens ve ark., 2000; Leyens, Demoulin, Vaes, Gaunt ve Paladino, 2007). Bu kapsamda, bölümün devamında öncelikle insanlıktan çıkarma konusundan yapılan ilk çalışmalara yer verilecek ardından günümüz yaklaşımları ele alınacaktır.

İnsanlıktan çıkarmayı sistematik olarak çalışmaya başlayan ilk sosyal psikologlardan bazıları bu kavramı daha çok ahlaki açıdan değerlendirmişlerdir. Örneğin, Kelman (1976) ve Staub (1989) insanlıktan çıkarmayı soykırım ve katliamlar gibi kitlesel şiddetler bağlamında açıklamış, insanlıktan çıkarmanın şiddet davranışlarındaki ahlaki kısıtlamaları zayıflattığını öne sürmüştür. Opatow (1990) da insanlıktan çıkarmayı *birilerinin ahlaki değerlerin, kuralların ve adaletin uygulandığı sınırların dışına yerleştirildiği bir süreç* olarak tanımlayarak insanlıktan çıkarmanın ahlaki dışlama biçimlerinden biri olduğunu belirtmiştir. Diğer taraftan, Bandura (1999) saldırganın kendi ahlaki yaptırımlarının çözülmesinde insanlıktan çıkarmanın rolüne odaklanmıştır. Bu konudaki ilk yaklaşımların diğer ikisi ise insanlıktan çıkarmayı gruplar arası çatışma bağlamında incelemiştir. Schwartz ve Struch (1989), gruplar arasındaki temel değerlerin farklı olmasının bir grubun üyelerini diğerlerini insanlıktan çıkarmaya yönltebileceğini ve gruplar arası saldırganlığı teşvik edebileceğini belirtmiştir. Bar-Tal (1989) da insanlıktan çıkarmayı, gruplararası çatışma sonucunda bir grubun insan dışı ya da şeytan gibi etiketlenmesi olarak kavramsallaştırmıştır. Böylelikle, grubun saldırganlığının yaratacağı suçluluk duygusunun hafiflediği ve üstünlük hissinin devam ettiği ileri sürülmüştür.

Buraya kadar anlatılanlar doğrultusunda, insanlıktan çıkarma konusundaki ilk çalışmaların bu kavramı ahlak ve gruplar arası çatışma bağlamında ele aldığı görülmektedir. Başka bir deyişle; yazarlara göre, insanlıktan çıkarma çatışma koşullarında ortaya çıkan uç bir olgudur ve şiddet eylemlerini açıklamak amacıyla kullanılır.

İnsanlıktan çıkarmaya ilişkin güncel yaklaşımlar incelendiğinde, ilgili alanyazında bu konuda dört farklı yaklaşım olduğu görülmektedir: *Kalıpyargı İçeriği Modeli*, *Zihin Algısı Kuramı*, *İnsanlıktan Uzaklaştırma ve İkili Model*. Kalıpyargı İçeriği Modeli (Harris ve Fiske, 2006) ve Zihin Algısı Kuramı (Waytz, Gray, Epley ve Wegner, 2010) insanlıktan çıkarma kuramı üzerine inşa edilmemişlerdir ancak içerdikleri bağlamlar insanlıktan çıkarma açısından da ele alınmaktadır. Bu çalışmada insanlıktan çıkarmaya ilişkin Haslam (2006) tarafından önerilen ikili model temel alınmıştır. Bununla birlikte, ikili model Leyens ve arkadaşları (2000; 2001) tarafından önerilen insanlıktan uzaklaştırma kuramını da içerdiği için bölümün devamında ilk olarak insanlıktan uzaklaştırma kuramına yer verilmiş ve sonrasında ikili model detaylı olarak aktarılmıştır.

1.4.1. İnsanlıktan uzaklaştırma

İnsanlıktan uzaklaştırma kuramı, gruplar arasında herhangi bir düşmanlık ya da çatışma olmasa dahi iç grup üyelerinin dış grup üyelerini daha az insan olarak görmelerine dayanır (Leyens ve ark., 2000; Leyens ve ark., 2003). Başka bir ifadeyle, insanlar kendi gruplarının insani özellikleri daha fazla taşıdığına inanırken diğer grupların bu özellikler açısından yetersiz olduğuna inanma eğilimindedirler (Leyens ve ark., 2001; Paladino ve ark., 2002). Bu eğilim insanlıktan uzaklaştırma olarak adlandırılmaktadır.

İnsanlıktan uzaklaştırma kuramına göre, *yalnızca insana özgü duygular* ve *diğer canlılarla ortaklaşa bulunan duygular* olmak üzere insani özellikleri yansıtmaya açısından iki farklı duygu türü bulunmaktadır (Leyens ve ark., 2003; Leyens ve ark., 2001). Diğer canlılarla ortaklaşa bulunan, biyolojik temeli olan ve kültürden bağımsız duygular birincil *duygular* (öfke, üzüntü, korku, vb.) olarak adlandırılmaktadır. Yalnızca insana özgü olan, sosyal olarak inşa edilen, kültürler arası farklılık gösterebilen duygular ikincil duygular (pişmanlık, utanma, gurur, vb.) olarak adlandırılmakta ve bu duyguların ise insani özü yansıttığına inanılmaktadır (Demoulin ve ark., 2004; Leyens ve ark., 2000; Leyens ve ark., 2003; Leyens ve ark., 2007). İlgili alanyazın çalışmaları, insanların kendi iç gruplarını tanımlarken tüm insani özellikleri kullandıkları ancak dış grubu tanımlarken daha az insani özellikler atfettikleri gözlenmiştir. Dolayısıyla, insanlar insani özü yansıttıklarına inandıkları ikincil duyguları kendi gruplarına daha fazla atfetme eğilimi göstermektedirler (Demirdağ, 2014).

Görüldüğü üzere, insanlıktan uzaklaştırma kuramında dış gruptakiler tamamen insandışılaştırılmaz, yalnızca onlara daha az insani özellik atfedilir. Bu bağlamda, bu insanlıktan uzaklaştırma kuramının ilk yaklaşımlardan en önemli farkı, insanlıktan çıkarmanın örtük bir şekilde de gerçekleşebileceğinin gösterilmesidir. Genellikle örtük yöntemler kullanılarak yürütülen çok sayıda araştırma (Bocato, Cortes, Demoulin ve Leyens, 2007; Gaunt, Leyens ve Demoulin, 2002; Paladino ve ark., 2002; Vaes, Paladino, Castelli, Leyens ve Giovanazzi, 2003; Delgado Rodríguez, Rodríguez-Pérez, Vaes, Rodríguez ve Leyens, 2012; Vaes, Paladino ve Leyens, 2006) ile de genişletilen insanlıktan uzaklaştırma yaklaşımı, insanlıktan çıkarmanın yalnızca savaş ya da işkence odalarındaki gibi bariz inkârlara başvurularak değil, gruplar arası normal süreçlerde de daha örtük ve yaygın bir şekilde gözlenebileceğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla,

insanlıktan çıkarma ile ilgili kavramları sosyal psikologlar için daha kolay izlenebilir hale getirmiştir.

1.4.2. İkili model

İnsanlıktan çıkarmaya ilişkin ikili model, insanlıktan uzaklaştırma kavramını önceki teorilerle bütünleştiren Haslam (2006) tarafından önerilmiştir. Bu modelde, insanlıktan uzaklaştırma kuramında (Leyens ve ark., 2000) bazen birbirinin yerine kullanılan insan doğası için gerekli özellikler (human nature traits) ve insanın biricikliğini yansıtan özellikler (uniquely human traits) kavramlarının birbirinden bağımsız iki kavram olduğu ileri sürülmüştür (Haslam, Bain, Douge, Lee ve Bastian; 2005).

İkili modele göre insaniliği yansıtan iki ayrı tür özellik bulunmaktadır: *İnsanın biricikliğini yansıtan özellikler* ve *insan doğası için gerekli özellikler*. Haslam ve arkadaşları insaniliği yansıtan bu özellikleri deneysel çalışmalarla da desteklemişlerdir. Yapılan çalışmalarda beklendiği gibi, insanın biricikliği yansıtan özellikler ve insan doğası için gerekli özellikler birbiriyle ilişkili çıkmamış ve katılımcılar tarafından farklı bağlamlarda değerlendirilmiştir. İnsanın biricikliğini yansıtan özellikler varoluşsal, evrensel ve duygu ilişkili olarak görülürken, insan doğası için gerekli özelliklerin sosyal inşa sürecinde geliştiği ve kültürler arasında farklılaştığı gözlenmiştir.

Bu bilgiler hareketle, insanileşmenin iki boyutu varsa insanlıktan çıkarmanın da iki boyutu olduğu sonucuna varılmıştır: *Hayvansılaştırma (animalization)* ve *mekanikleştirme (objectification)* (Haslam, 2006; Haslam, Loughnan, Kashima ve Bain, 2008). Bunlardan ilki insanın biricikliğini yansıtan özelliklerle (medeniyet, gelişim vb.) ilgiliyken, ikincisi insan doğası için gerekli olan özellikleri (duygusallık, sıcaklık vb.)

içermektedir. İnsanlar medeniyetten, gelişimden ya da sosyalleşmeye ilişkin atıflardan yoksun olarak değerlendirildiğinde, insanda bulunan biricik özelliklerden yoksun (kaba, kültürsüz ya da ahlaksız) algılanabilirler. Bu tür bir eğilim insanlıktan çıkarmanın *hayvansılaştırma* boyutu ile ilgilidir. İnsanlar duygusallıktan ya da yakınlıktan yoksun olarak algılandıklarında, bir anlamda nesne veya makinenin özelliklerine sahip olduklarına yönelik çeşitli inançlar geliştirildiğinde soğuk, katı ya da yapay olarak değerlendirilirler. Bu durum ise insanlıktan çıkarmanın *mekanikleştirme* boyutunu içermektedir. Örneğin bir çalışmada (Loughnan, Haslam ve Kashima, 2009), insanda bulunan eşsiz özelliklerin düşük olduğu bir roman okunan okuma grubundaki katılımcılar grubun diğer üyelerini daha hayvansı olarak değerlendirmişlerdir. Buna karşın, insan doğası için gerekli özelliklerden yoksun öğeler içeren bir roman okunan gruptakiler üyeleri daha çok robot-gibi değerlendirmiştir. Sonuç olarak, iki özellik kümesi öngörüldüğü gibi insanları hayvanlardan ve robotlardan farklılaştırmaktadır (Haslam ve ark. 2008). Kùltürler arası bazı çalışmalar da insanlıktan çıkarmaya ilişkin ikili modelin farklı kùltürlerde de benzer sonuçlar gösterdiğini ortaya koymaktadır (Bain, Vaes ve Leyens, 2013; Park, Haslam ve Kashima, 2011; Park, Haslam, Shimizu, Kashima ve Uchida; 2013).

Bunların yanı sıra, Haslam (2006) insanlıktan çıkarmanın iki türü için farklı duygusal tepkiler gözleendiğini ortaya koymuştur. Hayvansılaştırma; genellikle küçük düşürölme ve aşağılanma ile karakterize edilir, sıklıkla bedensel öğeler öne çıkarılır ve daha çok içgüdüsel tepkiler ortaya çıkarır. Ayrıca, hayvansılaştırmanın daha çok iğrenme tepkisi ile ilişkili olduğu da gözlenmiştir (Rozin, Haidt ve McCauley; 2000). Bu bağlamda, hayvansılaştırmanın insanların insandan daha aşağı bir kategoride algılanması ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yandan, nesneleştirmede ise kayıtsızlık ve duygusal uzaklaşma gibi çok farklı duygusal tepkiler ortaya çıkar. Mekanikleştirilen

bireyler, insandan daha aşağı bir kategoride değil insan dışı bir kategoride algılanır (Haslam, 2006; Haslam ve ark., 2007). Haslam (2006) tarafından öne sürülen mekanikleştirme boyutu ilgili alanyazında yer alan “nesneleştirme” boyutu ile aynıdır.

Diğer yandan ikili model temelde iki nedenle insanlıktan uzaklaştırmadan daha kapsamlı olarak değerlendirilmektedir. İlk olarak, insan-nesne ayırımına insan-hayvan ayırımını da dâhil ederek insanlık kavramını genişletir. Böylece insan doğasını inkâr etmekle ilgili insanlıktan çıkarma biçimlerini de kapsar. İkincisi, grup algısındaki belirli bir olguyu ortaya çıkarmak yerine, insanlıktan çıkarmanın farklı boyutlarını (örtük veya açık, hayvan veya nesne ile ilgili, gruplar arası veya kişilerarası) ele almaktadır.

Cinsiyetler açısından bakıldığında, özellikle kadınların hayvansılaştırılma risklerinin erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşın, insanlıktan çıkarmanın boyutlarını cinsiyet bağlamında ele alan çalışmalar arasında tutarsız sonuçlar mevcuttur. İlgili alanyazında, nesneleştirilen kadınların bazen mekanik insanlıktan çıkarmanın hedefi olduklarını ancak bazen de hayvansılaştırmanın hedefi olduklarını gösteren çalışmalar yer almaktadır. İnsanlıktan çıkarmanın farklı türlerinin hangi durumlarda gözlemlendiğini belirgin olarak ele alan çalışmalar ise oldukça az sayıdadır. Heflick ve Goldberg (2009) tarafından yapılan bir çalışmada, bir kadın fotoğrafı gösterilen katılımcılar kadının görünüşüne odaklanmaları konusunda yönlendirildiklerinde, o kadını insan doğası için gerekli özelliklerle daha az ilişkilendirmişlerdir. Daha ayrıntılı bir ifadeyle, kadını yetersiz, soğuk ve ahlaki açıdan zayıf olarak değerlendirmişlerdir. Benzer şekilde, Heflick, Goldenberg, Cooper ve Puvia (2011), görünüşlerine odaklanmanın bir işlevi olarak kadınların insan doğası için gerekli özellikleri reddettiklerini bulmuştur. Bu bulgular, kadının görünüşüne odaklanmanın insanlıktan çıkarmanın nesnelerle ilişkili/mekanik boyutunu içerdiğini göstermektedir.

Diğer yandan, kadın cinselliğinin ön plana çıkarıldığı çalışmalar hedefi insanlıktan çıkarma eğiliminin hayvansılaştırma bağlamında gerçekleştiğini göstermektedir (Gray, Knobe, Sheskin, Bloom ve Barrett, 2011). Örneğin, cinselleştirilmiş kadın görsellerinin hayvanlarla ilgili kelimelerle (örn., pençe) daha hızlı ilişkilendirildiği gözlenmiştir (Vaes, Paladino ve Puvia, 2011). Aynı çalışmada, cinsel bir uyarana maruz kalmayan erkeklerle karşılaştırıldığında, cinsel olarak uyarılan erkeklerin kadınları insanlıktan çıkarma (hayvansılaştırma) eğilimlerinin daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Başka bir çalışmada ise, cinselleştirilmiş kadın fotoğraflarıyla prime edilen katılımcıların, güzel kadın ve nötr kadın fotoğraflarıyla prime edilenlerle karşılaştırıldığında kadınları insanlıktan çıkarma eğilimlerinin hayvansılaştırma boyutunda daha fazla olduğu gözlenmiştir (Morris, 2013). Bu bilgiler temelinde, kadının cinselliğinin öne çıkarılmasının hayvanlarla ilişkili bağlantıları öne çıkardığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle, kadının cinselleştirilmesi insanlıktan çıkarmanın hayvansılaştırma boyutuyla ilişkili görünmektedir. Kadınlar, insanlıktan çıkarmanın hayvansılaştırma kategorisine erkeklere oranla daha fazla yerleştirilebilirler çünkü kadınların fizyolojisi ve onlara atfedilen annelik içgüdüleri gibi kavramlar hayvanlar ya da doğayla daha çok ilişkilendirilirler. Buna karşın, erkeklerin daha çok kültür, zihin ya da sembolik başarılarla ilişkilendirildikleri görülmektedir (Goldenberg, Heflick, Vaes, Motyl ve Greenberg, 2009). Ayrıca, erkeklerle karşılaştırıldığında kadınlar doğal kaynaklarının büyük bir bölümünü üreme süreçlerine adanmışlardır. Erkekler ise kaynaklarını amaç odaklı eylemlerini gerçekleştirmeye ayırmışlardır. Hatta eylemler çoğunlukla onların doğayı kontrol etmesi amacıyla tasarlanmıştır. Dolayısıyla, her iki cinsiyetin de erkeklere oranla kadınları doğayla daha fazla ilişkilendirdikleri görülmektedir (Reynolds ve Haslam, 2011). Diğer yandan, geleneksel dini ve felsefi ideolojilerin de fiziksel bedeni sıklıkla günah, zayıflık ya da iğrenme gibi kavramlarla ilişkilendirildiği bilinmektedir. Bu bilgiler ışığında, kadını örtük olarak doğa ve hayvanla ilişkilendirmenin kadınlar için aşağılayıcı/kötüleyici

etkileri olabileceği düşünülmektedir. Örneğin; insanlıktan çıkarma ve cinsel saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada (Rudman ve Mescher, 2012) kadınlara yönelik örtük bir insanlıktan çıkarma eğilimi olan erkeklerin onları cinsel açıdan mağdur etme eğilimde oldukları görülmüştür.

1.4.3. Kadını İnsanlıktan Çıkarma ve Toplumsal Cinsiyet

İlgili alanyazın incelendiğinde, kadını insanlıktan çıkarma eğiliminin genelde toplumsal cinsiyet rolleri özelde ise erkeklik ile yakından ilişkili olduğu gözlenmektedir. Doğrudan kırılğan erkeklik ve insanlıktan çıkarma arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara henüz rastlanmasa da geleneksel erkeklik ideolojileri ve erkek cinsiyet rolü stresi temelinde yapılan çalışmaların bu bağlamda yol gösterici olabileceğine inanılmaktadır. Buradan hareketler, bu bölümde erkeklik ve insanlıktan çıkarma arasındaki ilişkileri ele alan çalışmalar yer verilecek ve bu çalışmalar araştırmanın temel amacı bağlamında ele alınacaktır.

Erkekliğin sosyalizasyon süreçlerinde, sosyal durumlarda ve kişiler arası ilişkilerde hangi davranışların erkekler için kabul edilemez ve kabul edilebilir olduğu öğretilmektedir. Kadınsı olan tüm eylemlerden kaçınma bu noktada öne çıkan öğretiler arasında yer almaktadır. Kilmartin (2015), geleneksel cinsiyet sisteminde kadınlığın değersiz ve erkeklikten aşağı bir seviyede görülmesinin bunun en temel nedeni olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca, geleneksel normlar kadınların erkeklerin hizmetinde olduğunu ve erkeklerin de kadınları kontrol etmekle yükümlü olduğunu öne sürmektedir (Parent ve Moradi, 2009). Daha önce belirtildiği üzere hayvansılaştırma da nesneleştirmeden farklı olarak diğerlerinin insandan daha alt bir kategoride görülmesiyle ilgilidir Haslam, 2006; Haslam ve ark., 2008). Ayrıca, Tipler ve Ruscher (2019) tarafından yürütülen bir çalışmada

kadını hayvansılaştırmanın düşmanca cinsiyetçilikle ilişkili olduğu gözlenmiştir. Bunların yanı sıra, kadınların ikinci planda görülmesiyle ilgili stres yaratan durumlardan biri erkeklerin kendilerini daha üstün gördüğü ya da özellikle bir kadın nedeniyle savunmasız hissettikleri durumlardır (Moore ve ark., 2008). Böyle durumlarda erkekler erkekliğin yeniden kanıtlanacağı türden davranışlar sergileyebilir. Buradan hareketle, tehdidin nedeni kadınsı eylemler olduğunda, erkeklik tehdidi yaşayan erkeklerin kendilerini kanıtlamak amacıyla kadınları daha fazla hayvansılaştıracakları düşünülmektedir. Bu bilgiler bir arada değerlendirildiğinde, erkekliğe yönelik algılanan tehdidin kadını hayvansılaştırma eğilimi açısından farklılık yaratması beklenmektedir.

Algılanan erkeklik tehdidin yanı sıra, bu çalışmada bireylerin benliklerini erkeklik üzerinden tanımlama düzeylerinin de kadını insanlıktan çıkarma eğilimlerini etkilemesi beklenmektedir. Önceki bölümde bahsedildiği üzere BBSM otobiyografik bellek ve benlik arasındaki ilişkiyi en iyi açıklayan modellerden biridir (Conway ve ark., 2004). Bu model, otobiyografik anıların benliğe erişmek amacıyla kullandığını ortaya koymaktadır. Otobiyografik anıların geri getirilmesi kişileri kavramsal benlikleri ve psikolojik karakter özellikleri hakkında daha derin düşünmeye yönlendirmektedir (Charlesworth ve ark., 2016). Başka bir deyişle, bir otobiyografik anının benlik etkisinin yüksek olması, kişinin kendisini o ve benzeri olaylar üzerinden tanımlama olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, otobiyografik anıların kim olduğumuz bilgisi dâhilinde, kendimizi bir gruba ait hissetmemize yardımcı olduğu bilinmektedir (Örn., Berntsen ve Rubin, 2012). Toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anıların da erkeklerin kendi iç gruplarına ilişkin değerlendirmelerini olumlu yönde pekiştirirken, dış grupları olan kadınlara yönelik olumsuz düşüncelerini belirgin hale getirebileceği düşünülmektedir. Ayrıca, özellikle bu anıların benlik üzerindeki etkisi yüksek olduğunda, bu anıyla ilişkili diğer olayların geri getirilme olasılıklarının da daha fazla olması beklenmektedir. Bu

nedenle, toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anı özelliklerinin benlik üzerindeki etkilerinin kadının insanlıktan çıkarma eğilimlerini farklılaştırması beklenmektedir.

1.5. Tecavüz

Cinsel saldırı, fiziksel tehdit ya da psikolojik baskı aracılığıyla gerçekleşen istenmeyen cinsel temaslar ya da davranışlar olarak tanımlanabilir. Cinsel saldırının daha spesifik bir türü olan tecavüz ise, en genel ifadeyle bireyin rızası dışında gerçekleşen cinsel birleşme olarak tanımlanmaktadır. Benzer şekilde, tecavüze de psikolojik baskı ya da fiziksel şiddet eşlik edebileceği gibi, cinsel birleşme için bireyin rıza gösterme yeterliği de önemli bir meseledir (Matlin, 2011). Örneğin, 18 yaşından küçük bireylerin ya da zihinsel geriliği olan birinin bu tür bir eylemde rızasına bakılmaz. Ya da romantik ilişkide bir erkeğin partnerini cinsel ilişkiye zorlamak için “benimle birlikte olmazsan ihtiyacımı karşılamak için başka birini bulurum” demesi psikolojik bir baskıdır ve bunun sonucunda gerçekleşen birleşme de tecavüz kapsamında değerlendirilmelidir.

Genellikle tecavüz mağdurunun kadınlar, failinin ise erkekler olduğuna inanılsa da tecavüz eyleminin bir kadından bir erkeğe yönelik ya da hem cinsler arasında gerçekleştiği de bilinmektedir. Ataerkil sistemin bir sonucu olarak erkek tecavüzlerinin bildirilme olasılığının çok düşük olması ve tecavüz istatistiklerinin de yalnızca rapor edilenlerle sınırlı olması bu konudaki gerçek rakamların elde edilmesinin önüne geçmektedir. Son yıllarda erkek tecavüzleri sıklıkla çalışılan konular arasında yer almaya başlasa da (Javaid, 2018; Mitchell, Hirschman ve Nagayama Hall, 1999), ilgili alanyazın çalışmaları hala daha çok kadın mağdur ve erkek fail odaklıdır. Bu çalışmada da tecavüz kavramı erkek saldırganlar temelinde ele alınmaktadır. Dolayısıyla bölümün devamında

tecavüz konusunda aktarılan bilgiler bir erkeğin bir kadına tecavüzü bağlamında değerlendirilmelidir.

1.5.1. Tecavüze Yönelik Tutumlar

Tecavüze yönelik tutumlar tecavüzün en önemli yordayıcılarından biridir (Murnen, Wright ve Kaluzny, 2002; Suarez ve Gadalla, 2010). İlgili alanyazında, özellikle cinsel saldırganlığa ilişkin kuram ve araştırmalarda tecavüze yönelik tutum terimi genellikle tecavüze ilişkin değerlendirmelerin altında yatan geniş bir biliş yelpazesini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bunlar, tecavüze yönelik bahaneler, gerekçeler, kadına yönelik düşmanlıklar ve tecavüze ya da tecavüz mağduruna yönelik kalıpyargılar gibi bilişleri ifade etmektedir. Tecavüze yönelik tutumların anlaşılması, tecavüz mağdurlarına ve saldırganlara verilen tepkilerin ve sergilenen davranışların öngörülmesi açısından önem taşımaktadır. Bu tutumlar, kültürel faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterse de genellikle mağdurun suçlanması, olayın mağdur üzerindeki psikolojik etkilerinin en aza indirgenmesi ve saldırganın davranışına ilişkin çeşitli gerekçeler gösterilmesi ile kendini göstermektedir (Frese, Moya ve Megías, 2004). Buna ek olarak; cinsel şiddete ilişkin değişkenlere toplumun atfettiği tutumlar, mağdurların ikincil bir mağduriyet yaşamalarına, değersizleştirilmelerine ve itibarsızlaştırılmalarına neden olabilmektedir.

Tecavüze yönelik tutumlar ve cinsel şiddet arasındaki ilişkileri ele alan ilgili alanyazın çalışmaları incelendiğinde, tecavüz mağduruna yönelik tutumlar, tecavüz mitleri ve kadına yönelik düşmanca tutumlar gibi bilişlerin cinsel saldırgan davranışları yordayan önemli psikolojik değişkenler arasında olduğu görülmektedir (örn., Begany ve Milburn, 2002; Bohner, Jarvis, Eyssel ve Siebler, 2005; Moyano, Monge ve Sierra, 2017). Bu doğrultuda, bu bölümde öncelikle tecavüze yönelik tutumlar kapsamında öne çıkan

değişkenler ve bu değişkenlerle yürütülen çalışmalara yer verilecek, ardından tutum ölçümünde kullanılan yöntemler ve bu yöntemlerin avantajları ve dezavantajları aktarılacaktır. Son olarak, bu çalışma kapsamında tecavüze yönelik tutumun hangi bağlamda ele alındığına ve kullanılan ölçüm yöntemine ilişkin bilgilere değinilecektir.

İlgili alanyazın incelendiğinde, tecavüze yönelik değerlendirmelerin altında yatan bilişleri etkileyen en önemli değişkenlerden birinin tecavüz mağduruna yönelik tutumlar olduğu gözlenmiştir (Örn., Grubb ve Turner, 2012; Idisis ve Edoute, 2017). Bu çalışmalarda da daha çok mağdurun kıyafeti (Solmuş, 2005; Whatley, 2005), önceki cinsel deneyimleri (Idisis ve Edoute, 2017), alkollü olup olmaması (Girard ve Senn, 2008) gibi değişkenler ele alınmaktadır. Örneğin; mağdurun mini etek giymesi ya da alkollü olmasının tecavüz mağduruna yönelik suçlayıcı tutumları arttırdığı gözlenmektedir. Buna paralel olarak, Girard ve Senn (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, tecavüz mağdurunun daha önce cinsel deneyiminin olmasının mağduru suçlayıcı tutumları arttırdığı bulunmuştur.

Tecavüze yönelik tutumlar bağlamında ele alınan bir diğer değişken ise tecavüz mitleridir. Tecavüz mitleri *tecavüz*, *tecavüz kurbanı* ve *tecavüzcü hakkındaki önyargılı, kalıpyargısal ve yanlış inançlar* olarak tanımlanmaktadır (Burt, 1980). Bu mitler genellikle tecavüzün meşrulaştırılmasına ve kurbanın suçlanmasına hizmet etmektedir (Mason, Riger ve Foley, 2004; Yamawaki, 2009). Ayrıca, tecavüz mitleri ölçeği (Payne, Lonsway ve Fitzgerald, 1999) kullanılarak yapılan bir çalışmada (Bendixen, Henriksen ve Nøstdahl, 2014), kadınlarla karşılaştırıldığında erkeklerin tecavüze ilişkin daha kalıpyargısal değerlendirmeler yaptıkları gözlenmiştir. Benzer şekilde, tecavüz mitlerine ilişkin yürütülen bir meta-analiz çalışmasında da (Suarez ve Gadalla, 2010) erkeklerin tecavüz mitlerini kabul düzeylerinin kadınlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Buna

ek olarak, ilgili alanyazın çalışmaları, tecavüz mitlerinin geleneksel cinsiyet rolleri (King ve Roberts, 2011), siyasal ideoloji (Johnson, Kuck ve Schander, 1997), tecavüze yatkınlık (Eyssel, Bohner ve Siebler, 2006; Malamuth, 1981), kadına yönelik düşmanca cinsiyetçilik (Forbes, Adam-Curtis ve White, 2004) ve tecavüzü yetkili birimlere bildirme düzeyi (Heath, Lynch, Fritch ve Wong, 2013) ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Kadına yönelik düşmanca tutumlar da tecavüze yönelik tutumlar başlığı altında öne çıkan değişkenlerden biridir. Bu konuda yürütülen çalışmalar incelendiğinde, kadına yönelik düşmanca tutumların hem tecavüzün hem de tecavüze ilişkin değerlendirmelerin/gerekçelendirmelerin önemli bir yordayıcısı olduğu gözlenmektedir. Örneğin bir çalışmada (Abbey ve Jacques-Tiura, 2011), herhangi bir saldırgan davranışta bulunmayanlarla karşılaştırıldığında, cinsel saldırgan davranışlarda bulunan erkek öğrencilerin kadınlara yönelik daha fazla olumsuz tutuma sahip oldukları bulunmuştur. Cowan (2000) tarafından yürütülen başka bir çalışmada ise kadınların tecavüzü gerekçelendirme ve tecavüz mitlerini kabul etme eğilimlerinin kadına yönelik düşmanca tutumlarla ilişkili olabileceği gözlenmiştir. Ayrıca, kadına yönelik düşmanca tutumların saldırganların mağdurla empati düzeyi ile ters yönde ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır (Marshall ve Moulden, 2001). Bunların yanı sıra, ilgili alanyazın incelendiğinde, kadına yönelik düşmanca tutumların tecavüz mitleri ile de yakından ilişkili olduğu gözlenmektedir (örn.; Suarez ve Gadalla, 2010).

Bu bilgiler ışığında, tecavüze yönelik değerlendirmeleri etkileyen değişkenlerden en çok vurgulananların tecavüz mağduruna yönelik tutumlar, tecavüz mitleri ve kadına yönelik düşmanca tutumlar olduğu görülmektedir. Diğer yandan, tecavüze yönelik değerlendirmeleri ölçmek amacıyla kullanılan ölçme araçları tecavüze ilişkin tutumları yeterince yansıtmadıkları gerekçesiyle son zamanlarda sıklıkla eleştirilmektedir (Nunes,

Hermann ve Ratcliffe, 2013). Başka bir deyişle, bu tür ölçeklerden elde edilen sonuçların tecavüzün olumlu veya olumsuz bir davranış olarak görülüp görülmediğini açıklamakta yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Bölümün devamında bu eleştirilere ve alternatif önerilere yer verilecektir.

1.5.1.1. Tecavüze Yönelik Tutum Çalışmalarının Sınırlıkları

İlgili alanyazın çalışmaları incelendiğinde, tecavüze yönelik tutumların genellikle tecavüz mağduruna veya saldırganına ilişkin tutumlar bağlamında ele alındığı görülmektedir. Bu noktada bazı araştırmacılar mağdurun ya da saldırganın kişisel özellikleri ve durumsal etmenler gibi karıştırıcı değişkenlerin tecavüze yönelik tutumları etkileyebileceğini öne sürmektedir (Nunes ve ark., 2013). Bu nedenlerle, tecavüz mitleri ölçeği ya da tecavüz kurbanına ilişkin tutumlar ölçeği gibi ölçme amaçlarının doğrudan tecavüz yönelik değerlendirmeleri mi yoksa bu değerlendirmeleri etkileyen farklı bilişsel yapıları mı ölçtükleri belirsiz görünmektedir. Oysa, yürütülen çalışmalardan elde edilen sonuçların daha net bulgulara işaret etmesi önem taşımaktadır. Bu nedenle, tecavüze yönelik tutumları ölçmeye odaklanan çalışmaların doğrudan o tutumu ölçmeye odaklanmasının gerekliliği kaçınılmazdır.

Tecavüze yönelik tutumların ölçülmesinde sıklıkla öz-bildirim ölçeklerinin kullanılması da ölçme araçlarına yöneltilecek bir diğer eleştiridir. Tecavüz gibi hassas konularda öz-bildirim ölçeklerinin kullanılması sosyal arzulanırlık tartışmasını da beraberinde getirmektedir. Bu ölçeklerde sorular yanıtlanırken kişilerin kendi tutumlarından ziyade toplum tarafından uygun görülen ya da onaylanan yanıtları verme eğiliminde olabilecekleri düşünülmektedir (Greenwald ve Banaji, 1995; Nosek, 2005). Öz-bildirim ölçeklerinin eleştirilmesinin bir diğer nedeni ise bu çalışmalarda tutumların

erişilebilirlik gibi bazı temel özelliklerinin göz ardı edilmesidir. Bu eleştiriler temelinde, tecavüze ilişkin bilişlerin ölçülmesi amacıyla örtük ölçüm yöntemlerinin kullanılmasının daha güvenilir sonuçlar vereceği öne sürülmektedir (Widman ve Olson, 2013).

İlgili alanyazın incelendiğinde, tecavüze yönelik tutuma ilişkin yeni çalışmaların değinilen eleştiriler temelinde örtük yöntemlere yönelmeye başladığı görülmektedir. Örneğin, Widman ve Olson (2013) tarafından yürütülen bir çalışmada tecavüze yönelik tutumlar tecavüze ilişkin görseller kullanılarak ölçülmüştür. Bu çalışmada katılımcılara önce bilgisayar ekranında bir resim (10 cinsellik, 10 şiddet, 10 tecavüz ve 10 nötr olmak üzere toplam 40 resim random olarak) gösterilmiş ve ardından birer kelime sunulmuştur. Sunulan kelimeler 10 pozitif ve 10 negatif içerikli olmak üzere toplam 20 sıfattan oluşmaktadır. Katılımcılardan ekranda çıkan kelimeyi iyi ya da kötü kategorisinden birine dâhiletmeleri istenmiştir. Katılımcıların tepki hızları temelinde örtük ölçüm puanları hesaplanmıştır. Araştırmacılar tarafından aynı çalışma hem erkek üniversite öğrencileri örnekleminde hem de normal örneklemdaki erkeklerle yürütülmüştür. Sonuç olarak, örtük tecavüz tutum ölçümlerinin her iki çalışmada da cinsel saldırganlığın güçlü bir yordayıcısı olduğu gözlenmiştir. Buna karşın, tecavüz mitleri ölçeği yalnızca ilk çalışmada, kadına yönelik düşmanca tutumlar ise yalnızca ikinci çalışmada cinsel saldırganlığı yordamıştır. Başka bir çalışmada ise araştırmacılar tecavüze yönelik tutumları ölçmek amacıyla örtük çağrışım testini (Greenwald, McGhee ve Schwartz, 1998) bu bağlama uyarlamışlardır (Nunes ve ark., 2013). Bu çalışmada tecavüze yönelik açık ve örtük ölçümler arasında anlamlı bir korelasyon gözlenmemesine karşın hem açık hem de açık ölçümlerin ikisi birlikte cinsel saldırganlığı tek başlarına olduklarından daha güçlü yordamıştır. Bu bilgiler ışığında, tecavüze yönelik örtük tutumların tecavüzün tutarlı bir yordayıcısı olduğunu söylemek mümkündür. Buradan hareketle bu çalışmada da tecavüze yönelik tutumların örtük tutumlar temelinde incelenmesi planlanmıştır.

1.5.1.2. Tecavüze Yönelik Tutumlar ve Toplumsal Cinsiyet

İlgili alanyazın çalışmaları incelendiğinde, toplumsal cinsiyet ideolojileri ve tecavüzü destekleyici tutumlar arasında anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmektedir (Örneğin; Truman, Tokar ve Fischer 1996). Bu konudaki ilk çalışmalardan bazıları, geleneksel erkeklik tutumlarının, erkeklerin tecavüzü destekleyici inançlarını (Bunting ve Reeves, 1983) ve saldırgan cinsel davranışlara bağlılığını yordadığını ortaya koymuştur (Mosher ve Anderson, 1986). Görece daha yeni araştırmalarda da erkeklerin geleneksel erkek rolüne bakışlarının tecavüzü destekleyen tutumlarla ve tecavüz mitlerini kabul düzeyiyle (Davis ve Liddell, 2002; Locke ve Mahalik, 2005) ilişkili olduğu gözlenmiştir. Daha özgül olarak, geleneksel erkeklik normlarını onaylayanın erkeklerin tecavüz mitlerini kabul etme düzeyini arttırdığı görülmektedir. Truman ve arkadaşları (1996) da tecavüz mitlerini kabul düzeyi yüksek olan erkeklerin saldırganlıkla ilgili erkeklik normlarını daha fazla onayladıklarını ortaya koymuştur. Thompson ve Cracco (2008) tarafından yürütülen bir çalışmada ise kadın düşmanı eril ideolojileri destekleme olasılıkları daha fazla olan erkeklerin cinsel saldırıda bulunmayı hayal etmeleri istendiğinde iğrenme, hor görme veya suçluluk hissetme olasılıklarının daha düşük olduğu ortaya koyulmuştur.

Diğer yandan, erkek cinsel suçlarını kullanılan taktik açısından ele alan bir çalışmada istediğini elde etmek için fiziksel olmayan taktikler kullanarak cinsel baskı kuranlar ile cinsel saldırganlık gösteren erkekler bazı özellikler açısından incelenmiştir (DeGue, DiLillo ve Scalora, 2010). Fiziksel olmayan taktikler kullanan erkeklerle karşılaştırıldığında, cinsel saldırganlık gösteren erkeklerin tecavüz mitlerine yönelik daha güçlü bir inancıya sahip oldukları ancak kadına yönelik olumsuz tutumlar, genel saldırganlık, tecavüze yatkınlık, psikopati, empati gibi özellikler açısından farklılaşmadıkları görülmüştür (DeGue ve DiLillo, 2004). Bununla beraber, cinsel olarak

zorlayıcı erkeklerin geleneksel cinsiyet rollerini ve kadına yönelik şiddeti saldırgan erkeklerden daha az onayladığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (Lyndon, White ve Kadlec, 2007).

Erkeklik ve tecavüze yönelik tutumlar arasındaki ilişkiyi ele alan değinilen çalışmalar erkeklik ve tecavüze yönelik tutumlar arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymaktadır. Daha detaylı bir ifadeyle, erkeklik ideolojilerine ya da normlarına inanç arttıkça tecavüz destekleyici tutumların da artma eğiliminde olduğu gözlenmektedir. Kırılgan erkeklik kuramı da erkekliğe yönelik tehdit algılayan erkeklerin erkeklik normlarına uygun davranma eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır (Vandello ve Bosson, 2013). Bu bilgiler ışığında, bu çalışmada algılanan erkeklik tehdidinin tecavüze yönelik tutumlar açısından farklılık yaratması beklenmektedir. Başka bir deyişle, toplumsal cinsiyet statülerine yönelik tehdit algılayan erkeklerin tecavüze yönelik olumlu tutumlarının daha fazla olacağına inanılmaktadır. Diğer yandan, toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anıların benlik üzerindeki etkisinin yüksek olması o kişinin benlik kurgusunu geleneksel cinsiyet rolleri üzerinden gerçekleştirdiği anlamına gelmektedir. Ayrıca, belirli bir otobiyografik anının geri getirilmesinin o anıya benzer diğer anılara erişimi kolaylaştırdığı ve bireyleri psikolojik karakter özellikler hakkında daha derin düşünmeye yönelttiği de bilinmektedir (Charlesworth ve ark., 2016). Buraya kadar anlatılanlardan hareketle, benlik kurgusunu erkeklik üzerinden gerçekleştiren katılımcıların geleneksel cinsiyet sistemi temelinde tecavüze yönelik daha olumlu tutumlarının olması beklenmektedir.

1.5.2. Tecavüz Olasılığı

Tecavüzün genellikle erkek egemen kültürlerde daha yaygın olduğuna inanılmaktadır (Sanday, 2003; White ve Post, 2003). Buna karşın hem dünya genelinde hem ülkeler bazında gerçek tecavüz oranlarının belirlenmesinde bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunun birinci nedeni, bu çalışmalarda kullanılan ölçme araçları arasında tecavüz ve cinsel saldırı tanımları açısından bir tutarlık olmamasıdır (Hamby ve Koss, 2003). Ayrıca, kadınların tecavüze uğradıklarını belirten bir ankete katılma ya da doğru yanıt verme konusunda isteksiz oldukları da bilinmektedir. Bir diğer neden ise, tecavüz olaylarının tamamının yetkililere bildirilmemesidir. Federal Büro istatistiklerine göre, 2010-2016 yılları arasında ABD’deki tecavüz olaylarının yalnızca dörtte biri polise bildirilmiştir (Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics, National Crime Victimization Survey, 2017). Ayrıca, saldırgan ve mağdur arasındaki ilişki tecavüzün bildirilmesini etkileyen en önemli faktör olarak görülmektedir (Jones, Alexander, Wynn, Rossman ve Dunnuck, 2009). Saldırgan, mağdurun önceden tanıdığı biri olduğunda olayın bildirilme olasılığının daha da azaldığı görülmektedir (Peterson ve Muehlenhard, 2004). Bunun en temel nedeni, tanıdık tecavüzünün mağdur tarafından genellikle tecavüz olarak değerlendirilememesidir. Herhangi bir tanıdığı tarafından tecavüze uğrayan kadınların yaklaşık %40’ı uğradıkları olayı tecavüz olarak tanımlarken, erkek arkadaş tecavüzüne uğrayan kadınlarda bu oran çok daha düşüktür. Tanıdık tecavüzlerinin tecavüz olarak değerlendirilememesi, neredeyse hiç rapor edilmemesi ve bu konudaki farkındalığın geç oluşmasının da etkisiyle, ilgili alanyazındaki ilk araştırmalarda tecavüzün daha çok bir yabancı tarafından gerçekleştiği düşünülmüştür. Buna karşın, güncel çalışmaların çoğu yaygın inanışın aksine tecavüzcülerin genellikle tanıdık olduğunu göstermiştir (Koss, 2005; White ve Frabutt, 2006). Tecavüzcülerin bir

yabancı değil daha çok tanıdık biri olması, bu konudaki belirgin inancı sarsmış ve tecavüz olasılığına ilişkin çalışmaları daha önemli bir hale gelmiştir.

Tecavüzcülerin yabancı olduğuna inanıldığı dönemlerdeki ilk yaklaşımlara bakıldığında, tecavüzün hastalık ya da kişilik özelliklerinden kaynaklanan bir eylem olduğu görüşünün yaygın olduğu görülmektedir. Hatta tecavüzcülere ilişkin belirli bir profil olduğuna ilişkin yaygın bir inanış vardır. Bu bağlamda, geleneksel psikoterapistler, tecavüzü bir cinsel sapkınlık türü olarak tanımlamışlar ve tecavüzcü patolojisinin tedavisine odaklanmışlardır (Groth ve Burgess, 1977). Tecavüzün patolojik nedenlerle açıklanamayacağına ilişkin ilk yaklaşımlar ise 1950’li yılların sonlarına doğru feminist psikologlar tarafından öne sürülmüş ve sonrasında 1960 ve 1980 yılları arasında tecavüzün nedenlerine ilişkin yürütülen psikoloji çalışmalarını yönlendirmeye başlamıştır. Özellikle normal örnekleme yönelik cinsel saldırganlık ölçme araçlarının geliştirilmesiyle tecavüzün sistemsal bir sorun olabileceği yaklaşımı görgül çalışmalarla da desteklenmiştir (McDermott, Kilmartin, McKelvey ve Kridel, 2015). Cinsel saldırganlık eğilimi olan erkek üniversite öğrencileriyle yürütülen çalışmalarda da psikopatolojik modelin geçerli olmadığı bulunmuştur (Briere, Malamuth, 1983). Nitekim, tecavüz olasılığına ilişkin öz-bildirim ölçekleriyle yürütülen ilk psikolojik çalışmalar incelendiğinde, üniversite öğrencisi erkeklerin yaklaşık %35’inin ortalama bir tecavüz eğilimi, %20’sinin ise yüksek bir eğilim rapor ettiği gözlenmiştir (Malamuth, 1981; Malamuth, Haber ve Feshbach, 1980; Tieger, 1981). Kalichman (1994) ise cinsel suçluların kişilik profillerini verebilmenin imkânsız olduğunu belirtmiştir. Tecavüz eğiliminin nörolojik hasarla (Aigner ve ark., 2000), testosteron düzeyiyle (Christiansen ve Knussmann, 1987) ya da cinsel işlev bozuklukları ile ilgili olduğunu öne süren yaklaşımlar olsa da bu yaklaşımları destekleyecek tutarlı sonuçlara ya da yeterli kanıta ulaşamamıştır. Diğer yandan, antisosyal kişilik özelliklerinin cinsel saldırganlık ile

ilişkisini ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Malamuth, 2003). Yine de bu bilgiler tecavüz olasılığını belirleyen etmenleri açıklamak için tek başına yeterli değildir. Güncel çalışmalar da tecavüzün patolojik ya da belirli profile sahip bireylerle sınırlanamayacağını ortaya koymaktadır (Dobbert, 2004; Lalumiere ve Lalumiere, 2005; Rozee, 2005).

Tecavüz olasılığının kişilik özellikleri ya da hastalık bağlamında ele alan çalışmaların yanı sıra, bu konu durumsal ya da bağlamsal değişkenlerle de çalışılmış ve en çok öne çıkan değişkenin mağdurun ya da failin alkol ya da madde kullanımı olduğu görülmüştür (Abbey, 2002; Marchell ve Cummings, 2001; Abracen, Looman ve Anderson, 2000; Langevin ve Lang, 1990). Alkolün bireylerin muhakeme yetenekleri zayıflatmasının bu duruma önemli bir etkisi olabileceği düşünülmektedir. Örneğin, çok alkollü bir erkek kadının ilgisini abartılı algılama eğiliminde olabilir ya da tam aksine aşırı alkollü bir kadın erkeğin cinsel saldırgan davranışlarının tehlike düzeyini doğru yorumlayamayabilir (Testa ve Livingston, 1999; White ve Frabutt, 2006). Ayrıca, özellikle şiddet içerikli pornografi izlemenin de tecavüz olasılığı üzerinde etkili olabileceğini gösteren çalışmalar mevcuttur (Malamuth ve ark., 2000; White ve Frabutt, 2006). Örneğin; bir çalışmada çok fazla pornografi izleyen erkeklerin %44'ü cinsel saldırganlıkla ilgili en az bir olaya dâhil olduklarını belirtmiştir (Malamuth, 1998). Çocukluk çağı cinsel istismarının da tecavüz olasılığını arttıran etmenlerden biri olduğu gözlenmiştir (Malamuth, Sockloskie, Koss ve Tanaka; 1991). Tecavüz olasılıkları düşük olan erkeklerin de en az diğerleri kadar tecavüz imajlarından cinsel uyarılma yaşadığını gösteren çalışmalar bulunmasına rağmen bunun tecavüz senaryosunda mağdurun uyarılma yaşayıp yaşamadığının gösterilmesi ile ilgili olabileceği gözlenmiştir (Malamuth ve ark, 1980; Malamuth ve Check, 1980). Bu bilgiler doğrultusunda, alkol-madde kullanımı ya da pornografi izlemenin tecavüz ile ilişkili olduğu gözlenmesine

karşın; günümüzde bu tür durumsal değişkenlerin yalnızca süreci tetikleyen ya da hızlandıran değişkenler olduğu ancak tek başına tecavüzü açıklamak için yeterli olmadıkları görülmektedir.

Tecavüz olasılığı oldukça kapsamlı ve geniş bir konu olmakla birlikte, buraya kadar tecavüz olasılığını etkilediği düşünülen ya da etkisi kısmen gözlenen bireysel ve durumsal/bağlamsal değişkenlerden en çok vurgulananlara yer verilmiştir. Buna karşın, ilgili alanyazın incelendiğinde tecavüzün altında yatan nedenlerin patolojik, hormonal ya da alkol-madde kullanımı gibi bireysel ya da durumsal değişkenlerden çok, kadına yönelik düşmanca tutumlar ve erkeklik ile ilişkili olduğu ön plana çıkmaktadır. Örneğin, Burt (1980) tecavüzü *dominant-itaatkâr, rekabetçi, kalıpyargısal cinsiyet rolüne sahip kültürün mantıklı ve psikolojik bir uzantısı* olarak tanımlamaktadır. Başka bir deyişle, büyük resme bakıldığında tecavüzün en çok vurgulanan nedenlerinin toplumsal cinsiyet sistemine işaret ettiği görülmektedir.

1.5.2.1. Tecavüz Olasılığı ve Toplumsal Cinsiyet

Erkeklik normları ve tecavüz arasındaki ilişkiyi inceleyen alanyazın çalışmaları incelendiğinde, erkeklerin erkeklik hakkındaki inançlarının ve beklentilerinin cinsel şiddeti destekleyen inanç ve davranışların en güçlü ve tutarlı yordayıcısı olduğu görülmektedir (Good ve ark., 1995; Locke ve Mahalik, 2005). İlk çalışmalardan bazıları, geleneksel erkeklik tutumlarının erkeklerin tecavüzü destekleyici inançlara (Bunting ve Reeves, 1983) ve saldırgan cinsel davranışlara bağlılığını yordadığını ortaya koymuştur (Mosher ve Anderson, 1986). Geleneksel erkeklik ideolojilerine göre, kültürel yapı erkekleri kadınsı görünümünden, davranışlardan kısaca kadınsı olan her şeyden arınmaya zorlamaktadır. Erkek cinsiyet rolünü inceleyen araştırmacılara göre, erkeklik daha az

arzu edilen ya da edildiğine inanılan kadınlığın tam karşıtı olarak tanımlanmaktadır (Kilmartin, 2015; Levant ve Pollack, 1995). Bu görüşün temelinde ise kadınların erkeklerden değersiz, farklı ve aşağıda bir seviyede oldukları inancının yattığına inanılmaktadır. İlgili alanyazında kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğuna yönelik inancın hem tecavüz olasılığı (Osland, Fitch ve Willis, 1996) hem de gerçek cinsel saldırgan davranışlar (Hamburger, Hogben, McGowan ve Dawson, 1996) ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar da bu yaklaşımı desteklemektedir. Ayrıca, erkeklik statüsünün kültürel olarak en önemli gerekliliklerinden biri *uygun eşe* sahip olmaktır. Bu durum kadının bir nesne olarak görünmesine yol açabilir (Zurbriggen, 2010). Diğer yandan, geleneksel erkeklik ideolojisi aynı zamanda erkekleri pek çok farklı kadınla cinsel ilişkiye yönlendirmekte ve bu durum da erkeklerin kadınları kazanılan bir zafer ya da yeni bir skor olarak değerlendirmesine yol açmaktadır. Kadına yönelik bu bakış açısı cinsel saldırı ile ilişki bulunmuştur (Yost ve Zurbrigen, 2006). Bunların yanı sıra, geleneksel erkek rolü saldırgan davranmayı, belirli durumlarda şiddete başvurmayı içerir. Kişiler arası şiddetin kabulü ise tecavüz davranışı ile yakında ilişkilidir. Örneğin; Murnen ve arkadaşları (2002) tarafından yapılan bir meta-analiz çalışmasında kişilerarası şiddetin kabulü ile tecavüz arasında anlamlı ilişkiler ortaya çıkmıştır. Bununla ilişkili olarak, erkeklerin duygularını bastırmaya yönlendirilmesi ve yaşamlarına izin verilen tek duygunun öfke olması da onları tecavüze yatkın hale getirmektedir (Senn, Desmarais, Verberg ve Wood, 2000). Geleneksel erkeklik ideolojisinin cinsel saldırganlıkla ilişkili bir diğer boyutu ise güç ve kontrol ihtiyacıdır. Zurbriggen (2000) güç motivasyonu ile zorlayıcı cinsel davranışlar arasında anlamlı ilişkiler gözlemlemiştir. Benzer şekilde, bir meta analiz çalışmasında cinsel saldırganlığın sürekliliği ve kadınlar üzerinde tahakküm kurma arasında pozitif yönde anlamlı ilişki gözlenmiştir (Murnen ve ark., 2002).

Thompson ve Cracco (2008) tarafından yapılan bir çalışmada ise geleneksel ve hegemonik erkeklik ideolojilerinin erkekleri belirli bir normda davranmaya zorlamasının cinsel saldırganlık üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu çalışma, erkeklerin cinsel saldırganlıklarının özellikle sosyal sınırların azaldığı ya da ortadan kalktığı bar gibi ortamlarda baskın veya hegemonik erkekliğin toplum tarafından kabul edilmesi ile yakından ilişkili olduğunu ve bu ideolojilerin erkekleri rekabetçi, sert ve bazı koşullar altında saldırgan olmaya teşvik ettiğini göstermiştir.

Cinsel saldırı, rutin sosyal ve çevresel etkileşim yoluyla edinilen öğrenilmiş bir davranıştır. Tecavüz faildeki patolojik bir rahatsızlık sonucu değil, kadın ve erkeklerin cinsel ilişki odaklı hareket ettikleri geleneksel sosyalleşmenin aşırı bir formu olarak görülmektedir. Berkowitz (1994) “erkekleri tecavüze götüren psikolojik ve kültürel ortamı yaratan erkeklik tecrübesinin kendisidir. Bu ortam, erkeklerin birbirleriyle olan ilişkileri ve beklentileri ile sürdürülür.” ifadesiyle erkeklik ve cinsel saldırganlık arasındaki ilişkiyi çarpıcı bir şekilde gözle önüne sermektedir.

Toplumsal cinsiyet sisteminin yarattığı erkeklik normlarının erkeklerin tecavüz tanımlamalarını etkilediği de gözlenmektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde özellikle flört, sevgili ya da eş tecavüzünün erkeksi erkeklik normlarına sahip erkekler tarafından tecavüz olarak tanımlanmadığı görülmektedir (Berkowitz, 1992). Berkowitz’e göre, tecavüz eyleminin nedenlerini incelemek araştırmacıları cinsiyetçilik, şiddet ve homofobinin oluşturduğu sorunlu bir erkekliğe götürecektir. Özetle, tecavüzün her geçen gün daha da yaygınlaşması erkeklik ile ilgilidir çünkü bazı normlara göre erkekler tecavüz ettiklerinde *gerçek bir erkek* olduklarını kanıtlamaktadırlar (Stoltenberg, 1989).

Buraya kadar anlatılanlar doğrultusunda, erkeklerin kadınlara tecavüz etmelerine giden süreci açıklayabilecek sosyokültürel yaklaşımların ön plana çıktığı gözlenmiştir. Bu yaklaşımların merkezinde ise erkeklerin zorlayıcı cinselliğinden ve özellikle flört/sevgili tecavüzüne daha fazla hoşgörü göstermesinden büyük ölçüde kadınlara yönelik cinsel şiddeti meşrulaştıran ve yöneten kültürel inanç ve tutumların sorumlu olduğu fikri yer almaktadır.

Erkekler ile ilgili kuramlardan görece yeni olan kırılğan erkeklik kuramı ile tecavüz arasındaki ilişkiyi ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Buna karşın, kırılğan erkeklik kuramı da diğer erkeklik kuramları ile benzer bir temele sahiptir hatta bu kuramların yeniden değerlendirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Ayrıca, genelde cinsel saldırganlık özelde tecavüz bağlamında kırılğan erkeklik çalışmaları yapılmamış olsa da algılanan erkeklik tehdidinin fiziksel saldırganlığı arttırdığını gösteren çalışmalar mevcuttur (Bosson ve Vandello, 2013). Dolayısıyla, fiziksel saldırganlık ve cinsel saldırganlık arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar göz önüne alındığında, algılanan erkeklik tehdidi ile tecavüz arasında bir ilişki olabileceği düşünülmektedir.

Bunların yanı sıra, kırılğan erkeklik kuramında erkekliğin kazanılması zor ancak kaybedilmesi kolay bir statü olduğu ve statülerini kaybetme kaygısının erkeklerin kendilerini sürekli kaygan bir zeminde hissetmelerine yol açtığı öne sürülmektedir (Vandello ve Bosson, 2013). Toplumsal cinsiyet rolü çatışması da benzer olarak sosyalleştirilmiş toplumsal cinsiyet rollerinin kişinin kendi ya da başkaları üzerindeki olumsuz sonuçlarının yol açtığı psikolojik duruma odaklanmaktadır (O'Neil ve ark., 1995). İlgili alanyazın incelendiğinde toplumsal cinsiyet rolü çatışması ile cinsel açıdan saldırgan davranışlar ve cinsel ilişkiye zorlama olasılığı arasında anlamlı ilişkiler gözlenmiştir (Kaplan, 1992; akt., O'neil, 2008). Rando, Rogers ve Brittan-Powell, (1998)

tarafından yapılan bir çalışmada da cinsel saldırganlık eğilimi yüksek öğrencilerin Cinsiyet Rolü Çatışması Ölçeğinin *Erkekler Arasındaki Kısıtlayıcı Sevgi Davranışı* alt ölçek puanlarının cinsel saldırganlık eğilimi düşük olan erkeklerden anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur. Başka bir çalışmada ise yüksek cinsiyet rolü çatışması yaşayan erkeklerin cinsel tacize karşı daha toleranslı olduğu gözlenmiştir (Kearney, Rochlen ve King, 2004). Bu çalışmalar ışığında, erkeklik cinsiyet rolünün yarattığı çatışmanın veya stresin cinsel saldırganlık davranışları üzerinde bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, erkekliğe yönelik tehdit algılamının da bir anlamda cinsiyet rolü stresine yol açtığı düşünülürse, algılanan erkeklik tehdidinin tecavüz üzerinde anlamlı bir etkisinin olması beklenmektedir.

Diğer yandan, tecavüz ile ilgili çalışmalar incelendiğinde yaygın inanışın aksine tecavüzcülere ilişkin belirgin bir karakteristiğin veya tipik bir tecavüzcü profilinin olmadığı görülmektedir (Schwartz, 1995). Tecavüz daha çok erkek cinsiyet rolünün sosyalizasyonu ile ilişkilendirilmektedir. Örneğin, erkeklere dominant ve saldırgan olmaları öğretildiği zaman, bunun hiper-erkeksiliğe, akran gruplarında cinsel saldırganlığı desteklemeye, tecavüz mitlerinin gelişimine, kadınlara karşı düşmanca inançların geliştirilmesine yol açtığı gözlenmiştir (Kilmartin, 2015). Ayrıca, otobiyografik belleğin kimliğin bir parçası olduğu ve bireylerin tutarlı ve sürdürülebilir bir benlik geliştirmesinde otobiyografik anıların önemi bilinmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyete ilişkin otobiyografik anıların benlik üzerindeki etkisinin yüksek olması erkeklerin kendilerini toplumsal cinsiyet normları üzerinden tanımlama olasılığının yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu bilgilerden hareketle, toplumsal cinsiyete ilişkin otobiyografik anıların benlik üzerindeki etkisinin erkekliğin sosyalizasyon süreci bağlamında tecavüz olasılığını etkilemesi beklenmektedir.

1.7. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Kırılgan erkeklik yaklaşımına göre erkeklik kazanılması zor ama kaybedilmesi kolay bir statüdür (Vandello ve Bosson, 2013). Toplumsal cinsiyet statüsü tehdit edilen erkekler, gerçek bir erkek olduklarını kanıtlamak için erkeklik normlarına uygun davranışlar sergileme eğiliminde olurlar (Maass ve ark., 2003; Vandello ve ark., 2008). Geleneksel erkeklik normlarının erkek olmakla ilgili en temel öğretilerinden biri kadınsılıktan ve kadınsılıkla ilgili her şeyden kaçınmaktır. Bunun kadınların erkeklerden aşağı bir gruptan algılanmasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir (Kilmartin, 2015). Dolayısıyla, insanlıktan çıkarmanın diğerlerinin insan altı bir kategoride değerlendirilmesiyle ilişkili olan kadını hayvansılaştırma boyutunun, algılanan erkeklik tehdidi açısından farklılaşması beklenmektedir. Diğer yandan, erkeklerin geleneksel erkek rolüne bakışlarının tecavüzü destekleyen tutumlarla ve tecavüz mitlerini kabul düzeyiyle (Davis ve Liddell, 2002; Locke ve Mahalik, 2005) ilişkili olduğu bilinmektedir. Ayrıca ilgili alanyazın incelendiğinde, toplumsal cinsiyet rolü çatışması ile cinsel açıdan saldırgan davranışlar ve cinsel ilişkiye zorlama olasılığı arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir (Kaplan, 1992; akt., O'neil, 2008). Buradan hareketle, tecavüze yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığının algılanan erkeklik tehdidi açısından farklılık göstermesi beklenmektedir. Ek olarak, ilgili alanyazın incelendiğinde, erkeklik ile cinsel saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara rastlanmasına karşın, mevcut çalışmaların daha çok ilişkisel düzeyde olması, deneysel yöntemle yürütülen çalışmalara duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Algılanan erkeklik tehdidinin yanı sıra, toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anıların benlik üzerindeki etkisinin de kadını insanlıktan çıkarma, tecavüze yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığı üzerinde anlamlı farklılıklar yaratması beklenmektedir.

Otobiyografik anılar, otobiyografik bilgilerin çalışan benliğin amaçları doğrultusunda kodlanmasıyla üretilmektedir. Otobiyografik anıların benlik üzerindeki etkisi kaçınılmazdır. Öyle ki, bir otobiyografik anının benlik etkisinin yüksek olması, kişinin kendisini o ve benzeri olaylar üzerinden tanımlama olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir (Charlesworth ve ark., 2016). Ayrıca, otobiyografik anıların kim olduğumuz bilgisi dâhilinde, kendimizi bir gruba ait hissetmemize yardımcı olduğu bilinmektedir (Berntsen ve Rubin, 2012). Dolayısıyla, toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anının benlik etkisinin yüksek olması, kişinin kendisini daha çok erkek kimliği üzerinden tanımlaması anlamına gelmektedir. Buradan hareketle, erkek cinsiyet kimliği öne çıkan katılımcıların erkeklik normlarıyla tutarlı davranışlar sergileme eğiliminin diğerlerinden daha fazla olması beklenmektedir.

Buraya kadar anlatılanlar bir arada değerlendirildiğinde, bu çalışmanın temel amacı algılanan erkeklik tehdidi ve toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anıların benliğe etkisinin kadını insanlıktan çıkarma, tecavüze yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığı açısından incelenmesidir. Bu amaçla, iki ayrı deneysel çalışma yürütülmüştür. İlk çalışmada, katılımcılardan kadınsı bir eylem gerçekleştirmeleri istenerek algılanan erkeklik tehdidi yaratılmıştır. Ayrıca, bu eylemi gerçekleştirirken katılımcılar bir erkek veya kadın işbirlikçi tarafından “yanlışlıkla” görülmüştür. İkinci çalışmada ise hatalı geribildirim yöntemi kullanılarak bir tehdit yaratılması amaçlanmıştır.

Daha önce belirtildiği üzere, bu çalışmanın temel amaçlarından biri algılanan erkeklik tehdidi ve otobiyografik anıların benlik üzerindeki etkisinin tecavüz olasılığı üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bununla birlikte, ilgili alanyazın incelendiğinde tecavüz olasılığını ölçmek amacıyla kullanılabilecek bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Bu nedenle, tecavüz olasılığı ölçeğinin geliştirilmesi çalışmanın bir diğer amacını

oluşturmaktadır. Tecavüz konusunda elde edilen istatistiklerin büyük bir çoğunluğu genellikle yalnızca rapor edilen olaylarla sınırlıdır. Bu durum tecavüz konusunda kapsamlı bilgiler elde edilmesinin önüne geçmektedir. Bununla birlikte, çalışmalar tecavüz olasılığının yalnızca belirli bir gruptaki erkeklerle sınırlanamayacağını da ortaya koymaktadır. Örneğin, Amerika’da yürütülen çalışmalar tecavüz olasılığının üniversite öğrencilerinde de yaygın olduğunu göstermektedir. Buna karşın, ülkemizde tecavüz olasılığını ölçmeye yönelik bir ölçme aracına rastlanmamasının bu tür bilgilerin elde edilmesini zorlaştırdığı düşünülmektedir. Dolayısıyla, tecavüz olasılığını ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmesinin alanyazındaki önemli bir eksikliğin giderilmesine katkı sağlayacaktır.

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’na göre; Türkiye’de yalnızca 2017 yılında 332 kadına cinsel şiddet uygulandığı göz önüne alındığında, tecavüzün ülkemizin en önemli sorunlarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Yalnızca bu durum dahi tecavüze ilişkin çalışmaların önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca, ilgili alanyazında tecavüz daha çok mağdur odaklı çalışmalar temelinde ele alınmaktadır. Saldırgan odaklı çalışmalar giderek artmakla birlikte yine de oldukça sınırlı sayıdadır. Diğer taraftan, tecavüzü önleme ve müdahale çalışmaları daha çok kadınların kendilerini savunmasına odaklanmaktadır. Tecavüzün çok yaygın olduğu Amerika’da mağdur odaklı programlar 2000’li yılların başında çokça eleştirildiği için saldırganları da hedefleyen daha kapsamlı programların sayısında zamanla artış gözlenmiştir. Buna karşın, ülkemizdeki eğilim hala kadınların kendilerini savunması gerektiği yönündedir. Örneğin, özellikle Özgecan Aslan’ın tecavüzünden sonra Krav Maga gibi savunma sporları eğitimleri veren merkezler kadınlara yönelik özel programlar hazırlamışlardır. Bu tür yaklaşımlar etkili olmakla beraber yeterli değildir. Çünkü olayın saldırgan tarafının ihmal edilmesi tecavüzün kaçınılmaz olduğuna yönelik bir algı yaratarak kadının kendisini savunması

gerektiğini aşılacaktır. Tecavüzü erkeklik bağlamında ele alan bu deneysel çalışma, yukarıda değinilen saldırgan odaklı çalışmalara ilişkin boşluğu doldurmaya yönelik bir adım olması açısından önem taşımaktadır.

BÖLÜM II

TECAVÜZ OLASILIĞI ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Tecavüz hem dünya genelinde hem de ülkemizde yaygın karşılaşılan toplumsal sorunlardan biridir. Tecavüzün erkekliğin toplumsal cinsiyet sistemi temelindeki sosyalizasyon sürecinden kaynaklı bir problem olduğu düşünülmesine karşın, konuyla ilgili çalışmalar genellikle mağdura ve mağdura yönelik tutumlara odaklanmaktadır. Mağdur odaklı çalışmalar önemli olmakla birlikte, bu durumun tecavüz konusuna tek taraflı bir yaklaşım getirerek müdahale ve önleme çalışmalarının etkisini azalttığına inanılmaktadır. İlgili alanyazın incelendiğinde, tecavüzü saldırgan açısından ele alan az sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmı saldırgana yönelik tutumlar (Korkmaz, 2013) ya da empati (Çelik Ok ve Yaşın Tekizoğlu, 2018) gibi değişkenlere odaklanırken, diğerleri de tecavüzden hükümlü bireylerle gerçekleştirilen tecavüzcü profili oluşturma (Gölge, 2005) gibi belirli alanlarla sınırlı kalmaktadır. Adalet Bakanlığı verilerine göre; tecavüzden hüküm giyenlerin büyük çoğunluğu düşük eğitilmiş bireyler olmasına rağmen, bu istatistikler yalnızca mahkemeye intikal edenlerle sınırlıdır (Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2018). Tecavüz gibi hassas konulardaki istatistikleri değerlendirmedeki en önemli kısıtlılık, bu olayların bildirilme oranlarının düşük olmasıdır. Diğer bir deyişle, istatistiklerin gerçek rakamların altında olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum tecavüz olasılığını ya da eğilimini normal örneklem bağlamında ortaya koymaya yönelik çalışmaların büyük önem taşıdığını gözler önüne sermektedir. Bu bilgiler ışığında, bu çalışmada erkek üniversite öğrencilerinin tecavüz olasılıklarının değerlendirilmesine yönelik bir ölçeğin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

2.1. Yöntem

2.1.1. Örneklem

Bu çalışmanın örneklemini 266 erkek üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 20.90'dır ($Ss = 2.51$).

2.1.2. Veri Toplama Araçları

2.1.2.1. Tecavüz Olasılığı Ölçeği (TOÖ)

TOÖ taslak formunun hazırlanması amacıyla ilk olarak ilgili alanyazın incelenmiş ve yaygın olarak kullanılan ölçme aracının Malamuth (1989a, 1989b) tarafından geliştirilen Cinsel Saldırganlığın Çekiciliği Ölçeği olduğu görülmüştür. Bu ölçekten alınan yüksek puanlar kadınlara yönelik saldırganlığı destekleyen tutumlar, medyadaki tecavüz betimlemelerine karşı duygusal tepkiler ve fizyolojik cinsel uyarılma, kadına karşı düşmanlık, baskınlık güdüsü ve antisosyal kişilik özellikleri ile ilişkili bulunmuştur. Buna karşın, ölçekte yer alan soruların cinsellikle ilgili açık ifadeler içermesi ölçeğin ülkemizde güvenilir bir şekilde yanıtlanmasına ilişkin şüphe uyandırmıştır. Alanda uzman iki kişiyle de değinilen ölçek paylaşılmış ve onların geribildirimleri de aynı doğrultuda olmuştur. Daha detaylı bir ifadeyle, bu ölçekte cinsel yaşama, cinsel fantezilere ve cinsel içerikli düşüncelere dair ayrıntılı ifadeler içeren sorular yer almaktadır. Öz-bildirim ölçeklerinin sosyal istenirlik doğrultusunda yanıtlanma kaygısı ve ülkemizin gittikçe muhafazakârlaşan yapısı dikkate alındığında bu ölçme aracından güvenilir yanıtlar elde edilemeyeceğine karar verilmiştir. Bu nedenle, bu çalışmada Pryor (1987) tarafından cinsel tacizi ölçmek amacıyla geliştirilen Cinsel Taciz Olasılığı Ölçeği

temel alınmıştır. Bu ölçek cinsel taciz durumları içeren 10 senaryodan oluşmaktadır. Tecavüz gibi sosyal istenirliğin öne çıktığı bir konuda da senaryolar içeren bir ölçme aracının daha güvenilir olacağı düşünülerek, TOÖ'nün çeşitli tecavüz durumları içeren senaryolardan oluşmasına karar verilmiştir. Senaryolar oluşturulurken hem ilgili alanyazın çalışmaları hem de ülkemizdeki tecavüz haberleri detaylı olarak incelenerek tecavüzün en yaygın meydana geldiği durumlar tespit edilmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda altı ayrı tecavüz senaryosu oluşturulmuştur. Katılımcılardan kendilerini hikâyedeki ana karakterin yerine koyarak, her bir senaryoya ilişkin üç soruyu yanıtlamaları istenmektedir. Her senaryodan sonra aynı üç soru sorulmaktadır. Sorular yalnızca hikâyedeki karakter isimleri ve olayın gerçekleştiği bağlam açısından değişmektedir.

TOÖ'deki senaryoların ve soruların kapsam ve görünüş geçerlilikleri psikoloji alanındaki 3 uzman tarafından değerlendirilmiştir. Bu işlemin sonucunda, bazı sorular değiştirilmiş; senaryolar dil açısından düzeltilmiştir. Böylece, 6 senaryo ve 18 maddeden oluşan Tecavüz Olasılığı Ölçeği (TOÖ) elde edilmiştir (bkz., Ek 1.). TOÖ, 6'lı Likert tipi (1-Asla ve 6-Keslinlikle) bir ölçme aracıdır. Ölçeğin puanlanmasında, her bir senaryo için sorulan 3 sorunun ortalaması alınmakta ve bu ortalama puanı o senaryoya ilişkin katılımcının tecavüz eğilimini yansıtmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere, katılımcılara her bir senaryodan sonra aynı sorular sorulmaktadır. Bu noktada önemli olan bağlamlar değiştikçe soruların yanıtlarında ortaya çıkan farklılıklardır. Dolayısıyla, her bir madde ayrı ayrı puanlamaya dâhil edilmemiştir. Bunun yerine, her bir senaryoya ilişkin sorulan üç sorunun ortalaması alınarak o bağlama ilişkin bir puan elde edilmiştir. Özetle, 6 senaryonun her biri için hesaplanan ortalama puanlarının toplamı TOÖ'nün toplam puanını oluşturmaktadır. Ölçekten alınan toplam puandaki artış tecavüz olasılığındaki artışa işaret etmektedir.

2.1.2.2. Tecavüz Kurbanına İlişkin Tutum Ölçeği (TKİTÖ)

Tecavüz kurbanlarına yönelik tutumları ölçmek amacıyla Ward (1988) tarafından geliştirilen, Yalçın (2006) tarafından Türkçe'ye uyarlanan TKİTÖ, 25 maddeden oluşan 6'lı Likert tipi (1= hiç katılmıyorum, 6= tamamen katılıyorum) bir ölçme aracıdır. Özgün ölçek geliştirilirken 4 ayrı çalışma yapılmış ve iç tutarlılık katsayısı tüm çalışmalarda .80'in üzerinde çıkmıştır. Ölçek maddeleri, kurbanı suçlama, kurbanın güvenilirliği, kurbanın sorumluluğu, kurbanın değeri ve kurbanın zararının önemsizleştirilmesine bireyin katılımını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekte yer alan 3., 5., 7., 10., 12., 15., 16. ve 22. maddeler ters kodlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan, tecavüz kurbanlarına ilişkin önyargılı, kalıpyargısal ve olumsuz tutumların varlığına işaret etmektedir. Ölçeğin Türkçe formunda 3., 5. ve 10. maddeler yer almamaktadır. İç tutarlık katsayısı .90 olarak bulunmuştur (bkz., Ek 2).

2.1.2.3. Illinois Tecavüz Mitler Kabul Ölçeği-Kısa Form (TMÖ)

Tecavüz mitlerinin kabul düzeyini ölçmek amacıyla Payne ve arkadaşları (1999) tarafından geliştirilen ve Çoklar ve Meşe (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanan TMÖ, 20 maddeden oluşan 7'li Likert tipi (1= hiç katılmıyorum, 7= tamamen katılıyorum) bir ölçme aracıdır. Ölçekte ters kodlanan madde yer almamaktadır. TMÖ kısa formun iç tutarlık katsayısı .87'dir. Ölçekten alınan yüksek puan tecavüz mitlerini kabul düzeyinin yüksek olmasına işaret etmektedir. TMÖ'nün Türkçe formu 17 maddeden oluşmaktadır (bkz., Ek 3) ve iç tutarlık katsayısı .91 olarak hesaplanmıştır.

2.1.3. İşlem

İlk olarak veri toplama araçları kısmında aktarılan ölçeklere bilgilendirilmiş onam formu eklenerek ölçek bataryası oluşturulmuştur. Bilgilendirilmiş onam formunda çalışmanın amacına yönelik kısa bir açıklama yapılarak, kimlik bilgisi istenmediği ve verilen bilgilerin sadece bu araştırma kapsamında kullanılacağı belirtilmiştir. Veri toplama sürecinde katılımcılara ulaşmak için hem yüz yüze hem de çevrimiçi veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Online veri toplama işlemi www.surveey.com aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze veri toplama aşamasında ise, ölçek bataryası araştırmacı tarafından katılımcılara sınıf ortamında grup halinde uygulanmıştır. Araştırmada yer alan sorular ve ölçekler, katılımcıların kendileri tarafından birebir olarak yanıtlanmıştır. Ölçek bataryasının tamamlanması 15-20 dakika sürmüştür.

2.2. Bulgular

2.2.1. TOÖ'nün Faktör Yapısı

Bu aşamada, ilk olarak TOÖ'nün faktör yapısı, yapı geçerliği ve ölçüt geçerliği incelenmiştir. Tecavüz olasılığı ölçeğinin yapı geçerliğini ölçmek amacıyla ilk olarak açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen yapı doğrulayıcı faktör analizi ile de sınanmış ve doğrulayıcı faktör analizinin bu yapıyı ne derece desteklediğine bakılmıştır.

Açımlayıcı Faktör Analizi. TOÖ'nün faktör yapısını incelemek amacıyla herhangi bir faktör sayısı belirtilmeden temel bileşenler analizi uygulanmıştır. Bu analiz, özdeğeri 1'in üzerinde olan ve toplam varyansın %59.57'sini açıklayan 1 faktör ile sonuçlanmıştır.

Kullanılan verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını gösteren KMO katsayısının .83 ve Barlett normal dağılım test sonucunun anlamlı çıkması da (756.71, $p < .001$), bu verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Maddelerin communality değerleri de incelenmiş ve .40'tan küçük değer olmadığı için madde çıkarılmamıştır. Faktör sayısı belirtilmeden yapılan temel bileşenler analizine ilişkin özdeğerler, açıklanan varyans oranı, özdeğerlerin grafik dağılımının (scree-plot) incelenmesi sonucunda bir faktör oluşturmanın ölçek için uygun olduğuna karar verilmiştir. Bir faktörlü yapının ölçek için uygun olup olmadığını görmek amacıyla varimaks eksen döndürme yöntemi kullanılarak temel bileşenler analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda .40 yüküyle faktörlere giren maddelerin ortalama, standart sapma, varyans, faktör yüküne ve güvenilirlik katsayılarına ilişkin değerleri Tablo 1' de verilmiştir.

Tablo 1. TOÖ'nün Ortalamaları, Standart Sapmaları, Madde-Toplam Korelasyonları, Madde-Alt Ölçek Korelasyonları, Faktör Yükleri, Açıklanan Varyans Yüzdeleri ve İç Tutarlılık ile İki Yarım Güvenirlik Katsayıları

TOÖ*** (6 senaryo*)	Ort.	S	Madde-toplam**	Faktör yükü
1. senaryo.	.05	.07	.78	.77
2. senaryo.	.05	.08	.78	.69
3. senaryo.	.02	.04	.79	.85
4. senaryo.	.04	.07	.80	.76
5. senaryo.	.01	.03	.68	.77
6. senaryo.	.01	.04	.69	.78
Özdeğer				3.57
Açıklanan varyans (%)				59.57
İç tutarlılık katsayısı				.83
İki yarım güvenirlik katsayısı				.84

*Her bir senaryo ifadesi, o senaryoya ilişkin sorulan üç sorunun ortalaması alınarak elde edilen puana karşılık gelmektedir. $N = 266$.

** Korelasyonlar $p < .001$ düzeyinde anlamlıdır.

*** 6'lı Likert tipi

Doğrulayıcı Faktör Analizi. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen bir faktörlü yapının ne derece destekleneceğinin incelenmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda elde edilen model uyum indeksleri; $\chi^2(9) = 116.69$, $p < .001$; $\chi^2/df = 12.96$, GFI = .85, AGFI = .66, CFI = .86, RMSEA = .21 olarak hesaplanmıştır. Modifikasyon endeksi 5. ve 6. maddelerin hatalarının ilişkili olabileceğine işaret etmektedir. Söz konusu maddeler arasındaki hatalar ilişkilendirilmiş (iki değişken arasındaki korelasyon 34.44'tür.) ve bu iki model Ki-kare fark testi ile karşılaştırılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2001). Bu teste göre bu iki maddedeki hatanın ilişkilendirilmesi modeli anlamlı olarak veri ile daha uyumlu hale getirmiştir [$\chi^2\Delta(8)$, ($N = 281$) = 73.73, $p < .001$]. Bu analiz sonucunda modifikasyon endeksi 3. ve 5. maddeler arasında bir hata ilişkisi önermiş, bu da modele eklenmiştir (iki değişken arasındaki korelasyon 17.22'dir) ve iki model arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur [$\chi^2\Delta(7)$, ($N = 281$) = 52.89, $p < .001$]. Daha sonra 3. ve 6. maddeler arasında önerilen hata ilişkilendirmeleri de modele eklenmiştir (iki değişken arasındaki korelasyon 20.24'tür). İki model arasındaki fark anlamlıdır [$\chi^2\Delta(6)$, ($N = 281$) = 14.85, $p < .001$].

Tablo 2. Ki Kare Testi ve Uyum İndeksleri

	χ^2	Df	χ^2/df	RMSEA	GFI	CFI	AGFI
Model 4. Beş Faktörlü Model (3 hata ilişkilendirmesi)	14.85	6	2.48	.075	.98	.99	.94
Model 3. Beş Faktörlü Model (2 hata ilişkilendirmesi)	52.89	7	7.56	.16	.94	.94	.81
Model 2. Bir Faktörlü Model (1 hata ilişkilendirmesi)	73.73	8	9.22	.18	.91	.91	.76
Model 1. Bir Faktörlü İlk Model	116.69	9	12.96	.21	.85	.86	.66

Sonuç olarak eklenen her bir ilişki modeli anlamlı olarak daha iyi hale getirmiştir. En son model (3 hatanın ilişkilendirildiği), diğer modellerden anlamlı olarak veri ile daha uyumlu bulunmuş ve model uyum indeksleri de iyi sonuçlar ortaya çıkarmıştır [$\chi^2 (6), N = 281) = 14.85, p < .001, \chi^2 /sd = 2.48, GFI = .98, AGFI = .94, NFI = .98, CFI = .99, RMSEA = .07$]. Tablo 2, bu indeksleri karşılaştırmalı olarak vermektedir.

Tablo 3. TOÖ'nün Bir Faktörlü Yapı için Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Göstergeler	S1	.79 (13.99)
	S2	.68 (11.48)
	S3	.71 (12.33)
	S4	.79 (14.03)
	S5	.51 (8.13)
	S6	.55 (8.78)

* **S1-S2** ölçek senaryo sayılarını vermektedir. Sırasıyla standartlaştırılmış faktör yükleri (beta) ve parantez içinde t değerleri verilmiştir.

Doğrulayıcı faktör analizinin sonuçları, her bir maddenin aldığı yükler ve t değerleri Tablo 3'te verilmiştir. Modeldeki tüm standartlaştırılmış faktör yükleri istatistiksel olarak anlamlıdır.

2.2.2. TOÖ'nün Güvenirliğine İlişkin Analizler

TOÖ'nün güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ve iki yarım güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Tüm ölçeğin iç tutarlık katsayısı .83'tür. İki yarım güvenilirlikler incelendiğinde, tüm ölçeğin iki yarım güvenilirlik katsayısı .84 olarak bulunmuştur. Ayrıca, tüm ölçeğin madde-toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Ölçekteki her bir senaryoya ilişkin ortalama puanlar ile tüm ölçekten alınan toplam puan

arasındaki korelasyon katsayıları incelenmiş ve en düşük korelasyon katsayısı $r = .68$ ($p < .001$) (Senaryo 5), en yüksek korelasyon katsayısı ise $r = .80$ ($p < .001$) (Senaryo 4) olarak bulunmuştur. Tüm ölçeğin güvenirlik katsayıları ve madde-toplam korelasyonları Tablo 1’de sunulmuştur.

2.2.3. TOÖ’nün Geçerliğine İlişkin Analizler

Tecavüz olasılığı ölçeğinin ölçüt geçerliğinin incelenmesi amacıyla ilk olarak TKİTÖ kullanılmıştır. Analiz sonucunda, TOÖ ile TKİTÖ arasında pozitif yönde anlamlı ilişki gözlenmiştir ($r = .34$, $p < .001$). TKİTÖ’den alınan puandaki artış tecavüz kurbanına yönelik olumsuz tutumlara karşılık gelmektedir. Dolayısıyla, kurbanı yönelik olumsuz tutumlar ile tecavüz olasılığı arasındaki pozitif korelasyon beklentilerle tutarlıdır ve TOÖ’nin ölçüt geçerliliğinin olduğuna işaret etmektedir.

TOÖ’nün ölçüt geçerliğinin incelenmesi amacıyla ikinci olarak TMÖ ile arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Analiz sonuçları tecavüz olasılığı ile tecavüz mitlerini kabul düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilere işaret etmektedir ($r = .29$, $p < .001$). Tecavüz mitleri ölçeği, tecavüze yönelik toplum tarafından paylaşılan yanlış inançları içermektedir. İlgili alanyazın çalışmaları, tecavüz mitlerini kabul düzeyinin tecavüz olasılığı üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, TMÖ ile TOÖ arasındaki pozitif yönde anlamlı ilişki TOÖ’nin ölçüt geçerliğinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

2.4. Tartışma

Bu çalışma, Tecavüz Olasılığı Ölçeği'nin (TOÖ) geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde tecavüz vakalarının sayısı net olarak bilinmemekle birlikte, Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan 2017 yılı raporuna göre cinsel saldırıdan ve cinsel tacizden hüküm giyenlerin sayısı 2016 yılına kıyasla artış göstermiştir (Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2018). Ayrıca, medyada da kadına yönelik cinsel şiddet haberlerinin daha fazla yer aldığı gözlenmektedir. Medyanın eskiden beri var olan olaylara artık daha fazla mı yer vermeye başladığı yoksa istatistiksel bir artışın mı söz konusu olduğu sorusu akıllara gelse de Adalet Bakanlığı istatistiklerinin bu artışı doğruladığı görülmektedir. Bu bilgiler dikkate alındığında, tecavüz olasılığını ölçmeyi amaçlayan bir ölçeği ülkemiz alanyazınına kazandırmanın bu konudaki araştırma ve müdahale çalışmalarının gelişimine önemli ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bölümde söz konusu ölçeğin geçerlik-güvenirlik analizleri sonucunda elde edilen bulgular ilgili çalışmalar ışığında tartışılmıştır.

Çalışmanın temel amacı doğrultusunda, ilk olarak TOÖ'nin faktör yapısı erkek üniversite öğrencileri örnekleminde incelenmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonuçları ölçeğin tek faktörlü yapısının uygun olduğunu ortaya koymuştur. AFA sonucunda elde edilen tek faktörlü yapının ne derece destekleneceğinin incelenmesi amacıyla ise DFA yapılmıştır. Bu çalışmada, CFI (Comparative Fit Index), GFI (Goodness of Fit Index), AGFI (Adjusted Goodness-of-Fit Index), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) ve ki-karenin serbestlik derecesine oranı [χ^2 /degrees of freedom (df)] gibi uyum indeksleri kullanılmıştır. Buna göre, .90 ve üzeri CFI, GFI ve AGFI değerleri; .08 ve altı RMSEA değerleri ve 5'ten küçük χ^2 /df değerleri iyi uyum indeksi değerleri olarak belirlenmiştir (Byrne, 2016; Kline, 2005). Bu bilgiler

doğrultusunda, DFA sonucunda model uyum indekslerinin iyi düzeyde olduğu gözlenmiştir.

Güvenirlilik analizleri, TOÖ'nün iç tutarlık katsayısının .83 olduğunu göstermiştir. Ölçeğin iki yarım güvenirlik katsayısı ise .84 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler ölçeğin çok iyi düzeyde güvenirliğine işaret etmektedir (Kline, 2005). Başka bir deyişle, ölçeğin güvenirliğine ilişkin gerçekleştirilen analizler sonucunda elde edilen Cronbach alfa katsayısı ve yarıya bölme güvenirlik değeri, ölçeğin güvenilir bir yapı ortaya koyduğunu doğrulamaktadır

TOÖ'nün ölçüt geçerliğinin incelenmesi amacıyla TKİTÖ ve TMÖ kullanılmıştır. İlk olarak TKİTÖ ile arasındaki ilişkiler incelendiğinde, TOÖ ile TKİTÖ arasında pozitif yönde anlamlı ilişki gözlenmiştir. İlgili alanyazın çalışmaları kurbanı yönelik olumsuz tutumlar arttıkça tecavüz olasılığının da artacağına işaret etmektedir. Dolayısıyla, tecavüz olasılığı ile tecavüz kurbanına ilişkin tutumlar arasındaki pozitif ilişkinin alanyazınla tutarlı olduğunu söylemek mümkündür. TOÖ'nün ölçüt geçerliğinin incelenmesi amacıyla ikinci olarak TMÖ ile arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Analiz sonuçları tecavüz olasılığı ile tecavüz mitlerini kabul düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilere işaret etmektedir. İlgili alanyazın çalışmaları, tecavüz olasılığı yüksek kişilerin tecavüz mitlerini kabul düzeyinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Briere ve Malamuth, 1983, Malamuth, 1981, Malamuth ve Check, 1985,). Bu bulgu, tecavüzden hüküm giymiş kişilerle yapılan çalışmalarla da desteklenmektedir (Field, 1978, Koralewski ve Conger, 1992). Öyle ki, tecavüz mitlerine inancın tecavüzün nedenleri arasında önemli bir rolü olduğu gözlenmektedir. Burt'e (1980) göre; tecavüzcüler davranışlarını meşrulaştırmak için tecavüz mitlerinden yararlanmaktadırlar. Bu bilgiler doğrultusunda, TMÖ ile TOÖ arasındaki pozitif yönde anlamlı ilişkinin TOÖ'nin ölçüt geçerliğinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, araştırmacı tarafından

geliştirilen TOÖ'nün tecavüze ilişkin 6 senaryo ve her senaryo için 3 madde olmak üzere toplam 18 madde içeren ve tek boyuttan oluşan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu görülmektedir.

Bu çalışma, tecavüz olasılığını ölçmeyi amaçlayan TOÖ'nün erkek üniversite öğrencileri örneklemindeki geçerliğine ilişkin önemli bulgular sağlamasına karşın, araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, örneklemin yalnızca erkek üniversite öğrencilerinden oluşması araştırmanın önemli bir sınırlılığını oluşturmaktadır. Bu nedenle, sonraki çalışmalarda farklı eğitim düzeyindeki örneklemlerle çalışmanın tekrarlanması önerilmektedir. Ayrıca, tecavüz olasılığının yaş ranjı daha geniş bir örnekleme incelenmesinin genellenebilirliğe ilişkin önemli sonuçlar sağlayacağına inanılmaktadır.

Tüm sınırlılıklarına rağmen, bu çalışma TOÖ'nün erkek üniversite öğrencisi örnekleminde geçerliğine ilişkin önemli kanıtlar sağlamaktadır. Ayrıca, TOÖ'nün tecavüz çalışmalarında kullanılabilecek psikometrik özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Son olarak, tecavüz olasılığını ölçmeyi amaçlayan TOÖ'nün tecavüz konusundaki araştırmalara ve müdahale çalışmalarının geliştirilmesine önemli ölçüde katkı sağlaması beklenmektedir.

BÖLÜM III

BİRİNCİ ÇALIŞMA

3.1. Çalışmaya Genel Bakış

Bu çalışmanın amacı algılanan erkeklik tehdidi ve toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anıların kadını insanlıktan çıkarma, tecavüze yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığı üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu amaçla deneysel bir desen oluşturulmuş ve katılımcıların bir kısmında algılanan erkeklik tehdidi yaratılması planlanmıştır. Algılanan erkeklik tehdidinde yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biri erkeklerin kadınsı olarak algılanan bir eylemi gerçekleştirmeleridir (Bosson ve ark., 2009). Bu doğrultuda, çalışma kapsamında ilk olarak deneysel değişimlemede kullanılacak kadınsı görevin belirlenmesi amacıyla iki ayrı önçalışma yürütülmüştür. Bölümün devamında ilk olarak bu ön çalışmalara ilişkin bilgiler yer almaktadır. Ardından ön çalışmalarla belirlenen değişimleme yöntemini içeren deneysel sürecin gözlenmesi amacıyla gerçekleştirilen pilot çalışma aktarılmıştır. Son olarak ise ana çalışma bilgilerine yer verilmiştir.

Bu bilgilere ek olarak, erkeklik ile ilgili alanyazın çalışmaları erkeklerin davranışlarının temel izleyicilerinin yine erkekler olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, erkeklerin toplumsal cinsiyet normlarına uygun davranıp davranmadığına ilişkin toplum polisliği daha çok erkekler tarafından yapılmaktadır (Connel, 1995). Dolayısıyla, normlara uymayan özellikle de kadınsı bir davranışta bulunan erkeklerin diğer erkekler tarafından görülmekten daha fazla rahatsızlık duyacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışmada iki ayrı deney grubunun yer alması planlanmıştır. Bir gruptaki erkekler

(tehdit1) kadınsı bir eylem gerçekleştirirken bir kadın işbirlikçi tarafından görülürken, diğerk gruptakiler (tehdit2) ise başka bir erkek tarafından grleceklerdir. Böylece, erkeklige yönelik tehdidin kimden geldiğinin sonraki davranışlar üzerindeki etkisinin gözlenmesi amaçlanmaktadır.

Birinci alışmanın Hipotezleri:

- Tehdit2 grubundaki katılımcıların kadını insanlıktan çıkarma eğilimleri, tecavüze yönelik tutumları ve tecavüz olasılıkları tehdit1 grubundaki katılımcılardan daha fazladır.
- Tehdit1 ve tehdit2 grubundaki katılımcıların kadını insanlıktan çıkarma eğilimleri, tecavüze yönelik tutumları ve tecavüz olasılıkları kontrol grubundaki katılımcılardan daha fazladır.
- Toplumsal cinsiyet ile ilgili anılarının benlik üzerindeki etkisi yüksek olan katılımcıların kadını insanlıktan çıkarma eğilimleri, tecavüze yönelik tutumları ve tecavüz olasılıkları benlik etkisi düşük olan katılımcılardan daha fazladır.
- Tehdit2 grubundaki katılımcılardan otobiyografik anılarının benlik üzerindeki etkisi yüksek erkeklerin kadını insanlıktan çıkarma eğilimleri, tecavüze yönelik tutumları ve tecavüz olasılıkları benlik etkisi düşük olanlardan daha fazladır.
- Toplumsal cinsiyetle ilgili anılarının benlik üzerindeki etkisi yüksek olan katılımcılardan tehdit1 ve tehdit2 koşulunda olanların tecavüze yönelik tutumları ve tecavüz olasılıkları kontrol grubundaki katılımcılardan daha fazladır.

3.2. Ön Çalışmalar

Algılanan erkeklik tehdidinin değişimlenmesinde kullanılacak yöntemin belirlenmesi amacıyla iki ayrı ön çalışma gerçekleştirilmiştir. Birinci ön çalışmanın amacı üniversite öğrencileri tarafından yalnızca kadınlara özgü olduğu düşünülen görevlerin ya da davranışların bir listesinin oluşturulması ve en sık tekrarlananların belirlenmesidir. İkinci çalışmada ise önceki çalışmada oluşturulan veri havuzundaki en sık tekrarlanan görevlerin ya da davranışların belirlenerek, bunlar arasından erkekliği en çok tehdit edici algılananların belirlenmesi hedeflenmiştir. İzleyen bölümde bu çalışmalar detaylı olarak aktarılmıştır.

3.2.1. Birinci Ön Çalışma

Bu tez çalışması kapsamında, algılanan erkeklik tehdidinin değişimlenmesi amacıyla üniversite öğrencilerinden laboratuvar ortamında kadınsı bir görev gerçekleştirmelerinin istenmesi planlanmıştır. Bu ön çalışmada değinilen değişimlemede kullanılacak kadınsı görevin belirlenmesi amacıyla üniversite öğrencileri tarafından kadınlara özgü olduğu düşünülen görev, davranış ya da eylemlerin bir listesinin oluşturulması amaçlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmada oluşturulan veri havuzundan en çok vurgulanan ve laboratuvar ortamında gerçekleştirilmeye uygun olan görevlerin belirlenmesi de hedeflenmiştir.

3.2.1.1. Birinci Ön Çalışmanın Yöntemi

3.2.1.1.1. Birinci Ön Çalışmanın Örneklemi

Bu çalışmanın örneklemini 102 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Örneklem grubundaki öğrencilerin %49.02'si (50 öğrenci) Ankara Üniversitesi'nde, %50.98'i ise (52 öğrenci) Türkiye'nin çeşitli illerindeki farklı üniversitelerde öğrenim görmektedir.

3.2.1.1.2. Birinci Ön Çalışmanın Veri Toplama Aracı

Algılanan erkeklik tehdidinin değişimleme yönteminin belirlenmesi amacıyla kullanılan veri toplama aracı bu çalışma kapsamında araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Bu formda katılımcılardan yalnızca kadınlara özgü olduklarını düşündükleri görevleri/davranışları akıllarına geldikleri biçimde ve sırayla belirtmeleri istenmektedir (bkz, Ek 4).

3.2.1.1.3. Birinci Ön Çalışmanın İşlemi

İlk olarak, araştırmacı tarafından oluşturulan forma bir adet yönerge eklenmiştir. Bu yönergede araştırmanın amacına yönelik bilgilendirmeye ek olarak, katılımcıların kimlik bilgilerinin gizli kalacağını belirten bir açıklama yer almaktadır. Öncelikle Ankara Üniversitesi Etik Kurulu'na başvuru yapılmış ve onay alındıktan sonra uygulamaya başlanmıştır. Veri toplama süreci hem sınıf ortamında yüz yüze hem de internet üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bireysel uygulamada her bir ölçek bataryası araştırmacı tarafından sınıf ortamında öğrencilere verilmiş ve yönerge bir kez de sözlü olarak ifade edilmiştir. Araştırmada yer alan sorular ve ölçekler katılımcıların kendileri tarafından bireysel olarak yanıtlanmıştır. Online uygulamada ise formlar internet ortamına yüklenmiş ve

katılımcılara www.surveey.com aracılığıyla ulaşılmıştır. Soruların yanıtlanma süresi yaklaşık 20 dakika sürmüştür.

3.2.1.2. Birinci Ön Çalışmanın Bulguları

3.2.1.2.1. Frekans Analizinden Elde Edilen Sonuçlar

Ön çalışma kapsamında ilk olarak üniversite öğrencilerinden yalnızca kadınlara özgü olduklarını düşündükleri görevleri/davranışları belirtmeleri istenmiştir. Frekans analizi sonuçları, 101 katılımcının yalnızca kadınlara özgü olduğunu düşündükleri toplam 479 görev/davranış yazdığını göstermektedir. Her bir katılımcıdan en fazla 10 yanıt yazmaları istendiği için elde edilen görev/davranışların sayısı katılımcı sayısından fazla bulunmuştur. Analiz sonuçları incelendiğinde, kadınlara özgü görev ya da davranışların daha çok annelik, ev işleri, kişisel bakım ya da giyimle ilgili alanlarda öne çıktığı görülmüştür (bkz. Tablo 4.). Ayrıca, çalışmanın kapsamı dışında olmasına karşın kadınlara özgü olduğu düşünülen kişilik özellikleri de katılımcılar tarafından sıkça vurgulanmıştır.

3.2.1.2.2. Tematik Analizler

Bu çalışmada, kadınlara özgü olduğu düşünülen görev ya da davranışların sıklığının incelenmesinin yanı sıra; elde edilen yanıtlar belirli temalar altında toplanarak kadınlara özgü eylemlerin daha çok hangi alanda öne çıktığı incelenmiştir. Tematik analizlerin gerçekleştirilmesinde MAXQDA 18 programı kullanılmıştır. Bu analizin amacı kadınlara özgü olduğu düşünülen görev ya da davranışların hangi temalar altında birleştiğinin

araştırılması ve hangi temanın öne çıktığının belirlenerek kadınsı görev seçiminde o temaların daha çok dikkate alınmasıdır.

Tematik analizler sonucunda, *kişilik özellikleri, ilişki/evlilik, eylem, iş, iletişim, güzellik/bakım, ev işi, çocuk ve giyim* olarak adlandırılan 9 ana tema ortaya çıkmıştır. Ayrıca, *regl olmak, sosyal aktivist, aşırı düşkünlükler, magazin ve pilates* olmak üzere herhangi bir temanın altında yer almayan beş görev/davranış bulunmaktadır (detaylar için bkz. Tablo 4). *Güzellik/bakım* teması kadınların makyaj yapması, saç yapması, oje sürmesi gibi görünüşleri ile ilgili öğeleri içermektedir. Bu tema kadınlara özgü görev/davranış bağlamında en sık atıf yapılan temadır. *Kişilik özellikleri* sabırlı olmak, özverili olmak, anlayışlı olmak gibi kadınlara özgü olduğu düşünülen farklı kişilik özellikleri içermektedir. Bu temanın altında çok sayıda farklı kişilik özelliği olmasına karşın her bir özellik açısından incelendiğinde frekanslarının düşük olduğu görülmektedir. *İlişki/evlilik* teması cinsellik, gelin olma ya da bekâretini koruma gibi eylemleri içermektedir. Aslında toplumsal cinsiyet rollerine göre kadın açısından öne çıkan bir kavram olsa da bu çalışmada az atıf yapılan temalardan biridir. *Eylem* teması alışverişe gitmek, örgü örmek ya da ağlamak gibi kadınlara özgü olduğu düşünülen farklı eylemleri içermektedir. Burada yer alan eylemler birbirlerinden bağımsız olduğu için alt temalar oluşturulamamıştır. Bu temada alışverişe gitmek en sık tekrarlanan eylemdir. *İş* temasında kadınlara özgü olduğu düşünülen mesleklere ya da kadının ekonomik özgürlüğüne ilişkin içerikler yer almaktadır. Kadının ev işlerine yönelik atıflar ayrı bir temada yer almaktadır. Bu tema tüm temalar içinde en az atıf yapılan temadır. *İletişim* teması dedikodu yapmak, dırıldır etmek ya da iyi iletişim kurabilmek ile ilgili davranışlar içermektedir. En az atıf yapılan üçüncü temadır. *Ev işi* teması genel ev idaresi, temizlik, ütü gibi ev içinde kadına ait olduğu düşünülen görev ya da davranışları içermektedir. Bu kategori içinde en sık tekrarlananlar sırasıyla temizlik, yemek ve genel ev idaresidir.

Çocuk teması hamilelik, annelik, emzirmek ve çocuk bakımı gibi biyolojik olarak kadına özgü olan ve doğum sonrasında da toplumsal cinsiyet rolleri aracılığıyla genellikle yalnızca kadına yüklenen eylemleri içermektedir. Bu tema, güzellik/bakım temasından sonra en fazla atıf yapılan temadır. *Giyim* teması topuklu ayakkabı giymek, etek giymek ya da başörtüsü takmak gibi yalnızca kadınlara özgü olan kıyafetleri ya da giyim türlerini içermektedir. Özellikle etek/elbise giymek ve topuklu ayakkabı giymek bu temadaki en sık atıf yapılan içeriklerdir.

Tablo 4. Ön çalışma sonuçlarına göre kadınlara özgü görevler/davranışlar

Temalar	İçerik	Frekans	Yüzde
Kişilik Özelliği		53	11.11
	Sevecen	1	.21
	Kaprisli	4	.84
	Kibar	4	.84
	Güçlü	1	.21
	Özverili	1	.21
	Mücadeleci	3	.63
	Güzel Ahlaklı	1	.21
	Becerikli	2	.42
	İlgili	1	.21
	Duygusal	4	.84
	İyi Niyetli	1	.21
	Dakik	1	.21
	Olgun	1	.21
	Anlayışlı	2	.42
	Umutlu	1	.21
	Korumacı	1	.21
	Şefkat	4	.84
	Kıskanç	1	.21
	Ayrıntıcı	13	2.71
	Kararsız	1	.21
	Ilımlı	1	.21
	Sabırlı	4	.84
İlişki/Evlilik		16	3.35
	Cinsellik	1	.21
	Eşinin Gönünü Yapma	1	.21
	Eş	1	.21
	Gelin	2	.42
	Aşrı Memlekete Gönderilmek	1	.21
	Kına Gecesi	2	.42
	Bekâret Koruma Görevi	1	.21
	Kız	1	.21
	Aile Direği	6	1.25

Tablo 4'ün devamı. Ön çalışma sonuçlarına göre kadınlara özgü görevler/davranışlar

Temalar	İçerik	Frekans	Yüzde
Eylem		41	8.58
	İçmek	1	.21
	Alışveriş	15	3.13
	Öğretmek	3	.63
	Savunmak	2	.42
	Dolaşmak	3	.63
	Sokakta Rahat Gezememek	1	.21
	Üretmek	1	.21
	Misafir Ağırlamak	1	.21
	Örgü Örmek	1	.21
	Jinekoloğa gitmek	1	.21
	Ağlamak	5	1.04
	Stalklamak	1	.21
	Kur Yapmak	1	.21
	İşemek İçin Oturmak	1	.21
	Plan Yapmak	1	.21
	Araştırmak	2	.42
	İş Koordinasyonu	1	.21
İş		8	1.67
	Naif Meslekler	1	.21
	Tamir	1	.21
	Ağır İşler	1	.21
	Ekonomik Özgürlük	5	1.04
İletişim		25	5.22
	İletişim Becerileri	13	2.71
	Dedikodu	4	.84
	Dırdır	7	1.46
	Gülümsemek	1	.21
Güzellik/Bakım		97	20.51
	Süslenme	23	4.80
	Ağda	17	3.55
	Diyet	3	.63
	Estetik	1	.21
	Kuaför	6	1.25
	Manikür/Pedikür	2	.42
	Oje	11	2.30
	Makyaj Yapmak	20	4.18
	Saç Yapmak	14	2.92
Ev İşi		82	17.12
	Genel Ev İdaresi	20	3.18
	Bulaşık-Çamaşır	6	1.25
	Temizlik	24	5.01
	Yemek	25	5.22
	Ütü	7	1.46
Çocuk		94	19.62
	Hamilelik	3	.63
	Bakım	29	6.05
	Doğum	32	6.68

Tablo 4'ün devamı. Ön çalışma sonuçlarına göre kadınlara özgü görevler/davranışlar

Temalar	İçerik	Frekans	Yüzde
	Emzirmek	14	2.92
	Annelik	16	3.34
Giyim		44	9.19
	Kıyafet	6	1.25
	Çanta	1	.21
	İç Çamaşırı	4	.84
	Bikini	2	.42
	Tesettür	3	.63
	Etek/Elbise	14	2.92
	Topuklu Ayakkabı	14	2.92
Regl Olmak		14	2.92
Sosyal Aktivist		1	.21
Aşırı		1	.21
Düşkünlükler		1	.21
Magazin		1	.21
Pilates		2	.42
GENEL TOPLAM		479	100.00

3.2.1.3. Birinci Ön Çalışmanın Sonuç ve Değerlendirmesi

Bu ön çalışma, algılanan erkeklik tehdidinin değişimlenmesinde kullanılacak kadınsı görevin belirlenmesi için üniversite öğrencilerinin yalnızca kadınlara özgü olduğunu düşündükleri görev, davranış ya da eylemlerin bir listesinin oluşturulması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla katılımcılardan yalnızca kadınlara özgü olduğunu düşündükleri görev ya da davranışları yazmaları istenmiştir. Ardından ilk olarak frekans analizi yapılarak en sık tekrarlanan yanıtlar incelenmiştir. İkinci olarak ise tematik analizler gerçekleştirilerek kadınlara özgü görev ya da davranışların en fazla hangi tema altında birleştiği ortaya konmuştur. Bu bölümde her iki analizden elde edilen sonuçlar göz önüne alınarak, en kadınsı algılanan ve laboratuvar ortamından gerçekleştirilmeye en uygun olan görevler/davranışların neler olabileceği ele alınmıştır.

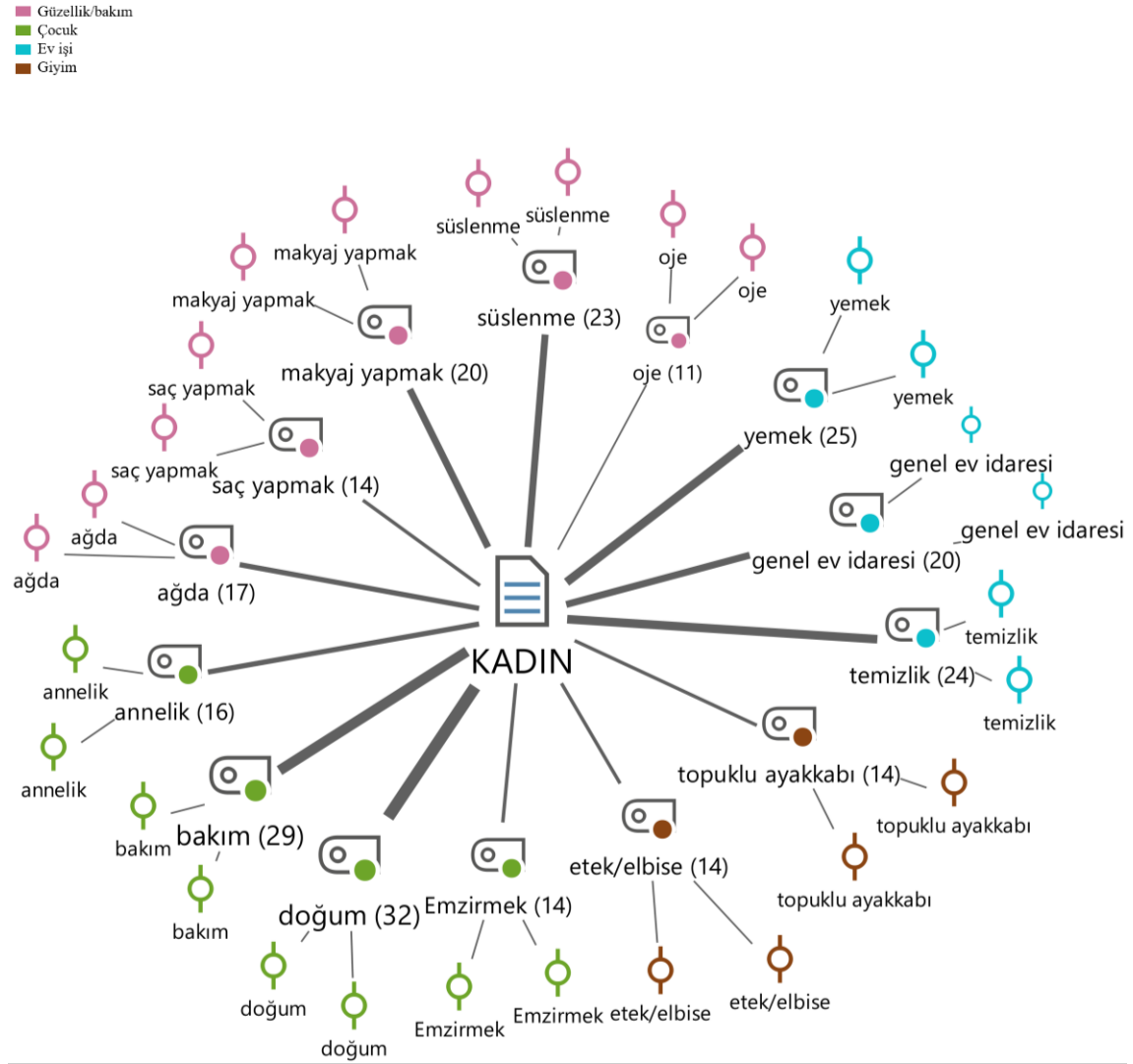
Frekans analizi sonuçları incelendiğinde, katılımcılar tarafından en sık tekrarlanan görevlerin sırasıyla doğum, çocuk bakımı, yemek yapmak, temizlik yapmak, süslenmek,

makyaj yapmak, evin genel düzenini sağlamak, ağda yapmak, annelik ve alışveriş yapmak olduğu gözlenmiştir (frekansı 15 ve üzeri olan değerler alınmıştır). Görüldüğü üzere, frekans analizi daha çok ev ile ilgili işler, çocuk, annelik ve güzellik/kişisel bakım gibi durumların kadınlara özgü olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

Tematik analizler incelendiğinde ise, en çok atıf yapılan içeriklerin sırasıyla güzellik/bakım, çocuk, ev işi, kişilik özelliği, giyim, eylem olduğu görülmektedir. Buna karşın, detaylı bir inceleme yapıldığında burada yer alan temaların bazılarının çalışmanın kapsamına uygun olmadığı gözlenmektedir. İlk olarak, kişilik özelliği teması çalışmanın amacı doğrultusundan değişimlenmesi mümkün olmayacağı için değerlendirmeden çıkarılmıştır. İkinci olarak eylem teması incelendiğinde, çok farklı görev ya da davranışlara atıf yapıldığı görülmektedir. Bu temaya yapılan atıflar alışveriş eylemi dışında her bir içerik için yaklaşık bir tanedir. Dolayısıyla bu temada yer alan içeriklerin katılımcılar tarafından çok vurgulanmadığı görülmektedir. Bu nedenlerle, eylem ve alışveriş temaları kadınsı görevlerin belirlenmesi açısından değerlendirme dışı bırakılmıştır. Bundan sonraki inceleme güzellik/bakım, çocuk, ev işi ve giyim temaları üzerinden gerçekleştirilmiştir (detaylar için bkz. Tablo 5).

Güzellik temasında en fazla atıf yapılan içerikler *süslenmek*, *ağda yapmak*, *oje sürmek*, *makyaj yapmak* ve *saç yapmaktır*. Süslenmek çok geniş kapsamlı bir ifade olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır. Çocuk teması incelendiğinde ise, *çocuk bakımı*, *doğum*, *emzirmek* ve *annelik* içeriklerinin en fazla atfı aldığı görülmektedir. Buna karşın annelik doğum ve emzirmek hem biyolojik etkenler hem de laboratuvar koşullarında gerçekleştirilmesinin zorluğu açısından kapsam dışı bırakılmıştır. Ev işi temasında en fazla atıf yapılan içerikler ise *genel ev idaresi*, *temizlik* ve *yemek yapmaktır*. Genel ev idaresi çok kapsamlı olduğu ve belirgin bir davranış içermediği için çalışma açısından

uygun görülmemiştir. Giyim temasındaki en çok atıf yapılan içerikler ise etek/elbise giymek ve topuklu ayakkabı giymektir. Topuklu ayakkabı laboratuvar ortamında uygun bağlam oluşturulamayacağı herkese uygun bir hale getirilmesindeki zorluklar düşünülerek değerlendirme dışında bırakılmıştır.

Şekil 3. Güzellik/bakım, çocuk, ev işi ve giyim temalarında en sık atıf yapılan içerikler

Buraya kadar anlatılanlar ışığında, bu ön çalışma sonucunda *oje sürmek, ağıda yapmak, makyaj yapmak, saç yapmak, çocuk bakımı, temizlik yapmak, yemek yapmak* ve

etek giymek hem çalışmanın kapsamına uygun hem de katılımcılar tarafından en çok atıf yapılan içerikler olmuştur. Sonuç olarak bu 8 görev ya da davranışın algılanan erkeklik tehdidinin değişimlenmesinde kullanılacak kadınsı görevler olabileceği düşünülmektedir. Buna karşın, hangi görev ya da davranışın erkekliği daha fazla tehdit edici algılandığının gözlenmesi amacıyla bir çalışmaya daha ihtiyaç duyulmuştur.

3.2.2. İkinci Ön Çalışma

Bu çalışmanın amacı birinci ön çalışmayla belirlenen kadınlara özgü görev ya da davranışlar arasından erkekliği en çok tehdit edici algılananların belirlenmesidir.

3.2.2.1. İkinci Ön Çalışmanın Yöntemi

3.2.2.1.1. İkinci Ön Çalışmanın Örneklemi

Bu çalışmanın örneklemini 34 kadın (%68) ve 14 erkek (%28) olmak üzere toplam 50 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların tamamı Ankara Üniversitesi'nde öğrenim görmektedir. Örneklemin yaş ortalaması 21.35 (Ss=5.23)'tir.

3.2.3.1.2. İkinci Ön Çalışmanın Veri Toplama Aracı

Bu form çalışmanın amacı doğrultusunda araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Formda birinci ön çalışmada belirlenen 8 eylemin her biri için ikişer soru yer almaktadır. İlk soruda katılımcılardan bu eylemlerden her birini kadınsılık ve erkeksilik açısından 5'li Likert tipi (1 çok kadınsı ve 5 çok erkeksi) bir ölçeklendirme üzerinde değerlendirmeleri istenmektedir. İkinci soruda ise katılımcılara her bir eylemin erkeklik statüsünü tehdit

etme düzeyi 5’li Likert tipi (1 hiç tehdit etmez ve 5 çok tehdit eder) bir derecelendirmeye sorulmaktadır (bkz., Ek 5).

3.2.3.1.3. İkinci Ön Çalışmanın İşlemi

İlk olarak, veri toplama aracında aktarılan forma bir adet yönerge eklenerek yeni bir ölçek bataryası oluşturulmuştur. Oluşturulan bu bataryanın ilk sayfasında araştırmanın amacına yönelik bilgilendirmeye ek olarak, katılımcıların kimlik bilgilerinin gizli kalacağını belirten bir açıklama yer almaktadır. Her bir ölçek bataryası sınıf araştırmacı tarafından sınıf ortamında öğrencilere verilmiş ve yönerge bir kez de sözlü olarak ifade edilmiştir. Araştırmada yer alan sorular ve ölçekler katılımcıların kendileri tarafından bireysel olarak yanıtlanmıştır. Soruların yanıtlanma süresi yaklaşık 10 dakikadır.

3.2.2.2. İkinci Ön Çalışmanın Bulguları

Çalışmanın amacı doğrultusunda en kadınsı ve en tehdit edici algılanan eylemlerin belirlenmesi amacıyla katılımcılar tarafından verilen yanıtların ortalamaları karşılaştırılmıştır (bkz. Tablo 6). Analiz sonuçları incelendiğinde, oje sürmek (Ort. = 1.76, Ss= .74), etek giymek (Ort. = 1.86 Ss= .73) ve makyaj yapmak (Ort. = 2.12, Ss= .75) eylemlerinin en kadınsı değerlendirilen 3 eylem olduğu görülmüştür. Erkeklik düzeyini tehdit etme açısından bakıldığında da benzer şekilde oje sürmek (Ort. = 3.22, Ss= 1.56), etek giymek (Ort. = 3.20, Ss= 1.58) ve makyaj yapmak (Ort. = 2.84, Ss= 1.41) en tehdit edici üç eylem olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 5. Kadınsı eylemlere yönelik değerlendirmelerin ortalamaları

	<u>Kadınsılık-Erkeksilik</u>		<u>Tehdit Edicilik</u>	
	Ort.	Ss	Ort.	Ss
Oje sürmek	1.76	.74	3.22	1.56
Etek giymek	1.86	.73	3.20	1.58
Makyaj yapmak	2.12	.75	2.84	1.41
Saç yapmak	2.92	.27	1.68	.91
Çocuk bakımı	2.84	.42	1.42	.78
Yemek yapmak	2.98	.38	1.27	.67
Temizlik yapmak	2.86	.40	1.46	.91
Ağda yapmak	2.57	.74	2.04	1.15

3.2.2.3. İkinci Ön Çalışmanın Sonuç ve Değerlendirmesi

Bu çalışmanın amacı, erkeklik tehdidi yaratmak amacıyla kullanılması planlanan değişimleme yönteminin belirlenmesidir. Analiz sonuçları, oje sürmek, etek giymek ve makyaj yapmanın katılımcılar tarafından en kadınsı olarak değerlendirilen üç eylem olduğunu ortaya koymaktadır. Bu üç eylem arasında makyaj yapmak en yüksek ortalamaya sahiptir. Tehdit edicilik açısından bakıldığında da benzer şekilde oje sürmek, makyaj yapmak ve etek giymenin en tehdit edici üç eylem olarak değerlendirildiği görülmektedir. Buna karşın, tehdit edicilik açısından sırasıyla oje sürmenin ve etek giymenin makyaj yapmaktan daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir.

Bu bulgular değişimleme yönteminin belirlenmesi için gerekli olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Belirlenecek yöntemin laboratuvar koşullarında gerçekleştirilmeye uygun olması ve katılımcılar üzerinde kalıcı olumsuz etkilere neden olmaması gerekmektedir. Bu nedenle, her iki sorudan da en yüksek puan alan üç eylem ilk olarak araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir. Oje sürmenin çok kısa süreli bir etki yaratabileceği düşünülerek bu eylem tercih edilmemiştir. Etek giymek ise laboratuvar koşullarında gerçekleştirilmesi zor olacağı düşünülerek uygun bulunmamıştır. Ayrıca bu

karar alınırken etek giyme eylemi için inandırıcı bir paravan öykü oluşturmanın zorluğu ve katılımcıların reddetme ihtimali de dikkate alınmıştır.

Sonuç olarak, araştırmacı tarafından erkeklik tehdidi yaratmak amacıyla kullanılacak değişimleme yönteminin makyaj yapma eylemi olmasına karar verilmiştir. Ayrıca, erkeklerin kendilerine makyaj yapmalarının araştırma etiğine ve çalışmanın içeriğine uygunluğu alanında uzman bir sosyal psikolog ve bir klinik psikolog tarafından da değerlendirilmiştir. Uzmanların olumsuz görüş bildirmemeleri sonucunda nihai karar verilmiştir.

3.3. Pilot Çalışma

Bu tez çalışmasının amacı algılanan erkeklik tehdidi ve toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anıların kadını insanlıktan çıkarma, tecavüze yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığı üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Ön çalışmadan elde edilen sonuçlar, algılanan erkeklik tehdidinin değişimlenmesi amacıyla gerçekleştirilecek kadınsı görevin *makyaj yapmak* olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmanın deneysel işlem süreci de bu bağlamda oluşturulmuştur. Buna karşın, çalışmada öngörülemeyen aksaklıkların olmasının önüne geçmek ve süreci önceden gözlemleyebilmek amacıyla küçük bir örneklem grubuyla bir pilot çalışma yapılmıştır.

3.3.1. Pilot Çalışmanın Yöntemi

3.3.1.1. Pilot Çalışmanın Örneklemi

Pilot çalışmanın örneklemi 5 kontrol ve 5 deney grubu olmak üzere toplam 10 erkek üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Deneysel yöntemi biliyor olmaları nedeniyle,

pilot çalışmadaki katılımcılar psikoloji bölümü öğrencileri arasından seçilmiştir çünkü her bir deneyin ardından katılımcılarla bire bir görüşülmüş ve onlardan sürece ilişkin geri bildirimleri alınmıştır. Pilot çalışmada kullanılan veri toplama araçları ana çalışmadaki ölçme araçları ile bire bir aynıdır.

3.3.1.2. Pilot Çalışmanın Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, Demografik Bilgi Formu; Otobiyografik Bellek Envanteri (OBE), Tecavüz Tutum Örtük Çağrışım Testi (TT-ÖÇT), İnsanlıktan Çıkarma Örtük Çağrışım Testi (İÇ-ÖÇT), Tecavüz Olasılığı Ölçeği (TOÖ) ve Değişimleme Sınaması Formu (DSF) kullanılmıştır. Aşağıda bu veri toplama araçlarının özelliklerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.3.1.2.1. Demografik Bilgi Formu

Bu form, katılımcıların yaşı, cinsiyeti, cinsel yönelimi ve öğrenim gördükleri bölümleri hakkında bilgiler alınması amacıyla hazırlanmıştır. Kontrol grubuna uygulanan formda bu sorulara ek olarak mandala boyamaya ilişkin iki soru yer almaktadır. Deney gruplarına ise benzer şekilde makyaj yapmakla ilgili üç soru sorulmuştur (detaylar için bkz. Ek 6).

3.3.1.2.2. Otobiyografik Bellek Envanteri (OBE).

Otobiyografik Bellek Envanteri (OBE), Er ve Boyraz (2015) tarafından oluşturulan ve hatırlanan otobiyografik anının hatırlanma şekline ve özelliklerine yönelik sorulardan oluşan bir ölçme aracıdır (bkz. Ek-7). Otobiyografik Bellek Envanteri beş farklı bölümden oluşmaktadır. Ölçme aracının ilk kısmı, katılımcının anısını kaydedebileceği anı kayıt bölümünden ve anının kendi yaşamındaki yerini işaretleyebileceği bir kısımdan

oluşmaktadır. Bu anı kayıt formunun başında katılımcıların çalışmanın amacına yönelik olarak düzenleyebileceği bir yönerge bölümü bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında oluşturulan yönerge şu şekildedir:

*“Kadın ya da erkek olmak küçük yaşlardan itibaren kazanılmış, insanlar için önemli bir kimliktir. Dolayısıyla, cinsiyet insanların yaşamının önemli bir parçasını oluşturur. Yaşamınızda geriye dönüp baktığınızda **kadın ya da erkek olmakla ilgili** yaşadığınız ya da tanık olduğunuz ve sizin için önemli bir anınızı düşününüz. Onu şimdi tekrar hatırlamaya çalışınız.”*

Otobiyografik Bellek Envanteri'nin ikinci kısmı on maddeden oluşan Otobiyografik Bellek Formu'dur (OBF). Envanterin üçüncü kısmı anıya ilişkin duyguları değerlendirmek üzere oluşturulmuş olan Duygu Durum Formu (DDF); dördüncü kısmı anının benliğe olan etkilerini değerlendirmek üzere oluşturulan Benlik Etkileri Formu (BEF) kısmından oluşmaktadır. Envanterin son bölümü olan Otobiyografik Bellek Özellikleri Ölçeği (OBÖÖ) ise otobiyografik hatırlamaları farklı boyutlarda değerlendiren 7'li Likert tipinde bir ölçme aracıdır. Otobiyografik Bellek Envanteri'nde yer alan tüm sorular, ilk kısımda katılımcı tarafından aktarılan otobiyografik anı temel alınarak doldurulmaktadır. Aşağıda Otobiyografik Bellek Envanteri'nin alt bölümlerine tek tek değinilecektir.

Otobiyografik Bellek Formu (OBF): Bu formun ilk iki sorusu açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Formdaki üçüncü soru iki seçenek, geri kalan 7 soru ise yedi farklı seçenek üzerinde değerlendirilmektedir. OBF olayın; tarihi, anı niteliği, olumsuzluk derecesi, hatırlanma perspektifi, hatırlanma sıklığı ve anının zamanın ilişkin algıya dair 7 soru

bulunmaktadır. İlk üç soru (olay tarihi ve niteliği ile ilgili sorular) dışındaki sorular 7’li Likert tipindedir ve katılımcıdan anısını 7 boyut üzerinde değerlendirmesi istenmektedir.

Duygu Durum Formu (DDF): Duygu Durum Anketi, temel olumsuz duyguları içerecek şekilde hazırlanmıştır. Bunun için, Er (2004) tarafından yapılan duygu durum çiftlerine ilişkin çalışma temel alınmış ve bu çalışmada en fazla belirtilen ve temel olumsuz duygulara da karşılık gelen 7 duygu listelenmiştir. Ayrıca olaya ilişkin hissettikleri farklı bir duygu olup olmadığı “diğer” seçeneği ile sorulmuş ve bu duygunun hangi duygu olduğunun da belirtilmesi istenmiştir. Katılımcıdan istenen, her bir duyguyu 1-7 basamak üzerinde değerlendirmesidir. Katılımcının bir duyguyu 1 olarak işaretlemesi, o duyguyu hiç hissetmediğini; 7 olarak işaretlemesi ise ilgili duyguyu son derece yoğun hissettiğine işaret etmektedir. Duygu durum anketinden yüksek puan almak, anıya ilişkin olumsuz duygu yoğunluğunun fazla olduğuna işaret ederken; düşük puan almak anıya ilişkin olumsuz duygulanımın düşük olduğunu göstermektedir. Bu ankette yer alan duygular: Anıya ilişkin rahatsızlık hissi, öfke, korku, suçluluk, çaresizlik, üzüntü ve şaşkınlık şeklinde sıralanmaktadır. Bu ankette ayrıca, hatırlanan otobiyografik anının, katılımcının olaya ilişkin genel duygusal yoğunluğu sorulmaktadır. Bu soru için de 1-7 arasında cevap seçenekleri bulunmaktadır ve ‘1’ katılımcının aktardığı anının duygu yoğunluğunun olmadığına, ‘7’ ise uygulama sırasındaki duygu yoğunluğunun çok olduğuna işaret etmektedir.

Benlik Etkileri Formu (BEF): Benlik Etkileri Formu (BEF), Er ve Boyraz (2015) tarafından oluşturulan ve hatırlanan otobiyografik anının benliğe olan olası etkilerini değerlendiren bir ölçme aracıdır. Yedili Likert tipinde hazırlanan ve yedi maddeden oluşan formda; aktarılan olayın kişinin yaşamında ne denli merkezi bir yere sahip olduğu ve benzer şekilde kişinin yaşamında bir dönüm noktası niteliği taşıyıp taşımadığı

değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Formda, 1 (Hiç katılmıyorum), ilgili sorunun etkisinin olmadığı; 7 (Tamamen katılıyorum) ise, olayın benlik üzerindeki etkisinin yoğun olduğuna işaret etmektedir. Bu formdan yüksek puan almak, aktarılan otobiyografik anının benliğe olan etkisinin fazla olduğunu göstermektedir.

Otobiyografik Bellek Özellikleri Ölçeği (OBÖÖ): Otobiyografik Bellek Özellikleri Ölçeği, Er ve Uçar'ın (2004) çalışmasında kullanılan Otobiyografik Bellek Ölçeğinin gözden geçirilmesi sonucunda Er (2005) tarafından geliştirilmiştir. Bireyler tarafından hatırlanan otobiyografik anıların özelliklerinin değerlendirilmesi amacıyla geliştirilen OBÖÖ toplam 24 maddeden oluşan 7'li Likert tipi (1 çok az-7en çok) bir ölçme aracıdır. OBÖÖ'nin flaş anı, mekânsal bellek, duyusal ayrıntıların zenginliği, hatırlamada referans noktası, duygu yoğunluğu, yeniden yaşama, tekrar, güven duyma, olayın önemi, olayın detayı, olayın etkisi ve olayın doğurguları, olayın kronolojik sırası ve anlatım özelliği olmak üzere 12 alt boyutu bulunmaktadır. Özgün ölçeğin iç tutarlılık katsayısı tüm ölçek için .94, alt ölçekler için ise .84-.96 arasında hesaplanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen iç tutarlılık katsayısı tüm ölçek için .91, alt ölçekler için ise .74-.86 arasında hesaplanmıştır.

3.3.1.2.3. Tecavüz Tutum ÖÇT (TT-ÖÇT)

Bu çalışmada tecavüze yönelik örtük tutumların incelenmesi amacıyla Yaşın-Tekizoğlu, Gündüz, Ok ve Çetinkaya (2018) tarafından tecavüz bağlamına uyarlanan TT-ÖÇT kullanılmıştır. Bu testte, örtük tutumlar katılımcıların uyarıcı kelimeleri kendilerine verilen kategorilere ayırma hızı temelinde ölçülmektedir. Katılımcılardan, klavye üzerindeki iki tuştan birine (q veya p) basarak her bir uyarıcı kelimeyi dört kategoriden birine ayırmaları istenmektedir. Dolayısıyla, iki kategori için bir tuşu, iki kategori için ise

diğer tuşu kullanmaları gerekir. Yanıt verme hızının, aynı tuşu paylaşan kategorilerin kişinin belleğinde ne ölçüde birbiriyle ilişkili olduğuna bağlı olduğu düşünülmektedir.

TT-ÖÇT’inde kullanılan dört kategori şunlardır: tecavüz, seks, iyi, kötü. ÖÇT’nin ilk yönergesinde katılımcılara bu kategorilerde yer alan kelimeler sunulur. Her bir kategoride 10 kelime yer almaktadır (bkz. Tablo 7.). Daha sonra, katılımcılardan ekranda çıkan her bir kelimenin hangi kategoriye ait olduğunu sol elinin işaret parmağıyla q veya sağ elinin işaret parmağıyla p tuşuna basarak belirtmeleri istenir. Katılımcıların yanıt verme süreleri program tarafından kaydedilir. Kategori çiftlerinin birbirinden farklı olması için, bir kategori (örn., tecavüz – seks) ve onun uyarıcı kelimeleri (suç, üreme, vb.) bir renkle, diğer kategori (örn., iyi - kötü) ve onun uyarıcı kelimeleri (huzur, zehir, vb.) ise farklı renkle sunulmaktadır. TT-ÖÇT’de yer alan blokların dizilimi ve deneme sayılarına ilişkin detaylı bilgi Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 6. Kategorilerde yer alan kelimeler

Kategori	Kelimeler
İyi	Cennet, Sevgi, Temiz, Güzel, Anne, Dürüst, Huzur, Barış, Pozitif, Melek
Kötü	Çöplük, Savaş, Ölüm, Bencil, Hastalık, Zehir, Cehennem, Açlık, Negatif, Şeytan
Tecavüz	Zorlama, Suç, Sapık, Şiddet, İğrenç, Tehlike, Travma, Saldırı, Mağdur, Karanlık
Seks	Yatak, Üreme, Zevk, Orgazm, Sevişmek, Haz, Prezervatif, Doyum, Tutku, Arzu

Tecavüze ilişkin olumlu örtük değerlendirmeleri olan birisi için, tecavüz ve iyi kategorilerinin aynı tuşu paylaştığı eşleşmeler o kişinin belleğindeki çağrışımlarla uyumlu olacaktır. Dolayısıyla, bu kategorizasyon görevinin (tecavüz veya iyi) tecavüzü örtük bir biçimde olumlu değerlendiren biri için daha kolay olması beklenmektedir. Buna

karşın, tecavüz ve kötü kategorilerinin aynı tuşu paylaştığı kategorizasyon görevlerinin tecavüze yönelik olumlu değerlendirmeleri olan birisi için daha zor olması beklenir çünkü görevdeki eşleşmeler onun belleğindekiyle uyumlu olmayacaktır. Diğer yandan, tecavüzle ilgili olumsuz değerlendirmeye sahip birisi için ise bu durumların tam tersinin olması beklenir. TT-ÖÇT’den alınan puan negatifleştikçe tecavüze yönelik tutumlar daha olumsuz olmaktadır. Bunun aksine, pozitif puanlardaki artış ise tecavüze yönelik olumlu tutumların daha fazla olmasına işaret etmektedir.

Tablo 7. TT-ÖÇT Bloklarının Dizilimi ve Deneme Sayıları

Blok*	Deneme Sayısı	İşlev	Sol tuşa atanan kategoriler	Sağ tuşa atanan kategoriler
1	20	Pratik	Tecavüz	Seks
2	20	Pratik	İyi	Kötü
3	40	Pratik	Tecavüz + İyi	Seks + Kötü
4	40	Test	Tecavüz + İyi	Seks + Kötü
5	20	Pratik	Seks	Tecavüz
6	40	Pratik	Seks + İyi	Tecavüz + Kötü
7	40	Test	Seks + İyi	Tecavüz + Kötü

*Bloklar arasında 3000 milisaniyelik bekleme ekranı yer almaktadır.

3.3.1.2.4. İnsanlıktan Çıkarma ÖÇT (İÇ-ÖÇT)

Kadını insanlıktan çıkarma eğilimini ölçmek amacıyla kullanılması planlanan İnsanlıktan Çıkarma Örtük Çağrışım Testi bu çalışma kapsamında uyarlanmıştır. Testin geliştirilmesinde Rudman ve Mescher (2012) tarafından tasarlanmış olan *Animal-IAT* temel alınmıştır. Yazarlar tarafından bu test için kadın, erkek, doğa ve kültür olmak üzere dört temel kategori belirlenmiştir. Her bir kategoride de o kategoriyle ilişkili uyarıcı kelimeler bulunmaktadır.

Türkçe örtük çağrışım testinde kullanılacak kelimelerin belirlenmesi amacıyla 101 üniversite öğrencisiyle bir ön çalışma gerçekleştirilmiştir. İlk olarak, 50 öğrenciden kadın, erkek, insan ve hayvan kelimelerinin kendilerine çağrıştırdığı 5'er kelimeyi yazmaları istenmiştir. Daha sonra, bu çalışmadan elde edilen kelimeler ve araştırmacılar tarafından ilgili alanyazın temelinde oluşturulan kelimeler bir araya getirilerek her bir kategori için bir havuz oluşturulmuştur. Kadın ve erkek kategorilerin yer alacak kelimelerin, kadın ya da erkeği niteleyen isimler (abla, abi vb.) olması gerekmektedir. Ancak bu havuzda yer alan bazı kelimeler (refika, zevce, vb.) eski dilde yer aldığı için üniversite öğrencilerinin en çok aşına oldukları kelimelerin belirlenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle, kadın ve erkek kategorileri için, havuzda yer alan kelimelerden en sık tekrar edilen ya da araştırmanın amacına en uygun olan kelimeler seçilerek, 15'er kelimelik listeler oluşturulmuştur. Sonrasında, 51 üniversite öğrencisinden (kadın, erkek, insan ve hayvan kelimelerinin kendilerine çağrıştırdığı 5'er kelimeyi yazdıktan hemen sonra) bu listelerde yer alan kelimelerin günümüz sosyal yaşamında ne kadar yaygın kullanıldığını 5'li Likert tipi (1 hiç yaygın değil ve 5 çok yaygın) bir derecelendirme üzerinde belirtmeleri istenmiştir.

Tablo 8. İnsanlıktan Çıkarma Örtük Çağrışım Testi için Belirlenen Kelimeler

Kategori	Kelimeler
Kadın	Hala, Teyze, Kadın, Abı, Anneanne, Gelin, Kadın, Hanım, Yenge, Bayan
Erkek	Amca, Dayı, Erkek, Abi, Dede, Damat, Adam, Bey, Enişte, Bay
Doğa	Hayvan, İçgüdü, Pençe, Doğa, Düzen, Tabiat, Dürtü, Pati, Denge, Beden
Kültür	Toplum, Mantık, Kültür, İrade, Sembol, Uygarlık, Sembol, Zihin, Gelenek, Anıt

Bu çalışmadan elde edilen bulgular sonucunda kadın, erkek, doğa ve kültür kelime listeleri oluşturulmuştur. ÖÇT'nin ilk yönergesinde katılımcılara bu kategorilerde yer

alan kelimeler sunulur. Her bir kategoride 10 kelime yer almaktadır (bkz. Tablo 9). Daha sonra, katılımcılardan ekranda çıkan her bir kelimenin hangi kategoriye ait olduğunu sol elinin işaret parmağıyla q veya sağ elinin işaret parmağıyla p tuşuna basarak belirtmeleri istenir. Katılımcıların yanıt verme süreleri program tarafından kaydedilir. Kategori çiftlerinin birbirinden farklı olması için, bir kategori (örn., kadın – erkek) ve onun uyarıcı kelimeleri (hala, teyze, vb.) bir renkle, diğer kategori (örn., doğa-kültür) ve onun uyarıcı kelimeleri (hayvan, içgüdü vb.) ise farklı renkle sunulmaktadır. İÇ-ÖÇT’de yer alan blokların dizilimi ve deneme sayılarına ilişkin detaylı bilgi Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 9. İÇ-ÖÇT Bloklarının Dizilimi ve Deneme Sayıları

Blok*	Deneme Sayısı	İşlev	Sol tuşa atanan kategoriler	Sağ tuşa atanan kategoriler
1	20	Pratik	Kadın	Erkek
2	20	Pratik	Doğa	Kültür
3	40	Pratik	Kadın + Doğa	Erkek + Kültür
4	40	Test	Kadın + Doğa	Erkek + Kültür
5	20	Pratik	Erkek	Kadın
6	40	Pratik	Erkek + Doğa	Kadın + Kültür
7	40	Test	Erkek + Doğa	Kadın + Kültür

Kadın insanlıktan çıkarma eğilimi yüksek olan birisi için, kadın ve doğa kategorilerinin aynı tuşu paylaştığı eşleşmeler o kişinin belleğindeki çağrışımlarla uyumlu olacaktır. Dolayısıyla, bu kategorizasyon görevinin (kadın veya doğa) kadını örtük bir biçimde insanlıktan çıkaran biri için daha kolay olması beklenmektedir. Buna karşın, kadın ve kültür kategorilerinin aynı tuşu paylaştığı kategorizasyon görevlerinin kadını insanlıktan çıkarma eğilimi düşük olan birisi için daha zor olması beklenir çünkü görevdeki eşleşmeler onun belleğindekiyle uyumlu olmayacaktır. İÇ-ÖÇT’den alınan puan negatifleştikçe kadını insanlıktan çıkarma eğilimi artmaktadır.

3.3.1.2.5. Tecavüz Olasılığı Ölçeği (TOÖ)

Tecavüz olasılığını ölçmek amacıyla kullanılan TOÖ, bu çalışma kapsamında araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. TOÖ, çeşitli tecavüz durumları içeren 6 senaryo ve her senaryoya ilişkin 3 soru olmak üzere toplam 18 maddeden oluşan 6'lı Likert tipi (*1-Asla ve 6-Keslinlikle*) bir ölçme aracıdır. Ölçeğin puanlanmasında, her bir senaryo için sorulan 3 sorunun ortalaması alınmakta ve bu ortalama o senaryo puanı olarak analize dâhil edilmektedir. Ölçekten alınan toplam puandaki artış tecavüz olasılığındaki artışa işaret etmektedir. TOÖ'nün iç tutarlık katsayısı .83'tür. Tüm ölçeğin iki yarım güvenirlik katsayısı ise .84 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen iç tutarlık katsayısı .87, iki yarım güvenirlik katsayısı ise .82'dir (Ölçek için bkz. EK-1).

3.3.1.2.6. Değişimleme Sınaması Formu (DSF)

Bu form, algılanan erkeklik tehdidi değişimlemesinin katılımcılar üzerindeki etkisinin incelenmesi amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Hem kontrol grubu (mandala boyamak) hem de deney grupları (makyaj yapmak) için yaptıkları eylemin kendilerine nasıl hissettirdiğini anlamaya yönelik 5'li Likert tipi (*1 hiç ve 5 Çok*) 7 soru yer almaktadır. Ayrıca, formun en sonunda katılımcılardan hissettikleri farklı duygular varsa yazmaları istenmiştir (bkz. EK 8).

3.3.1.3. Pilot Çalışmanın İşlemi

Deney grubunda yer alan katılımcılar deneye farklı saatlerde ve birer birer alınmıştır. Denek, deneysel psikoloji laboratuvarına geldiğinde ilk olarak araştırmacı tarafından yönerge sözlü ve yazılı olarak açıklanmıştır. Bu yönergede, çalışmanın temel amacının

makyaj yapmanın kadın ve erkeklerin beyin aktivasyonlarında yarattığı farklıların incelenmesi olduğu ve makyaj yaparken video kaydının alınacağı bilgisi verilmiştir (yönergenin tamamı için bkz. EK 9). Kayıt alınmasının gerçek nedeni izlenirlik etkisiyle tehdidin artacağına düşünülmesidir. Fakat gerçek amaç gizlenerek kontrol amacıyla kayıt alındığı ve bu kaydın araştırmacılar tarafından izleneceği ifade edilmiştir. Sonrasında, bilgilendirilmiş onam formu sunularak çalışma için onay alınmıştır (bkz. EK 10). Onay alındıktan sonra, denekten önceden hazırlanmış odaya tek başına geçip ilk olarak makyajsızken aynada kendine bakması istenmiştir. Bunun ardından verilen yönergeye (bkz. EK 11) uygun olarak kendine makyaj yapması ve makyajlı halini aynada incelemesi istenmiştir. Tüm bunların ardından, denek odada bulunan temizleyici mendille makyajını silerek odadan çıkmıştır. Bu işlemler ortalama 15 dakika sürmektedir. Denek odadan çıktıktan sonra, diğer soruları yanıtlaması amacıyla bilgisayar odasına alınmış ve sırasıyla veri toplama araçları sunulmuştur. Ölçme araçlarının yanıtlanması yaklaşık 35 dakika sürmektedir. Bütün işlemler bittikten sonra, araştırmacı tarafından her bir deneğe çalışmanın gerçek amacı açıklanmış, katılımcılardan geri bildirim alınmış ve yazılı bir beyan karşılığında deneklere katılım ücretleri olarak 20 TL verilmiştir.

Kontrol grubunda yer alan denekler de deneye farklı saatlerde ve birer birer alınmıştır. Denek, deneysel sosyal psikoloji laboratuvarına geldiğinde ilk olarak yönerge araştırmacı tarafından sözlü ve yazılı olarak belirtilmiştir. Bu yönergede, çalışmanın temel amacının mandala boyamanın kadınların ve erkeklerin beyin aktivasyonlarında yarattığı farklıların incelenmesi olduğu söylenmiştir (yönergenin tamamı için bkz. EK 12). Ayrıca, her bir katılımcıya deney esnasında kamera kayıtlarının alınacağı bilgi verilmiştir. Burada amaç deney grubuna paralel bir sürecin işlemesidir. Sonrasında, her bir deneğe bilgilendirilmiş onam formu sunulmuş ve çalışma için onayı alınmıştır (bkz. EK 10). Onay alındıktan sonra, denekten önceden hazırlanmış odaya tek başına geçip

masadaki boş mandalayı (bkz. EK 5) kendisine verilen örnekteki renklerde boyaması istenmiştir. Boyama işlemi yaklaşık 10 dakika sürmektedir. Denek odadan çıktıktan sonra, diğer soruları yanıtlaması amacıyla bilgisayar odasına alınmış ve denekten sırasıyla ölçekleri yanıtlaması istenmiştir. Ölçme araçlarının yanıtlanması yaklaşık 35 dakika sürmektedir. Bütün işlemler bittikten sonra, araştırmacı tarafından her bir deneğe çalışmanın gerçek amacı açıklanmış, katılımcılardan geri bildirim alınmış ve yazılı bir beyan karşılığında deneklere katılım ücreti olarak 20 TL verilmiştir.

3.3.2. Pilot Çalışmanın Sonuç ve Değerlendirmesi

Pilot çalışmanın ardından öğrencilerden gelen geri bildirimler ve araştırmacının gözlemleri sonucunda deneysel desende bazı değişiklikler yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu değişiklikler gerekçeleriyle birlikte bölümün devamında aktarılmaktadır.

İlk olarak, makyaj yapmanın rahatsız edici olduğu hissedilse de katılımcılar tarafından bir süre sonra bu rahatsızlık hissinin etkisinin azaldığı ifade edilmiştir. Video kaydı alınmasına karşın erkeklerin makyajlı hallerinin başkası tarafından canlı olarak görülmemesinin buna neden olabileceği düşünülmüştür. Başka bir deyişle katılımcılar kendilerini tamamen izole edilmiş hissetmiş olabilirler. Bu hissi ortadan kaldırmak amacıyla, yeni yöntemde katılımcı makyajını tamamlamak üzereyken araştırmacı odaya girerek temizleme mendilini vermeyi unuttuğunu söyleyecek ve mendil paketini masanın üzerine bırakarak odadan ayrılacaktır. Böylece, katılımcının algıladığı erkeklik tehdidinin etkisinin azalmasının önleneceği düşünülmektedir.

İkinci olarak, araştırmacının cinsiyeti kadın olduğu için, erkeklerin makyajlı hallerinin başka bir erkek tarafından görülmesinin daha güçlü bir tehdit yaratacağı yönünde geri bildirimler alınmıştır. Kadınsı bir eylem gerçekleştirirken kadın ya da erkek tarafından görülmenin algılanan erkeklik tehdidi düzeyini etkileyebileceği düşünülerek ana çalışmaya üçüncü bir grup daha eklenmesine karar verilmiştir. Bu grup deney 2 olarak adlandırılmıştır. Deney 2'nin işlem sürecinde deney 1'den farklı olarak, bu gruptaki katılımcıların bir erkek işbirlikçi tarafından görülmeleri sağlanacaktır.

Son olarak, pilot çalışmada katılımcılar soruları yanıtladıktan sonra ölçekleri kendileri getirip araştırmacıya vermiştir ancak anonimliği azalttığı için bu durumun yanıtların güvenilirliğini etkileyebileceği düşünülmüştür. Gelen geri bildirimler de bu kaygıyı destekler nitelikte olduğu için ana çalışmada deneklerden ölçekleri yanıtladıktan sonra kapalı bir zarf içine koyarak kendilerine gösterilen dolaba bırakmaları istenecektir.

3.4. Ana Çalışma

Bu çalışmanın amacı algılanan erkeklik tehdidi ve toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anıların benliğe etki düzeyinin kadını insanlıktan çıkarma, tecavüze yönelik tutumlar ve cinsel şiddet olasılığı üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu bölümde bu amaç doğrultusundan gerçekleştirilen çalışmanın yöntem, bulgular ve tartışma bölümleri yer almaktadır.

3.4.1. Ana Çalışmanın Yöntemi

Bu bölümde ana çalışmanın örnekleme, kullanılan veri toplama araçlarına, araştırmanın deneysel desenine ve işlem sürecine ilişkin detaylı bilgiler aktarılmıştır.

3.4.1.1. Ana Çalışmanın Örneklemi

Bu çalışma kapsamında 55 (%41.00) deney1, 31 (%23.10) deney2 ve 48 (%35.80) kontrol grubu olmak üzere toplam 134 öğrenciden veri toplanmıştır. Heteroseksüel olmamak ve yalnızca deney grubundaki katılımcılar açısından düzenli olarak makyaj malzemesi kullanıyor olmak araştırmaya dâhil edilmeme (dışlama) ölçütleri olarak belirlenmiştir. Bu nedenle veri seti ilk olarak cinsel yönelim açısından incelenmiş ve heteroseksüel olmayan 11 katılımcı [7 (%5.20) homoseksüel, 3 (%2.20) biseksüel ve 1 (%.70) aoseksüel] veri setinden çıkarılmıştır. Ardından deney gruplarındaki katılımcılardan düzenli makyaj malzemesi [3 (% 2.40) kişi göz kalemi, 1 (% .80) kişi kapatıcı ve 1 (% .80) kişi krem] kullandığını belirten 5 katılımcı olduğu gözlenmiş ve bu katılımcılar da veri setinden çıkarılmıştır. Bunlara ek olarak, değişimleme sınaması sorularının en sonunda katılımcılardan yaptıkları eylemin kendilerini nasıl hissettirdiği açık uçlu olarak sorulmuştur. Deney grubunda olmasına rağmen olumlu duygu (*örn. eğlenceli, komik, vb.*) belirten ya da kontrol grubunda olduğu halde olumsuz duygu (*örn. kız gibi hissettim, şekilden rahatsız oldum, vb.*) ifade eden 11 katılımcı da analizlere dâhil edilmemiştir. Bu bilgiler temelinde, dışlama ölçütleri açısından toplam 27 kişi veri setinden çıkarılmıştır.

Bu işlemlerin ardından veri girişinin doğruluğu kontrol edilmiş, ters kodlamalar yapılmış ve boş veriler incelenmiştir. Veri setinde toplam 107 madde olduğu dikkate alındığında 1 kişinin 53'ten fazla boş verisinin olmaması gerekmektedir. İncelemeler sonucunda 1 kişinin 56 boş verisinin olduğu gözlenmiş ve bu kişi veri setinden çıkarılmıştır. Normallik varsayımları her bir deneysel koşul açısından incelendiğinde, TT-ÖÇT ve İÇ-ÖÇT normallik varsayımlarını karşıladığı gözlenmiştir. Buna karşın, TOÖ'nin eğiklik ve basıklık değerleri kabul edilebilir değildir. Histogram ve Q plot grafik incelemeleri de verinin normal dağılmadığına işaret etmektedir (Field, 2018). Bu nedenle,

TOÖ'ne göre aşırı uç değerlere sahip 4 katılımcı veri setinden çıkarılmış ve bu işlemden sonra dağılımın normal olduğu gözlenmiştir.

Bütün bu işlemler sonucunda elde edilen veri seti, tehdit1 grubunda 37 (%36.30), tehdit2 grubunda 26 (%25.50) ve kontrol grubunda 39 (%38.20) olmak üzere toplam 102 erkek üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Katılımcılar 18-26 yaş aralığındadır (Ort. = 20.58, Ss = 2.06).

3.4.1.2. Ana Çalışmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak Demografik Bilgi Formu, TT-ÖÇT, İÇ-ÖÇT, OBE ve TOÖ kullanılmıştır. Ana çalışmada kullanılan veri toplama araçları pilot çalışmada kullanılan veri toplama araçlarının birebir aynısıdır. Bu nedenle, veri toplama araçlarına bu başlık altında yeniden yer verilmemiştir (bkz. Syf. 79 - 87).

3.4.1.3. Ana Çalışmanın İşlemi

3.4.1.3.1. Algılanan Erkeklik Tehdidinin Değişimlenmesi ve Ölçek Uygulamaları

Bu bölümde pilot çalışmadan alınan geribildirimler doğrultusunda oluşturulan işlem süreci aktarılmaktadır. Çalışmada tehdit1, tehdit2 ve kontrol grubu olmak üzere 3 ayrı grup yer almaktadır. Deney oturumları Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü Deneysel Psikoloji Laboratuvarında yaklaşık 45 dakikalık sürede gerçekleştirilmiştir. Deney duyuruları Ankara Üniversitesi'nin farklı kampüslerine asılan afişler ve internet üzerinden çeşitli sosyal medya platformlarında paylaşılan ilanlar aracılığıyla yapılmıştır (ilanlar için bkz. Ek 14.). Deney katılmak istediğini belirten öğrencilere randevu verilmiş

ve denekler verilen randevu saatlerine göre seçkisiz olarak 3 deney grubundan birine atanmışlardır. Her bir oturumda yalnızca bir kişi deneye alınmıştır.

Tehdit1 grubunda yer alan denekler deneysel psikoloji laboratuvarına geldiklerinde araştırmacı tarafından karşılanmışlar ve deneyin amacı, aşamaları ve tahmini süresi ile ilgili bilgiler sözel olarak açıklanmıştır. Bu yönergede, çalışmanın temel amacının *makyaj yapmanın kadın ve erkeklerin beyin aktivasyonlarında yarattığı farklılıkların incelenmesi* olduğu bilgisi verilmiştir. Ayrıca, makyaj yaparken yalnız olacakları ancak makyaj yapma süreçlerinin kamera kaydına alınacağı söylenmiştir. (Yönergenin tamamı için bkz. Ek 9). Kayıt alınmasının gerçek nedeni izlenirlik etkisiyle algılanan erkeklik tehdidinin artacağına düşünülmesi olmasına rağmen gerçek amaç gizlenerek kontrol amacıyla kayıt alındığı ve bu kaydın araştırmacılar tarafından izleneceği ifade edilmiştir. Sözel olarak aktarılan bu bilgiler katılımcılara Bilgilendirilmiş Onam Formu ile yazılı olarak da verilmiştir. Katılımcılardan bu formu dikkatle okumaları ve çalışmaya katılmaya gönüllülükse imzalamaları istenmiştir. Ayrıca, bu formda kamera kaydı için rızalarının olduğunu belirten bir onay bölümü de yer almaktadır (bkz. Ek 10). İmzalanan formlar toplanan verilerden bağımsız bir şekilde saklanmak üzere dosyalanmıştır. Deneye katılmayı kabul eden deneklerden önceden hazırlanmış odaya geçmesi ve ilk olarak makyajsızken aynada kendini incelemesi istenmiştir. Ardından verilen yönergeye (bkz. Ek 11) uygun olarak kendine makyaj yapması ve makyajlı halini aynada incelemesi istenmiştir. Denek makyajını bitirmek üzereyken, temizleme mendilinin dışarıda unutulduğu bahanesiyle, araştırmacı odaya girip mendili katılımcıya vermiştir. Buradaki amaç erkeğin makyajlı halinin bir kadın tarafından görülmesi sağlanarak tehdidin etkisini arttırmaktır. Tüm bu işlemlerin ardından, denek temizleyici mendille makyajını silerek odadan çıkmıştır. Deneyin bu aşaması yaklaşık 15 dakika sürmüştür. Bu işlemlerin ardından, bilgisayar başına alınan denekler değişimleme

sınaması sorularını, demografik bilgi formunu, tecavüz tutum örtük çağrışım testini, insanlıktan çıkarma örtük çağrışım testini, tecavüz olasılığı ölçeğini ve otobiyografik bellek formunu yanıtlamışlardır. Ölçme araçlarının yanıtlanması yaklaşık 35 dakika sürmektedir. Bütün işlemler bittikten sonra, araştırmacı tarafından her bir deneye çalışmanın gerçek amacı açıklanmış, katılımcılardan geri bildirim alınmış ve yazılı bir beyan karşılığında katılım ücreti olan 20 TL deneklere verilmiştir.

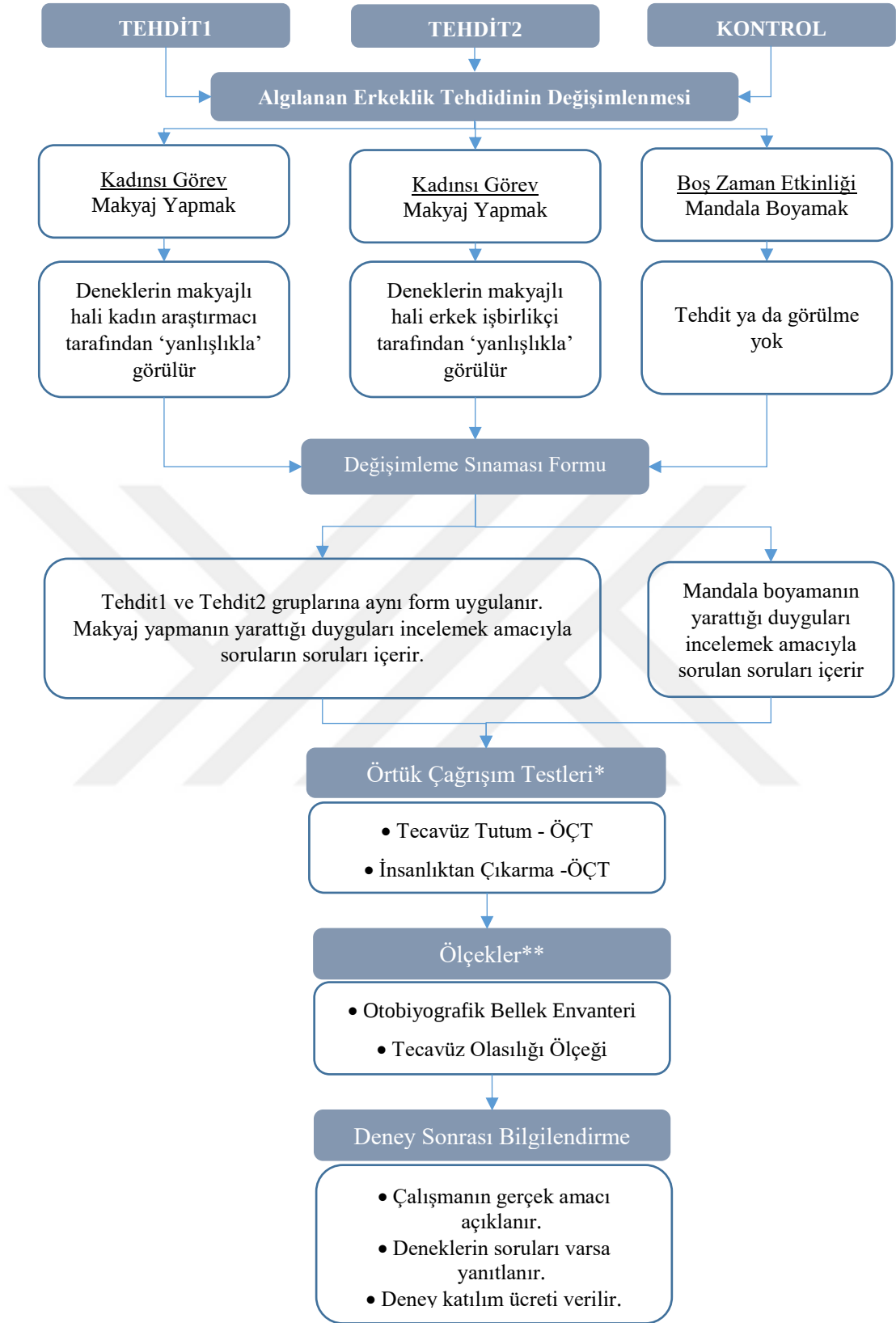
Tehdit2 grubunda yer alan denekler deneysel psikoloji laboratuvarına geldiklerinde araştırmacı tarafından karşılanmışlar ve deneyin amacı, aşamaları ve tahmini süresi ile ilgili bilgiler sözel olarak açıklanmıştır. Bu yönergede, çalışmanın temel amacının *makyaj yapmanın kadın ve erkeklerin beyin aktivasyonlarında yarattığı farklıların incelenmesi* olduğu bilgisi verilmiştir. Ayrıca, makyaj yaparken yalnız olacakları ancak makyaj yapma süreçlerinin kamera kaydına alınacağı söylenmiştir. (Yönergenin tamamı için bkz. Ek 9). Kayıt alınmasının gerçek nedeni izlenirlik etkisiyle algılanan erkeklik tehdidinin artacağına düşünülmesi olmasına rağmen gerçek amaç gizlenerek kontrol amacıyla kayıt alındığı ve bu kaydın araştırmacılar tarafından izleneceği ifade edilmiştir. Sözel olarak aktarılan bu bilgiler katılımcılara Bilgilendirilmiş Onam Formu ile yazılı olarak da verilmiştir. Katılımcılardan bu formu dikkatle okumaları ve çalışmaya katılmaya gönüllülükse imzalamaları istenmiştir. Ayrıca, bu formda kamera kaydı için rızalarının olduğunu belirten bir onay bölümü de yer almaktadır (bkz. Ek 10). İmzalanan formlar toplanan verilerden bağımsız bir şekilde saklanmak üzere dosyalanmıştır. Deneye katılmayı kabul eden deneklerden önceden hazırlanmış odaya geçmesi ve ilk olarak makyajsızken aynada kendine incelemesi istenmiştir. Ardından verilen yönergeye (bkz. Ek 11) uygun olarak kendine makyaj yapması ve makyajlı halini aynada incelemesi istenmiştir. Denek makyajını bitirmek üzereyken, erkek bir işbirlikçi “yanlışlıkla” odaya girmiştir. İşbirlikçi alaycı bir şekilde “*Melike Hoca’nın çalışması için*

gelmiştim ama sanırım yanlış odaya girdim” diyerek odadan ayrılmıştır. Bunun amacı erkeğin makyajlı halinin akranı başka bir erkek tarafından görölmesi sağlanarak tehdit etkisini arttırmaktır. Tüm bu işlemlerin ardından, denek temizleyici mendille makyajını silerek odadan çıkmıştır. Deneyin bu aşaması yaklaşık 15 dakika sürmüştür. Bu işlemlerin ardından, bilgisayar başına alınan denekler değişimleme sınaması sorularını, demografik bilgi formunu, tecavüz tutum örtük çağrışım testini, insanlıktan çıkarma örtük çağrışım testini, tecavüz olasılığı ölçeğini ve otobiyografik bellek formunu yanıtlamışlardır. Ölçme araçlarının yanıtlanması yaklaşık 35 dakika sürmektedir. Bütün işlemler bittikten sonra, araştırmacı tarafından her bir deneğe çalışmanın gerçek amacı açıklanmış, katılımcılardan geri bildirim alınmış ve yazılı bir beyan karşılığında katılım ücreti olan 20 TL deneklere verilmiştir.

Kontrol grubunda denekler araştırmacı tarafından karşılanmışlar ve deneyin amacı, aşamaları ve tahmini süresi ile ilgili bilgiler sözel olarak açıklanmıştır. Bu yönergede, çalışmanın temel amacının *mandala boyamanın kadın ve erkeklerin beyin aktivasyonlarında yarattığı farklılıkların incelenmesi* olduğu bilgisi verilmiştir (yönergenin tamamı için bkz. Ek 12). Sözel olarak aktarılan bu bilgiler katılımcılara Bilgilendirilmiş Onam Formu ile yazılı olarak da verilmiştir. Katılımcılardan bu formu dikkatle okumaları ve çalışmaya katılmaya gönüllülerse imzalamaları istenmiştir. İmzalanan formlar toplanan verilerden bağımsız bir şekilde saklanmak üzere dosyalanmıştır. Deney katılmayı kabul eden katılımcılardan önceden hazırlanmış odaya geçip masadaki boş bir mandalayı (bkz. Ek 13) kendisine verilen örnekteki gibi boyaması istenmiştir. Bu aşama yaklaşık 15 dakika sürmektedir. Boyama işleminin ardından değişimleme sınaması sorularını, demografik bilgi formunu, tecavüz tutum örtük çağrışım testini, insanlıktan çıkarma örtük çağrışım testini, tecavüz olasılığı ölçeğini ve otobiyografik bellek formunu

yanıtlamışlardır. Ölçme araçlarının yanıtlanması yaklaşık 35 dakika sürmektedir. Bütün işlemler bittikten sonra, araştırmacı tarafından her bir deneğe çalışmanın gerçek amacı açıklanmış, deneklerden geri bildirim alınmış ve yazılı bir beyan karşılığında katılım ücretleri olan 20 TL verilmiştir.

*Veriliş sırası seçkisiz olarak kendi içinde değişimlenmiştir.

** Veriliş sırası seçkisiz olarak kendi içinde değişimlenmiştir.

Şekil 4. Çalışmadaki İşlemlerin Akış Şeması

3.4.1.3.2. Benlik Değişkeninin Kategorik Değişkene Dönüştürülmesi

Bu çalışmanın temel amaçlarından biri katılımcıların TT-ÖÇT, İÇ-ÖÇT ve TOÖ'den aldıkları puanların toplumsal cinsiyetle ilgili anıların benlik üzerindeki etkisine göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesidir. Anıların benlik üzerindeki etkileri Otobiyografik Bellek Envanteri'nin Benlik Etkileri Formu aracılığıyla ölçülmüştür. Bu aşamada katılımcılar BEF'den aldıkları puanlar göz önünde bulundurularak gruplara yerleştirilmişlerdir. BEF puanı medyan ve medyan değerinin üzerinde olan katılımcılar *yüksek*, medyanın altında olan katılımcılar ise *düşük* olarak sınıflandırılmıştır. Bu kategorizasyonu yapmak için kullanılan benlik etkisine ilişkin ölçümün betimleyici istatistik değerleri Tablo 11'de sunulmuştur. Bu sınıflandırma sonrasında toplumsal cinsiyet ile ilgili anısının benliği üzerinde çok etkisi olan *yüksek* kategorisinde 49 (% 48.00) katılımcı, anıların benliği üzerinde etkisi az olan *düşük* kategorisinde ise 50 (% 49.00) katılımcı yer almıştır.

Tablo 10. BEF'e İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Ort.	SS	Medyan	Min.	Maks.
BEF	23.02	9.69	22	7	45
N=99					

Bu işlemlerin ardından, analizlere başlamadan önce veri seti benlik etkisi grupları için normallik sayıltıları açısından incelendiğinde, araştırma değişkenleri açısından skewness-kurtosis değerlerinin kabul edilebilir değer aralığında olduğu gözlenmiştir. Benzer şekilde, histogram ve Q plot grafik incelemeleri de bu değişkenler için verinin normal dağıldığını göstermektedir.

Son olarak, bu kategorizasyonun test edilmesi amacıyla otobiyografik anı özelliklerinin benlik etkisi açısından farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız örneklem t-testi ile incelenmiştir. Analiz sonucunda, benlik etkisi yüksek katılımcıların otobiyografik bellek özelliklerinin tekrar, bütünlük, flaş anı, önem/etki ve ayrıntı boyutundan aldıkları puanların benlik etkisi düşük katılımcılardan anlamlı olarak yüksek olduğu gözlenmiştir (bkz. Tablo 12). İlgili alanyazın incelendiğinde, benlikle ilgili anıların canlı, duygusal olarak yoğun, tekrarlanan, diğer anılarla bağlantılı ve kalıcı bir kaygı veya kişiliğin çözülmemiş bir çatışması üzerine kurulu olduğu görülmektedir (Singer ve Blagov, 2004). Dolayısıyla, bu çalışmadan elde edilen sonuçların alanyazınla tutarlı olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 11. Benlik Etkisine göre otobiyografik bellek özelliklerinden alınan puanlara ilişkin Bağımsız Örneklem için T-Testi Sonuçları

		N	Ort.	ss	SD	t	p
	Benlik						
Ayrıntı	Düşük	45	17.82	6.27	96	-3.47	.00
	Yüksek	53	22.19	6.16			
Tekrar	Düşük	44	9.41	3.58	83.50	-6.80	.00
	Yüksek	52	16.35	6.24			
Bütünlük	Düşük	45	17.84	5.91	80.71	-2.08	.04
	Yüksek	52	20.08	4.43			
Flaş Anı	Düşük	45	18.89	5.40	79.49	-3.71	.00
	Yüksek	53	22.49	3.97			
Önem/Etki	Düşük	45	11.89	4.89	95	-10.03	.00
	Yüksek	52	23.33	6.33			

3.4.1.3.3. Ana Çalışmanın Deney Deseni

Araştırmada, 3 (Algılanan Erkeklik Tehdidi: Kadın Tehdidi – Erkek Tehdidi - Tehdit Yok) X 2 (Benlik: Düşük - Yüksek) tek yönlü ANOVA'ya uygun deney deseni kullanılmıştır. Tablo 13'te araştırma deseni sunulmuştur.

Tablo 12. Ana Çalışmanın Deney Deseni

Benlik		Algılanan Erkeklik Tehdidi		
		Kadın Tehdidi	Erkek Tehdidi	Tehdit Yok
	Düşük			
	Yüksek			

3.4.2. Birinci Ana Çalışmanın Bulguları

3.4.2.1. Değişimleme Sınaması

Tehdit1, tehdit2 ve kontrol grubu arasında değişimleme sınaması sorularına verilen yanıtlar açısından anlamlı fark olup olmadığının incelenmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır (bkz. Tablo 14).

Tablo 13. Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	S.D.	Ortalama kare	F	η^2
Koşul	1884.59	2	942.30	34.71	.89
Hata	3578.72	95	27.14		

Analiz sonuçlarına göre, DSF’den alınan puanlar açısından gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($F_{2-95} = 34.71$, $p < .001$, $\eta^2 = .42$). İkili karşılaştırmalar, tehdit1 grubundaki katılımcıların (Ort. = 17.61, Ss = 5.87) DSF puanlarının kontrol grubundaki katılımcılardan (Ort. = 8.68, Ss = 3.76) anlamlı olarak yüksek olduğuna işaret etmektedir. Benzer şekilde, tehdit2 grubundaki katılımcıların (Ort. = 17.79, Ss = 6.09) puanları da kontrol grubundan (Ort. = 8.68, Ss = 3.76) anlamlı olarak yüksektir. Başka bir deyişle deney gruplarındaki katılımcılar, kontrol grubundaki katılımcılarla karşılaştırıldığında yaptıkları eylemin daha olumsuz duygu uyandırdığını belirtmişlerdir.

3.4.2.2. Algılanan Erkeklik Tehdidi Koşuluna Göre Otobiyografik Anı İçeriklerinin İncelenmesi

Bu çalışmada, tüm katılımcılardan toplumsal cinsiyetle ilgili bir anılarını yazmaları istenmiş ve ardından katılımcılar yazdıkları anıların kendi benliklerine etkisine dair sorular içeren Benlik Etkileri Formunu yanıtlamışlardır. Önceki bölümde anlatıldığı üzere daha sonra katılımcılar Benlik Etkileri Formuna verdikleri yanıtlar temelinde anıların benlik üzerindeki etkisi yüksek ve düşük olmak üzere iki gruba ayrılmışlardır. Çalışmanın temel amaçlarından biri de toplumsal cinsiyet anıların benliğe etkisinin düşük ya da yüksek olmasının araştırma değişkenleri üzerinde anlamlı farklılık yaratıp yaratmadığının incelenmesidir.

Deneysel işlem akışında otobiyografik anı yazma ve bu anıya ilişkin formları yanıtlama süreci deneysel değişimlemeden sonra gerçekleşmektedir. Çalışmanı doğası gereği ilk olarak deneysel değişimleme gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, benlik gibi güçlü bir değişkenin durumsal değişimlerden etkilenmediği bilinmektedir. Buna karşın, deneysel değişimlemenin otobiyografik anılar üzerinde bir farklılaşmaya yol açıp açmadığının incelenmesi amacıyla bir dizi analiz gerçekleştirilmiştir.

İlk olarak, algılanan erkeklik tehdidi koşullarına göre otobiyografik anı içerikleri incelenmiş ve MAXQDA 18 programı kullanılarak tematik analiz yapılmıştır. Bu analizin amacı yazılan otobiyografik anı içeriklerinin katılımcıların bulundukları koşula göre farklılaşıp farklılaşmadığının gözlenmesidir. Tematik analizler sonucunda *anı içeriği*, *anının genel duygusu*, *cinsiyetçilik*, *duygusal içerik*, *geçiş*, *sorumluluk*, *cinsellik*, *şiddet*, *din*, *fedakârlık* ve *futbol* olarak adlandırılan 11 tema ortaya çıkmıştır (Detaylar için bkz. Tablo 15.). Temalar ve içerikleri genel olarak incelendiğinde, toplumsal cinsiyetle ilgili

anı içeriklerinde koşula göre öne çıkan bir içerik gözlenmemiştir. Deneysel değişimlemede algılanan erkeklik tehdidi değişimlendiği için özellikle anının genel duygu teması incelenmesine rağmen, deney grupları ve kontrol grubu arasında anı duygusuna ilişkin içeriklerin benzer dağılım gösterdiği gözlenmiştir. Bu temada tüm gruplar için olumsuz duygunun ön plana çıktığı görölmektedir.

Tablo 14. Algılanan Erkeklik Tehdidi Koşuluna Göre Otobiyografik Anı İçerikleri

		Tehdit1	Tehdit2	Kontrol
Anının İçeriği		39	30	44
	Erkek Olmak	35	25	40
	Kadın Olmak	4	5	4
Anının Genel Duygusu		35	25	39
	Olumsuz	24	22	30
	Nötr	7	1	4
	Olumlu	4	2	5
Cinsiyetçilik		44	17	22
	Erkek Önyargı	18	8	12
	Kadın Önyargı	15	6	6
	Olumlu Erkek	7	1	2
	Eşitlik	4	2	2
Duygusal İçerik		9	5	16
	Öfke	3	-	3
	Aşağılanma	2	1	-
	Pişmanlık	2	-	-
	Utanç	1	1	2
	Korku	1	1	1
	Heyecan	-	-	1
	Şaşkınlık	-	-	6
	Üzüntü	-	2	2
	Suçlanma	-	-	1
Geçiş		0	4	4
	Regl	-	2	-
	Sünnet	-	1	3
	Askerlik	-	1	1
Sorumluluk		6	12	9
	Sorumlu Hissetme	-	1	2
	İş	3	2	1
	Koruma	2	7	6
	Sahip Çıkma	1	2	-
Cinsellik		8	6	8
	Cinsel Problemler	-	2	-
	Cinsel Konuşmalar	-	1	-
	Porno	-	1	-
	Homofobi	-	-	3
	Şaka	3	1	-
	Yakınlaşma	2	1	1
	Genelev	2	-	-
	İlk Deneyim	1	-	4
Şiddet		20	9	15
	Fiziksel	10	-	7
	Cinsel	6	7	5
	Sözel	4	2	3
Fedakârlık		3	2	-
Din		2	2	1
Futbol		2	3	-
TOPLAM		168	115	158

İkinci olarak ise algılanan erkeklik tehdidi koşullarına göre BEF'ten alınan puanların farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi yürütülmüştür. Analiz sonuçları, benlik etkisi açısından gruplar arasında anlamlı farklılık olmadığına işaret etmektedir ($F_{2-96} = .03$, $p = .97$, $\eta^2 = .00$) (bkz. Tablo 16). BEF'den alınan puanların ortalama ve standart sapmaları Tablo 17'de gösterilmiştir.

Tablo 15. Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	S.D.	Ortalama kare	F	η^2
Koşul	5.39	2	2.69	.03	.00
Hata	9198.57	96	95.82		

Bu bilgiler ışığında, otobiyografik anı içeriklerinin ve benlik üzerindeki etkilerine ilişkin değerlendirmelerin deneysel değişimlemeden etkilenmediğinin söylenmesi mümkündür.

Tablo 16. BEF'den Alınan Puanlara İlişkin Değerler

	Algılanan Erkeklik Tehdidi		
	Tehdit1	Tehdit2	Kontrol
BEF	22.86 (9.85) N=36	22.79 (9.57) N=24	23.31 (9.87) N=39

3.4.2.3. Araştırmadaki Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Bu bölümde araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin betimleyici istatistikler yer almaktadır. Betimleyici istatistikler bağımsız değişken gruplarına göre ayrı ayrı yürütülmüştür. İlk olarak algılanan erkeklik tehdidi değişimlenmesine göre yapılan analiz sonuçları Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 17. Deneyisel Koşul Gruplarına Göre Betimleyici İstatistikler

	Değişken	Ort.	SS	Varyans	Ranj	Min.	Maks.
Tehdit1							
(N=36)	İÇ	-.02	.16	.03	.72	-.37	.35
	TT	-.68	.27	.07	1.20	-1.27	-.07
	TO	7.98	2.49	6.19	8.67	6.00	14.67
Tehdit2							
(N=26)	İÇ	.03	.13	.02	.45	-.20	.25
	TT	-.60	.30	.09	1.18	-1.24	-.06
	TO	8.37	2.12	4.49	7.33	6.00	13.33
Kontrol							
(N=39)	İÇ	.04	.16	.03	.62	-.29	.33
	TT	-.67	.19	.04	.91	-1.05	-.13
	TO	7.03	1.15	1.32	4.33	6.00	10.33

Ort. = Ortalama, SS = Standart Sapma, Min. = Minimum değer, Maks. = Maksimum değer, İÇ = İnsanlıktan Çıkarma, TT = Tecavüz Tutum, TO = Tecavüz Olasılığı.

Toplumsal cinsiyet ile ilgili anının benlik üzerindeki etki düzeyine göre yapılan analiz sonuçlarına ise Tablo 19’da yer verilmiştir.

Tablo 18. Benlik Etkisine Göre Betimleyici İstatistikler

	Değişken	Ort.	SS	Varyans	Ranj	Min.	Maks.
Düşük							
	İÇ	.01	.16	.02	.02	-.31	.35
	TT	-.67	.26	.07	.07	-1.24	-.07
	TO	7.39	1.75	3.05	3.05	6.00	14.00
Yüksek							
	İÇ	.02	.15	.02	.70	-.37	.33
	TT	-.64	.24	.06	1.21	-1.27	-.06
	TO	8.01	2.25	5.07	8.67	6.00	14.67

Ort. = Ortalama, SS = Standart Sapma, Min. = Minimum değer, Maks. = Maksimum değer, İÇ = İnsanlıktan Çıkarma, TT = Tecavüz Tutum, TO = Tecavüz Olasılığı.

3.4.2.4. Katılımcıların İÇ-ÖÇT’den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılması

Katılımcıların İÇ-ÖÇT’den aldıkları puanların algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisine göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla faktöriyel varyans analizi yürütülmüştür (bkz Tablo 20).

Tablo 19. Faktöriyel ANOVA Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	S.D.	Ortalama kare	F	p	η^2
Koşul	.06	2	.03	1.34	.27	.03
Benlik	.00	1	.00	.09	.76	.00
Koşul*Benlik	.17	2	.08	3.75	.03	.08
Hata	2.02	90	.02			

Analiz sonuçları algılanan erkeklik tehdidi açısından incelendiğinde, İÇ-ÖÇT’den alınan puanlarda anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($F_{2-90} = 1.34$, $p = .27$, $\eta^2 = .03$). Benzer şekilde, benlik temel etkisi açısından da anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($F_{1-90} = .09$, $p = .76$, $\eta^2 = .00$). Başka bir deyişle, katılımcıların kadını insanlıktan çıkarma eğilimleri algılanan erkeklik tehdidi düzeyleri ve toplumsal cinsiyetle ilgi anıların benlikle ilişki düzeyi açısından farklılaşmamaktadır. İÇ-ÖÇT’den alınan puanların temel etkiler için ortalama ve standart sapmaları Tablo 21’de gösterilmiştir.

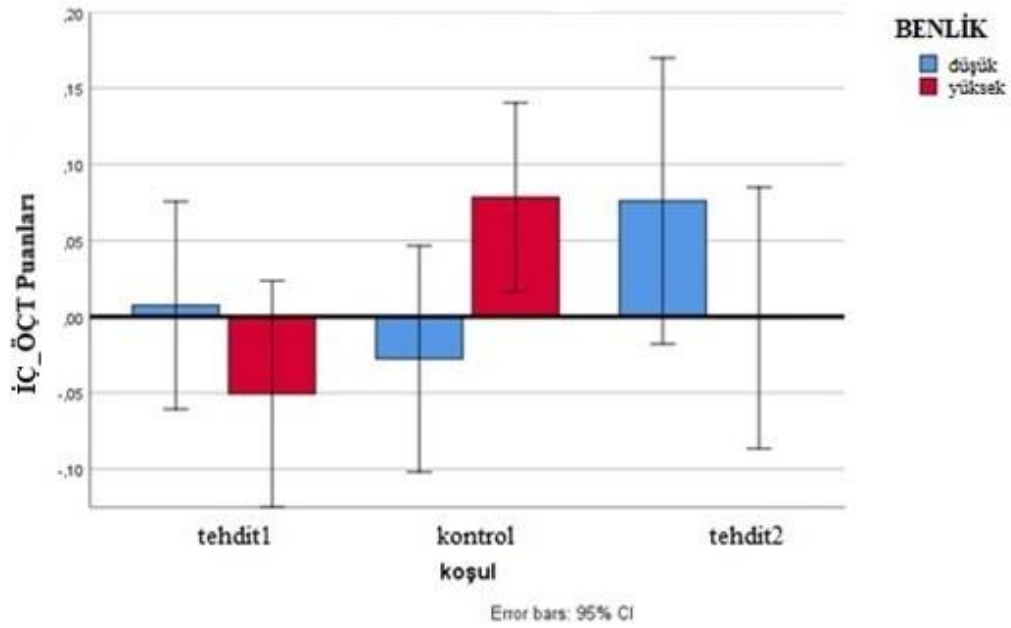
Tablo 20. İÇ-ÖÇT’den Alınan Puanlara İlişkin Temel Etkiler

	Benlik Temel Etkisi		Algılanan Erkeklik Tehdidi Temel Etkisi		
	Düşük	Yüksek	Tehdit1	Tehdit2	Kontrol
İÇ-ÖÇT	.01	.02	-.02	.03	.03
	(.15)	(.15)	(.16)	(.13)	(.15)
	N=45	N=51	N=35	N=22	N=39

İÇ-ÖÇT puanları ortak etkiler açısından incelendiğinde, algılanan erkeklik tehdidi ve benlik ortak etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($F_{2-90} = 3.75$, $p < .05$, $\eta^2 = .08$). Post-Hoc karşılaştırmalarına göre, toplumsal cinsiyetle ilgili anılarının benlikleri üzerindeki etkisi yüksek olan tehdit1 grubundaki (Ort. = -.05, Ss = 5.87) katılımcıların İÇ-ÖÇT puanları, kontrol grubundaki (Ort. = .08, Ss = 5.87) katılımcılardan anlamlı olarak düşüktür. Başka bir deyişle, anıların benlik üzerindeki etkisi yüksek olduğunda, erkeklik tehdidi karşı cinsiyetten biri tarafından tehdit edilen katılımcılar, hiç tehdit edilmeyen katılımcılardan kadını daha az insanlıktan çıkarma eğilimindedirler. Ayrıca, kontrol grubundaki katılımcılardan benlik etkisi yüksek olanların (Ort. = .08, Ss = .13) İÇ-ÖÇT puanları, benlik etkisi düşük olanlardan (Ort. = -.03, Ss = .17) anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Kontrol koşulunda, toplumsal cinsiyetle ilgili anılarının benliklerine etkisi yüksek olan erkekler düşük olanlardan daha fazla kadını insanlıktan çıkarma eğilimindedirler. Katılımcıların ortak etkiler açısından İÇ-ÖÇT'den aldıkları puanlar Tablo 22'de gösterilmiştir.

Tablo 21. İÇ-ÖÇT'den Alınan Puanlara İlişkin Ortak Etkiler

		Algılanan Erkeklik Tehdidi-Benlik Ortak Etkisi		
		Algılanan Erkeklik Tehdidi		
		Tehdit1	Tehdit2	Kontrol
İÇ-ÖÇT	Benlik	.01	.08	-.03
		(.16)	(.11)	(.17)
		N=19	N=10	N=16
		-.05	-.00	.08
	Yüksek	(.17)	(.15)	(.13)
		N=16	N=12	N=23

Şekil 5. Algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisine göre IÇ-ÖÇT puanları

3.4.2.5. Katılımcıların TT-ÖÇT'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılması

Katılımcıların TT-ÖÇT'den aldıkları puanların algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisine göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla faktöriyel varyans analizi yürütülmüştür.

Tablo 22. Faktöriyel ANOVA Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	S.D.	Ortalama kare	F	p	η^2
Koşul	.13	2	.07	1.11	.33	.02
Benlik	.06	1	.06	.93	.34	.01
Koşul*Benlik	.39	2	.19	3.26	.04	.07
Hata	5.41	91	.06			

Analiz sonuçları algılanan erkeklik tehdidi ($F_{2-91} = 1.11$, $p = .33$, $\eta^2 = .02$) ve benlik temel etkileri ($F_{1-91} = .93$, $p = .34$, $\eta^2 = .01$) açısından TT-ÖÇT’den alınan puanlarda anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir. Başka bir deyişle, katılımcıların tecavüze yönelik tutumları algılanan erkeklik tehdidi düzeyleri ya da toplumsal cinsiyetle ilgi anıların benlikle ilişki düzeyi açısından farklılaşmamaktadır. TT-ÖÇT’den alınan puanların temel etkiler için ortalama ve standart sapmaları Tablo 24’te gösterilmiştir.

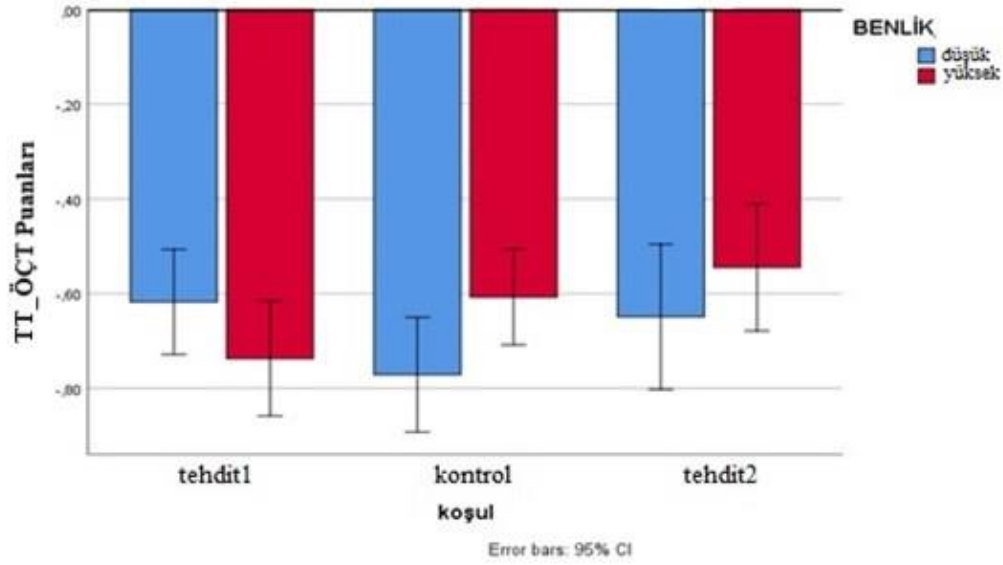
Tablo 23. TT-ÖÇT’den Alınan Puanlara İlişkin Temel Etkiler

	Benlik Temel Etkisi		Algılanan Erkeklik Tehdidi Temel Etkisi		
	Düşük	Yüksek	Tehdit1	Tehdit2	Kontrol
TT-ÖÇT	-.68 (.26) N=45	-.63 (.24) N=52	-.67 (.26) N=35	-.59 (.31) N=23	.67 (.19) N=39

TT-ÖÇT puanları ortak etkiler açısından incelendiğinde, algılanan erkeklik tehdidi ve benlik ortak etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($F_{2-91} = 3.26$, $p < .04$, $\eta^2 = .07$). Katılımcıların ortak etkiler açısından TT-ÖÇT’den aldıkları puanlar Tablo 25’te gösterilmiştir.

Tablo 24. TT-ÖÇT’den Alınan Puanlara İlişkin Ortak Etkiler

	Algılanan Erkeklik Tehdidi-Benlik Ortak Etkisi			
		Algılanan Erkeklik Tehdidi		
		Tehdit1	Tehdit2	Kontrol
TT-ÖÇT	Benlik			
		Düşük		

Şekil 6. Algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisine göre TT-ÖÇT puanları

Post-Hoc karşılaştırmalarına göre, kontrol grubundaki katılımcılardan toplumsal cinsiyetle ilgili anılarının benlikleri üzerindeki etkisi yüksek olanların (Ort. = -.61, Ss = .18) TT-ÖÇT puanları, benlikleri üzerindeki etkisi düşük olanlardan (Ort. = -.77, Ss = .17) anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Diğer bir deyişle, erkeklik tehdidi olmadığında toplumsal cinsiyetle ilgili anılarının benlikleri üzerindeki etkisi yüksek olan erkekler, düşük olanlarla karşılaştırıldığında, tecavüze yönelik daha olumlu tutumlara sahiptirler.

3.4.2.6. Katılımcıların TOÖ'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılması

Katılımcıların TOÖ'den aldıkları puanların algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisine göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla faktöriyel varyans analizi yürütülmüştür (bkz. Tablo 26).

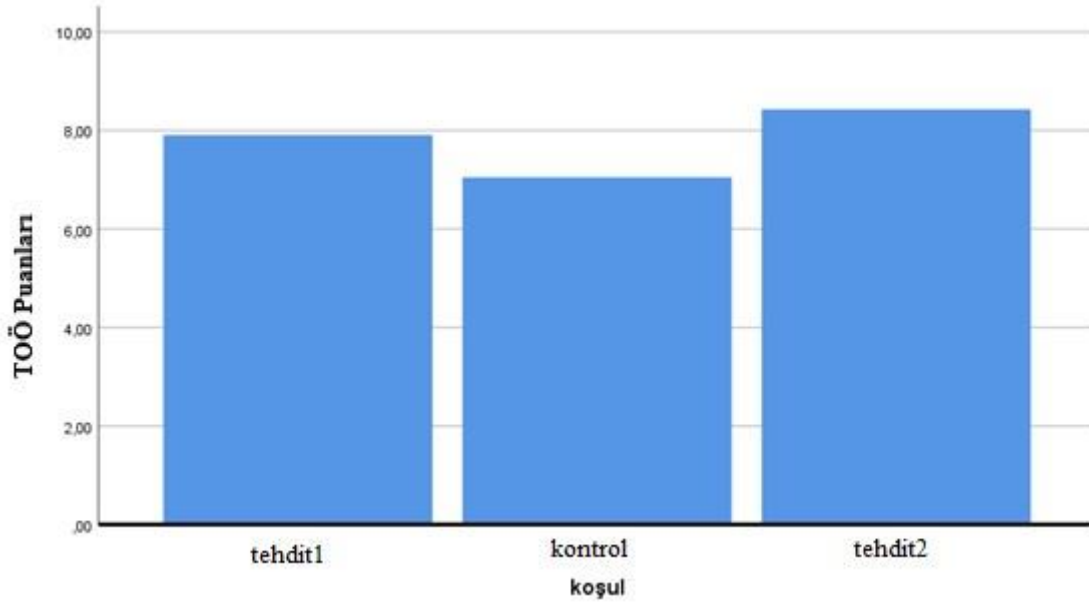
Tablo 25. Faktöriyel ANOVA Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	S.D.	Ortalama kare	F	p	η^2
Koşul	30.287	2	15.14	3.98	.02	0.08
Benlik	8.858	1	8.86	2.33	.13	0.02
Koşul*Benlik	8.506	2	4.25	1.12	.33	0.02
Hata	353.749	93	3.80			

Analiz sonuçları algılanan erkeklik tehdidi temel etkisi açısından anlamlı farklılıklara işaret etmektedir ($F_{2-93} = 3.98$, $p < .05$, $\eta^2 = .08$). Kontrol grubundaki katılımcıların TOÖ'den aldıkları puanlar tehdit2 grubundaki katılımcılardan anlamlı olarak daha düşüktür. Başka bir deyişle, kadınsı bir eylem yaparken başka bir erkek tarafından görülerek erkeklik tehdidi yaratılan katılımcıların (Ort. = 8.49, Ss = 2.16) tecavüz olasılıkları erkeklik tehdidi olmayan koşuldaki katılımcılardan (Ort. = 7.03, Ss = 1.14) daha fazladır (bkz. Şekil c.). Diğer yandan, analiz sonuçları benlik temel etkisinin TOÖ'den alınan puanlar açısından anlamlı bir farklılık yaratmadığını göstermektedir ($F_{1-93} = 2.33$, $p = .13$, $\eta^2 = .02$). TOÖ'den alınan puanların temel etkiler için ortalama ve standart sapmaları Tablo 27'de gösterilmiştir.

Tablo 26. TOÖ'den Alınan Puanlara İlişkin Temel Etkiler

	Benlik Temel Etkisi		Algılanan Erkeklik Tehdidi Temel Etkisi		
	Düşük	Yüksek	Tehdit1	Tehdit2	Kontrol
TOÖ	7.46 (1.79) N=46	7.90 (2.20) N=53	7.89 (2.46) N=36	8.49 (2.16) N=24	7.03 (1.15) N=39

Şekil 7. Algılanan erkeklik tehdidi koşullarına göre TOÖ puanları

TOÖ puanları ortak etkiler açısından incelendiğinde, algılanan erkeklik tehdidi ve benlik ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. $K (F_{2-93} = 1.12, p = .33, \eta^2 = .02)$. Katılımcıların ortak etkiler açısından TOÖ'den aldıkları puanlar Tablo 28'de gösterilmiştir.

Tablo 27. TOÖ'den Alınan Puanlara İlişkin Ortak Etkiler

	Algılanan Erkeklik Tehdidi-Benlik Ortak Etkisi				
		Algılanan Erkeklik Tehdidi			
		Tehdit1	Tehdit2	Kontrol	
TOÖ	Benlik	7.58	7.76	7.12	
		Düşük	(2.24)	(1.61)	(1.30)
		N=19	N=11	N=16	
		8.24	9.10	6.97	
		Yüksek	(2.70)	(2.42)	(1.05)
		N=17	N=13	N=23	

3.4.3. Birinci Ana Çalışmanın Tartışması

Tez çalışması kapsamında yürütülen birinci deneysel çalışmanın amacı algılanan erkeklik tehdidi ve toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anıların kadını insanlıktan çıkarma, tecavüze yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığı üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Daha özgül olarak, deneysel değişimleme yöntemi kullanılarak erkeklik tehdidi yaratılan deney gruplarındaki katılımcılarla kontrol grubundaki katılımcıların kadını insanlıktan çıkarma, tecavüze yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığına ilişkin ölçme araçlarından aldıkları puanlar karşılaştırılmıştır.

Bu bölümde ilk olarak deney ve kontrol gruplarındaki katılımcıların insanlıktan çıkarma örtük çağrışım testi puanları açısından karşılaştırılmasına ilişkin bulguların tartışılmasına yer verilecektir. İkinci olarak, deney ve kontrol gruplarındaki katılımcıların tecavüze yönelik örtük çağrışım testinden aldıkları puanlara ilişkin analiz sonuçları tartışılacaktır. Üçüncü ve son olarak ise, deney ve kontrol gruplarındaki erkek üniversite öğrencilerinin tecavüz olasılığı ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki farklılıklara ilişkin bulguların tartışılmasına değinilecektir.

3.4.3.1. Katılımcıların İÇ-ÖÇT’den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Tartışma

Birinci deneysel çalışmanın temel amaçları doğrultusunda katılımcıların insanlıktan çıkarma örtük çağrışım testinden aldıkları puanların algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisi açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, ilk olarak insanlıktan çıkarma örtük çağrışım testinden alınan puanların algılanan erkeklik tehdidi açısından farklılaşmadığı gözlenmiştir. Daha detaylı bir ifadeyle, erkekliğe

yönelik tehdit algılayan ve algılamayan katılımcıların kadını insanlıktan çıkarma eğilimleri arasında bir fark bulunmamaktadır. Bu çalışmada, statülerine yönelik tehdit algılayan erkeklerin geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranma eğiliminden yola çıkarak deney gruplarındaki katılımcıların kadınları insanlıktan çıkarma eğilimlerinin kontrol grubundakilerden daha yüksek olması beklenmekteydi. İlgili alanyazın çalışmaları da geleneksel erkeklik normlarında kadınların erkeklerden daha aşağı bir kategoride görüldüğünü öne sürmesine (Kilmartin, 2015; Parent ve Moradi, 2009) karşın, mevcut çalışmada erkeklik tehdidi açısından farklılıklar bulunmamıştır. Diğer yandan, ilgili alanyazında insanlıktan çıkarma ve algılanan erkeklik tehdidi arasındaki ilişki daha çok korelatif çalışmalar bağlamında incelenmiştir. Bu nedenle sağlıklı bir karşılaştırma yapılabilmesi için bu konuda yürütülecek daha fazla sayıda deneysel çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Otobiyografik bellekle ilgili çalışmalar, otobiyografik anıların yalnızca geçmişte kalmadığını bireylerin şimdiki ve gelecekteki davranışlarını da etkilediğini göstermektedir (Baddeley, 1987; Bluck ve ark., 2005, Er ve Yaşın, 2016). Bunun temel nedenlerinden biri otobiyografik anıların benlikten bağımsız olmamasıdır. Bu doğrultuda, toplumsal cinsiyetle ilişkili anıların benlik üzerindeki etkisinin yüksek olması bireylerin benlik kurgularını erkek kimlikleri üzerinden yaptıklarını vurgulamaktadır. Bu tür bir vurgu ise kişinin kendisini erkekler grubuna ait hissettiğini gösterir (Berntsen ve Rubin, 2012). İnsanlıktan çıkarma ile ilgili çalışmalar ise iç grup üyelerinin dış grubu insanlıktan çıkarma özellikle de hayvansılaştırma yönünde bir yanlılığa sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Buckells ve Trapnell, 2013; Viki ve ark., 2006). Bu bilgilerden hareketle, bu çalışmada da toplumsal cinsiyetle ilgili anıların benlikleri üzerindeki etkisi yüksek olan katılımcıların kadınları daha fazla insanlıktan çıkarması bekleniyordu. Buna karşın, analiz sonuçları toplumsal cinsiyetle ilgili anıların benlik üzerindeki etkisi yüksek ve

düşük olan katılımcılar arasında insanlıktan çıkarma açısından anlamlı farklılığa işaret etmemektedir.

Ortak etkilere ilişkin analiz sonuçları ise ilk olarak toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anılarının benlik üzerindeki etkisi yüksek olan katılımcılar arasından makyajlı halleri kadın işbirlikçi tarafından görülen erkeklerin kadını insanlıktan çıkarma eğilimlerinin kontrol grubundakilerden daha düşük olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, anıların benlik üzerindeki etkisi yüksek olduğunda karşı cinsiyetten biri tarafından erkeklikleri tehdit edilen katılımcılar kadınları daha az havyansılaştırmaktadır. Daha önce bahsedildiği üzere, toplumsal cinsiyete ilişkin anıların benlik üzerindeki etkisinin yüksek olması katılımcıların kendi benliklerini cinsiyet kimlikleri üzerinden tanımlama eğiliminde oldukları anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu gruptaki katılımcılardan erkeklik statüsü tehdit edilen katılımcıların kadınları daha fazla insanlıktan çıkarmaları beklenir. Oysa, bulgular erkeklikleri tehdit edilmeyen katılımcıların kadınları daha fazla insanlıktan çıkardıklarını göstermektedir. Deneysel değişimleme sürecinde tehdit1 grubundaki erkeklerin makyajlı halleri deneyi yürüten kadın araştırmacı tarafından görülmüştür. Dolayısıyla bu işbirlikçi bunun bir bilimsel çalışma olduğunu ve katılımcıların neden makyaj yaptığını bilmektedir. Bu nedenle, katılımcılar tarafından bu süreç yeterince tehdit algısı yaratmamış olabilir. Nitekim, değişimleme sınaması sonuçları da tehdit algısının bu grup açısından anlamlı farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Diğer yandan, ilgili alanyazında sosyal arzulanırlık kontrol edildiğinde kadınsılığın belirginleştirilmesinin erkeklerin empatik eğilimlerini arttırdığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Laurent ve Hodges, 2009). Bu bağlamda, bu çalışmada da kadınsı bir eylemde bulunma ve başka bir kadınla etkileşim kurmanın kadına yönelik empatiyi ve dolayısıyla kadını insanlıktan çıkarma eğilimini etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Kontrol grubundaki katılımcılar ise cinsiyet rollerine ilişkin

herhangi bir eylemde bulunmamışlardır. Toplumsal cinsiyetle ilgili anılarının benlik etkisinin yüksek olması ise bu katılımcıların kendilerini erkek kimlikleri üzerinden tanımladıklarını göstermektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anılarının benlik üzerindeki etkisi yüksek olan katılımcılar arasından tehdit1 ile karşılaştırıldığında kontrol grubundakilerin kadınları daha fazla insanlıktan çıkarma eğiliminde olmaları anlaşılır görünmektedir.

Ortak etkiler açısından gözlenen bir diğer anlamlı sonuç ise kontrol grubundaki katılımcılardan benlik etkisi yüksek olanların kadını insanlıktan çıkarma eğilimlerinin, benlik etkisi düşük olanlardan daha fazla olduğunu ortaya koymasıdır. Kontrol grubundaki katılımcılarda cinsiyet statüsüne yönelik herhangi bir tehdit yaratılmamıştır. Diğer taraftan, kendilerini erkek cinsiyet rolleri üzerinden tanımlayan katılımcıların dış grup olarak algılanan kadınlara ilişkin olumsuz düşüncelerinin daha belirgin olması beklenmektedir (Berntsen ve Rubin, 2012; Buckells ve Trapnell, 2013; Viki ve ark., 2006). Dolayısıyla, herhangi bir tehdit söz konusu olmadığında benlik kurgusunu erkeklik üzerinden yapan katılımcıların kadınları daha fazla insanlıktan çıkarması beklentilerle tutarlıdır.

Analiz sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, temel etkiler açısından anlamlı farklılıklar gözlenmemesine karşın ortak etkiler açısından anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Buradan hareketle, yalnızca algılanan erkeklik tehdidi ya da otobiyografik anıların benliğe etkisinin kadını insanlıktan çıkarma üzerinde yeterli etkiye sahip olmadığı söylenebilir. Buna karşın, herhangi bir tehdit söz konusu olmadığında erkeklerin kendilerini cinsiyet kimlikleri üzerinden tanımlama düzeyleri kadını insanlıktan çıkarma eğilimlerini etkilemektedir. Algılanan erkeklik tehdidi ise yalnızca kendilerini erkek kimliği üzerinden tanımlayan katılımcılar açısından farklılık yaratmaktadır. Dolayısıyla,

geleneksel cinsiyet rolleri üzerinden benliği tanımlamanın kadını insan altı bir kategoride değerlendirmeyi etkilediği görülmektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık yaratmanın önemine dikkat çekmektedir.

3.4.3.2. Katılımcıların TT-ÖÇT’den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Tartışma

Birinci deneysel çalışmanın temel amacı doğrultusunda ikinci olarak katılımcıların tecavüze yönelik tutum örtük çağrışım testinden aldıkları puanların algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisi açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Analiz sonuçları, algılanan erkeklik tehdidi açısından tecavüze yönelik tutumların farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Tecavüzün en önemli yordayıcılarından biri olan tecavüze yönelik tutumları desteklemenin erkeklik normları ile ilişkili olduğu bilinmektedir (Davis ve Liddell, 2002). Örneğin, Locke ve Mahalik (2005) tarafından yürütülen bir çalışmada belirli erkeklik normlarına uygun davranan erkeklerin tecavüz mitlerini destekleme eğiliminde olduğu bulunmuştur. Bu bilgiler ışığında, bulguların aksine erkekliklerine yönelik tehdit algılayan katılımcıların erkeklik normlarıyla tutarlı davranacakları düşünülerek tecavüze yönelik daha olumlu tutumları sahip olmaları beklenmekteydi. Dolayısıyla bu konuda daha fazla sayıda çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, alanyazındaki çalışmalar yalnızca geleneksel erkeklik normları temelinde elde edilen bulguları ortaya koymaktadır (Örn., King ve Roberts, 2011). Algılanan erkeklik tehdidi temelinde yürütülen ilişkisel ya da deneysel bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Çalışmadan elde edilen analiz sonuçları benlik temel etkisi açısından da anlamlı farklılıklar olmadığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, katılımcıların tecavüze yönelik tutumlarının toplumsal cinsiyetle ilgili anıların benlik üzerindeki etkisine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Otobiyografik anılar kimliğimizin kaçınılmaz bir parçasıdır (Conway ve Holmes, 2004). Ayrıca, belirli bir anının geri çağırılması o anıyla benzer içeriğe sahip diğer anılara erişimi de kolaylaştırmaktadır (Charlesworth ve ark., 2016). Dolayısıyla, toplumsal cinsiyete ilişkin otobiyografik anıların benlik üzerindeki etkisinin yüksek olması erkeklerin kendilerini toplumsal cinsiyet normları üzerinden tanımlama olasılığının yüksek olduğuna işaret etmektedir. Otobiyografik anıların kültürden bağımsız olmadığı (Nelson ve Fivush, 2004, Sahin ve Mebert, 2013) da düşünüldüğünde, erkekliğin sosyalizasyon sürecinde benliğin bir parçası haline gelen anıların geleneksel erkeklik normları temelinde tecavüze yönelik daha olumlu tutumlarla ilişkili olacağı beklenilmekteydi. Temel etkilerden farklı olarak ortak etkilere ilişkin analiz sonuçları incelendiğinde ise kontrol grubundaki katılımcılardan toplumsal cinsiyetle ilgili anılarının benlikleri üzerindeki etkisi yüksek olan erkeklerin, düşük olanlarla karşılaştırıldığında, tecavüze yönelik daha olumlu tutumlara sahip oldukları bulunmuştur. Kontrol grubundaki katılımcılarda erkeklik tehdidine yönelik herhangi bir değişimleme yaratılmamıştır. Dolayısıyla, bu gruptaki katılımcılardan benliklerini erkek kimlikleri üzerinden tanımlayan katılımcıların tecavüze yönelik daha olumlu tutumlara sahip olmaları alanyazınla uyumludur.

3.4.3.3. Katılımcıların TOÖ'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Tartışma

Birinci deneysel çalışmanın temel amaçları doğrultusunda son olarak katılımcıların tecavüz olasılığı ölçeğinden aldıkları puanların algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisi açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Analiz sonuçları incelendiğinde, algılanan erkeklik tehdidi temel etkisi açısından tecavüz olasılığı puanlarının anlamlı farklılaştığı gözlenmiştir. Daha özgül olarak, kadınsı bir eylem yaparken başka bir erkek tarafından görülen erkek öğrencilerin tecavüz olasılıklarının kontrol grubundaki katılımcılardan anlamlı olarak daha fazla olduğu ortaya konulmuştur. İlgili alanyazın incelendiğinde, erkeklerin toplum içindeki davranışlarının en çok diğer erkekler tarafından izlendiği görülmektedir (Connell, 1995; Messerschmidt, 2000). Başka bir deyişle, erkekler toplum polisliği yaparak geleneksel cinsiyet rolleriyle tutarlı olmayan davranışlarda bulunan hemcinslerini gerçek bir erkek olmamakla daha fazla itham etmektedirler. Erkeklik normlarıyla uygun olmayan davranışlarda bulunan erkeklerin ise gerçek bir erkek olduklarını kanıtlamak amacıyla daha erkeksi davranışlar sergileme eğiliminde oldukları bilinmektedir (Vandello ve Bosson, 2011). Erkeklik normları ve tecavüz arasındaki ilişkiyi inceleyen alanyazın çalışmaları ise erkeklik hakkındaki inanç ve beklentilerin cinsel şiddeti destekleyen inanç ve davranışların en güçlü ve tutarlı yordayıcısı olduğunu göstermektedir (Good ve ark., 1995; Locke ve Mahalik, 2005). Ayrıca, kırılgan erkeklik ve tecavüz arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar bulunmasa da benzer süreçler içeren toplumsal cinsiyet rolü çatışmasının cinsel açıdan saldırgan davranışlar ve cinsel ilişkiye zorlama olasılığı üzerinde anlamlı etkileri gözlenmiştir (Kaplan, 1992; akt., O'neil, 2008). Bu bilgiler ışığında, kadınsı bir eylemde bulunurken başka bir erkek tarafından görülen erkeklerin tecavüz olasılıklarının

herhangi bir tehdit algılamayanlardan daha fazla olması alanyazınla tutarlı görülmektedir. Buna karşın, çalışmanın temel amacı doğrultusunda tehdit1 grubundaki katılımcıların tecavüz olasılıklarının kontrol grubundan anlamlı olarak yüksek olması beklenmekteydi ancak bulgular bu açıdan anlamlı farklılıklar olmadığını göstermektedir. Daha önce belirtildiği üzere, kadınsı bir eylem yaparken bir kadın tarafından görülen tehdit1 grubundaki kadın işbirlikçinin araştırmacı olması katılımcıların yeterince tehdit algılamamış olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca, değişimleme sınamasına ilişkin analiz sonuçları da tehdit1 ve kontrol grubu arasında anlamlı farklılık olmadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu tehdit1 grubundaki işbirlikçinin karıştırıcı etkisi olabileceğine yönelik inancı destekler görünmektedir. Buna ek olarak bu gruptaki katılımcılar deney sonrasında “makyaj yapmak ne kadar zormuş” ya da “kadınların nelerle uğraştığını daha iyi anladım” gibi geri bildirimlerde bulunmuşlardır. Söz konusu geri bildirimler bu katılımcıların kadınlarla empati kurma eğiliminde olabileceklerine işaret etmektedir. Dolayısıyla, tehdit1 ve kontrol grubu arasında tecavüz olasılığı açısından anlamlı farklılıklar gözlenmemesinin bu nedenlerden kaynaklanmış olabileceği akla gelmektedir.

Toplumsal cinsiyet ile ilgili anıların benlik üzerindeki etkisine ilişkin analiz sonuçları incelendiğinde ise tecavüz olasılığı puanları açısından anlamlı farklılıklar olmadığı bulunmuştur. Daha detaylı bir ifadeyle, beklentilerden farklı olarak katılımcıların benlik kurgularını toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden gerçekleştirip gerçekleştirilmemelerinin tecavüz olasılığı üzerinde anlamlı farklılıklara yol açmadığı gözlenmektedir. Benzer şekilde, algılanan erkeklik tehdidi ve benlik ortak etkisine ilişkin analiz sonuçları da tecavüz olasılığı açısından anlamlı farklılıklar ortaya koymamaktadır.

BÖLÜM IV

İKİNCİ ÇALIŞMA

4.1. Çalışmaya Genel Bakış

Birinci çalışmadan elde edilen bilgiler temelinde farklı bir değişimleme yöntemi kullanılarak ikinci bir çalışma tasarlanmıştır. Birinci çalışmadaki değişimleme yöntemi nedeniyle örneklemin evreni temsil edebilirliğinin düşük olma ihtimali bunun ilk nedenidir. Makyaj yapmak kadınsı ve kültürel olarak aykırı bir erkek davranışı olarak algılandığı için bazı katılımcılar çalışmaya katılmayı doğrudan net bir biçimde reddetmiştir. Dolayısıyla daha erkeksi veya daha muhafazakâr olduğu düşünülen bireyler örneklemin deney grubunda görece daha az yer almıştır. Ayrıca, birinci çalışmaya katılan öğrencilerin büyük bir bölümü (%77.5) Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi (DTCF) öğrencisidir ve DTCF öğrencilerinin (en azından çalışmayı kabul edenlerin) değişime açık, daha az muhafazakâr ve daha az kalıpyargısal olduklarının gözlenmesi de bu çalışmaya ihtiyaç duyulmasının bir diğer nedenidir.

Bu değerlendirmeler temelinde, algılanan erkeklik tehdidinin değişimlenmesi amacıyla “hatalı geribildirim (false feedback)” yönteminin kullanıldığı ikinci bir deneysel çalışma tasarlanmıştır. Hatalı geribildirim yöntemine göre, katılımcıların bir kısmına kadınsı cinsiyet rollerinin baskın olduğu bilgisi verilirken, diğerlerine erkeksi cinsiyet rollerinin baskın olduğu bilgisi verilmektedir. Bu noktada, katılımcıların beraberinde getirdikleri cinsiyet rollerinin karıştırıcı etkisi olabileceği düşünülerek çalışmaya yalnızca kadınsı veya erkeksi cinsiyet rolüne sahip katılımcıların katılmasına karar verilmiştir. Deney grubunda yer alan katılımcılara erkekliğe yönelik algılanan tehdidin

değişimlenmesi amacıyla gerçekte sahip oldukları cinsiyet rolünün tersi söylenmiştir. Daha detaylı bir ifadeyle, eğer denek erkeksi cinsiyet özelliklerine sahipse, ona kadınsı cinsiyet özelliklerine sahip olduğu söylenmiştir. Aynı şekilde kadınsı cinsiyet özelliklerine sahip deneklere de erkeksi cinsiyet özelliklerine sahip oldukları ifade edilmiştir. Kontrol grubundaki katılımcılara ise kendi cinsiyet rolleri söylenmiştir.

Bunların yanı sıra, bu çalışmada birinci çalışmadaki veri toplama araçları üzerinde de bazı değişiklikler yapılmıştır. İlk olarak, daha önce belirtildiği üzere birinci çalışmadaki otobiyografik anı yönergesi “toplumsal cinsiyet” bağlamında düzenlenmişti. Buna karşın, katılımcıların ağırlıklı olarak erkek olmak ile ilgili anılarını yazdıkları gözlenmiştir (bkz. Tablo 15). Bu gözleme dayanarak bu çalışmadaki otobiyografik anı yönergesi “erkek olmak” bağlamında sınırlandırılmıştır. Ayrıca, ilk çalışmada tecavüze yönelik tutum ölçümü için yalnızca örtük çağrışım testi kullanılmıştı. Bu çalışmada veri toplama araçlarına tez kapsamında oluşturulan Tecavüz Olasılığı Ölçeği Mağdur Formu da eklenerek tecavüze yönelik tutumların hem açık hem de örtük olarak incelenmesi planlanmıştır.

İkinci Çalışmanın Hipotezleri:

- Deney grubundaki katılımcıların kadını insanlıktan çıkarma eğilimleri, tecavüze yönelik tutumları ve tecavüz olasılıkları kontrol grubundaki katılımcılardan daha fazladır.
- Erkeklik ile ilgili anılarının benlik üzerindeki etkisi yüksek olan katılımcıların kadını insanlıktan çıkarma eğilimleri, tecavüze yönelik tutumları ve tecavüz olasılıkları kontrol grubundaki katılımcılardan daha fazladır.

- Deney grubundaki katılımcılardan otobiyografik anılarının benlik etkisi yüksek olanların kadını insanlıktan çıkarma eğilimleri, tecavüze yönelik tutumları ve tecavüz olasılıkları benlik etkisi düşük olan katılımcılardan daha fazladır.
- Erkeklikle ilgili anılarının benlik üzerindeki etkisi yüksek olan katılımcılardan deney koşulunda olanların insanlıktan çıkarma eğilimleri, tecavüze yönelik tutumları ve tecavüz olasılıkları kontrol grubundaki katılımcılardan daha fazladır.

4.2. İkinci Çalışmanın Yöntemi

4.2.2. İkinci Çalışmanın Örneklemi

Bu çalışmanın amacı kadını insanlıktan çıkarma eğiliminin, tecavüze ve tecavüz mağduruna yönelik tutumların ve tecavüze olasılığının, algılanan erkeklik tehdidi ve erkeklikle ilgili otobiyografik anıların benlik ile ilişkisi açısından farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesidir. Bu amaçla yürütülen çalışmaya yalnızca kadınsı ya da erkeksi cinsiyet rolü baskın erkek katılımcılar dâhil edilmiştir. Deneye davet edilmeden önce katılımcıların cinsiyet rollerinin belirlenmesi amacıyla 175 erkek üniversite öğrencisinden ön veri toplanmış ve hepsinin iletişim bilgileri alınmıştır. Bu bölümde ilk olarak ön aşamadaki katılımcılara ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Ardından ana çalışmanın örnekleme aktarılmıştır.

Ön aşama kapsamında 17-38 yaş aralığındaki 175 erkek üniversite öğrencisinden veri toplanmıştır (Ort. = 19.93, Ss = 2.46). Örneklemin büyük bir bölümü (%61.1) elektrik-elektronik mühendisliği öğrencilerinden oluşmaktadır (detaylar için bkz. Tablo 29.). Örneklem grubundaki katılımcıların heteroseksüel olmamaları araştırmaya dâhil

edilmeme (dışlama) ölçütü olarak belirlenmiştir. Bu nedenle veri seti ilk olarak cinsel yönelim açısından incelenmiş ve heteroseksüel olmayan 2 katılımcı veri setinden çıkarılmıştır.

Tablo 28. İkinci Çalışma Ön Aşamasındaki Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Katılımcılar (N=175)	Yüzdeler	Ort.	Ss	Min.-Mak.
Yaş	175		19.93	2.46	17.00-38.00
Cinsel Yönelim					
Heteroseksüel	173	98.90			
Homoseksüel	1	.60			
Biseksüel	-	-			
Aseksüel	1	.60			
Bölüm					
Bilgisayar Müh.	15	8.60			
Elektrik-Elektronik Müh.	107	61.10			
Makine Müh.	19	10.90			
Matematik	12	6.90			
Sosyoloji	13	7.40			
Felsefe	5	2.90			
Edebiyat	4	2.30			

Bu işlemlerin ardından ana çalışmaya davet edilmeye uygun kişilerin belirlenmesi amacıyla örneklem grubunun kadınsılık ve erkeksilik alt boyutlarının toplam puanları alınmış ve medyanlar hesaplanmıştır (bkz. Tablo 30.).

Tablo 29. BCRE'e İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Ort.	Ss	Medyan	Min.	Maks.
Kadınsı	57.53	6.64	58.00	35.00	69.00
Erkeksi	49.84	6.49	50.00	22.00	65.00
N=173					

BEM'e (1974) göre kadınsılık ve erkeksilik maddelerinden elde edilen iki ayrı puanın meydanlarına göre katılımcıların cinsiyet rolleri, erkeksi, kadınsı, androjen ve belirsiz olarak sınıflanmaktadır. Bu doğrultuda yapılan hesaplamalar sonucunda, örneklem grubundaki katılımcıların 32'sinin (%18.50) erkeksi, 36'sının (%20.80) kadınsı, 48'inin (%27.70) androjen ve 57'sinin (32.90) belirsiz cinsiyet rolüne sahip olduğu gözlenmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda, yalnızca kadınsı ya da erkeksi cinsiyet rolüne sahip olduğu belirlenen 68 katılımcı deneye davet edilmiştir. Bu katılımcılardan 41'i deneye katılmayı kabul etmiştir. Uygulamalar sonucunda elde edilen veri setinin doğruluğu kontrol edilmiş, ters kodlamalar yapılmış ve boş veriler açısından herhangi bir sorun olmadığı görülmüştür. Normallik varsayımları her bir koşul açısından incelendiğinde de TOÖ ve TOÖ-MF değişkenlerinin normallik sayıltılarını karşılamadığı gözlenmiştir. İncelemeler sonucunda, bu değişkenlerin puanlarına logaritmik dönüştürme yapılmasına karar verilmiş ve sonrasında normallik varsayımlarının karşılandığı gözlenmiştir (Field, 2018). Böylece, 41 katılımcı analizlere dahil edilmiştir.

Sonuç olarak, ana çalışmanın örneklemini, 14 kadınsı-kadınsı (%34.10), 11 kadınsı-erkeksi (%26.80), 8 erkeksi-kadınsı (%19.50) ve 8 erkeksi-erkeksi (%19.50) grubunda olmak üzere toplam 41 erkek üniversite öğrencisinden oluşmaktadır (detaylar için bkz. Tablo 31).

Tablo 30. İkinci Çalışmadaki Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Katılımcılar (N=41)	Yüzdeler	Ort.	Ss	Min.-Mak.
Yaş	41		19.81	2.05	17.00-25.00
Cinsel Yönelim					
Heteroseksüel	41	100.00			
Bölüm					
Bilgisayar Müh.	3	7.30			
Elektrik-Elektronik Müh.	21	51.20			
Makine Müh.	7	17.10			
Sosyoloji	6	14.60			
Felsefe	2	4.90			
Edebiyat	2	4.90			

4.2.3. İkinci Çalışmanın Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, Demografik Bilgi Formu; BEM Cinsiyet Rolü Envanteri-Kısa Form (BCRE-KF), Otobiyografik Bellek Envanteri (OBE), Tecavüz Tutum Örtük Çağrışım Testi (TT-ÖÇT), Tecavüz Kurbanına İlişkin Tutum Ölçeği (TKİTÖ), İnsanlıktan Çıkarma Örtük Çağrışım Testi (İÇ-ÖÇT), Tecavüz Olasılığı Ölçeği (TOÖ) ve Deney Sonrası Görüşme Formu (DSGF) kullanılmıştır.

4.2.3.1. Demografik Bilgi Formu

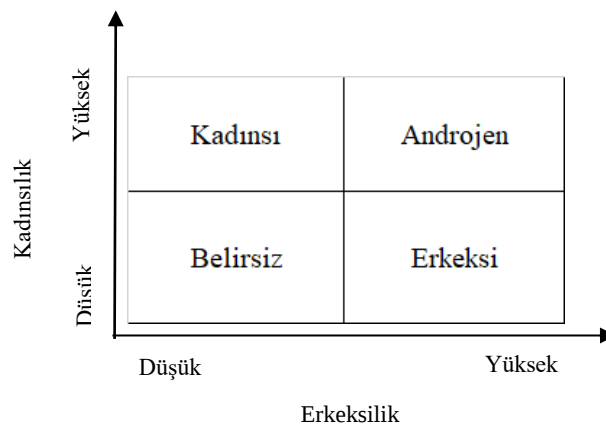
Bu formda katılımcılar yaş, cinsiyet, cinsel yönelim ve öğrenim gördükleri bölümlerine ilişkin sorular yer almaktadır (bkz. Ek 15).

4.2.3.2. BEM Cinsiyet Rolü Envanteri – Kısa Form (BCRE-KF)

BCRE, bireylerin kadınsı, erkeksi ve androjen özelliklerinin ölçülmesi amacıyla geliştirilmiştir (Bem, 1974). Özgün envanter 60 maddeden (20 erkeksi, 20 kadınsı ve 20

nötr) oluşan 7'li Likert tipi (1 hiç uygun değil – 7 her zaman uygun) bir ölçme aracıdır. BCRE'nin iç tutarlılık katsayıları iki ayrı örneklemede, kadınsılık için .80, .82; erkeksilik için .86, .86 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada katılımcıların cinsiyet rolü özelliklerinin incelenmesi amacıyla kullanılan BCRE-KF(1981) ise 30 madde (10 kadınsı, 10 erkeksi ve 10 nötr) içermektedir ve Türkçe'ye uyarlanması Özkan ve Lajunen (2005) tarafından gerçekleştirilmiştir (bkz., Ek 16.). Kadınsılık ve erkeksilik maddelerinden elde edilen iki ayrı puanın meydanlarına göre katılımcıların cinsiyet rolleri, erkeksi, kadınsı, androjen ve belirsiz olarak sınıflanmaktadır (bkz. Şekil 5).

BCRE-KF'nin Türkçe formunun erkek üniversite öğrencileri örneklemindeki kadınsılık ve erkeksilik faktörlerinin güvenirlik katsayıları sırasıyla .80 ve .73 olarak hesaplanmıştır. Kadın üniversite öğrencileri örneklemindeki güvenirlik katsayıları ise kadınsılık için .80 ve erkeksilik için .66'dır (Özkan ve Lajunen, 1981). Bu çalışmada erkek üniversite öğrencileri için hesaplanan iç tutarlık katsayıları ise kadınsılık için .75 ve erkeksilik için .66'dır.

Şekil 8. BEM Cinsiyet Rollerini

4.2.3.3. Otobiyografik Bellek Envanteri (OBE)

Bu çalışmada kullanılan OBE, pilot çalışma ve birinci çalışmada kullanılan formun aynısıdır. Yalnızca anı kayıt formundaki otobiyografik anı yönergesi şu şekilde değiştirilmiştir:

“Erkekliğin sosyal inşasında kültürel farklılıklar olmasına rağmen, hemen her kültürde ‘gerçek bir erkek’ olmak için geçilmesi gereken bazı dönüm noktaları vardır. Ülkemize baktığımızda örneğin askerlik gibi çeşitli aşamalar erkekliğe adım atma ya da erkek olma sürecinin bir parçası olarak düşünülebilir. Bazen de kişisel olarak yaşanan bazı olaylar bireye kendisinin bir erkek olduğunu tam olarak hissettirebilir. Bu olaylara ilişkin kişisel anılar da yaşantımızda önemli bir yer tutmaktadır.

Siz de yaşamınızda geriye dönüp baktığınızda; erkekliğe adım atmakla ya da gerçek bir erkek olmakla ilişkilendirebileceğiniz ve sizin için bu açıdan önemli bir anınızı düşündünüz. Onu şimdi tekrar hatırlamaya çalışınız.”

OBE’ye ilişkin bilgileri detaylı incelemek için lütfen pilot çalışmanın veri toplama araçlarına geri dönünüz.

4.2.3.4. Tecavüz Tutum Örtük Çağrışım Testi (TT-ÖÇT)

Bu çalışmada pilot çalışma ve birinci çalışmada kullanılan TT-ÖÇT kullanılmıştır. TT-ÖÇT’ye ilişkin bilgileri detaylı incelemek için lütfen pilot çalışmanın veri toplama araçlarına geri dönünüz.

4.2.3.6. İnsanlıktan Çıkarma Örtük Çağrışım Testi (İÇ-ÖÇT)

Bu çalışmada pilot çalışma ve birinci çalışmada kullanılan İÇ-ÖÇT kullanılmıştır. İÇ-ÖÇT'ye ilişkin bilgileri detaylı incelemek için lütfen pilot çalışmanın veri toplama araçlarına geri dönünüz (bkz. Syf. 79-87).

4.2.3.7. Tecavüz Olasılığı Ölçeği (TOÖ)

Tecavüz olasılığını ölçmek amacıyla pilot çalışma ve birinci çalışmada kullanılan TOÖ kullanılmıştır (bkz., Ek 1).

Diğer yandan buna ek olarak, bu çalışmada Tecavüz Olasılığı Ölçeği Mağdur Formu oluşturulmuştur. Daha önce bahsedildiği üzere, TOÖ çeşitli tecavüz durumları içeren 6 senaryo ve her senaryoya ilişkin 3 soru olmak üzere toplam 18 maddeden oluşan 6'lı Likert tipi (*1-Asla ve 6-Keslinlikle*) bir ölçme aracıdır. Bu çalışma kapsamında ise her bir senaryodan sonra 4 soru yer almaktadır. Özgün ölçekte kullanılan diğer üç sorudan farklı olarak son soruda her bir senaryoda meydana gelen olayda kadının rolünün ne kadar olduğu 6'lı Likert Tipi (*1-Hiç ve 6-Tamamen*) olarak sorulmaktadır. Bu sorular TOÖ'nün puanlamasına dahil edilmemiş ve ayrı bir şekilde Tecavüz Olasılığı Ölçeği Mağdur Formu (TOÖ_MF) olarak hesaplanmıştır. Burada amaç belirgin olaylardaki tecavüz mağdurlarına ilişkin tutumların ölçülmesidir. TOÖ_MF'den elde edilen puandaki artış mağduru suçlama eğilimindeki artışa karşılık gelmektedir. Bu forma ilişkin iç tutarlık katsayısı .64 olarak hesaplanmıştır.

4.2.3.7. Deney Sonrası Görüşme Formu (DSGF)

Bu formda deneysel süreci değerlendirmek amacıyla araştırma tarafından hazırlanmış 8 soru yer almaktadır. DSGF’de yer alan sorular açık uçlu hazırlanmıştır ve tüm işlemlerin ardından araştırmacı tarafından sözel olarak sorulmaktadır (bkz. EK 17.).

Bu formda yer alan iki soru deneysel değişimlemenin etkisinin incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bu sorulardan ilkinde katılımcılara cinsiyet rollerine ilişkin aldıkları bilgi hakkında nasıl hissettikleri sorularak 1 (hiç rahatsız olmadım) ile 10 (çok rahatsız oldum) arasında bir değerlendirme yapmaları istenmektedir. İkinci soruda ise cinsiyet rollerine ilişkin geri bildirimin kendilerine/beklentilerine ne kadar uygun olduğunu düşündükleri sorularak 1 (hiç uygun değil) ile 10 (tamamen uygun) arasında bir puan vermeleri istenmiştir. Burada alınan puan, rahatsızlık düzeyine verilen puanın kendine uygunluk düzeyine verilen puandan çıkarılarak hesaplanmaktadır. Başka bir deyişle, rahatsızlık düzeyi ile kendine uygunluk düzeyi arasındaki fark arttıkça olumsuzluk hissinin artması beklenmektedir.

4.2.4. İkinci Çalışmanın İşlemi

4.2.4.1. Algılanan Erkeklik Tehdidinin Değişimlenmesi ve Ölçek Uygulamaları

Bu çalışmanın işlem süreci iki aşamadan oluşmaktadır. Çalışmaya yalnızca kadınsı ya da erkeksi cinsiyet rolüne sahip erkekler dahil edileceği için ilk aşama katılımcıların sahip oldukları cinsiyet rollerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. İkinci aşamada ise algılanan erkeklik tehdidi değişimlenmesi gerçekleştirilmiştir. Bu aşamalara ilişkin bilgiler aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

İlk aşamada, katılımcılara çalışmanın amacının *“toplumsal cinsiyet rolleri ve kadın-erkek ilişkileri ile ilgili bazı sosyal-psikolojik değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi”* olduğu bilgisi verilmiştir. Ayrıca, araştırmanın toplam iki aşamadan oluştuğu söylenmiş ve ölçeklere verilen yanıtlar incelendikten sonra ikinci aşama için deneye çağrılacak kişilerle iletişime geçileceği belirtilmiştir. Bunun ardından gönüllü katılımcılardan demografik bilgi formunu ve BCRE-KF’yi yanıtlamaları istenmiştir. Bu uygulama öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversitelerdeki sınıflarda gruplar halinde gerçekleştirilmiştir. Ölçeklerin yanıtlanma süresi yaklaşık 10 dakikadır.

Bu uygulamanın hemen ardından veri girişi yapılmış ve katılımcıların cinsiyet rolleri araştırmacı tarafından incelenmiştir. Androjen ya da belirsiz cinsiyet rolüne sahip katılımcılar çalışma dışında bırakılarak yalnızca kadınsı ya da erkeksi cinsiyet rolü baskın olan erkeklerle iletişime geçilmiştir. Deneye katılmayı kabul eden katılımcılara uygun bir gün ve saat için randevu verilmiştir.

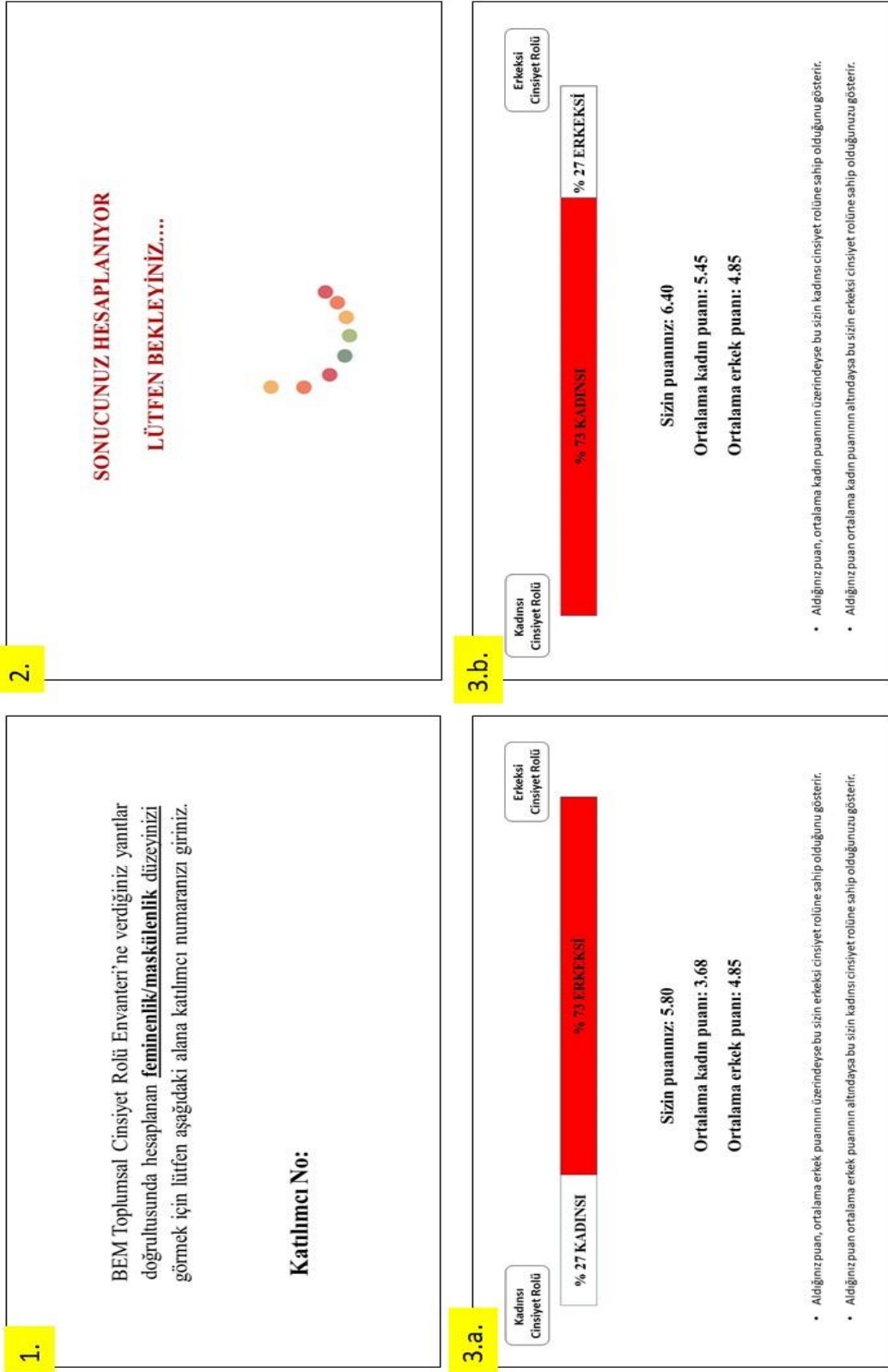
Deneyde yer alan katılımcılar deneye farklı saatlerde ve birer birer alınmıştır. Denek, deneysel psikoloji laboratuvarına geldiğinde ilk olarak önceki çalışma sonuçlarının kendisiyle paylaşılacağı söylenmiştir:

“Hoş geldiniz. İkinci çalışmaya başlamadan önce ilk çalışmanın sonuçlarını sizinle paylaşmak istiyorum. BEM Cinsiyet Rolü Envanterine göre sahip olduğunuz cinsiyet rolü hakkında bilgi almak için lütfen size vereceğim listede adınızın yanında yer alan denek numarasını bulunuz. Bilgisayar ekranında denek numarasının istendiği bölüme bu numarayı girip OK yazısının üzerine tıklayınız. Bu işlemin ardından program sizin puanınızı hesaplayacak ve bekleme ekranının ardından cinsiyet rolünüze ilişkin detaylı bilgi ekrana gelecektir.”

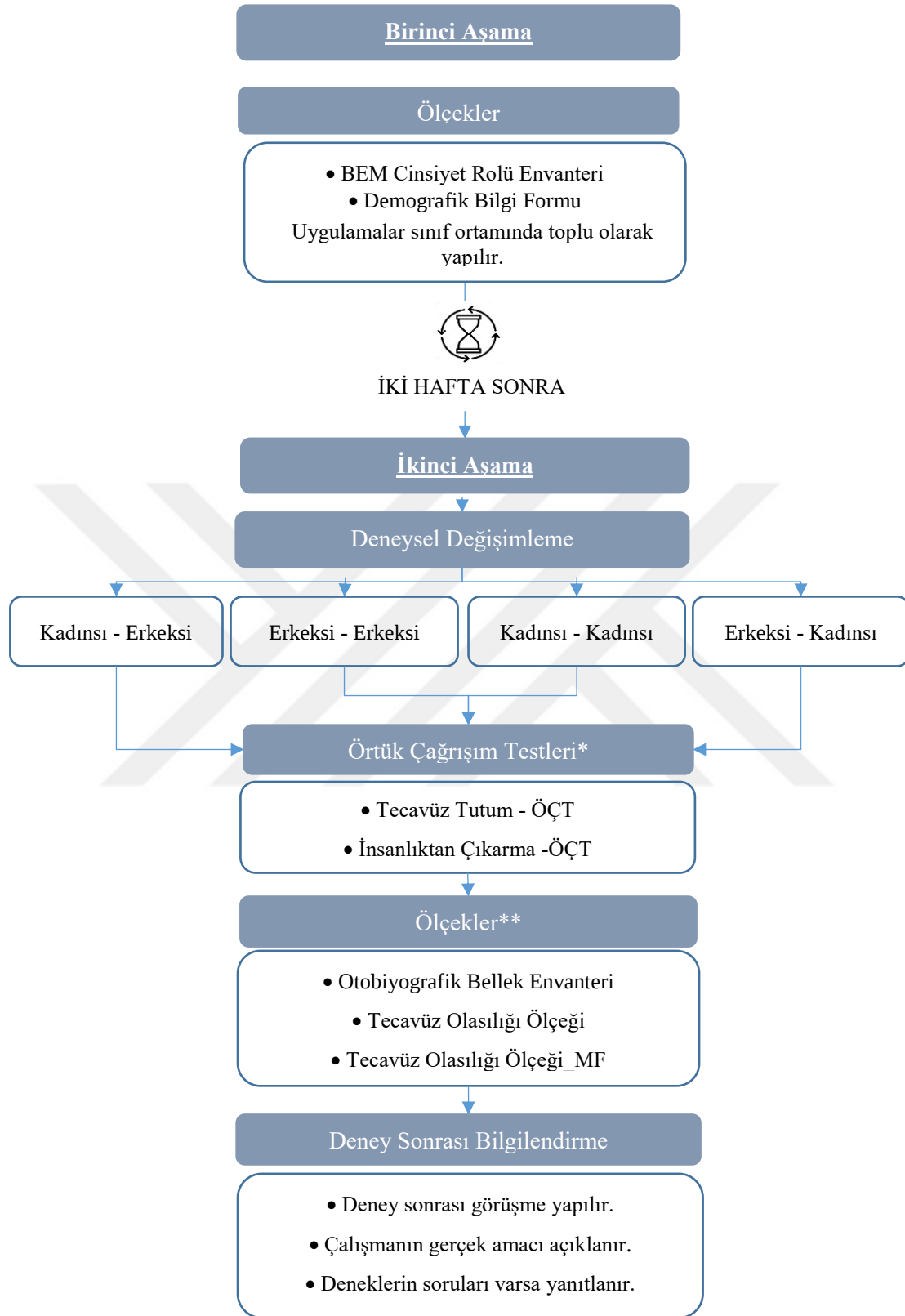
Bunun ardından, yukarıda belirtildiği gibi, katılımcının adı dışındaki diğer isimlerin sahte olduğu bir denek listesi kişiye verilmiştir. Denek buradaki listeden kendi denek numarasını bularak *Cinsiyet Rolü Bilgi Sistemi*'ne giriş yapmıştır. *Cinsiyet Rolü Bilgi Sistemi*, SuperLab 4.0 programı kullanılarak araştırmacı tarafından oluşturulmuş sahte bir programdır. Açılan ilk ekranda “*BEM Toplumsal Cinsiyet Rolü Envanterine verdiğiniz yanıtlar doğrultusunda hesaplanan kadınsılık/erkeksilik düzeyinizi görmek için lütfen aşağıdaki alana katılımcı numaranızı giriniz.*” ifadesi ve denek numarasının girileceği bir kutucuk yer almaktadır. Katılımcı denek numarasını girdikten sonra puanının hesaplandığına işaret eden bir bekleme ekranı karşısına gelmektedir. Bu ekran 400 milisaniye boyunca görüntülenmektedir. Bekleme süresi bittikten sonra ilk olarak katılımcının puanını ve hemen ardından bu puanın ne anlama geldiğini gösteren başka bir ekran çıkmaktadır. Aslında program herhangi bir hesaplama işlemi yapmamaktadır, program deneklerin yer aldıkları gruba göre araştırmacı tarafından önceden belirlenen sonuçları göstermektedir. Katılımcıların denek numaralarının da herhangi bir işlevi yoktur, denek hangi numarayı girersen girsin önceden tanımlanan standart bir ekran açılmaktadır. Deney grubunda yer alan katılımcılara, erkekliğe yönelik algılanan tehdidin değişimlenmesi amacıyla, gerçekte sahip oldukları cinsiyet rolünün tersi söylenmiştir. Daha detaylı bir ifadeyle, eğer denek erkeksi cinsiyet özelliklerine sahipse, ona kadınsı cinsiyet özelliklerine sahip olduğu söylenmiştir. Aynı şekilde kadınsı cinsiyet özelliklerine sahip deneklere de erkeksi cinsiyet özelliklerine sahip oldukları ifade edilmiştir. Kontrol grubundaki katılımcılara ise BCRE-KF'ye göre sahip oldukları cinsiyet rolü söylenmiştir. Burada amaç hesaplamının otomatik yapıldığını göstererek sonuçların inandırıcılığını arttırmaktır.

Cinsiyet rolünü bilgisinin ardından deneklerden otobiyografik bellek formunu, tecavüz tutum örtük çağrışım testini, tecavüz kurbanına ilişkin tutum ölçeğini, insanlıktan çıkarma örtük çağrışım testini, tecavüz olasılığı ölçeğini yanıtlamaları istenmiştir. Ölçme araçlarının yanıtlanması yaklaşık 35 dakika sürmektedir. Bütün işlemler bittikten sonra araştırmacı tarafından her bir katılımcıya deney sonrası görüşme formu uygulanmıştır. Son olarak, çalışmanın gerçek amacı açıklanmış ve geri bildirim alınmıştır.

Şekil 9. Cinsiyet Rolü Bilgi Sistemi

*Veriliş sırası seçkisiz olarak kendi içinde değişimlenmiştir.

**Veriliş sırası seçkisiz olarak kendi içinde değişimlenmiştir.

Şekil 10. İkinci Çalışmadaki İşlemlerin Akış Şeması

4.2.4.2. Benlik Değişkeninin Kategorik Değişkene Dönüştürülmesi

Bu çalışmanın temel amaçlarından biri katılımcıların kadının insanlıktan çıkarma eğilimlerinin, tecavüze ve tecavüz mağduruna yönelik tutumlarının ve tecavüz olasılıklarının erkeklikle ilgili anılarının benlik üzerindeki etkisine göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesidir. Anıların benliğe olan etkileri Otobiyografik Bellek Envanteri'nin Benlik Etkileri Formu aracılığıyla ölçülmüştür. Bu aşamada katılımcılar BEF'den aldıkları puanlar göz önünde bulundurularak gruplara yerleştirilmişlerdir. BEF puanı medyan ve medyan değerinin üzerinde olan katılımcılar *yüksek*, medyanın altında olan katılımcılar ise *düşük* olarak sınıflandırılmıştır. Bu kategorizasyonu yapmak için kullanılan benlik etkisine ilişkin ölçümün betimleyici istatistik değerleri Tablo 32'de sunulmuştur. Bu sınıflandırma sonrasında toplumsal cinsiyet ile ilgili anısının benliği üzerinde çok etkisi olan *yüksek* kategorisinde 21 (% 51.20) katılımcı, anıların benliği üzerinde etkisi az olan *düşük* kategorisinde ise 20 (% 48.80) katılımcı yer almıştır.

Tablo 31. BEF'e İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Ort.	Ss	Medyan	Min.	Maks.
BEF	26.82	12.89	26.82	7	49
<i>N=41</i>					

Bu işlemlerin ardından, analizlere başlamadan önce veri seti benlik etkisi grupları için normallik sayıltıları açısından incelendiğinde, araştırma değişkenleri açısından skewness-kurtosis değerlerinin kabul edilebilir değer aralığında olduğu gözlenmiştir. Benzer şekilde, histogram ve Q plot grafik incelemeleri de bu değişkenler için verinin normal dağıldığını göstermektedir.

Son olarak, bu kategorizasyonun test edilmesi için otobiyografik anı özellikleri açısından düşük ve yüksek grupları arasında fark olması beklenmiş ve bu farkın anlamlılığı bağımsız grupları için t-testi ile incelenmiştir (bkz. Tablo 33.). Analiz sonucunda, benlik etkisi yüksek katılımcıların otobiyografik bellek özelliklerinin tekrar ve önem/etki boyutlarından aldıkları puanların düşük kategorisindeki katılımcılardan anlamlı olarak yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. İlgili alanyazın incelendiğinde, anıların benlik üzerindeki etkisinin o anıların hatırlanmasına ilişkin özellikleri etkilediği görülmektedir. Dolayısıyla, burada elde edilen sonuçların alanyazınla tutarlı olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 32. Benlik etkisine göre otobiyografik bellek özelliklerinden alınan puanlara ilişkin Bağımsız Örneklem için T-Testi Sonuçları

	Benlik	N	Ort.	Ss	SD	t	p
Ayrıntı	Düşük	20	21.84	5.71	39	-1.05	.30
	Yüksek	21	23.83	6.37			
Tekrar	Düşük	20	10.37	3.44	30.46	-3.63	.00
	Yüksek	21	16.30	6.59			
Bütünlük	Düşük	20	21.03	4.77	39	-.63	.53
	Yüksek	21	21.88	3.78			
Flaş Anı	Düşük	20	21.92	4.37	39	-1.46	.15
	Yüksek	21	23.69	3.34			
Önem/Etki	Düşük	20	15.15	5.40	39	-5.23	.00
	Yüksek	21	25.12	6.69			

4.2.4.3. İkinci Çalışmanın Deney Deseni

Araştırmada, 4 (Algılanan Erkeklik Tehdidi: KK-KE-EE-EK) X 2 (Benlik: Düşük - Yüksek) faktöriyel varyans analizine uygun deney deseni kullanılmıştır. Tablo 34’te araştırma deseni sunulmuştur.

Tablo 33. İkinci Çalışmanın Deney Deseni

Benlik		Algılanan Erkeklik Tehdidi			
		K-E	K-K	E-K	E-E
	Düşük				
	Yüksek				

4.3. İkinci Çalışmanın Bulguları

4.3.1. Değişimleme Sınaması

DSF puanlarının her bir koşul için normal dağılım göstermemesi ve hücre başına düşen kişi sayısının çok az olması nedeniyle, gruplar arasında DSF açısından anlamlı fark olup olmadığının incelenmesi amacıyla Kruskal-Wallis Testi yürütülmüştür. Analiz sonuçlarına göre, DSF açısından gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır (bkz. Tablo 35). Başka bir deyişle, değişimlemenin etkisinin bu dört grup açısından anlamlı olarak farklılaşmadığı gözlenmiştir.

Tablo 34. Algılanan erkeklik tehdidine göre DSF’den alınan puanlara ilişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Koşul	N	Ort.	SD	H	p
DSF	E-K	11	-.64	3	3.92	.27
	K-K	14	1.14			
	K-E	8	1.89			
	E-E	7	2.48			

Analiz sonuçları gözden geçirildiğinde, erkeklerin sahip oldukları cinsiyet rolü temelinde verilen geribildirimlerin deneysel değişimleme açısından anlamlı bir farklılığa neden olmadığı görülmektedir. Çalışmadaki karıştırıcı etkilerin kontrol edilmesi için katılımcıların sahip oldukları cinsiyet rolü temelinde bir deneysel desen oluşturulmuş olsa da katılımcılar üzerinde temelde yalnızca cinsiyetin yani erkek olmanın etkisi daha baskın

olabilir. Sonuçta, deneye geldiklerinde katılımcılara kendi gerçek cinsiyet rolleri hakkında herhangi bir bilgi verilmemiş, yalnızca atandıkları gruba uygun düşen cinsiyet rolü bilgisi (hatalı geribildirim) verilmiştir. Dolayısıyla, katılımcıların beraberinde getirdikleri cinsiyet rolü göz ardı edildiğinde, temelde erkek katılımcıların bazılarında kadınsı cinsiyet rolüne sahip oldukları, diğerlerine erkeksi cinsiyet rolüne sahip oldukları söylenmiştir.

Bu noktadan hareketle, katılımcıların deney ve kontrol olarak iki ayrı grupta ele alınmasının mümkün olabileceği düşünülmüştür. Bu bağlamda, deney grubuna *kadınsı cinsiyet rolüne* sahip olduğu bilgisi verilen 22 kişi (%53.70) ve kontrol grubuna ise *erkeksi cinsiyet rolüne* sahip olduğu bilgisi verilen 19 kişi (%46.30) atanmıştır.

Normallik varsayımları her bir koşul açısından incelendiğinde de TOÖ ve TOÖ_MF'den alınan puanların normallik sayıltılarını karşılamadığı gözlenmiştir. İncelemeler sonucunda, bu değişkenlerin puanlarına logaritmik dönüştürme yapılmasına karar verilmiş ve sonrasında normallik varsayımlarının karşılandığı gözlenmiştir (Field, 2018). Böylece, çalışmaya katılan tüm katılımcılar analizlere dahil edilmiştir.

Tablo 35. Algılanan erkeklik tehdidine göre DSF'den alınan puanlara ilişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

	Koşul	N	Ort.	Ss	SD	t	p
DSF	Deney	21	.71	2.37	38	2.15	.04
	Kontrol	19	-.74	1.82			

Deney ve kontrol grubu arasında DSF açısından anlamlı fark olup olmadığının incelenmesi amacıyla Bağımsız Örneklem için T-Testi yapılmıştır (bkz. Tablo 36). Analiz sonuçları, deney grubunun DSF puanının kontrol grubundan anlamlı olarak

yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir deyişle, kontrol grubuna kıyasla deney grubundaki katılımcılar daha fazla rahatsızlık rapor etmişlerdir.

4.3.2. Algılanan Erkeklik Tehdidi Koşuluna Göre Otobiyografik Anı İçeriklerinin İncelenmesi

Bu çalışmada, tüm katılımcılardan erkeklik ilgili bir anılarını yazmaları istenmiş ve ardından katılımcılar yazdıkları anıların kendi benliklerine etkisine dair sorular içeren Benlik Etkileri Formunu yanıtlamışlardır. Önceki bölümde anlatıldığı üzere, bunun ardından katılımcılar Benlik Etkileri Formuna verdikleri yanıtlar temelinde benlik etkisi yüksek ve düşük olmak üzere iki gruba ayrılmışlardır. Çalışmanın temel amaçlarından biri de erkeklik anılarının benliğe etkisinin düşük ya da yüksek olmasının araştırma değişkenleri üzerinde anlamlı farklılık yaratıp yaratmadığının incelenmesidir.

Deneysel işlem akışında otobiyografik anı yazma ve bu anıya ilişkin formları yanıtlama süreci deneysel değişimlemeden sonra gerçekleşmektedir. Çalışmanı doğası gereği ilk olarak deneysel değişimleme gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, benlik gibi güçlü bir değişkenin durumsal değişimlerden etkilenmediği bilinmektedir. Buna karşın, deneysel değişimlemenin otobiyografik anılar üzerinde bir farklılaşmaya yol açıp açmadığının kontrol edilmesi amacıyla bir dizi analiz gerçekleştirilmiştir.

İlk olarak, algılanan erkeklik tehdidi koşullarına göre otobiyografik anı içerikleri incelenmiş ve MAXQDA 18 programı kullanılarak tematik analiz yapılmıştır. Bu analizin amacı yazılan otobiyografik anı içeriklerinin katılımcıların bulundukları koşula göre farklılaşıp farklılaşmadığının gözlenmesidir. Tematik analizler sonucunda *anı içeriği*, *anının genel duygusu*, *cinsiyetçilik*, *duygusal içerik*, *geçiş*, *sorumluluk*, *cinsellik*, *şiddet*,

yaşam değişim, fiziksel değişim, romantik ilişkiler, fedakârlık, ilk içki deneyimi ve kahvehane/oyun olarak adlandırılan 14 tema ortaya çıkmıştır. Temalar ve içerikleri genel olarak incelendiğinde, erkeklikle ilgili anı içeriklerinde koşula göre öne çıkan bir içerik gözlenmemiştir. Deneysel değişimlemede algılanan erkeklik tehdidi değişimlendiği için özellikle anının genel duygu teması incelenmesine rağmen, deney ve kontrol grubu arasında anı duygusun ilişkin içeriklerin benzer dağılım gösterdiği gözlenmiştir (Detaylar için bkz. Tablo 37.).

Tablo 36. Algılanan erkeklik tehdidi koşuluna göre otobiyografik anı içerikleri

	Deney	Kontrol
Anının İçeriği	19	16
Erkek Olmak	19	16
Kadın Olmak	-	-
Anının Genel Duygusu	21	16
Olumsuz	12	7
Olumlu	7	6
Nötr	2	3
Cinsiyetçilik	1	2
Kadın Önyargı	1	2
Duygusal İçerik	6	3
Pişmanlık	-	2
Önemsenme	2	-
Güven	2	1
Başarı	1	-
Heyecan	1	-
Geçiş	3	1
Sünnet	3	1
Sorumluluk	16	7
Koruma	6	4
İş	4	3
Sorumlu Hissetme	3	-
Sahip Çıkma	3	-
Cinsellik	2	1
İlk Deneyim	2	1
Şiddet	10	4
Cinsel	-	1
Fiziksel	7	2
Sözel	3	1
Yaşam Değişimi	6	1
Yalnız Yaşama	3	1
Askerlik	1	-
Nişanlanma	1	-
Evlenme	1	-
Fiziksel Değişim	-	1
Sakal/Bıyık	-	1
Romantik İlişkiler	1	4
İlk Aşk	1	3
İhanet	-	1
Kahvehane/Oyun	-	3
Yardım Etme	-	2
İlk İçki Deneyimi	-	1
Fedakârlık	1	
TOPLAM	86	62

İkinci olarak ise algılanan erkeklik tehdidi koşullarına göre BEF'ten alınan puanların farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amacıyla Bağımsız Örneklem T-Testi yürütülmüştür. Analiz sonuçları, benlik etkisi açısından gruplar arasında anlamlı farklılık olmadığına işaret etmektedir (bkz. Tablo 38.)

Tablo 37. Algılanan erkeklik tehdidine göre BEF'den alınan puanlara ilişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

	Koşul	N	Ort.	ss	SD	t	p
BEF	Deney	22	26.67	12.91	39	-.73	.94
	Kontrol	19	29.97	13.22			

Bu bilgiler ışığında, otobiyografik anılar içeriklerinin ve benlik üzerindeki etkilerine ilişkin değerlendirmelerin deneysel değişimlemeden etkilenmediğini söylemek mümkündür.

4.3.3. Araştırmadaki Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Bu bölümde araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin betimleyici istatistikler yer almaktadır. Betimleyici istatistikler bağımsız değişken gruplarına göre ayrı ayrı yürütülmüştür. İlk olarak algılanan erkeklik tehdidi değişimlenmesine göre yapılan analiz sonuçları Tablo 39'da sunulmuştur.

Tablo 38. Deneyssel Koşul Gruplarına Göre Betimleyici İstatistikler

	Değişken	Ort.	SS	Varyans	Ranj	Min.	Maks.
Deney (N=22)	İÇ	-.00	.14	.02	.57	-.37	.20
	TT	-.39	.26	.07	1.08	-.85	.23
	TKİT	60.61	8.22	67.62	27.55	46.45	74.00
	TO_MF	1.17	.13	.02	.64	.90	1.54
	TO	.91	.14	.02	.49	.78	1.27
Kontrol (N=19)	İÇ	-.04	.21	.05	.86	-.44	.42
	TT	-.57	.24	.06	.80	-.83	-.13
	TKİT	62.80	8.49	72.03	33.00	45.00	78.00
	TO_MF	1.14	.13	.02	.46	.95	1.41
	TO	.87	.08	.01	.24	.78	1.01

Ort. = Ortalama, SS = Standart Sapma, Min. = Minimum değer, Maks. = Maksimum değer, İÇ = İnsanlıktan Çıkarma, TT = Tecavüz Tutum, TKİT = Tecavüz Kurbanına İlişkin Tutum, TOÖ_MF = Tecavüz Olasılığı Mağdur Formu, TO = Tecavüz Olasılığı.

Toplumsal cinsiyet ile ilgili anının benlik üzerindeki etki düzeyine göre yapılan analiz sonuçlarına ise Tablo 40'ta yer verilmiştir.

Tablo 39. Benlik Etkisine Göre Betimleyici İstatistikler

	Değişken	Ort.	SS	Varyans	Ranj	Min.	Maks.
Düşük (N=20)	İÇ	-.01	.18	.03	.76	-.44	.32
	TT	-.38	.28	.08	1.06	-.83	.23
	TKİT	60.16	9.36	87.67	29.00	45.00	74.00
	TO_MF	1.14	.14	.02	.59	.95	1.54
	TO	.88	.12	.02	.48	.78	1.26
Yüksek (N=21)	İÇ	-.03	.17	.03	.79	-.37	.42
	TT	-.56	.22	.05	.82	-.93	-.11
	TKİT	63.03	7.13	50.77	31.55	46.45	78.00
	TO_MF	1.17	.12	.01	.51	.90	1.41
	TO	.89	.11	.01	.49	.78	1.27

Ort. = Ortalama, SS = Standart Sapma, Min. = Minimum değer, Maks. = Maksimum değer, İÇ = İnsanlıktan Çıkarma, TT = Tecavüz Tutum, TKİT = Tecavüz Kurbanına İlişkin Tutum, TO_MF = Tecavüz Olasılığı Mağdur Formu, TO = Tecavüz Olasılığı.

4.3.4. Katılımcıların İÇ-ÖÇT'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılması

Katılımcıların İÇ-ÖÇT'den aldıkları puanların algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisine göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla faktöriyel varyans analizi yürütülmüştür (bkz. Tablo 41).

Tablo 40. Faktöriyel ANOVA Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	S.D.	Ortalama kare	F	p	η^2
Koşul	.01	1	.01	.35	.56	.01
Benlik	.01	1	.01	.15	.70	.00
Koşul*Benlik	.00	1	.00	.09	.77	.00
Hata	1.24	37	.03			

Analiz sonuçları algılanan erkeklik tehdidi ($F_{1-37} = .35$, $p = .56$, $\eta^2 = .01$) ve benlik ($F_{1-37} = .15$, $p = .70$, $\eta^2 = .00$) temel etkileri açısından incelendiğinde, İÇ-ÖÇT'den alınan puanlarda anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir. Başka bir deyişle, katılımcıların kadını insanlıktan çıkarma eğilimleri algılanan erkeklik tehdidi düzeyleri ve erkeklikle ilgili anıların benlikle ilişki düzeyi açısından farklılaşmamaktadır. İÇ-ÖÇT'den alınan puanların temel etkiler için ortalama ve standart sapmaları Tablo 42'de gösterilmiştir.

Tablo 41. İÇ-ÖÇT’den Alınan Puanlara İlişkin Temel Etkiler

	Benlik Temel Etkisi		Algılanan Erkeklik Tehdidi Temel Etkisi	
	Düşük	Yüksek	Deney	Kontrol
İÇ-ÖÇT	-.01 (.18) N=20	-.03 (.17) N=21	-.00 (.14) N=22	-.04 (.21) N=19

İÇ-ÖÇT puanları ortak etkiler açısından incelendiğinde, algılanan erkeklik tehdidi ve benlik ortak etkisi açısından da anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($F_{1-37} = .08$, $p = .77$, $\eta^2 = .00$). Katılımcıların ortak etkiler açısından İÇ-ÖÇT’den aldıkları puanlar Tablo 43’te gösterilmiştir.

Tablo 42. İÇ-ÖÇT’den Alınan Puanlara İlişkin Ortak Etkiler

	Algılanan Erkeklik Tehdidi-Benlik Ortak Etkisi			
		Algılanan Erkeklik Tehdidi		
		Deney	Kontrol	
İÇ-ÖÇT	Benlik			
		Düşük	.02 (.13) N=11	-.03 (.24) N=9
		Yüksek	-.03 (.16) N=11	.04 (.20) N=10

4.3.5. Katılımcıların TT-ÖÇT’den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılması

Katılımcıların TT-ÖÇT’den aldıkları puanların algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisine göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla faktöriyel varyans analizi yürütülmüştür (bkz. Tablo 44).

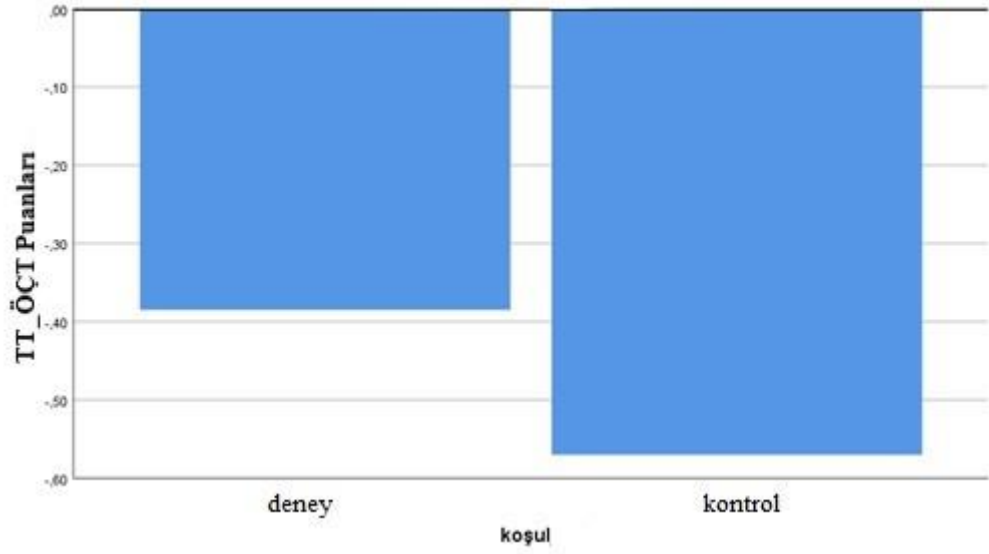
Tablo 43. Faktöriyel ANOVA Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	S.D.	Ortalama kare	F	p	η^2
Koşul	.35	1	.35	6.14	.02	.14
Benlik	.30	1	.30	5.33	.03	.13
Koşul*Benlik	.00	1	.00	.08	.78	.00
Hata	2.10	37	.06			

Analiz sonuçları algılanan erkeklik tehdidi açısından incelendiğinde, TT-ÖÇT'den alınan puanlarda anlamlı bir farklılık gözlenmiştir ($F_{1-37} = 6.14$, $p < .05$, $\eta^2 = .14$). Deney grubundaki katılımcıların (Ort. = -.26, Ss = .17) TT-ÖÇT puanları kontrol grubundakilerden (Ort. = -.57, Ss = .24) daha yüksektir. Başka bir deyişle, deney grubundaki katılımcılar kontrol grubuna kıyasla tecavüze yönelik daha olumlu tutuma sahiptirler.

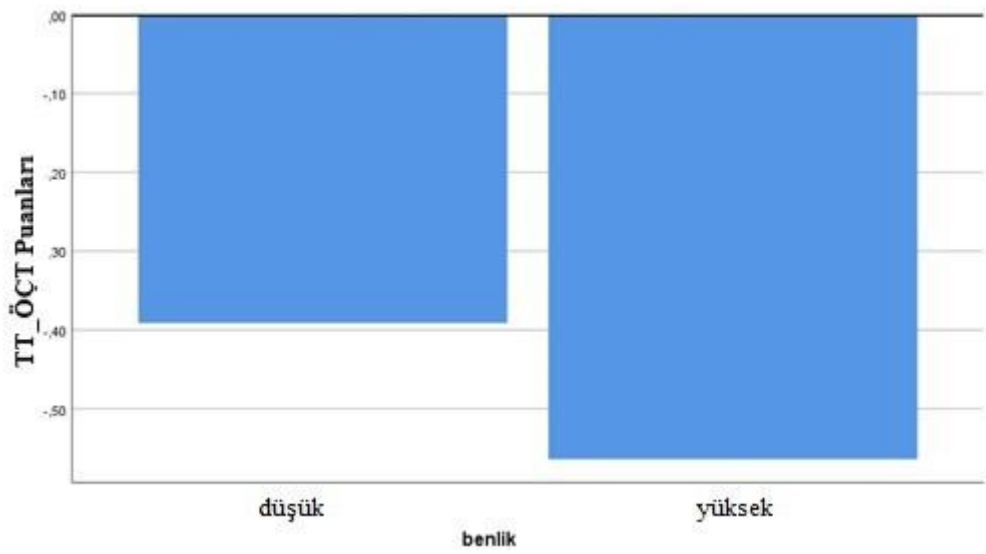
Tablo 44. TT-ÖÇT'den Alınan Puanlara İlişkin Temel Etkiler

	Benlik Temel Etkisi		Algılanan Erkeklik Tehdidi Temel Etkisi	
	Düşük	Yüksek	Deney	Kontrol
TT-ÖÇT	-.38 (.28) N=20	-.56 (.22) N=21	-.38 (.26) N=22	-.57 (.24) N=19

Şekil 11. Algılanan erkeklik tehdidi koşullarına göre TT-ÖÇT puanları

Ayrıca, TT-ÖÇT’den alınan puanların benlik temel etkisi açısından da farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($F_{1-37} = 5.33$, $p < .05$, $\eta^2 = .13$). Benlik etkisi düşük olan katılımcıların (Ort. = $-.38$, $s = .28$) TT-ÖÇT puanları benlik etkisi yüksek katılımcılardan (Ort. = $-.56$, $Ss = .22$) daha pozitifdir. TT-ÖÇT’den alınan puanların temel etkiler için ortalama ve standart sapmaları Tablo 45’te gösterilmiştir.

Şekil 12. Benlik etkisine göre TT-ÖÇT puanları

TT-ÖÇT puanları ortak etkiler açısından incelendiğinde, algılanan erkeklik tehdidi ve benlik ortak etkisinin anlamlı farklılık yaratmadığı gözlenmiştir ($F_{1-37} = .08$, $p = .78$, $\eta^2 = .00$) (bkz. Tablo 46).

Tablo 45. TT-ÖÇT’den Alınan Puanlara İlişkin Ortak Etkiler

	Algılanan Erkeklik Tehdidi-Benlik Ortak Etkisi		
		Algılanan Erkeklik Tehdidi	
		Deney	Kontrol
TT-ÖÇT	Benlik	Düşük	
		-.28 (.26) N=11	-.49 (.27) N=9
	Yüksek	-.48 (.22) N=11	-.64 (.20) N=10

4.3.6. Katılımcıların TOÖ_MF’den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılması

Katılımcıların TOÖ_MF’den aldıkları puanların algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisine göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla faktöriyel varyans analizi yürütülmüştür (bkz. Tablo 50).

Tablo 46. Faktöriyel ANOVA Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	S.D.	Ortalama kare	F	p	η^2
Koşul	.02	1	.02	1.17	.29	.03
Benlik	.01	1	.01	.82	.37	.02
Koşul*Benlik	.11	1	.11	7.42	.01	.17
Hata	.54	37	.01			

Analiz sonuçları algılanan erkeklik tehdidi ve benlik açısından incelendiğinde, TOÖ_MF'den alınan puanların erkeklik tehdidi ($F_{1-37} = 1.17$, $p = .29$, $\eta^2 = .03$) ve benlik ($F_{1-37} = .82$, $p = .37$, $\eta^2 = .02$) temel etkileri açısından farklılaşmadığını göstermektedir (bkz. Tablo 51)

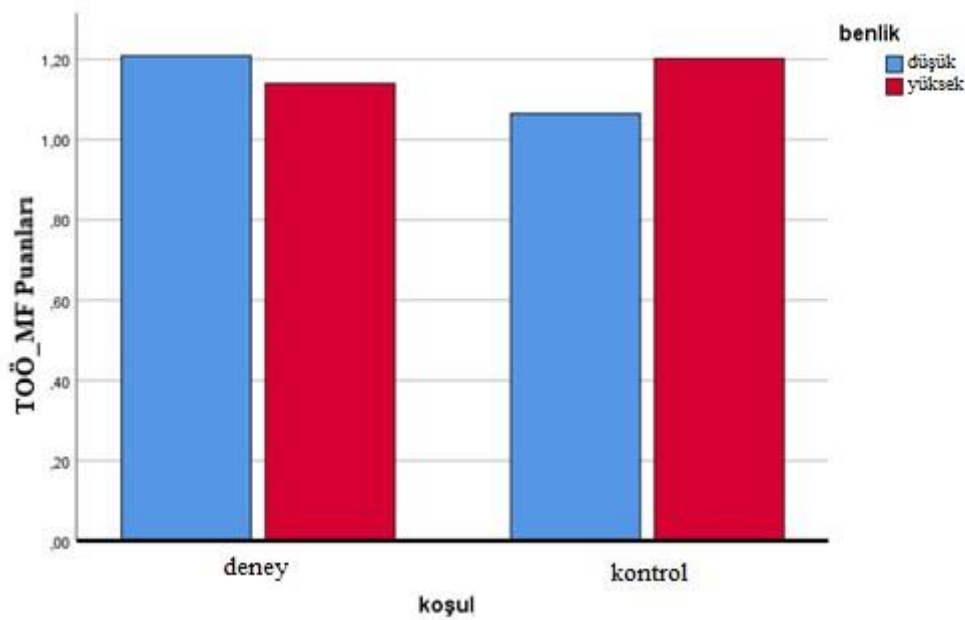
Tablo 47. TOÖ_MF'den Alınan Puanlara İlişkin Temel Etkiler

	Benlik Temel Etkisi		Algılanan Erkeklik Tehdidi Temel Etkisi	
	Düşük	Yüksek	Deney	Kontrol
TOÖ_MF	1.14	1.17	1.17	1.14
	(.14)	(.12)	(.13)	(.13)
	N=20	N=21	N=22	N=19

TOÖ_MF puanları ortak etkiler açısından incelendiğinde, algılanan erkeklik tehdidi ve benlik ortak etkisi anlamlı farklılık göstermektedir ($F_{1-37} = 7.42$, $p < .05$, $\eta^2 = .17$). Post-hoc karşılaştırmalarına göre, erkeklik ile ilgili anıların benlik üzerindeki etkisi düşük olduğunda, deney grubundaki katılımcıların (Ort. = 1.21, Ss = .04) mağduru suçlama eğilimi kontrol grubundakilerden (Ort. = 1.06, Ss = .04) daha fazla bulunmuştur. Diğer taraftan kontrol grubundaki katılımcılar arasında erkeklik ile ilgili anılarının benlikleri üzerindeki etkisi yüksek olanların (Ort. = 1.20, Ss = .04) mağduru suçlama eğilimleri benlik etkisi düşük olanlardan (Ort. = 1.06, Ss = .04) daha fazladır. Katılımcıların ortak etkiler açısından TOÖ'den aldıkları puanlar Tablo 52'de gösterilmiştir.

Tablo 48. TOÖ_MF'den Alınan Puanlara İlişkin Ortak Etkiler

	Algılanan Erkeklik Tehdidi-Benlik Ortak Etkisi			
		Algılanan Erkeklik Tehdidi		
		Deney	Kontrol	
TOÖ_MF	Benlik	Düşük	1.21	1.06
			(.14)	(.10)
			N=11	N=9
		Yüksek	1.14	1.20
			(.12)	(.11)
			N=11	N=10

Şekil 13. Benlik etkisine göre TOÖ_MF puanları

4.3.7. Katılımcıların TOÖ'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılması

Katılımcıların TOÖ'den aldıkları puanların algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisine göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla faktöriyel varyans analizi yürütülmüştür (bkz. Tablo 53).

Tablo 49. Faktöriyel ANOVA Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	S.D.	Ortalama kare	F	p	η^2
Koşul	.23	1	.02	1.64	.21	.04
Benlik	.00	1	.00	.02	.89	.00
Koşul*Benlik	5.31	1	5.31	.00	.95	.00
Hata	.52	37	.01			

Analiz sonuçları algılanan erkeklik tehdidi ve benlik açısından incelendiğinde, TOÖ'den alınan puanların erkeklik tehdidi ($F_{1-37} = 1.64$, $p = .21$, $\eta^2 = .04$) ve benlik ($F_{1-37} = .02$, $p = .21$, $\eta^2 = .00$) temel etkileri açısından farklılaşmadığını göstermektedir (Bkz. Tablo 53)

Tablo 50. TOÖ'den Alınan Puanlara İlişkin Temel Etkiler

	Benlik Temel Etkisi		Algılanan Erkeklik Tehdidi Temel Etkisi	
	Düşük	Yüksek	Deney	Kontrol
TOÖ	.89	.89	.91	.86
	(.12)	(.11)	(.14)	(.08)
	N=20	N=21	N=22	N=19

TOÖ puanları ortak etkiler açısından incelendiğinde, algılanan erkeklik tehdidi ve benlik ortak etkisi açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır ($F_{1-37} = .00$, $p = .95$, $\eta^2 = .00$). Katılımcıların ortak etkiler açısından TOÖ'den aldıkları puanlar Tablo 54'de gösterilmiştir.

Tablo 51. TOÖ'den Alınan Puanlara İlişkin Ortak Etkiler

	Algılanan Erkeklik Tehdidi-Benlik Ortak Etkisi		
		Algılanan Erkeklik Tehdidi	
		Deney	Kontrol
TOÖ	Benlik		
		.91	.86
		(.15)	(.08)
		N=11	N=9
		.91	.87
		(.14)	(.08)
		N=11	N=10

4.4. İkinci Çalışmanın Tartışması

Tez çalışması kapsamında yürütülen ikinci deneysel çalışmanın amacı algılanan erkeklik tehdidi ve erkeklik ile ilgili otobiyografik anıların kadını insanlıktan çıkarma, tecavüze yönelik tutumlar, tecavüz kurbanına yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığı üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu çalışma, birinci deneysel çalışmadan temelde üç açıdan farklılaşmaktadır. İlk olarak, bu çalışmada deneysel değişimleme “hatalı geri bildirim” yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İkinci olarak, daha önce belirtildiği üzere birinci çalışmadaki otobiyografik anı yönergesi “toplumsal cinsiyet” bağlamında düzenlenmişti. Buna karşın, katılımcıların ağırlıklı olarak erkek olmak ile ilgili anılarını yazdıkları gözlemlendiği için bu çalışmanın otobiyografik anı yönergesi “erkek olmak” bağlamında sınırlandırılmıştır. Son olarak ise bu çalışma tecavüze yönelik örtük çağrışım testinin yanı sıra veri toplama araçlarına Tecavüz Olasılığı Ölçeği Mağdur Formu da eklenerek tecavüze yönelik tutumlar hem açık hem de örtük olarak incelenmiştir.

Bu bölümün devamında öncelikle deney ve kontrol gruplarındaki katılımcıların insanlıktan çıkarma örtük çağrışım testinden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin bulgular tartışılacaktır. Ardından, deney ve kontrol gruplarındaki katılımcıların tecavüze

yönelik örtük çağrışım testinden aldıkları puanlar ilişkin tartışmaya yer verilecektir. Üçüncü olarak deney ve kontrol gruplarındaki erkek üniversite öğrencilerinin tecavüz kurbanına ilişkin tutum düzeyleri arasındaki farklılıklara ilişkin bulguların tartışılmasına değinilecektir. Bunun devamında, katılımcıların tecavüz olasılığı ölçeği mağdur formundan aldıkları puanlara ilişkin tartışmaya yer verilecektir. Son olarak ise tecavüz olasılığı ölçeğinden alınan puanlar tartışılacaktır.

4.4.1. Katılımcıların İÇ-ÖÇT'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Tartışma

İkinci deneysel çalışmanın temel amaçları doğrultusunda ilk olarak katılımcıların insanlıktan çıkarma örtük çağrışım testinden aldıkları puanların algılanan erkeklik tehdidi ve toplumsal cinsiyetle ilgili anıların benlik üzerindeki etkisi açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

İlgili alanyazında insanlıktan çıkarma eğilimini doğrudan kırılan erkeklik temelinde ele alan çalışmalar olmasa da erkeklik ideolojileri temelinde yürütülen çalışmalara rastlanmaktadır. Örneğin, düşmanca cinsiyetçiliğin kadını hayvansılaştırma eğilimi ile ilgili olduğu görülmüştür (Tipler ve Ruscher, 2019). Geleneksel cinsiyet sisteminde kadınların erkeklerden daha aşağı bir konumda algılandığı da bilinmektedir (Kilmartin, 2015). Bu bilgilerden hareketle, erkekliğe yönelik tehdit algılayan katılımcıların erkeklik normlarına uygun davranarak kadınları insanlıktan çıkarma eğiliminde olmaları bekleniyordu. Buna karşın, deney ve kontrol grupları arasında anlamlı farklılıklar gözlenmemiştir. Diğer yandan, yine erkeklik normları temelinde benlik kurgularını erkeklik üzerinden yapan katılımcıların da kadınları daha fazla insanlıktan çıkaracağı düşünülmekteydi. Çünkü otobiyografik anılar benlik üzerindeki

etkileri nedeniyle kendimizi bir gruba ait hissetmemize yardımcı olurlar (Berntsen ve Rubin, 2012). Toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anıların da erkeklerin kendi iç gruplarına ilişkin değerlendirmelerini olumlu yönde pekiştirirken, dış grup olan kadınlara yönelik olumsuz düşüncelerini çarpıcı hale getirebileceği düşünülmüyordu. Buna karşın, analiz sonuçları insanlıktan çıkarmanın benlik temel etkisi açısından da farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Bunların yanı sıra, değinilen erkeklik ve otobiyografik bellek ile benlik ilişkileri temelinde algılanan erkeklik statüsü ve benlik ortak etkiler açısından da anlamlı ilişkiler bekleniyordu. Benzer şekilde, erkeklikle ilgili anılarının benlik üzerindeki etkisi yüksek olan katılımcılardan deney koşulunda olanların kadını insanlıktan çıkarma eğilimlerinin kontrol grubundaki katılımcılardan yüksek olacağına inanılıyordu. Beklenilenin aksine analizler sonucunda ortak etkiler açısından anlamlı farklılar gözlenmemiştir.

Buraya kadar anlatılanlar bir arada değerlendirildiğinde, algılanan erkeklik tehdidi ve otobiyografik anıların benlik üzerindeki etkisinin hem temel etkiler hem de ortak etkiler açısından kadını insanlıktan çıkarma eğilimini farklılaştırmadığı gözlenmiştir. İlgili alanyazın incelendiğinde, özellikle kadının hayvansılaştırılmasına ilişkin insanlıktan çıkarma çalışmalarının kadınlara dair görsel uyarılar kullanılarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Daha detaylı bir ifadeyle, kadının güzel, nötr ya da cinselleştirilmiş olduğu farklı fotoğraflar açısından kadını insanlıktan çıkarma eğilimleri incelenmektedir. Çalışma sonuçları, kadınların cinselliğinin vurgulanmasının hayvansılaştırmayla ilgili olduğunu ortaya koymaktadır (Gray ve ark., 2011; Morris ve Goldenberg, 2015; Tipler ve Ruscher, 2019). Örneğin, Vaes ve arkadaşları (2011) tarafından yürütülen bir çalışmada kadınların çeşitli cinsel bölgelerini içeren fotoğrafların hayvanlarla ilgili kelimelerle daha hızlı bir şekilde ilişkilendirildiği bulunmuştur. Buna karşın, kadınlara yönelik görsel uyarılar kullanmanın diğer bir deyişle katılımcıları

belirli bir kadın imgesine hazırlamanın insanlıktan çıkarma eğilimlerinin içeriklerini etkilediği görülmektedir. Nesneleştirme eğilimi ise daha çok kadınların güzelliğine dair sunumlarla ilişkili bulunmaktadır. Bu çalışmada katılımcılara herhangi bir ön uyaran sunulmamış ya da katılımcılar hazırlanmamıştır. Bu nedenle, kadına yönelik nesneleştirme ve hayvansılaştırma eğilimlerinin birlikte karıştırıcı bir etki yaratmış olabileceği akla gelmektedir. Güzel, çekici ya da nötr kadın görselleri kullanılarak bu bağlamda yürütülecek çalışmaların kadını hayvansılaştırmanın erkeklik ve cinsel saldırganlık arasındaki ilişkilere dair daha fazla fikir vereceğine inanılmaktadır.

4.4.2. Katılımcıların TT-ÖÇT'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Tartışma

İkinci deneysel çalışmanın temel amaçları doğrultusunda ikinci olarak katılımcıların tecavüze yönelik tutum örtük çağrışım testinden aldıkları puanların algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisi açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Analiz sonuçları, algılanan erkeklik tehdidi temel etkisine göre katılımcıların tecavüze yönelik tutumlarını farklılaştığını ortaya koymaktadır. Daha açık bir ifadeyle, erkeklığe yönelik tehdit algılayan katılımcıların tecavüze yönelik daha olumlu tutumlara sahip oldukları gözlenmiştir. İlgili alanyazın incelendiğinde, toplumsal cinsiyet ideolojileri ve tecavüzü destekleyici tutumlar arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir (Truman ve ark.,1996). Daha spesifik olarak erkek cinsiyet rolünü ele alan çalışmalar, geleneksel erkeklik ideolojilerinin tecavüzü destekleyici inançlar ve tutumlar, tecavüz mitlerini kabul etme ile güçlü ilişkileri olduğunu ortaya koymaktadır (Davis ve Liddell, 2002; Locke ve Mahalik, 2005; Mosher ve Anderson, 1986). Erkeklik statüsüne yönelik tehdit algılayan erkeklerin ise erkeklik normlarıyla tutarlı davranışlar

sergileyerek gerçek bir erkek olduklarını kanıtlama eğiliminde oldukları bilinmektedir. Bu bilgiler ışığında, kontrol grubundaki katılımcılarla karşılaştırıldığında erkeklığe yönelik tehdit algılayan katılımcıların tecavüze yönelik daha olumlu tutumlarının olması alanyazınla tutarlıdır.

Erkeklikle ilgili anıların benlik üzerindeki etkisinin de katılımcıların tecavüze yönelik tutumları açısından farklılık yarattığı gözlenmektedir. Daha özgöl olarak, erkeklik ile ilgili anılarının benlikleri üzerindeki etkisi düşük olan katılımcıların tecavüze yönelik tutumları benlik etkisi yüksek katılımcılardan daha pozitif bulunmuştur. Cinsiyet kimliğini belirginleşen başka bir deyişle benlik kurgusunu erkeklik üzerinden yapan katılımcıların tecavüze yönelik daha olumlu tutumlara sahip olması bekleniyordu. Buna karşın, sonuçlar beklenenin tersi yönünde bulgulara işaret etmektedir. Katılımcıların erkeklikle ilgili yazdıkları otobiyografik anıların içerikleri incelendiğinde anıların bağlamına ilişkin en çok öne çıkan temanın sorumluluk olduğu görölmektedir. Bu temanın içeriğı daha çok kadını koruma, ona sahip çıkma ve kendini yakınındaki kadınlardan sorumlu hissetme ile ilgilidir (bkz. Tablo 37). Alanyazın alışmaları geçmiş yaşam olaylarının bireylerin kendi benliklerine ilişkin algılarını ve bu olayları nasıl geri çağırdıklarını etkilendiğini ortaya koymaktadır (Conway, 2005; Conway ve ark., 2004; Olivares, 2010; Wilson ve Ross, 2003). Ayrıca, değinilen bilgiler temelinde katılımcıların geri çağırdıkları anılara benzer içeriklere sahip anılara daha kolay eriştikleri bilinmektedir (Charlesworth ve ark., 2016). Bu noktada, benlik kurgusunu erkeklik üzerinden gerçekleştiren bireylerin bu kurguyu hangi anılar temelinde gerçekleştirdiklerinin de önemli olabileceğı akla gelmektedir. Kadını koruma ve ona sahip çıkma ile ilgili anılar temelinde koruyucu bir erkek kimliğı üzerinden benlik algısı geliştirmenin tecavüze yönelik daha olumsuz tutumları etkileyebileceğı düşünölmektedir. Korumacı cinsiyetçiliğe ilişkin çalışmalar, tecavüze yönelik tutumların tecavüzcünün kimliğine

göre değişebileceğini ortaya koymaktadır. Daha detaylı bir ifadeyle, korumacı cinsiyetçiliğin tanındık tecavüzü mağdurunu suçlama eğilimiyle anlamlı yönde ilişkili olduğu gözlenirken, yabancı tecavüzüyle ilişkili olmadığı gözlenmektedir (Abrams, Viki, Masser ve Bohner, 2003). Dolayısıyla, sonraki çalışmalarda erkekliğe yönelik benlik kurgusunun içeriğini ve tecavüzün bağlamını kapsamlı şekilde ele alan çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Son olarak, algılanan erkeklik tehdidi ve erkeklikle ilgili anıların benliğe etkisinin tecavüze yönelik tutumlar üzerindeki ortak etkisine yönelik analiz sonuçları ise tecavüze yönelik tutumlar açısından gruplar arasında anlamlı farklılıklar olmadığını ortaya koymaktadır. Analiz sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, algılanan erkeklik tehdidi temel etkisinin beklenen yönde farklılıklara yol açtığı gözlenirken, benlik temel etkisinin tersi yönde bulgular ortaya koyduğu görülmektedir. Ortak etkilere ilişkin sonuçlar ise, söz konusu iki değişkenin tecavüze yönelik tutumlar üzerinde bir etkileşim etkisine sahip olmadığını göstermektedir.

4.4.3. Katılımcıların TOÖ_MF'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Tartışma

Birinci deneysel çalışmadan farklı olarak ikinci deneysel çalışmada tecavüz mağduruna yönelik tutumların incelenmesi amacıyla TOÖ_MF uygulanmıştır. Bu bölümde, ikinci deneysel çalışmanın amacı doğrultusunda katılımcıların tecavüz olasılığı mağdur formuna verdikleri yanıtlar açısından farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin analiz sonuçlarının değerlendirilmesine yer verilecektir.

Analiz sonuçları incelendiğinde, katılımcıların tecavüz olasılığı ölçeği mağdur formundan aldıkları puanların algılanan erkeklik tehdidi açısından farklılaşmadığı görülmektedir. Benzer şekilde, erkeklikle ilgili anıların benlik üzerindeki etkisine yönelik analiz sonuçları da katılımcıların tecavüze mağduruna yönelik tutumları arasında anlamlı farklılıklar olmadığını ortaya koymaktadır. İlgili alanyazında tecavüz mağduruna yönelik tutumları doğrudan kırılğan erkeklik kuramı temelinde ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Diğer yandan, tecavüze yönelik tutumları inceleyen çalışmalar, kadınlarla karşılaştırıldığında erkeklerin mağduru suçlama eğilimlerinin daha fazla olduğunu göstermektedir (Akvardar ve Yuksel, 1993; White ve Kurpius, 1999). Ayrıca, cinsiyet rolü açısından incelendiğinde de erkeksiliğin yüksek kadınsılığın düşük olmasının kurbanı suçlama eğilimi ile ilişkili olduğu bulunmuştur (De Judicibus ve McCabe, 2001). Diğer yandan, ilgili alanyazın çalışmaları, geleneksel cinsiyet rolleri ile ilişkili olan (Johnson ve ark., 1997) tecavüz mitlerini kabul düzeyinin mağduru suçlama eğilimini güçlü bir biçimde etkilediğini ortaya koymaktadır (Bohner, Eyssel, Pina, Siebler ve Viki, 2009; Mason ve ark., 2004; Yamawaki, 2009). Buna karşın, toplumsal cinsiyet rolünün mağduru suçlama eğilimini etkilemediğini ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (Golge, Yavuz, Müderrisoglu ve Yavuz, 2003; Sleath ve Bull, 2012). Dolayısıyla, bu konuda yapılacak daha fazla sayıda çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Diğer yandan, ortak etkilere ilişkin analiz sonuçları katılımcıların tecavüz mağduruna ilişkin değerlendirmelerinin algılanan erkeklik tehdidi ve benlik ortak etkisi açısından anlamlı olarak farklılaştığını ortaya koymaktadır. İlk olarak, erkeklikle ilgili anıların benlik etkisi düşük olan katılımcılar arasından erkekliğine yönelik tehdit algılayanların tecavüz mağdurunu daha fazla suçlama eğiliminde olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, erkekliğe yönelik tehdit yaratılmayan kontrol koşulundaki katılımcılar arasından erkeklik ile ilgili anılarının benlik üzerindeki etkisi yüksek olanların, benlik

etkisi düşük olanlarla karşılaştırıldığında, mağduru daha fazla suçlama eğiliminde oldukları bulunmuştur. Deneysel işlem sürecinde kontrol koşulundaki katılımcılarda herhangi bir erkeklik tehdidi yaratılmamıştır. Dolayısıyla, bu koşuldaki katılımcılardan benlik kurgusunu erkeklik üzerinden yapanların benliklerini erkeklik üzerinden tanımlamayanlardan daha fazla mağduru suçlama eğiliminde olmaları alanyazınla tutarlıdır. Yukarıda değinildiği üzere, ilgili alanyazın çalışmaları erkeksiliğin (De Judicibus ve McCabe, 2001) ve geleneksel cinsiyet rollerinin (Johnson, Kuck ve Schander, 1997) tecavüz mağdurunu suçlama ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Diğer yandan, erkeklikle ilgili otobiyografik anıların daha çok kadını koruma ve kadına sahip çıkma gibi konularla ilişkili olduğundan daha önce söz edilmişti. Buradan hareketle, örneklem grubundaki katılımcıların korumacı cinsiyetçi tutumlara sahip olabileceği akla gelmektedir. Korumacı cinsiyetçiliğin de mağduru suçlama ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Chapleau, Oswald ve Russell, 2007; Sakalli-Uğurlu, Yalçın ve Glick, 2007). Bununla birlikte, korumacı cinsiyetçilik daha çok tanınmış tecavüzü mağdurlarını suçlamayla ilişkili görünmektedir (Viki ve Abrams, 2002). Bu bilgilerden hareketle, benlik kurgusu ve tecavüz mağduruna yönelik tutumları farklı tecavüz olayları ve cinsiyetçilik düzeyleri bağlamında ele alan çalışmaların alanyazındaki önemli bir eksikliği gidereceğine inanılmaktadır.

Analiz sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, algılanan erkeklik tehdidi ve erkeklik ile ilgili anıların benlik üzerindeki etkisinin temel etkiler açısından tecavüz mağduruna yönelik tutumlar üzerinde anlamlı farklılıklara yol açmadığı gözlenmiştir. Buna karşın, ortak etkilere ilişkin sonuçlar ise algılanan erkeklik tehdidi ve benlik etkisinin tecavüz mağduruna yönelik tutumlar üzerinde birlikte bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

4.4.4. Katılımcıların TOÖ'den Aldıkları Puanların Algılanan Erkeklik Tehdidi ve Benlik Etkisi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Tartışma

İkinci deneysel çalışmanın temel amaçları doğrultusunda son olarak katılımcıların tecavüz olasılığı ölçeğinden aldıkları puanların algılanan erkeklik tehdidi ve erkeklikle ilgili otobiyografik anıların benlik üzerindeki etkisi açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu bölümde, bu amaca yönelik gerçekleştirilen analiz sonuçlarının tartışılmasına yer verilecektir.

Kırılgan erkeklik kuramına göre, erkeklik kazanılması zor ama kaybedilmesi kolay bir statüdür (Vandello ve Bosson, 2013). Herhangi bir nedenden dolayı erkeklik statülerini yitirdiklerini düşünen erkekler ise riskli ve taklit edilmesi zor erkeksi davranışlar sergileyerek gerçek bir erkek olduklarını kanıtlama yönünde psikolojik baskı hissederler, ki saldırganlık bu davranışlardan en çok gözlenenidir (Maass ve ark., 2003; Vandello ve ark., 2008). Bu bilgilerden hareketle, erkek egemen bir toplumun ürünü olan tecavüz davranışının da erkekliği kanıtlamak amacıyla sergilenen bir eylem olabileceği düşünülmekteydi. Beklenenin aksine, algılanan erkeklik tehdidi temel etkisinin tecavüz olasılığı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Bu durumun nedenlerinden birinin erkekliğe yönelik yaratılan tehdidin kaynağı olabileceği düşünülmektedir. Şöyle ki, birinci çalışmada iki gruptaki katılımcılar için dışsal bir erkeklik tehdidi yaratılmış ama tehdidin kaynağı bir grupta kadın diğ erinde ise erkek olmuştur. Sonuçlar, tecavüz olasılığ ının yalnızca tehdit2 grubu açısından anlamlı farklılaşt ığını göstermiştir. Diğ er bir deyiş le, makyajlı halleri baş ka bir erkek tarafından gözlenen katılımcıların tecavüz olasılıkları kontrol grubundan anlamlı olarak yüksek çı kmıştır. Makyaj yaparken baş ka bir kadın tarafından görülen katılımcılar açısından ise anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır. Bu çalışmada ise iç sel bir tehdit durumu yaratılmış ve algılanan erkeklik

tehdidi açısından gruplar arası anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır. Bu bilgiler bir arada değerlendirildiğinde, tecavüz olasılığının başka bir erkek tarafından yaratılan erkeklik tehdidi ile ilişkili olabileceği akla gelmektedir. Ayrıca, erkeklerin toplumsal cinsiyet normlarına uygun davranıp davranmadığına ilişkin toplum polisliğinin daha çok erkekler tarafından yapıldığına ilişkin yaklaşımlar da bu bulguları destekler görünmektedir (Connell, 1995; Messerschmidt, 2000).

Çalışmanın temel amaçları doğrultusunda erkeklik normlarıyla tutarlı olarak, benliği erkeklik üzerinden tanımlamanın tecavüz olasılığını arttırması beklenmekteydi. Buna karşın, analiz sonuçları erkeklikle ilgili otobiyografik anıların benliğe etkisinin tecavüz olasılığı açısından anlamlı farklılık yaratmadığını ortaya koymaktadır. Daha önce bahsedildiği üzere, çalışmada katılımcılar tarafından yazılan erkeklikle ilgili anıların büyük bir kısmının içeriği kadına sahip çıkmak, korumak ve bir kadının sorumluluğunu hissetmek ile ilgilidir. Benliği tanımlayan otobiyografik anılara ilişkin bu içerik katılımcıların korumacı cinsiyetçi eğilimleri olabileceğini akla getirmektedir. Korumacı cinsiyetçilik erkek üstünlüğünü daha pozitif bir biçimde vurgulayan bir cinsiyetçilik türüdür. Kadınların hassas ve narin varlıklar olduklarını öne sürerek onlara karşı şefkatli olmayı ve kadını korumayı içermektedir. Fakat bu yaklaşım özünde erkeğin kadından daha yetkin olduğunu öne sürmektedir (Glick ve Fiske, 1997). Diğer yandan, tecavüz olasılığı konusundaki çalışmalar daha çok kadını aşağı bir kategoride gören ve erkeğin üstünlüğünü vurgulayan düşmanca cinsiyetçilik ile anlamlı ilişkiler ortaya koymaktadır (Abrams, Viki, Masser ve Bohner, 2003; Masser, Viki ve Power, 2006). Korumacı cinsiyetçilik ise genel olarak tecavüz olasılığı ile anlamlı ilişkiler göstermese de (Örn., Abrams ve ark, 2003) tecavüz olasılığını olumlu yönde yordadığını gösteren az sayıda çalışma bulunmaktadır (Durán, Megías ve Moya, 2018). Görüldüğü üzere, ilgili

alanyazında korumacı cinsiyetçilik ve tecavüz olasılığına yönelik ilişkiyi inceleyen çalışma sonuçları tutarlı değildir.

Algılanan erkeklik tehdidi ve erkeklikle ilgili anıların benliğe etkisine ilişkin analiz sonuçları ortak etkiler açısından da anlamlı bulgular elde edilmediğini göstermektedir. Yukarıda anlatılanlar temelinde bu bulgunun şaşırtıcı olmadığı düşünülmektedir. Tecavüz olasılığına ilişkin sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde algılanan erkeklik tehdidi ve erkeklikle ilgili anıların benliğe etkisinin hem temel etkiler hem de ortak etkiler açısından anlamlı farklılık yaratmadığı görülmektedir.

BÖLÜM V

GENEL TARTIŞMA

Bu tez çalışmasının temel amacı algılanan erkeklik tehdidi ve toplumsal cinsiyete ilişkin otobiyografik anıların benliğe etkisi açısından kadını insanlıktan çıkarma, tecavüze yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığı değişkenlerinin incelenmesidir. Tecavüz olasılığını ölçmeye yönelik bir ölçme aracının geliştirilmesi ise çalışmanın alt amacını oluşturmaktadır. Bu bölümde tez kapsamında yürütülen çalışmaların sonuçlarına ilişkin genel değerlendirmeler ile sınırlılık ve önerilerine yer verilecektir. Bölümün devamında öncelikle ölçek geliştirme çalışmasından elde edilen bilgiler aktarılmıştır. Sonrasında, birinci ve ikinci çalışmadan elde edilen bulgular birlikte değerlendirilerek çalışma sonuçlarına ilişkin genel bir çerçeve sunulmaya çalışılmıştır. Son olarak ise tez çalışmasının sınırlılık ve önerileri aktarılmıştır.

Bu çalışmanın amaçları doğrultusunda ilk olarak TOÖ'nün geliştirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, TOÖ'nün tecavüz olasılığını ölçmeye yönelik çalışmalarda kullanılabilecek geçerli psikometrik özelliklere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. İlgili alanyazın incelendiğinde, ülkemizdeki saldırgan odaklı tecavüz çalışmalarının ya cinsel suçlularla gerçekleştirildiği (Gölge, 2005) ya da tecavüzü etkileyen faktörleri (Güzelgün, 2011) ele aldığı gözlenmektedir. Diğer yandan, ABD'de yürütülen çalışmalarda üniversite öğrencisi erkeklerin yaklaşık yarısında tecavüze yönelik bir eğilim gözleendiği düşünüldüğünde (Malamuth, 1981; Malamuth, Haber ve Feshbach, 1980) farklı örneklem gruplarını ele alan çalışmalara duyulan ihtiyacın ülkemiz açısından kaçınılmaz olduğu ortaya çıkmaktadır. Ek olarak, tecavüz olasılığının altında yatan değişkenleri anlamaya yönelik yürütülen çalışmaların tecavüzü önleme

programlarının oluşturulmasına ve geliştirilmesine de katkı sağlaması beklenmektedir. TOÖ'ye ilişkin temel sınırlık bu ölçeğin yalnızca üniversite öğrencileri örnekleminde kullanılmış olmasıdır. Bu nedenle, farklı yaş, eğitim ve sosyo-ekonomik düzeydeki erkeklerle yürütölen çalışmalar temelinde TOÖ'nün düzenlenmesinin ve kapsamının geliştirilmesinin önemli olduğu düşünölmektedir.

Daha önce belirtildiği üzere bu tez çalışmasının ana amacı algılanan erkeklik tehdidi ve toplumsal cinsiyete ilişkin otobiyografik anıların benliğe etkisi açısından kadını insanlıktan çıkarma, tecavüze yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığı değişkenlerinin incelenmesidir. Bu amaçla iki ayrı deneysel çalışma yürütölmüştür. Bu çalışmalar kuramsal olarak aynı arka plana sahip olmakla beraber içerdikleri deneysel yöntemler farklılıklar göstermektedir. Her iki deneyden elde edilen analiz sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, TT-ÖÇT ve TOÖ'ye ilişkin sonuçlardaki farklılıklar dikkat çekmektedir. Birinci deneysel çalışmada yer alan katılımcıların tecavüze yönelik tutumlarının algılanan erkeklik tehdidi açısından anlamlı farklılaşmadığı gözlenmiştir. Buna karşın ikinci deneysel çalışmada, deney grubunda yer alan katılımcıların tecavüze yönelik daha olumlu tutumlara sahip olduğu gözlenmiştir. TOÖ'ye ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise birinci deneysel çalışmanın tehdit2 grubunda yer alan katılımcıların tecavüz olasılıklarının kontrol grubundan anlamlı olarak yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Başka bir ifadeyle, makyajlı halleri başka bir erkek tarafından görölen erkeklerin tecavüz olasılıkları erkekliklerine yönelik tehdit algılamayan katılımcılardan daha fazladır. İkinci deneyde ise algılanan erkeklik tehdidinin tecavüz olasılığı üzerinde anlamlı farklılıklar yaratmadığı bulunmuştur. Buraya kadar anlatılanlar birlikte değerlendirildiğinde, algılanan erkeklik tehdidinin birinci deneysel çalışmada yalnızca tecavüz olasılığı açısından anlamlı farklılık yarattığı görölrken, ikinci deneysel çalışmada ise yalnızca tecavüze yönelik tutumlar açısından anlamlı farklılık yarattığı gözlenmiştir. Bu farklılığın

neden kaynaklanmış olabileceğini anlamak amacıyla her iki çalışmanın içerdiği yöntemler arasındaki farklılıklar incelenmiştir. Birinci deneysel çalışmada algılanan erkeklik tehdidi katılımcıların kadınsı bir davranış gerçekleştirirken başka bir kişi tarafından görülmesiyle gerçekleştirilmiştir. Başka bir deyişle, dışsal bir tehdit durumu yaratılmıştır. Bu durum, katılımcılarda erkeklerini davranışsal düzeyde başkalarına kanıtlama ihtiyacını doğurmuş olabilir. Tecavüz gibi bir eylemin laboratuvar koşullarında doğrudan bir davranış olarak ölçülmesi zor olduğu için bu çalışmada davranışsal eğilim temelinde incelenmiştir. Buna karşın, sonuçlar dışsal bir tehdit durumunun davranışsal eğilim düzeyini etkilediğini ortaya koymaktadır. İkinci deneysel çalışmada ise katılımcılar cinsiyet rollerine ilişkin bilgileri bilgisayar ekranından kendileri görmüşlerdir. Birinci deneye göre dışsal etkenlerden daha uzak içsel bir tehdit durumu yaratılmıştır. Dolayısıyla, katılımcılar başkalarına kanıt sunma ihtiyacından ziyade kendi içsel çatışmalarını azaltmaya ihtiyaç duyuyor olabilirler. Özetle, bu çalışmada dışsal tehdidin tecavüz olasılığı, içsel tehdidin ise tecavüze yönelik tutumları farklılaştırdığı düşünülmektedir. Buna karşın, algılanan tehdit düzeyinin ve sonuçlarının tehdidin kaynağı ile ilişkisinin incelenmesine yönelik daha fazla sayıda çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu tez çalışmasının sonuçları algılanan erkeklik tehdidi ve toplumsal cinsiyete ilişkin otobiyografik anıların benlik üzerindeki etkisi ile kadını insanlıktan çıkarma eğilimi ve tecavüze ilişkin değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olduğuna işaret etmektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde, erkeklik ideolojilerine ilişkin yapılan çalışmaların daha çok ilişkisel analizlere dayandığı görülmektedir. Ayrıca, otobiyografik bellek ile benlik arasındaki ilişkiyi bu bağlamda ele alan çalışmalara alanyazında rastlanmamıştır. Otobiyografik ve benlik konusundaki çalışmalar daha çok otobiyografik anıların benlik üzerindeki etkisinin anıların

özelliklerine ve hatırlanma biçimlerine yönelik etkisini incelemeye odaklanmaktadır. Bu bilgiler ışığında, bu çalışma hem erkeklik ve tecavüz ilişkisini deneysel bir yöntemle ele alması hem de otobiyografik anıların benlik üzerindeki etkisini erkeklik ve tecavüz bağlamında değerlendirmesi nedeniyle alanda yürütülen ilk deneysel çalışma olma niteliğindedir.

Diğer yandan, çalışmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bu çalışmanın örneklemini erkek üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Buna karşın, tecavüzün altında yatan bilişsel ve sosyal faktörlerin anlaşılması için farklı yaş, eğitim ve sosyo-ekonomik düzeydeki erkek katılımcılarla yürütülen çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda, tecavüzcü örneklemiyle gerçekleştirilen çalışmaların da hem tecavüze yönelik önleme ve müdahale çalışmalarının geliştirilmesi hem de tecavüzün altında yatan nedenlerin incelenmesi açısından önemli olduğuna inanılmaktadır. Buradan hareketle, bu tez çalışması planlanırken tecavüz suçundan hüküm giymiş erkeklerle yürütülecek bir aşama daha tez kapsamına dahil edilmiştir. Değinilen çalışmada otobiyografik bellek ve benlik arasındaki ilişkinin tecavüze ilişkin otobiyografik anılar açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Daha detaylı bir ifadeyle, tecavüzden hükümlü erkeklerin bu olaya ilişkin otobiyografik anılarının ideal-benlik işlevine hizmet edecek şekilde nasıl yeniden yapılandırılmış olabileceği incelenmek istenmiştir. Ek olarak, cinsel saldırıdan hüküm giymiş erkekler ile algılanan erkeklik tehdidi ve cinsel şiddet arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yarı yapılandırılmış bir görüşme yapılması planlanmıştır. Bu görüşmenin cinsel şiddetin altında yatan ve özellikle erkeklikle ilişkili sosyal-bilişsel faktörlerin incelenmesi açısından önemli bir veri sağlayacağı düşünülmekteydi. Buna karşın, T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Yetişkin İyileştirme Bürosu'na Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığıyla yapılan başvuruya ilişkin *“Talebe konu araştırma içeriği ile ceza infaz kurumunun hassas yapısı ve*

işleyişindeki risk ve güvenlik uygulamaları birlikte değerlendirildiğinde araştırma talebi uygun görülmemiştir” yanıtı alınmıştır. Olası güvenlik riskleri gerekçesiyle cezaevi uygulamaları için izin alınamaması nedeniyle çalışmanın bu aşaması araştırmaya dahil edilememiştir.

Bir başka sınırlılık ise deneysel değişimleme süreciyle ilişkilidir. Birinci deneysel çalışmanın değişimleme sınavına ilişkin analiz sonuçları kadın işbirlikçi tarafından tehdit edilen katılımcılar açısından anlamlı farklılıklar ortaya koymamaktadır. Ayrıca, kadını insanlıkta çıkarma eğilimleri beklenenin aksine kontrol grubundan daha düşük çıkmıştır. Önceki bölümlerde değinildiği üzere bu durumun kadın işbirlikçinin araştırmacının kendisi olmasından kaynaklanabileceği düşünülmüştür. Daha detaylı bir ifadeyle, araştırmacının katılımcıların makyaj yapma nedenlerini biliyor olması katılımcılar da yeterince tehdit algısı yaratmamış olabilir. Bu nedenlerle sonraki çalışmalarda bu durumun bir kadın tarafından görülmekle mi yoksa o kişinin araştırmacı olmasıyla mı ilgili olduğunun anlaşılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Özetle, bu çalışmanın sonuçları tehdidin kaynağının değiştiği daha fazla sayıda çalışmaya ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışma sürecinde karşılaşılan diğer sınırlılık ise deneyler için destekleyici bir maddi kaynak bulunamamasıdır. Bilindiği üzere, erkeklik tehdidi yaratmak amacıyla birinci deneysel çalışmada katılımcılardan kadınsı bir eylem gerçekleştirmeleri istenmiştir. Hem bu eylemi gerçekleştirmenin erkekler için zorluğu hem de çalışmanın yaklaşık bir saat sürmesi göz önüne alınarak katılımcılara 20 tl katılım ücreti verilmiştir. Söz konusu ödeme için kaynak bulunamaması nedeniyle araştırmacının kendi imkanlarıyla limitli bir fon oluşturulmuştur. Bu nedenle, örneklem sayısı belirli bir sayıyla sınırlandırılmak zorunda kalmıştır. İkinci çalışmadaki deneysel değişimleme

yönteminin görece daha kolay olması nedeniyle bu çalışmada deneklere herhangi bir katılım ücreti verilmemiştir. Bu aşamaya katılması için 65 kişi ile iletişime geçilmiş ancak yalnızca 41'i katılmaya gönüllü olmuştur. Çalışmanın süresi ve bonus puan ya da ödeme yapılmamasının katılımı azaltan nedenlerden biri olabileceği akla gelmektedir.

Son olarak, çalışmanın bir başka sınırlılığının insanlıktan çıkarma örtük çağrışım testinde kullanılan kelimelerle ilgili olabileceği düşünülmektedir. İÇ-ÖÇT'deki kelime listeleri oluşturulurken kadın ve erkeklere ilişkin kategorilerde üniversite öğrencileriyle yürütülen ön çalışmalar sonucunda belirlenen akrabalık adlarına yer verilmiştir. Duygusal ton boyutunun yüksek olduğu düşünülen anne ve baba kelimelerine yer verilmese de diğer akrabalık adlarının da katılımcılar üzerinde karıştırıcı etki yaratmış olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, ilerleyen çalışmalarda insanlıktan çıkarmaya ilişkin farklı ölçüm yöntemlerinin ya da kelime listelerinin kullanılması önerilmektedir.

Algılanan Erkeklik Tehdidinin ve Erkeklik ile İlgili Otobiyografik Anıların Tecavüz Olasılığı ve Kadını İnsanlıktan Çıkarma Üzerindeki Etkisi

ÖZET

Bu çalışmanın amacı algılanan erkeklik tehdidi ve toplumsal cinsiyetle ilgili otobiyografik anıların kadını insanlıktan çıkarma, tecavüze yönelik tutumlar ve tecavüz olasılığı üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Bu doğrultuda, iki ayrı çalışma yürütülmüş ve bu çalışmalarda erkeklik tehdidi yaratmak amacıyla iki farklı yöntem kullanılmıştır.

Birinci çalışmada, erkeklik tehdidi yaratmak amacıyla deney grubundaki katılımcılardan kadınsı bir eylemi (makyaj yapmak) gerçekleştirmeleri istenmiş ve katılımcıların makyajlı hallerini bir kadın işbirlikçi (tehdit1a) ya da bir erkek işbirlikçi (tehdit1b) görmüştür. Kontrol grubundaki katılımcılar ise standart bir mandala boyama eylemi gerçekleştirmişlerdir. Çalışmanın örneklemi tehdit1a grubunda 55, tehdit1b grubunda 31 ve kontrol grubunda 48 katılımcı olmak üzere toplam 134 erkek öğrenciden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak, otobiyografik bellek envanteri, kadını insanlıktan çıkarma örtük çağrışım testi, tecavüze yönelik örtük çağrışım testi ve tecavüz olasılığı ölçeği kullanılmıştır. Analiz sonuçları, algılanan erkeklik tehdidinin ve toplumsal cinsiyetle ilgili anıların benliğe etkisinin kadını insanlıktan çıkarma ve tecavüz üzerinde anlamlı etkilerinin olduğunu ortaya koymaktadır.

İkinci çalışmada, erkeklik tehdidi yaratmak amacıyla hatalı geribildirim yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmanın örneklemi deney grubunda 22 kişi ve kontrol grubunda 19 kişi olmak üzere toplam 41 erkek öğrenciden oluşmaktadır. Tüm katılımcılar ilk önce BEM cinsiyet rolü envanterini yanıtlamışlardır. Sonrasında, bazı katılımcılara kadınsı

cinsiyet kimliğine, bazılarına ise erkeksi cinsiyet kimliğine sahip olduklarına ilişkin hatalı geri bildirim verilmiştir. Kontrol grubundaki katılımcılara ise cinsiyet rollerine uygun geribildirimler verilmiştir. Böylelikle, deney grubundaki katılımcılar cinsiyet durumları için bir tehdit alırken kontrol grubundakiler ise bir destek almıştır. Bu işlemin ardından tüm katılımcılar otobiyografik bellek envanteri, kadını insanlıktan çıkarma örtük çağrışım testi, tecavüz kurbanına ilişkin tutum ölçeği, tecavüze yönelik örtük çağrışım testi ve tecavüz olasılığı ölçeğini yanıtlamışlardır. Analiz sonuçları yalnızca tecavüze yönelik tutumlar açısından anlamlı farklılıklara işaret etmektedir. Daha özgül olarak, deney grubundaki katılımcıların tecavüze yönelik daha olumlu tutumlara sahip oldukları görülmektedir.

Çalışma sonuçları bir arada değerlendirildiğinde, öncelikle yalnızca birinci çalışmanın kadını insanlıktan çıkarmaya yönelik farklılıklara işaret ettiği görülmektedir. Ayrıca, birinci çalışmada tecavüz olasılığı açısından farklılık gözlenirken, ikinci çalışmada tecavüze yönelik tutum açısından farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar hem algılanan tehdidin kaynağı hem de tutum-davranış ilişkileri çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: kırılman erkeklik, algılanan erkeklik tehdidi, otobiyografik bellek, benlik, insanlıktan çıkarma, tecavüz olasılığı, tecavüze yönelik tutumlar.

**The Effect of Perceived Manhood Threat and Manhood-Related
Autobiographical Memories on Likelihood to Rape and Dehumanization of
Women.**

ABSTRACT

The main purpose of the current study is to investigate the effects of perceived manhood threat and gender-specific autobiographical memories on dehumanization of woman, attitudes towards rape and likelihood to rape. In this direction, two studies were conducted. In these studies, two different methods were used to create a manhood threat.

In the first study, participants in experimental groups were asked to perform a feminine task (makeup) in order to manipulate perceived manhood threat and the participants' makeup seen by either a female (experiment1a) or a male collaborator (experiment1b). Participants in the control group performed a standard mandala painting action. The sample of the study consisted of 134 male students, 55 in the experiment1a group, 31 in the experimental1b group and 48 in the control group. Autobiographical Memory Inventory, Dehumanization Implicit Association Test (IAT), Rape-IAT and Likelihood to Rape Scale were used to data collection. Results indicate that perceived manhood treat and gender-specific autobiographical memories has significant effects on dehumanization of woman, attitudes toward rape and likelihood to rape.

In the second study, false feedback method was used to create a manhood threat. The sample of this study consisted of 41 male students, 22 in the experimental group and 19 in the control group. At first, all participants answered BEM sex role inventory. Then, some of them got a false feedback indicate that they have either a feminine or a masculine

gender identity. Participants in the control group got a feedback suitable with their gender identity. Thus, some participants received a threat to their gender status whereas others received a boost. After the manipulation, participants answered Autobiographical Memory Inventory, Animal-IAT, Attitudes Toward Rape Victim Scale, Rape-IAT and Likelihood to Rape Scale. Results indicate significant differences only in attitudes toward rape. More specifically, participants in the experimental group have more positive attitudes toward rape.

When the results of the study are evaluated together, it is seen that only the first study show differences between experimental groups about dehumanization of women. In addition, in the first study there were differences between experimental groups on likelihood to rape, while in the second study differences observed on attitudes toward rape. These results are discussed within the framework of the source of perceived manhood threat and attitude-behavior relations.

Key words: precarious manhood, perceived manhood threat, autobiographical memory, self, dehumanization, likelihood to rape, attitudes towards rape.

KAYNAKLAR

- Abbey, A. (2002). Alcohol-related sexual assault: A common problem among college students. *Journal of Studies on Alcohol, supplement*, (14), 118-128.
- Abbey, A. ve Jacques-Tiura, A. J. (2011). Sexual assault perpetrators' tactics: Associations with their personal characteristics and aspects of the incident. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(14), 2866-2889.
- Abracen, J., Looman, J.ve Anderson, D. (2000). Alcohol and drug abuse in sexual and nonsexual violent offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 12(4), 263-274.
- Abrams, D., Viki, G. T., Masser, B. ve Bohner, G. (2003). Perceptions of stranger and acquaintance rape: The role of benevolent and hostile sexism in victim blame and rape proclivity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(1), 111-125.
- Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2018). *Adli İstatistikler 2017*. Erişim adresi: http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2017/istatistik_2017.pdf adresinden alındı.
- Addis, D. R. (2005). *Terms of engagement: Investigating the engagement of the hippocampus and related structures during autobiographical memory retrieval in healthy individuals and temporal lobe epilepsy patients*. Doctoral dissertation, Graduate Department of Psychology, University of Toronto.

- Aigner, M., Eher, R., Fruehwald, S., Frottier, P., Gutierrez-Lobos, K.ve Dwyer, S. M. (2000). Brain abnormalities and violent behavior. *Journal of Psychology & Human Sexuality*, 11(3), 57-64.
- Akvardar, Y.ve Yüksel, S. (1993). Cinsel tecavüze uğrayan kişilere karşı alman tavrı. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 30, 347-351.
- Archer, J. (2004). Sex differences in aggression in real-world settings: A meta-analytic review. *Review of General Psychology*, 8(4), 291-322.
- Bachar, K.ve Koss, M. (2001). From prevalence to prevention. *Sourcebook on Violence Against Women*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 117-142.
- Baddeley, A., Eysenck, M. W.ve Anderson, M. C. (2009). *Memory*. New York, Psychology Press.
- Bain, P. G., Vaes, J.ve Leyens, J. P. (2013). Advances in understanding humanness and dehumanization. *Humanness and dehumanization* içinde (s. 9-18). Psychology Press.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3(3), 193-209.
- Bar-Tal, D. (1989). Delegitimization: The extreme case of stereotyping and prejudice. İçinde *Stereotyping and Prejudice*. Springer, New York, NY.

- Begany, J. J. ve Milburn, M. A. (2002). Psychological predictors of sexual harassment: Authoritarianism, hostile sexism, and rape myths. *Psychology of Men & Masculinity*, 3(2), 119.
- Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(2), 155-162.
- Bendixen, M., Henriksen, M. ve Nøstdahl, R. K. (2014). Attitudes toward rape and attribution of responsibility to rape victims in a Norwegian community sample. *Nordic Psychology*, 66(3), 168-186.
- Berkowitz, A. (1992). College men as perpetrators of acquaintance rape and sexual assault: A review of recent research. *Journal of American College Health*, 40(4), 175-181.
- Berkowitz, A. D. (1994). Introduction. A. Berkovvitz (Ed.), *Men and rape: Theory, research, and prevention programs in higher education* içinde (s. 1-2). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Berntsen, D. ve Rubin, D. C. (Eds.). (2012). *Understanding autobiographical memory: Theories and approaches*. Cambridge University Press.
- Bluck, S. ve Alea, N. (2011). Crafting the TALE: Construction of a measure to assess the functions of autobiographical remembering. *Memory*, 19(5), 470-486. doi: 10.1080/09658211.2011.590500

- Bluck, S., Alea, N., Habermas, T.ve Rubin, D. C. (2005). A tale of three functions: The self-reported uses of autobiographical memory. *Social Cognition*, 23(1), 91-117.
- Bluck, S.ve Habermas, T. (2001). Extending the study of autobiographical memory: Thinking back about life across the life span. *Review of General Psychology*, 5(2), 135-147.
- Boccato, G., Cortes, B. P., Demoulin, S.ve Leyens, J. P. (2007). The automaticity of infra-humanization. *European Journal of Social Psychology*, 37(5), 987-999.
- Bohner, G., Eyssel, F., Pina, A., Siebler, F.ve Viki, G. T. (2009). Rape myth acceptance: Cognitive, affective and behavioural effects of beliefs that blame the victim and exonerate the perpetrator. *Rape: Challenging contemporary thinking* içinde (s. 17-45).
- Bohner, G., Jarvis, C. I., Eyssel, F.ve Siebler, F. (2005). The causal impact of rape myth acceptance on men's rape proclivity: Comparing sexually coercive and noncoercive men. *European Journal of Social Psychology*, 35(6), 819-828.
- Bolak Boratav, H., Okman Fişek, G. ve Eslen Ziya, H. (2017). *Erkekliğin Türkiye halleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Bosson, J. K. ve Vandello, J. A. (2013). Precarious manhood and its links to action and aggression. *Current Directions in Psychological Science*, 20(2), 82-86.

- Bosson, J. K., Vandello, J. A., Burnaford, R. M., Weaver, J. R. ve Arzu Wasti, S. (2009). Precarious manhood and displays of physical aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35(5), 623-634.
- Boyacıoğlu, İ. ve Sümer, N. (2011). Bağlanma boyutları, otobiyografik bellek ve geçmiş kabul etme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67), 105-118.
- Boyer, P. (2009). What are memories for? Functions of recall in cognition and culture. Boyer, P.ve Wertsch, J. V. (Ed.), *Memory in mind and culture* içinde (s. 3-28). Cambridge: Cambridge University Press.
- Boyraz, F. U.ve Er, N. (2007). Alzheimer ve depresyon tanılı gruplar ile normal örnekleme, kisisel ve toplumsal olaylara ilişkin otobiyografik bellek özellikleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 22(60), 45.
- Bramel, D. (1963). Selection of a target for defensive projection. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(4), 318-324.
- Brewer, W. F. (1986). What is autobiographical memory? D. C. Rubin (Ed.), *Autobiographical memory* içinde (s. 25-49). New York: Cambridge University Press.
- Briere, J. ve Malamuth, N. M. (1983). Self-reported likelihood of sexually aggressive behavior: Attitudinal versus sexual explanations. *Journal of Research in Personality*, 17(3), 315-323.

Brown, C. (2017, Ocak). Erkek olmak. *National Geographic Türkiye*.
http://nationalgeographic.com.tr/makale/ocak_2017/erkek-olmak/3864
adresinden alındı.

Buckels, E. E.ve Trapnell, P. D. (2013). Disgust facilitates outgroup dehumanization. *Group Processes ve Intergroup Relations*, 16(6), 771-780.

Bunting, A. B.ve Reeves, J. B. (1983). Perceived male sex orientation and beliefs about rape. *Deviant Behavior*, 4(3-4), 281-295.

Burt, M. R. (1980). Cultural myths and supports for rape. *Journal of personality and social psychology*, 38(2), 217.

Buss, D. M. (1998). The psychology of human mate selection: Exploring the complexity of the strategic repertoire. Crawford ve D. L. Krebs (Ed.), *Handbook of evolutionary psychology: Ideas, issues, and applications* içinde (s. 405– 429). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Buss, D. M. ve Schmitt, D. P. (1993). Sexual strategies theory: An evolutionary perspective on human mating. *Psychological Review*, 100, 204–232.

Byrne, B. M. (2016). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*. Routledge.

Chapleau, K. M., Oswald, D. L. ve Russell, B. L. (2007). How ambivalent sexism toward women and men support rape myth acceptance. *Sex Roles*, 57(1-2), 131-136.

- Charlesworth, L. A., Allen, R. J., Havelka, J. ve Moulin, C. J. (2016). Who am I? Autobiographical retrieval improves access to self-concepts. *Memory*, 24(8), 1033-1041.
- Cheryan, S., Cameron, J. S., Katagiri, Z. ve Monin, B. (2008). *Compensating for threatened manliness*. Yayınlanmamış araştırma raporu.
- Christiansen, K. ve Knusmann, R. (1987). Sex hormones and cognitive functioning in men. *Neuropsychobiology*, 18(1), 27-36.
- Clayton, N. S., Bussey, T. J. ve Dickinson, A. (2003). Can animals recall the past and plan for the future?. *Nature Reviews Neuroscience*, 4(8), 685.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Conway, M. A. (1992). A structural model of autobiographical memory. *Theoretical perspectives on autobiographical memory* içinde (s. 167-193). Springer, Dordrecht.
- Conway, M. A. (2005). Memory and the self. *Journal of Memory and Language*, 53(4), 594-628.
- Conway, M. A. ve Holmes, A. (2004). Psychosocial stages and the accessibility of autobiographical memories across the life cycle. *Journal of Personality*, 72(3), 461-480.

- Conway, M. A. ve Tacchi, P. C. (1996). Motivated confabulation. *Neurocase*, 2(4), 325-339.
- Conway, M. A., Singer, J. A. ve Tagini, A. (2004). The self and autobiographical memory: Correspondence and coherence. *Social Cognition*, 22(5: Special issue), 491-529.
- Conway, M. A.ve Pleydell-Pearce, C. W. (2000). The construction of autobiographical memories in the self-memory system. *Psychological Review*, 107(2), 261.
- Cowan, G. (2000). Women's hostility toward women and rape and sexual harassment myths. *Violence Against Women*, 6(3), 238-246.
- Çelik Ok, M. ve Yaşın Tekizoğlu (2018). Tecavüz empati ölçeği kurban ve saldırgan formlarının Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik analizleri. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 6(12), 198-224.
- Çoklar, I.ve Meşe, G. (2014). Illinois Tecavüz Mitlerini Kabul Ölçeği Kısa Formunu Türkçe'ye uyarlama çalışması. *Psikoloji Çalışmaları/Studies in Psychology*, 34(2), 53-64.
- Davis, T. L.ve Liddell, D. L. (2002). Getting inside the house: The effectiveness of a rape prevention program for college fraternity men. *Journal of College Student Development*, 43(1), 35-50.

De Judicibus, M. ve McCabe, M. P. (2001). Blaming the target of sexual harassment: Impact of gender role, sexist attitudes, and work role. *Sex Roles*, 44(7-8), 401-417.

De Judicibus, M.ve McCabe, M. P. (2001). Blaming the target of sexual harassment: Impact of gender role, sexist attitudes, and work role. *Sex Roles*, 44(7-8), 401-417.

DeGue, S. ve DiLillo, D. (2004). Understanding perpetrators of nonphysical sexual coercion: Characteristics of those who cross the line. *Faculty Publications, Department of Psychology*, 126.

DeGue, S., DiLillo, D.ve Scalora, M. (2010). Are all perpetrators alike? Comparing risk factors for sexual coercion and aggression. *Sexual Abuse*, 22(4), 402-426.

Delgado Rodríguez, N., Rodríguez-Pérez, A., Vaes, J., Rodríguez, V. B.ve Leyens, J. P. (2012). Contextual variations of inhumanization: The role of physical context and territoriality. *Basic and Applied Social Psychology*, 34(5), 456-466.

Demoulin, S., Leyens, J. P., Paladino, M. P., Rodriguez-Torres, R., Rodriguez-Perez, A.ve Dovidio, J. (2004). Dimensions of “uniquely” and “non-uniquely” human emotions. *Cognition and Emotion*, 18(1), 71-96.

Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics, National Crime Victimization Survey, 2010-2016 (2017).
<https://www.bjs.gov/index.cfm?ty=dcdetailveveiid=245> adresinden alındı.

Dobbert, D. L. (2004). *Halting the sexual predators among us: Preventing attack, rape, and lust homicide*. Greenwood Publishing Group.

Dumont, M., Sarlet, M.ve Dardenne, B. (2010). Be too kind to a woman, she'll feel incompetent: Benevolent sexism shifts self-construal and autobiographical memories toward incompetence. *Sex Roles*, 62(7-8), 545-553.

Dunning, D.ve Hayes, A. F. (1996). Evidence for egocentric comparison in social judgment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(2), 213-229.

Durán, M., Megías, J. L. ve Moya, M. (2018). Male peer support to hostile sexist attitudes influences rape proclivity. *Journal of Interpersonal Violence*, 33(14), 2180-2196.

Eagly, A. H. (1987). *Sex differences in social behavior: A social roleinterpretation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Eagly, A. H., Wood, W. ve Diekman, A.B. (2000), social role theory of sex differences and similarities: A current appraisal. Eckes, T. ve Trauther, H. M. (Ed.), *the developmental social psychology of gender* içinde (s. 123-160). Mahwah, New Jersey: Lawrance Erlbaum Associates, Publishers.

Ebbinghaus, H. (2009). *Memory: A contribution to experimental psychology*. (H.A. Ruger ve C.E. Bussenius) New York: Dover (Orişinal alışma basım tarihi 1885).

Eichenbaum, H.ve Cohen, N. J. (2004). *From conditioning to conscious recollection: Memory systems of the brain* (No. 35). Oxford University Press on Demand.

Eisler, R. M. ve Skidmore, J. R. (1987). Masculine gender role stress: Scale development and component factors in the appraisal of stressful situations. *Behavior Modification*, 11(2), 123–136.

Eisler, R. M. ve Skidmore, J. R. (1987). Masculine gender role stress: Scale development and component factors in the appraisal of stressful situations. *Behavior Modification*, 11(2), 123–136.

Ely, R.ve Mercurio, A. (2011). Time perspective and autobiographical memory: Individual and gender differences in experiencing time and remembering the past. *Time and Society*, 20(3), 375–400. doi: 10.1177/0961463X10366081

Er, N ve Uçar, F. (2013-2015). *Istemli - istemsiz anılar ve yaşam senaryoları açısından otobiyografik belleğin incelenmesi*. Ankara Üniversitesi BAP (Proje No: 13B5358002) tarafından desteklenmiştir.

Er, N. (2003). A new flashbulb memory model applied to the Marmara earthquake. *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition*, 17(5), 503-517.

Er, N. ve Yaşın, F. (2014). *Otobiyografik bellek ve işlevlerinin zaman yönelimi ve algısıyla ilişkisi: zaman tünelineki anılar*. Sözlü Bildiri, 18. Ulusal Psikoloji Kongresi, 9-12 Nisan 2014, Bursa.

Er, N., Hosrik, E., Ergün, H.ve Serif, M. (2008). Duygu durum değişimlemelerinin otobiyografik bellek üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(62), 1-13.

Er, N.ve Uçar, F. (2004). Yoğun duygu yüklü yaşam olaylarında, kişisel anı aktarımları ve referans noktaları aracılığıyla otobiyografik bellek örüntülerinin incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19(53), 1-18.

Er, N.ve Yaşın, F. (2016). Otobiyografik Bellek İşlevleri Ölçeği'nin (OBİÖ) geliştirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19(37), 60-72.

Eyssel, F., Bohner, G. ve Siebler, F. (2006). Perceived rape myth acceptance of others predicts rape proclivity: Social norm or judgmental anchoring?. *Swiss Journal of Psychology*, 65(2), 93-99.

Field, H. (1978). Attitudes toward rape: A comparative analysis of police, rapists, crisis counselors and citizens. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 156–179.

Forbes, G.B. , Adams-Curtis, L.E. ve White, K.B. (2004). First and second generation of measures of sexism, rape myths and related beliefs, and hostility towards women: Their inter-relationships and association with college students' experiences with dating aggression and sexual coercion. *Violence Against Women*, 10(3), 236-261.

Frese, B., Moya, M. ve Megías, J. L. (2004). Social perception of rape: How rape myth acceptance modulates the influence of situational factors. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(2), 143-161.,

Gaunt, R., Leyens, J. P.ve Demoulin, S. (2002). Intergroup relations and the attribution of emotions: Control over memory for secondary emotions associated with the

ingroup and outgroup. *Journal of Experimental Social Psychology*, 38(5), 508-514.

Gilmore, D. D. (1990). *Manhood in the making*. New Haven, CT: Yale University Press.

Girard, A. L. ve Senn, C. Y. (2008). The role of the new “date rape drugs” in attributions about date rape. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(1), 3-20.

Glick, P. ve Fiske, S. T. (1997). Hostile and benevolent sexism: Measuring ambivalent sexist attitudes toward women. *Psychology of Women Quarterly*, 21(1), 119-135.

Goldenberg, J., Heflick, N., Vaes, J., Motyl, M. ve Greenberg, J. (2009). Of mice and men, and objectified women: A terror management account of inhumanization. *Group Processes ve Intergroup Relations*, 12(6), 763-776.

Good, G. E., Hepper, M. J., Hillenbrand-Gunn, T. ve Wang, L. F. (1995). Sexual and psychological violence: An exploratory study of predictors in college men. *The Journal of Men's Studies*, 4(1), 59-71.

Gorman, K. A. ve Fritzsche, B. A. (2002). The good-mother stereotype: Stay at home (or wish that you did!). *Journal of Applied Social Psychology*, 32(10), 2190-2201.

Gölge, Z. B. (2005). *Cinsel saldırıda etkili faktörler ve suçlu profili* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Gölge, Z. B., Yavuz, M. F., Müderrisoğlu, S. ve Yavuz, M. S. (2003). Turkish university students' attitudes toward rape. *Sex Roles*, 49(11-12), 653-661.

Gray, K., Knobe, J., Sheskin, M., Bloom, P. ve Barrett, L. F. (2011). More than a body: mind perception and the nature of objectification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(6), 1207.

Greenwald, A. G. ve Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102(1), 4.

Greenwald, A. G., McGhee, D. E. ve Schwartz, J. L. K. (1998). Measuring individual differences in implicit cognition: The Implicit Association Test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1464 – 1480.

Greenwald, A. G., McGhee, D. E. ve Schwartz, J. L. (1998). Measuring individual differences in implicit cognition: the implicit association test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1464.

Groth, A. N. ve Burgess, A. W. (1977). Rape: A sexual deviation. *American Journal of Orthopsychiatry*, 47(3), 400-406.

Grubb, A. ve Turner, E. (2012). Attribution of blame in rape cases: A review of the impact of rape myth acceptance, gender role conformity and substance use on victim blaming. *Aggression and Violent Behavior*, 17(5), 443-452.

Grysmen, A. ve Hudson, J. A. (2011). The self in autobiographical memory: Effects of self-salience on narrative content and structure. *Memory*, 19(5), 501-513.

Gülgöz, S., (2018). Otobiyografik bellek: Tanımı ve temel kavramlar. Gülgöz, S., Ece, B. ve Öner, S. (Ed.). *Otobiyografik bellek: tanımı ve temel kavramlar: otobiyografik belleğe bilimsel yaklaşımlar* (1. baskı) içinde (s. 13-26). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Gülgöz, S.ve Rubin, D. C. (2001). Kişisel anıların hatırlanması: Bir betimleme çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 16(48), 37-51.

Güzelgün, G. G. (2011). *Toplumumuzda kadına yönelik cinsel saldırganlığın sosyal psikolojik arka planı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Habermas, T.ve Bluck, S. (2000). Getting a life: The emergence of the life story in adolescence. *Psychological bulletin*, 126(5), 748-769.

Hamburger, M. E., Hogben, M., McGowan, S.ve Dawson, L. J. (1996). Assessing hypergender ideologies: Development and initial validation of a gender-neutral measure of adherence to extreme gender-role beliefs. *Journal of Research in Personality*, 30(2), 157-178.

Hamby, S. L.ve Koss, M. P. (2003). Shades of gray: A qualitative study of terms used in the measurement of sexual victimization. *Psychology of Women Quarterly*, 27(3), 243-255.

Harris, L. T.ve Fiske, S. T. (2006). Dehumanizing the lowest of the low: Neuroimaging responses to extreme out-groups. *Psychological Science*, 17(10), 847-853.

Haslam, N. (2006). Dehumanization: An integrative review. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 10, 252-264.

Haslam, N., Bain, P., Douge, L., Lee, M. ve Bastian, B. (2005). More human than you: Attributing humanness to self and others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, 937-950.

Haslam, N., Bain, P., Douge, L., Lee, M. ve Bastian, B. (2005). More human than you: Attributing humanness to self and others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, 937-950.

Haslam, N., Loughnan, S., Kashima, Y.ve Bain, P. (2008). Attributing and denying humanness to others. *European Review of Social Psychology*, 19(1), 55-85.

Haslam, N., Loughnan, S., Reynolds, C. ve Wilson, S. (2007). Dehumanization: A new perspective. *Social and Personality Psychology Compass*, 1(1), 498-516.

Hays, S. (1996). *The cultural contradictions of motherhood*. New Haven, CT: Yale University Press.

Heath, N. M., Lynch, S. M., Fritch, A. M.ve Wong, M. M. (2013). Rape myth acceptance impacts the reporting of rape to the police: A study of incarcerated women. *Violence Against Women*, 19(9), 1065-1078.

Heflick, N. A. ve Goldenberg, J. L. (2009). Objectifying Sarah Palin: Evidence that objectification causes women to be perceived as less competent and less fully human. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 598-601.

- Heflick, N. A., Goldenberg, J. L., Cooper, D. P. ve Puvia, E. (2011). From women to objects: Appearance focus, target gender, and perceptions of warmth, morality and competence. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47, 572-581
- Herd, G. H. (1982). Fetish and fantasy in Sambia initiation. G. H. Herd (Ed.), *Rituals of manhood* içinde (sf. 44 –98). Berkeley: University of California Press.
- Hogue, C. L. (1987). Cultural entomology. *Annual Review of Entomology*, 32, 181–199.
- Holmes, D. S. (1971). Compensation for ego threat: Two experiments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 18(2), 234-237.
- Idisi, Y.ve Edoute, A. (2017). Attribution of blame to rape victims and offenders, and attribution of severity in rape cases: Non-therapists and survivor and offender therapists. *International Review of Victimology*, 23(3), 257-274.
- Ishino, Y. ve Shimizu, H. (2012). Entrusting dreams to someone else: The influences of autobiographical memory and future time perspectives on abandonment and entrustment of dreams. *Japanese Psychological Research*, 54(3), 285-296.
- Javard, A. (2018). Male rape, masculinities, and sexualities. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 52, 199-210.66
- Johnson, B. E., Kuck, D. L. ve Schander, P. R. (1997). Rape myth acceptance and sociodemographic characteristics: A multidimensional analysis. *Sex Roles*, 36(11-12), 693-707.

- Jones, J. S., Alexander, C., Wynn, B. N., Rossman, L. ve Dunnuck, C. (2009). Why women don't report sexual assault to the police: The influence of psychosocial variables and traumatic injury. *The Journal of Emergency Medicine*, 36(4), 417-424.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (2017). <http://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/2845/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu2017-veri-raporu> sitesinden alındı.
- Karabekiroğlu, K., Gımsal, A.ve Berkem, M. (2005). Psikiyatrik bozukluklarda bellek sorunları. *Anadolu Psikiyatr Dergisi*, 6, 188-196.
- Kaynar, G. ve Er, N. (2018). Çocukluk örselenme yaşantılarının otobiyografik anı özellikleriyle ilişkisinde otobiyografik bellek işlevlerinin aracı rolü. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 2(2), 77-87.
- Kearney, L. K., Rochlen, A. B. ve King, E. B. (2004). Male gender role conflict, sexual harassment tolerance, and the efficacy of a psychoeducative training program. *Psychology of Men & Masculinity*, 5(1), 72.
- Kelman, H. G. (1973). Violence without moral restraint: Reflections on the dehumanization of victims and victimizers. *Journal of Social Issues*, 29(4), 25-61.
- King, L. L. ve Roberts, J. J. (2011). Traditional gender role and rape myth acceptance: From the countryside to the big city. *Women & Criminal Justice*, 21(1), 1-20.,

- Klein, S. B.ve Loftus, J. (1993). Behavioral experience and trait judgments about the self. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19(6), 740-745.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling* (2. Baskı). New York: Guilford Press.
- Koca, K. ve Uğurlu, S. (2010). Dede korkut hikâyelerinden hareketle Türk kültüründe erkek evlat olarak oğul kavramı. *Akademik Bakış Dergisi*, 22, 1-10.
- Koralewski, M. ve Conger, J. (1992). The assessment of social skills among sexually coercive males. *Journal of Sex Research*, 29(2), 169-188.
- Korkmaz, M. N. (2013). *Mükemmeliyetçilik, politik yönelim ve dünya görüşünün suç ve suçluya yönelik tutumlar üzerindeki rolü* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Koss, M. P. (2005). Empirically enhanced reflections on 20 years of rape research. *Journal of Interpersonal Violence*, 20(1), 100-107.
- Lalumière, M. L.ve Lalumiere, M. L. (2005). *The causes of rape: Understanding individual differences in male propensity for sexual aggression*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Langevin, R.ve Lang, R. A. (1990). Substance abuse among sex offenders. *Annals of Sex Research*, 3(4), 397-424.

Laurent, S. M. ve Hodges, S. D. (2009). Gender roles and empathic accuracy: The role of communion in reading minds. *Sex Roles*, 60(5-6), 387-398.

Leist, A. K., Ferring, D. ve Filipp, S. H. (2010). Remembering positive and negative life events: Associations with future time perspective and functions of autobiographical memory. *GeroPsych: The Journal of Gerontopsychology and Geriatric Psychiatry*, 23(3), 137-147. doi: 10.1024/1662-9647/a000017

Levant, R. F. ve Pollack, W. S. (1995). *A new psychology of men*. New York: Basic Books.

Leyens, J. P., Cortes, B., Demoulin, S., Dovidio, J. F., Fiske, S. T., Gaunt, R., ... ve Vaes, J. (2003). Emotional prejudice, essentialism, and nationalism The 2002 Tajfel Lecture. *European Journal of Social Psychology*, 33(6), 703-717.

Leyens, J. P., Demoulin, S., Vaes, J., Gaunt, R. ve Paladino, M. P. (2007). Infra-humanization: The wall of group differences. *Social Issues and Policy Review*, 1(1), 139-172.

Leyens, J. P., Rodriguez-Perez, A., Rodriguez-Torres, R., Gaunt, R., Paladino, M. P., Vaes, J. ve Demoulin, S. (2001). Psychological essentialism and the differential attribution of uniquely human emotions to ingroups and outgroups. *European Journal of Social Psychology*, 31(4), 395-411.

Leyens, J.P., Paladino, P. M., Rodriguez, R. T., Vaes, J., Demoulin, S., Rodriguez, A. P. ve Gaunt, R. (2000). The emotional side of prejudice: The role of secondary emotions. *Personality and Social Psychology Review*, 4, 186–197.

Leyens, J.-P., Paladino, P., Rodriguez, R., Vaes, J., Demoulin, S., Rodriguez, A., ve ark., (2000). The emotional side of prejudice: The attribution of secondary emotions to ingroups and outgroups. *Personality and Social Psychology Review*, 4, 186–197.

Locke, B. D. ve Mahalik, J. R. (2005). Examining masculinity norms, problem drinking, and athletic involvement as predictors of sexual aggression in college men. *Journal of Counseling Psychology*, 52(3), 279.

Loughnan, S., Haslam, N. ve Kashima, Y. (2009). Understanding the relationship between attribute- and metaphor-based dehumanization. *Group Processes and Intergroup Relations*, 12, 747-762.

Lyndon, A. E., White, J. W. ve Kadlec, K. M. (2007). Manipulation and force as sexual coercion tactics: Conceptual and empirical differences. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 33(4), 291-303.

Maass, A., Cadinu, M., Guarnieri, G. ve Grasselli, A. (2003). Sexual harassment under social identity threat: The computer harassment paradigm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(5), 853-870.

Malamuth, N. (1981). Rape proclivity among males. *Journal of Social Issues*, 37, 138-157.

- Malamuth, N. M. (1983). Factors associated with rape as predictors of laboratory aggression against women. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(2), 432.
- Malamuth, N. M. (1989a). The Attraction to Sexual Aggression Scale: Part one. *The Journal of Sex Research*, 26, 26–49.
- Malamuth, N. M. (1989b). The Attraction to Sexual Aggression Scale: Part two. *The Journal of Sex Research*, 26, 324–354.
- Malamuth, N. M. (1998). An evolutionary-based model integrating research on the characteristics of sexually coercive men. J. G. Adair, D. Bélangerve K. L. Dion (Ed.), *Advances in psychological science, Cilt 1. Social, personal, and cultural aspects içinde* (s. 151-184). Hove, England: Psychology Press/Erlbaum (UK) Taylor ve Francis.
- Malamuth, N. M. (2003). Criminal and noncriminal sexual aggressors. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 989(1), 33-58.
- Malamuth, N. M., Addison, T.ve Koss, M. (2000). Pornography and sexual aggression: Are there reliable effects and can we understand them?. *Annual Review of Sex Research*, 11(1), 26-91.
- Malamuth, N. M., Haber, S. ve Feshbach, S. (1980). Testing hypotheses regarding rape: Exposure to sexual violence, sex differences, and the "normality" of rapists. *Journal of Research in Personality*, 14, 121-137.

- Malamuth, N. M., Sockloskie, R. J., Koss, M. P.ve Tanaka, J. S. (1991). Characteristics of aggressors against women: testing a model using a national sample of college students. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59(5), 670.
- Malamuth, N. M.ve Check, J. V. (1980). Penile tumescence and perceptual responses to rape as a function of victim's perceived reactions 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 10(6), 528-547.
- Malamuth, N. ve Check, J. (1985). The effects of aggressive-pornography on beliefs in rape myths: Individual differences. *Journal of Research in Personality*, 19, 299–320.
- Marchell, T.ve Cummings, N. (2001). Alcohol and sexual violence among college students. *Sexual Violence on Campus: Policies, Programs, and Perspective*, 30-51.
- Markowitsch, H. J.ve Welzer, H. (2009). *The development of autobiographical memory*. Psychology Press.
- Marshall, W. L. ve Moulden, H. (2001). Hostility toward women and victim empathy in rapists. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 13(4), 249-255.
- Mason, G. E., Riger, S.ve Foley, L. A. (2004). The impact of past sexual experiences on attributions of responsibility for rape. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(10), 1157-1171.

- Masser, B., Viki, G. T., ve Power, C. (2006). Hostile sexism and rape proclivity amongst men. *Sex Roles*, 54(7-8), 565-574.
- McDermott, R. C., Kilmartin, C., McKelvey, D. K. ve Kridel, M. M. (2015). College male sexual assault of women and the psychology of men: Past, present, and future directions for research. *Psychology of Men & Masculinity*, 16(4), 355.
- McGuire, W. J. ve Padawer-Singer, A. (1976). Trait salience in the spontaneous self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology*, 33(6), 743-754.
- Messerschmidt, J. W. (2000). *Nine lives: Adolescent masculinities, the body, and violence*. Westview Pr.
- Mishkind, M. E., Rodin, J., Silberstein, L. R. ve Striegel-Moore, R. H. (1986). *The Embodiment of Masculinity: Cultural, Psychological, and Behavioral Dimensions*. *American Behavioral Scientist*, 29(5), 545-562.
- Mitchell, D., Hirschman, R. ve Nagayama Hall, G. C. (1999). Attributions of victim responsibility, pleasure, and trauma in male rape. *Journal of Sex Research*, 36(4), 369-373.
- Moore, T. M., Stuart, G. L., McNulty, J. K., Addis, M. E., Cordova, J. V. ve Temple, J. R. (2008). Domains of masculine gender role stress and intimate partner violence in a clinical sample of violent men. *Psychology of Men ve Masculinity*, 9(2), 82.

- Morris, K. L. (2013). *Differentiating between objectification and animalization: Associations between women, objects, and animals* (Yayınlanmamış doktora tezi). South Florida Üniversitesi, Florida.
- Morris, K. L. ve Goldenberg, J. (2015). Objects become her: The role of mortality salience on men's attraction to literally objectified women. *Journal of Experimental Social Psychology*, 56, 69-72.
- Mosher, D. L. ve Anderson, R. D. (1986). Macho personality, sexual aggression, and reactions to guided imagery of realistic rape. *Journal of Research in Personality*, 20(1), 77-94.
- Moyano, N., Monge, F. S. ve Sierra, J. C. (2017). Predictors of sexual aggression in adolescents: Gender dominance vs. rape supportive attitudes. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, 9(1), 25-31.
- Murnen, S. K., Wright, C. ve Kaluzny, G. (2002). If “boys will be boys,” then girls will be victims? A meta-analytic review of the research that relates masculine ideology to sexual aggression. *Sex Roles*, 46(11-12), 359-375.
- Nelson, K. ve Fivush, R. (2004). The emergence of autobiographical memory: A social cultural developmental theory. *Psychological Review*, 111(2), 486-511. doi: 10.1037/0033-295X.111.2.486
- Nosek, B. A. (2005). Moderators of the relationship between implicit and explicit evaluation. *Journal of Experimental Psychology: General*, 134(4), 565.

- Nunes, K. L., Hermann, C. A. ve Ratcliffe, K. (2013). Implicit and explicit attitudes toward rape are associated with sexual aggression. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(13), 2657-2675.
- O'Neil, J. M. (2008). Summarizing twenty-five years of research on men's gender role conflict using the Gender Role Conflict Scale: New researchm paradigms and clinical implications. *The Counseling Psychologist*, 36(3),358–445.
- Olivares, O. J. (2010). Meaning making, uncertainty reduction, and the functions of autobiographical memory: A relational framework. *Review of General Psychology*, 14(3), 204-211.
- O'Neil, J. M. (2008). Summarizing 25 years of research on men's gender role conflict using the Gender Role Conflict Scale: New research paradigms and clinical implications. *The counseling psychologist*, 36(3), 358-445.
- O'Neil, J. M., Good, G. E.ve Holmes, S. (1995). Fifteen years of theory and research on men's gender role conflict: New paradigms for empirical research. *Parts of this chapter were presented at the 102nd annual convention of the american psychological association içinde* (s. 165-166), Los Angeles: Basic Books.
- Opatow, S. (1990). Moral exclusion and injustice: An introduction. *Journal of social issues*, 46(1), 1-20.
- Osland, J. A., Fitch, M.ve Willis, E. E. (1996). Likelihood to rape in college males. *Sex Roles*, 35(3-4), 171-183.

- Özkan, T.ve Lajunen, T. (2005). Masculinity, femininity, and the Bem sex role inventory in Turkey. *Sex Roles*, 52(1-2), 103-110.
- Paladino, M. P., Leyens, J. P., Rodriguez, R., Rodriguez, A., Gaunt, R.ve Demoulin, S. (2002). Differential association of uniquely and non uniquely human emotions with the ingroup and the outgroup. *Group Processes ve Intergroup Relations*, 5(2), 105-117.
- Parent, M. C.ve Moradi, B. (2009). Confirmatory factor analysis of the Conformity to Masculine Norms Inventory and development of the Conformity to Masculine Norms Inventory-46. *Psychology of Men ve Masculinity*, 10(3), 175.
- Park, J., Haslam, N., Shimizu, H., Kashima, Y.ve Uchida, Y. (2013). More human than others, but not always better: The robustness of self-humanizing across cultures and interpersonal comparisons. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(5), 671-683.
- Park, J., Haslam, N.ve Kashima, Y. (2011). Relational to the core: Beliefs about human nature in Japan, Korea, and Australia. *J. Cross Cultural Psychology*, 43, 774-783.
- Park, R. J., Goodyer, I. M.ve Teasdale, J. D. (2004). Effects of induced rumination and distraction on mood and overgeneral autobiographical memory in adolescent major depressive disorder and controls. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(5), 996-1006.

Payne, D. L., Lonsway, K. A. ve Fitzgerald, L. F. (1999). Rape myth acceptance: Exploration of its structure and its measurement using the Illinois rape myth acceptance scale. *Journal of Research in Personality*, 33(1), 27-68.

Peterson, Z. D. ve Muehlenhard, C. L. (2004). Was it rape? The function of women's rape myth acceptance and definitions of sex in labeling their own experiences. *Sex Roles*, 51(3-4), 129-144.

Pieck, J. H. (1976). The male sex role: Definitions, problems, and sources of change. *Journal of Social Issues*, 32(3), 155-164.

Pillemer, D. (2003). Directive functions of autobiographical memory: The guiding power of the specific episode. *Memory*, 11(2), 193-202.

Pryor, J. B. (1987). Sexual harassment proclivities in men. *Sex Roles*, 17(5-6), 269-290.

Rando, R. A., Rogers, J. R. ve Brittan-Powell, C. S. (1998). Gender role conflict and college men's sexually aggressive attitudes and behavior. *Journal of Mental Health Counseling*, 20(4), 359-369.

Reidy, D. E., Shirk, S. D., Sloan, C. A. ve Zeichner, A. (2009). Men who aggress against women: Effects of feminine gender role violation on physical aggression in hypermasculine men. *Psychology of Men & Masculinity*, 10(1), 1-12.

Reynolds, C. ve Haslam, N. (2011). Evidence for an association between women and nature: An analysis of media images and mental representations. *Ecopsychology*, 3(1), 59-64.

- Robinson, J. (1986). Autobiographical memory: A historical prologue. D. Rubin (Ed.), *Autobiographical memory* içinde (s. 19-24). Cambridge: Cambridge University Press.
- Robinson, J. A. (1992). *First experience memories: Contexts and function in personal histories. Theoretical perspectives on autobiographical memory*. Editörler: Conway, M. A., Rubin, D. C., Spinnler, H. ve Wagenaar, W. A., Dordrecht, Hollanda: Kluwer Academic.
- Rogers, T. B., Kuiper, N. A. ve Kirker, W. S. (1977). Self-reference and the encoding of personal information. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(9), 677-688.
- Rovee-Collier, C. ve Hayne, H. (2000). Memory in infancy and early childhood. E. Tulving ve F. I. M. Craik (Ed.), *The Oxford handbook of memory* içinde (s. 267-282). New York: Oxford University Press.
- Rozin, P., Haidt, J. ve McCauley, C. R. (2000). Disgust. M. Lewis, J. M. Haviland-Jones ve L. F. Barrett (Ed), *Handbook of emotion* içinde (s. 637-653). New York: Guilford Press.
- Rubin, D. C. ve Schulkind, M. D. (1997). Distribution of important and word-cued autobiographical memories in 20-, 35-, and 70-year-old adults. *Psychology and aging*, 12(3), 524.

- Rudman, L. A. ve Mescher, K. (2012). Of animals and objects: Men's implicit dehumanization of women and male sexual aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38, 734-746.
- Russo, N. F. (1976). The motherhood mandate. *Journal of social issues*, 32(3), 143-153.
- Sahin, B., ve Mebert, C. J. (2013). The role of culture and self-construal in autobiographical memories of US and Turkish college students. *Memory*, 21(8), 1004-1017. doi: 10.1080/09658211.2013.774418
- Sakalli-Uğurlu, N., Sila Yalçın, Z. ve Glick, P. (2007). Ambivalent sexism, belief in a just world, and empathy as predictors of Turkish students' attitudes toward rape victims. *Sex Roles: A Journal of Research*, 57(11-12), 889-895.
- Sanday, P. R. (2003). Rape-free versus rape-prone: How culture makes a difference. *Evolution, Gender, and Rape*, 337-362.
- Sandole, D. H.ve Auerbach, C. F. (2013). Dissociation and identity transformation in female survivors of the genocide against the Tutsi in Rwanda: A qualitative research study. *Journal of Trauma ve Dissociation*, 14(2), 127-137.
- Schmitt, M. T. ve Branscombe, N. R. (2001). The good, the bad, and the manly: Threats to one's prototypicality and evaluations of fellow in-group members. *Journal of Experimental Social Psychology*, 37(6), 510-517.

Schwartz, B. K. (1994). Schwartz, B. K.ve Cellini, H. R. (Eds.). *The sex offender: Corrections, treatment, and legal practice* (Vol. 1). Civic Research Institute, Inc..

Schwartz, S. H.ve Struch, N. (1989). Values, stereotypes, and inter-group antagonism. Bar-Tal, C. F. Grauman, A. W. Krug-lanskive W. Stroebe (Eds.), *Stereotypes and prejudice: Changing conceptions* içinde (s. 151–167). New York: Springer-Verlag.

Selek, P. (2014). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Senn, C. Y., Desmarais, S. verberg, N. ve Wood, E. (2000). Predicting coercive sexual behavior across the lifespan in a random sample of Canadian men. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17, 95–113.

Singer, J. A., ve Blagov, P. (2004). The Integrative Function of Narrative Processing: Autobiographical Memory, Self-Defining Memories, and the Life Story of Identity. D. R. Beike, J. M. Lampinenve ve D. A. Behrend (Eds.), *Studies in self and identity. The self and memory* içinde (s. 117-138). New York, NY, US: Psychology Press.

Sleath, E.ve Bull, R. (2012). Comparing rape victim and perpetrator blaming in a police officer sample: Differences between police officers with and without special training. *Criminal Justice and Behavior*, 39(5), 646-665.

- Solmuş, T. (2005). İş yaşamında travmalar: Cinsel taciz ve duygusal zorbalık/taciz (mobbing). *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 7(2), 1-14.
- Squire, L. R. (2004). Memory systems of the brain: a brief history and current perspective. *Neurobiology of Learning and Memory*, 82(3), 171-177.
- Staub, E. (1989). *The roots of evil: The origins of genocide and other group violence*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Stoltenberg, J. (1989). *Refusing to be a man: essays on sex and justice* Portland. OR: Breitenbush.
- Suarez, E. ve Gadalla, T. M. (2010). Stop blaming the victim: A meta-analysis on rape myths. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(11), 2010-2035.
- Symons, D. (1995). On the use and misuse of Darwinism in the study of human behavior. J. Barkow, L. Cosmides ve J. Tooby (Eds.), *The adapted mind* içinde (ss. 137–162). New York: Oxford University Press.
- Tabachnick, B. G.ve Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics* (Vol. 5). Nedham Heights, MA: Allyn ve Bacon.
- Tekcan, A. İ., Ece, B., Gülgöz, S.ve Er, N. (2003). Autobiographical and event memory for 9/11: Changes across one year. *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition*, 17(9), 1057-1066.

- Testa, M.ve Livingston, J. A. (1999). Qualitative analysis of women's experiences of sexual aggression: Focus on the role of alcohol. *Psychology of Women Quarterly*, 23(3), 573-589.
- Thompson Jr, E. H. ve Cracco, E. J. (2008). Sexual aggression in bars: What college men can normalize. *The Journal of Men's Studies*, 16(1), 82-96.
- Tieger, T. (1981). Self-rated likelihood of raping and the social perception of rape. *Journal of Research in Personality*, 15(2), 147-158.
- Tipler, C. N. ve Ruscher, J. B. (2019). Dehumanizing representations of women: the shaping of hostile sexist attitudes through animalistic metaphors. *Journal of Gender Studies*, 28(1), 109-118.
- Trivers, R. (1972). Parental investment and sexual selection. B. Campbell (Ed.), *Sexual selection and the descent of man* içinde (ss. 136 –179). Chicago: Aldine de Gruyter.
- Truman, D. M., Tokar, D. M.ve Fischer, A. R. (1996). Dimensions of masculinity: Relations to date rape supportive attitudes and sexual aggression in dating situations. *Journal of Counseling ve Development*, 74(6), 555-562.
- Tulving E. 1972. Episodic and semantic memory. E. Tulving ve W. Donaldson (Ed), *Organization of Memory* içinde (s. 382–403). New York: Academic
- Tulving, E. (2002). Episodic memory: from mind to brain. *Annual review of psychology*, 53(1), 1-25.

- Türkoğlu, B. (2013). *Violence as a way of reconstructing manhood: The role of threatened manhood and masculine ideology on violence against women* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Vaes, J., Paladino, M. P., Castelli, L., Leyens, J. P. ve Giovanazzi, A. (2003). On the behavioral consequences of infrahumanization: the implicit role of uniquely human emotions in intergroup relations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(6), 1016.
- Vaes, J., Paladino, M. P. ve Leyens, J. P. (2006). Priming uniquely human emotions and the in-group (but not the out-group) activates humanity concepts. *European Journal of Social Psychology*, 36(2), 169-181.
- Vaes, J., Paladino, P. ve Puvia, E. (2011). Are sexualized women complete human beings? Why men and women dehumanize sexually objectified women. *European Journal of Social Psychology*, 41(6), 774-785.
- Vandello, J. A. ve Bosson, J. K. (2013). Hard won and easily lost: A review and synthesis of theory and research on precarious manhood. *Psychology of Men ve Masculinity*, 14(2), 101.
- Vandello, J. A. ve Cohen, D. (2008). Gender, Culture, and Men's Intimate Partner Violence. *Social and Personality Psychology Compass*, 2, 1-16.
- Vandello, J. A., Bosson, J. K., Cohen, D., Burnaford, R. M. ve Weaver, J. R. (2008). Precarious manhood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(6), 1325.

- Viki, G. T. ve Abrams, D. (2002). But she was unfaithful: Benevolent sexism and reactions to rape victims who violate traditional gender role expectations. *Sex Roles*, 47(5-6), 289-293.
- Viki, G. T., Winchester, L., Titshall, L., Chisango, T., Pina, A. ve Russell, R. (2006). Beyond second-ary emotions: The infrahumanization of out-groups using human-related and animal-related words. *Social Cognition*, 24, 753–775. doi: 10.1521/ soco.2006.24.6.753
- Ward, C. (1988). The attitudes toward rape victims scale: Construction, validation, and cross-cultural applicability. *Psychology of women quarterly*, 12(2), 127-146.
- Waytz, A., Gray, K., Epley, N. ve Wegner, D. M. (2010). Causes and consequences of mind perception. *Trends in cognitive sciences*, 14(8), 383-388.
- Weaver, J. R., Vandello, J. A. ve Bosson, J. K. (2013). Intrepid, imprudent, or impetuous? The effects of gender threats on men's financial decisions. *Psychology of Men ve Masculinity*, 14(2), 184-191.
- Weaver, J. R., Vandello, J. A., Bosson, J. K. ve Burnaford, R. M. (2010). The proof is in the punch: Gender differences in perceptions of action and aggression as components of manhood. *Sex Roles*, 62(3-4), 241-251.
- Webster, J. D. (2003). The reminiscence circumplex and autobiographical memory functions. *Memory*, 11(2), 203-215. doi: 10.1080/741938202

- Whatley, M. A. (2005). The effect of participant sex, victim dress, and traditional attitudes on causal judgments for marital rape victims. *Journal of Family Violence*, 20(3), 191-200.
- White, B. H.ve Kurpius, S. E. R. (1999). Attitudes toward rape victims effects of gender and professional status. *Journal of Interpersonal Violence*, 14(9), 989-995.
- White, J. W.ve Frabutt, J. M. (2006). Violence against girls and women: An integrative developmental perspective. *Handbook of Girls' and Women's Psychological Health*, 85-93.
- White, J. W.ve Post, L. A. (2003). Understanding rape: A metatheoretical framework. *Evolution, Gender, and Rape*, 383-412.
- Widman, L. ve Olson, M. (2013). On the relationship between automatic attitudes and self-reported sexual assault in men. *Archives of Sexual Behavior*, 42(5), 813-823.
- Williams, H. L., Conway, M. A. ve Cohen, G. (2008). *Autobiographical Memory. Memory in the real world*. Editörler: Cohen, G. ve Conway, M., Hove, Birleşik Krallık: Psychology Press.
- Wilson, A.ve Ross, M. (2003). The identity function of autobiographical memory: Time is on our side. *Memory*, 11(2), 137-149.

Wilson, M. ve Daly, M. (1992). The man who mistook his wife for a chattel. J. Barkow, L. Cosmides ve J. Tooby (Ed.), *The adapted mind* içinde (s. 289–322). New York: Oxford University Press.

Yalçın, Z. S. (2006). *Effects of ambivalent sexism, locus of control, empathy, and belief in a just world on attitudes toward rape victims* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Yamawaki, N. (2009). The role of rape myth acceptance and belief in a just world on victim blame attribution: A study in Japan. *Psychologia*, 52(3), 163-174.

Yaşın Tekizoğlu, F., Gündüz, T., Ok, A. Ç. ve Çetinkaya H. (2018). *Algılanan eş değeri ve tecavüze ilişkin tutumlar*. 20. Ulusal Psikoloji Kongresi, Ankara.

Yost, M. R.ve Zurbriggen, E. L. (2006). Gender differences in the enactment of sociosexuality: An examination of implicit social motives, sexual fantasies, coercive sexual attitudes, and aggressive sexual behavior. *Journal of Sex Research*, 43(2), 163-173.

Zurbriggen, E. L. (2000). Social motives and cognitive power–sex associations: Predictors of aggressive sexual behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(3), 559.

Zurbriggen, E. L. (2010). Rape, war, and the socialization of masculinity: Why our refusal to give up war ensures that rape cannot be eradicated. *Psychology of Women Quarterly*, 34(4), 538-549.

EKLER*

Ek 1. Tecavüz Olasılığı Ölçeği

Yönerge: Aşağıda yer alan 6 senaryo kadınlar ve erkekler arasındaki 6 farklı etkileşimi tanımlamaktadır. Her bir durumda kendinizi senaryodaki ana erkek karakter olarak hayal etmeniz istenmektedir. Daha sonra okuduğunuz senaryodaki sosyal bağlamda ortaya çıkabilecek birkaç farklı davranışın her birini gerçekleştirme olasılığınızı kendinizi senaryodaki ana karakterin yerine koyarak belirtmeniz beklenmektedir. Vereceğiniz yanıtlar ne olursa olsun her senaryoda eylemin sonucunda kötü hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceğini varsayın. Her soruyu mümkün olduğunca dürüstçe cevaplamaya çalışın. Yanıtlarınız tamamen anonim olacak ve gizli kalacaktır. Sorulara yanıtlarınız ne olursa olsun kimse sizin kimliğinizi bulmaya çalışmayacaktır.

Senaryo 1

Mustafa mimarlık bölümü ikinci sınıf öğrencisidir. Bir süredir sınıf arkadaşı Elif'ten hoşlanmaktadır ama henüz ona açılmamıştır. Bir gün Elif'e ders çıkışı bir şeyler içmeyi teklif eder ve akşam bir barda buluşurlar. Gecenin ilerleyen saatlerinde, alkolün de etkisiyle, yakınlaşırlar. Gece boyunca samimi bir şekilde dans ederler. Bar çıkışı Elif sarhoş olduğu için Mustafa onu tek başına göndermek istemez ve kendi evine davet eder. Eve geldiklerinde yanında kıyafet olmayan Elif, Mustafa'nın pijamalarından giyer ve salondaki koltukta sohbetে devam ederler. Bir süre sonra öpüşmeye başlarlar ama Elif yaklaşmanın daha da ileri gidiyor olmasından rahatsız olur ve Mustafa'nın durmasını ister.

Mustafa'nın yerinde siz olsaydınız, bu durumun devamında aşağıdaki eylemleri yapma olasılığınız sizce ne olurdu? (cevabınızı belirtmek için her bir seçenek için size en uygun rakamı daire içine alın)

a. Eğer karşı koyarsa ona karşı hislerimin değişeceğini söyleyerek Elif'i istediklerimi yapmaya zorlardım.

1.....2.....3.....4.....5.....6

Asla

Kesinlikle

b. Naz yaptığını düşünerek yakınlaşmaya devam ederdim.

1.....2.....3.....4.....5.....6

Asla

Kesinlikle

c. Herhangi bir ceza almayacağımı ya da kimsenin duymayacağını varsayarsak, Elif'in karşı koymalarına rağmen durmaz ve onunla isteği dışında birlikte olurum.

1.....2.....3.....4.....5.....6

Asla

Kesinlikle

***Bu tezin ekinde tüm ölçeklere değil sadece ilk maddelere örnek olması açısından yer verilmiştir. Ölçeklerin tamamına ulaşmak isteyen araştırmacıların yazar ve danışman ile iletişime geçmesi önerilmektedir.**

Senaryo 2

Mehmet bir şirketin satış ve pazarlama sorumlusudur. Zeynep ile sekiz yıldır evlidirler. Zeynep ev hanımıdır. Mehmet son günlerde iş yerinde bazı sorunlar yaşamaktadır. Bir gün müdürü önceki ayın satış oranlarındaki düşüşten yine Mehmet'i sorumlu tutmuş ve azarlamıştır. Mehmet öfkeden deliye dönse de alttan almak zorundadır. Akşam eve gittiğinde siniri hala geçmez. Yemekten sonra biraz televizyon izleyerek oyalanır ve sonra erken yatan Zeynep'in yanına yatak odasına gider. Zeynep'e arkasından sarılıp öpmeye, dokunmaya başlar. Zeynep uyanır ve durmasını ister.

Mehmet'in yerinde siz olsaydınız, bu durumun devamında aşağıdaki eylemleri yapma olasılığınız sizce ne olurdu? (cevabınızı belirtmek için her bir seçenek için size en uygun rakamı daire içine alın)

a. Eşim olarak, her istediğim zaman cinsel ihtiyaçlarımı karşılaması gerektiğini düşünerek Zeynep'i istediklerimi yapmaya zorlardım.

1.....2.....3.....4.....5.....6
Asla Kesinlikle

b. Zeynep evde otururken bütün gün çalışıp yorulanın ben olduğumu, bu yüzden de karımın cinsel isteklerimi her zaman karşılaması gerektiğini düşünerek cinsel olarak yakınlaşmaya devam ederdim.

1.....2.....3.....4.....5.....6
Asla Kesinlikle

c. Herhangi bir ceza almayacağımı ya da kimsenin duymayacağını varsayarsak, Zeynep'in karşı koymalarına rağmen durmaz ve onunla isteği dışında birlikte olurum.

1.....2.....3.....4.....5.....6
Asla Kesinlikle

Senaryo 3

Yusuf büyük bir devlet üniversitesinde matematik bölümü başkanıdır. Okuldaki ders saatleri çok yoğun olduğu için şehir dışındaki yüksek lisans tez öğrencileriyle hafta sonları kendi evinde çalışmaktadır. O cumartesi çalışmak için Büşra gelir. Yusuf büyüleyici güzellikte olan Büşra'yı her zaman çok çekici bulmuştur. Birlikte çalışırken Yusuf yanında oturan Büşra'nın bacağına elini yavaşça koyar. Büşra bir an huzursuzlansa da herhangi bir tepki vermez. Bu Yusuf'u cesaretlendirir. Yavaşça uzanıp genç kadını kendine çeker ve öpmeye başlar. Büşra ise Yusuf'u iterek durmasını ister.

Yusuf'un yerinde siz olsaydınız, bu durumun devamında aşağıdaki eylemleri yapma olasılığınız sizce ne olurdu? (cevabınızı belirtmek için her bir seçenek için size en uygun rakamı daire içine alın)

a. Eğer karşı koyarsa mezun olamayacağını söyleyerek Büşra'yı istediklerimi yapmaya zorlardım.

1.....2.....3.....4.....5.....6
Asla Kesinlikle

b. Hocası olduğum için naz yaptığını düşünerek cinsel olarak yakınlaşmaya devam ederdim.

1.....2.....3.....4.....5.....6

Asla

Kesinlikle

c. Herhangi bir ceza almayacağımı ya da kimsenin duymayacağını varsayarsak, Büşra'nın karşı koymalarına rağmen durmaz ve onunla isteği dışında birlikte olurum.

1.....2.....3.....4.....5.....6

Asla

Kesinlikle

Ek 2. Tecavüz Kurbanına İlişkin Tutum Ölçeği

TKİTÖ

Lütfen her bir ifade ile ne kadar hemfikir olduğunuzu 1 (Hiç katılmıyorum) ile 6 (Tamamen katılıyorum) arasında size en uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

1	2	3	4	5	6
Hiç	Oldukça	Birazcık	Birazcık	Oldukça	Çok
Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum

	1	2	3	4	5	6
1. Tecavüze uğramış kadın daha az çekicidir.						
2. “Kurbanın ne kadar diren gösterdiği tecavüzün gerçekleşip gerçekleşmediğini anlamada temel faktör olmalıdır.						
3. “Tecavüze uğramış bir kadının genellikle masum bir kurban olduğunu düşünürüm.						
4.						
5.						
6.						
7.						
8.						
9.						
10.						
11.						
12.						
13.						
14.						
15.						
16.						
17.						
18.						
19.						
20.						
21.						
22.						
23.						
24.						
25.						

Ek 3. Illinois Tecavüz Mitler Kabul Ölçeği-Kısa Form

TMÖ

Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuduktan sonra size en uygun seçeneği işaretleyiniz. Her ifadeyi sadece bir defa işaretleyiniz ve hiçbir ifadeyi boş bırakmayınız.

1 **2** **3** **4** **5**
Hiç **Biraz** **Kararsızım** **Birazcık** **Tamamen**
Katılmıyorum **Katılmıyorum** **Katılıyorum** **Katılıyorum**

1. Eğer bir kadın alkollüyken tecavüze uğradıysa, işlerin kontrolden çıkmasında az da olsa sorumludur.	1	2	3	4	5
2. Kadınların çoğu bunu kabul etmeseler de; kadınlar genellikle cinsel ilişkide fiziksel olarak zorlanmayı tahrik edici bulurlar.					
3. Eğer bir kadın bir erkekle cinsel açıdan birlikte olma konusunda istekliyse, erkeğin biraz ileri gitmesi ve seks yapması büyük bir mesele değildir.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					
10.					
11.					
12.					
13.					
14.					
15.					
16.					
17.					

Ek 4. Birinci Ön Çalışmanın Veri Toplama Aracı

Kişisel Bilgi Formu

Yaşınız:

Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek

Çalışmanın bu aşamasında bir kelimenin kişinin zihninde başka hangi kelimeleri çağrıştırdığını görmek amaçlanmaktadır. İlerleyen sayfalarda size bazı kelimeler verilecek ve o kelimeyle ilgili aklınıza gelen kelimeleri onun altındaki boşluklara yazmanız istenecektir.

Dikkat etmeniz gereken birkaç önemli nokta: Yazdığınız her kelimenin mutlaka size verilen kelimenin bir çağrışımı olmasına dikkat ediniz. Bunun için her bir kelimeyi yazmadan önce verilen kelimeyi tekrar düşünebilirsiniz. Yazdığınız kelimenin yalnızca tek bir kelimedenden oluşmasına dikkat ediniz. Hiçbir şekilde birleşik kelime ya da bir kelime grubu (tamlama, deyim, vb.) olmamasına dikkat ediniz. Yazdığınız kelimenin size verilen ya da sizin yazdığınız kelimedenden türemiş bir kelime (örn; kitap, kitapçı, kitaplık) olmamasına dikkat ediniz. Formu doldururken üzerinde çok fazla düşünmemeye ve zaman harcamamaya dikkat ediniz. Vereceğiniz yanıtlar asla yanlış ya da doğru olarak değerlendirilmeyecektir.

KADIN

Lütfen yukarıda yazılı olan kelimeyle ilgili aklınıza gelen kelimeleri aşağıdaki boşluklara yazınız.

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

HAYVAN

Lütfen yukarıda yazılı olan kelimeyle ilgili aklınıza gelen kelimeleri aşağıdaki boşluklara yazınız.

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

İNSAN

Lütfen yukarıda yazılı olan kelimeyle ilgili aklınıza gelen kelimeleri aşağıdaki boşluklara yazınız.

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

ERKEK

Lütfen yukarıda yazılı olan kelimeyle ilgili aklınıza gelen kelimeleri aşağıdaki boşluklara yazınız.

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

Çalışmanın bu aşamasında sizden yalnızca **kadınlara özgü** olduğunu düşündüğünüz çeşitli görevleri/davranışları (örn. makyaj yapmak) yazmanız istenmektedir. Lütfen yalnızca kadınlara özgü olduğunu düşündüğünüz çeşitli görevleri/davranışları aklınıza ilk geldiği biçimde ve sırayla aşağıdaki boşluklara yazınız.

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

6.....

7.....

8.....

9.....

10.....

Çalışmanın bu aşamasında sizden yalnızca **erkeklere özgü** olduğunu düşündüğünüz çeşitli görevleri/davranışları (örn. tıraş olmak) yazmanız istenmektedir. Lütfen yalnızca erkeklere özgü olduğunu düşündüğünüz çeşitli görevleri/davranışları aklınıza ilk geldiği biçimde ve sırayla aşağıdaki boşluklara yazınız.

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

6.....

7.....

8.....

9.....

10.....

Ek 5. İkinci Ön Çalışmanın Veri Toplama Aracı

Bu çalışma Ankara Üniversitesi D.T.C.F Psikoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Nurhan ER danışmanlığında Düzce Üniversitesi Psikoloji Bölümü Araş. Gör. Fatma Yaşın Tekizoğlu'nun yürüttüğü doktora tezi için bir ön çalışmadır. Bu çalışmada bir kelimenin/durumun kişinin zihninde başka hangi kelimeleri/görevleri çağrıştırdığını görmek amaçlanmaktadır. Formda kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir ve katılımcılara ait bilgiler kesinlikle gizli tutulacak, sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Katılım sırasında ankette yer alan sorulardan ya da herhangi bir nedenden dolayı rahatsız olunduğu takdirde cevaplama işlemi yarıda bırakılabilir. Görüşleriniz bu araştırma için çok önemlidir. Bu nedenle lütfen değerlendirmenizi gerçek duygu ve düşüncelerinizi yansıtacak şekilde dürüstçe ve titizlikle yapınız. Araştırma hakkında daha fazla bilgi edinmek ya da sorularınız için Fatma Yaşın Tekizoğlu ile (fatmayasinn@gmail.com) adresinden iletişim kurabilirsiniz.

Bu çalışma bana sözlü olarak da açıklandı. Çalışma ile ilgili tüm sorularıma tatmin edici cevaplar aldım. Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda bırakabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçla kullanılmasını kabul ediyorum ().

KATILIMINIZ İÇİN TEŞEKKÜRLER ☺

Kişisel Bilgi Formu

Yaşınız:

Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek

Çalışmanın bu aşamasında bir kelimenin kişinin zihninde başka hangi kelimeleri çağrıştırdığını görmek amaçlanmaktadır. İlerleyen sayfalarda size bazı kelimeler verilecek ve o kelimeyle ilgili aklınıza gelen kelimeleri onun altındaki boşluklara yazmanız istenecektir.

Dikkat etmeniz gereken birkaç önemli nokta: Yazdığınız her kelimenin mutlaka size verilen kelimenin bir çağrışımı olmasına dikkat ediniz. Bunun için her bir kelimeyi yazmadan önce verilen kelimeyi tekrar düşünebilirsiniz. Yazdığınız kelimenin yalnızca tek bir kelimedenden oluşmasına dikkat ediniz. Hiçbir şekilde birleşik kelime ya da bir kelime grubu (tamlama, deyim, vb.) olmamasına dikkat ediniz. Yazdığınız kelimenin size verilen ya da sizin yazdığınız kelimedenden türemiş bir kelime (örn; kitap, kitapçı, kitaplık) olmamasına dikkat ediniz. Formu doldururken üzerinde çok fazla düşünmemeye ve zaman harcamamaya dikkat ediniz. Vereceğiniz yanıtlar asla yanlış ya da doğru olarak değerlendirilmeyecektir.

KADIN

Lütfen aşağıdaki listede yer alan kelimelerden hangilerinin günümüz sosyal yaşamında **kadınlar** için ne kadar yaygın kullanıldığını belirtiniz. Size en yakın gelen seçeneğini yuvarlak içine alınız.

	Hiç yaygın değil 1	2	3	4	Çok Yaygın 5
Hanım	1	2	3	4	5
Zevce	1	2	3	4	5
Hatun	1	2	3	4	5
Refika	1	2	3	4	5
Hanımfendi	1	2	3	4	5
Dişi	1	2	3	4	5
Kız	1	2	3	4	5
Gelin	1	2	3	4	5
Avrat	1	2	3	4	5
Hala	1	2	3	4	5
Teyze	1	2	3	4	5
Görümce	1	2	3	4	5
Kaynana	1	2	3	4	5
Anneanne	1	2	3	4	5
Anne	1	2	3	4	5

ERKEK

Lütfen aşağıdaki listede yer alan kelimelerden hangilerinin günümüz sosyal yaşamında **erkekler** için ne kadar yaygın kullanıldığını belirtiniz. Size en yakın gelen seçeneğini yuvarlak içine alınız.

	Hiç yaygın değil 1	2	3	4	Çok Yaygın 5
Bey	1	2	3	4	5
Zevç	1	2	3	4	5
Adam	1	2	3	4	5
Refik	1	2	3	4	5
Beyefendi	1	2	3	4	5
Er	1	2	3	4	5
Oğlan	1	2	3	4	5
Damat	1	2	3	4	5
Koca	1	2	3	4	5
Amca	1	2	3	4	5
Dayı	1	2	3	4	5
Kayınbirader	1	2	3	4	5
Kaynata	1	2	3	4	5
Dede	1	2	3	4	5
Baba	1	2	3	4	5

Çalışmanın bu aşamasında değerlendirme yapmadan önce lütfen aşağıda yer alan her bir ifadeyi **dikkatlice okuyunuz.** **Size en yakın gelen seçeneği yuvarlak içine alarak işaretleyiniz.**

1. a) Makyaj yapmak size göre ne kadar kadınsı ya da erkeksi bir davranıştır? Lütfen aşağıdaki seçeneklerden size en uygun seçeneği yuvarlak içine alınız.

çok kadınsı	kadınsı	nötr	erkeksi	çok erkeksi
1	2	3	4	5

- b) Bir erkeğin makyaj yapması onun erkeklik değerini /statüsünü tehdit eder mi?

hiç tehdit etmez		nötr	çok tehdit eder	
1	2	3	4	5

- 2 a) Etek giymek size göre ne kadar kadınsı ya da erkeksi bir davranıştır? Lütfen aşağıdaki seçeneklerden size en uygun seçeneği yuvarlak içine alınız.

çok kadınsı	kadınsı	nötr	erkeksi	çok erkeksi
1	2	3	4	5

- b) Bir erkeğin etek giymesi onun erkeklik statüsünü tehdit eder mi?

hiç tehdit etmez		nötr		çok tehdit eder
1	2	3	4	5

- 3 a) Saç yapmak size göre ne kadar kadınsı ya da erkeksi bir davranıştır? Lütfen aşağıdaki seçeneklerden size en uygun seçeneği yuvarlak içine alınız.

çok kadınsı	kadınsı	nötr	erkeksi	çok erkeksi
1	2	3	4	5

- b) Bir erkeğin bir kadının saçını yapması onun erkeklik statüsünü tehdit eder mi?

hiç tehdit etmez		nötr	çok tehdit eder	
1	2	3	4	5

- 4 a) Çocuk bakımı size göre ne kadar kadınsı ya da erkeksi bir davranıştır? Lütfen aşağıdaki seçeneklerden size en uygun seçeneği yuvarlak içine alınız.

çok kadınsı	kadınsı	nötr	erkeksi	çok erkeksi
1	2	3	4	5

b) Bir erkeğin bir çocuğa bakım vermesi (altını değiştirmesi/mama yedirmesi) onun erkeklik statüsünü tehdit eder mi?

hiç tehdit etmez		nötr		çok tehdit eder
1	2	3	4	5

5 a) Yemek yapmak size göre ne kadar kadınsı ya da erkeksi bir davranıştır? Lütfen aşağıdaki seçeneklerden size en uygun seçeneği yuvarlak içine alınız.

çok kadınsı	kadınsı	nötr	erkeksi	çok erkeksi
1	2	3	4	5

b) Bir erkeğin yemek yapması onun erkeklik statüsünü tehdit eder mi?

hiç tehdit etmez		nötr		çok tehdit eder
1	2	3	4	5

6 a) Temizlik yapmak size göre ne kadar kadınsı ya da erkeksi bir davranıştır? Lütfen aşağıdaki seçeneklerden size en uygun seçeneği yuvarlak içine alınız.

çok kadınsı	kadınsı	nötr	erkeksi	çok erkeksi
1	2	3	4	5

b) Bir erkeğin temizlik yapması onun erkeklik statüsünü tehdit eder mi?

hiç tehdit etmez		nötr		çok tehdit eder
1	2	3	4	5

7 a) Oje sürmek size göre ne kadar kadınsı ya da erkeksi bir davranıştır? Lütfen aşağıdaki seçeneklerden size en uygun seçeneği yuvarlak içine alınız.

çok kadınsı	kadınsı	nötr	erkeksi	çok erkeksi
1	2	3	4	5

b) Bir erkeğin oje sürmesi onun erkeklik statüsünü tehdit eder mi?

hiç tehdit etmez		nötr		çok tehdit eder
1	2	3	4	5

8 a) Ağda yapmak size göre ne kadar kadınsı ya da erkeksi bir davranıştır? Lütfen aşağıdaki seçeneklerden size en uygun seçeneği yuvarlak içine alınız.

çok kadınsı	kadınsı	nötr	erkeksi	çok erkeksi
1	2	3	4	5

b) Bir erkeğin ağda yapması onun erkeklik statüsünü tehdit eder mi?

hiç tehdit etmez		nötr		çok tehdit eder
1	2	3	4	5

Ek 6. Demografik Bilgi Formu

Yaşınız:

Cinsiyetiniz:

☐ Kadın ☐ Erkek

Cinsel yöneliminiz:

☐ Heteroseksüel ☐ Homoseksüel ☐ Biseksüel

Bölümünüz:

Bugüne kadar kendinize hiç makyaj yaptınız mı?

☐ Evet ☐ Hayır

Bugüne kadar bir başkasına hiç makyaj yaptınız mı?

☐ Evet ☐ Hayır

Herhangi bir makyaj malzemesi kullanıyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

Cevabınız evet ise ne olduğunu yazınız:

.....

Ek 7. Otobiyografik Bellek Envanteri

OTOBİYOGRAFİK ANI YÖNERGESİ

Kadın ya da erkek olmak küçük yaşlardan itibaren kazanılmış, insanlar için önemli bir kimliktir. Dolayısıyla, cinsiyet insanların yaşamının önemli bir parçasını oluşturur. Yaşamınızda geriye dönüp baktığınızda; **kadın ya da erkek olmakla ilgili** yaşadığınız ya da tanık olduğunuz ve sizin için önemli bir anınızı düşününüz. Onu şimdi tekrar hatırlamaya çalışınız.

Lütfen anınızı bu kutunun içine yazınız.

OBF

Lütfen aşağıdaki soruları bir önceki sayfada paylaştığınız anı temelinde yanıtlayınız.

1. Bu olay ne zaman gerçekleşti (gün/ay/yıl belirtiniz): _____
2. Olayın tarihini tam olarak hatırlayamıyorsanız, yaklaşık tarihini/zamanını belirtiniz: _____
3. Paylaştığınız bu anı kendi başınızdan mı geçti yoksa tanık olduğunuz bir olay mıydı? Lütfen aşağıda belirtiniz.
 - a. Kendi başımdan geçen doğrudan yaşadığım bir olaydı ()
 - b. Doğrudan tanık olduğum; ama kendi başımdan geçmeyen bir olaydı ()

DDF

11. Olay sırasındaki duygu durumunuza ilişkin aşağıdaki soruları 1 (Hiç) ve 7 (Çok) arasında değerlendiriniz.

	Hiç						Çok
	1	2	3	4	5	6	7
a. Bu anının sizin için duygusal yoğunluğunu belirtiniz.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Bu anıya ilişkin olarak kendinizi ne kadar öfkeli hissettiniz?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Bu anıyı ne kadar utanç verici buldunuz?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d.							
e.							
f.							
g.							
h.							

12. Yukarıda değinilen duygulardan farklı bir duygu hissettiyseniz, lütfen bu duyguyu aşağıya yazınız ve şiddetini 1’le (Hiç) 7 arasında (Çok) bir puan vererek değerlendiriniz:

BEF

13. Aşağıdaki sorular, aktarmış olduğunuz anının benliğinize (kim olduğunuza) olası etkileri ile ilgilidir. Anının benliğinize etkilerini 1 (Hiç katılmıyorum) ve 7 (Tamamen katılıyorum) arasında değerlendiriniz lütfen.

	Hiç Katılmıyorum						Tamamen katılıyorum
	1	2	3	4	5	6	7
1. Bu olayın kimliğimin/ kişiliğimin bir parçası haline geldiğini hissediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Bu olay, kendimi ve dünyayı anlayabilmem konusunda bir referans noktası haline gelmiştir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Bu olayın yaşam hikayem içinde merkezi bir yere sahip olduğunu hissediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

OBÖÖ

14. Aşağıdaki soruları da yine paylaştığınız anı temelinde 1 (Hiç) ve 7 (Çok) arasında değerlendiriniz.

	Hiç 1	2	3	4	5	6	Çok 7
1. Genel olarak bu anıyı ne kadar iyi; canlı, ayrıntılı ve net hatırlayabildiniz?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Hatırladığınız bu anı için belleğiniz görsel; görüntülere ilişkin ayrıntıları ne kadar içeriyor?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Hatırladığınız bu anı için belleğiniz işitsel; konuşma ve seslere ilişkin ayrıntıları ne kadar içeriyor?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4.							
5.							
6.							
7.							
8.							
9.							
10.							
11.							
12.							
13.							
14.							
15.							
16.							
17.							
18.							
19.							
20.							
21.							
22.							
23.							

Ek 8. Değişimleme Sınaması Formu

Kendinize makyaj yapmak size nasıl hissettirdi?

Lütfen aşağıda yer alan her bir ifadeye karşılık gelen duygunuzu, her bir ifadenin altında derecelendirme üzerinden size en uygun olan rakamı seçerek belirtiniz.

1.Rahatsız oldum.

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

2.Hoşuma gitti.

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

3.Kötü hissettim.

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

Ek 9. Deney Grubu Yönerge

Nöroestetik alanında yapılan son çalışmalar, makyajın kadınların beyinde karmaşık işlemlere yol açtığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmalara göre, makyaj yapmamış bir kadın aynaya baktığında beynin "kendini ödüllendir" mesajı veren bir bölümü harekete geçiyor ve beynin bazı bölümleri kadında kendi yüzüne ilişkin beklentilerin oluşmasına yol açıyor. Bu beklentiler ise kısa sürede kadınları eyleme geçmeye teşvik ediyor. Makyajlı bir kadın aynaya baktığında ise aynı merkezde herhangi bir hareketlenmenin olmadığı görülmektedir. Diğer yandan, bu konudaki cinsiyet farklılıklarını ele alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu noktadan hareketle bu çalışmanın amacı, makyajlı ve makyajsız olarak ayna baktıklarında kadınların ve erkeklerin beyinlerinde oluşan farklılıkların incelenmesidir. Bu nedenle sizden istenen önce makyajsız ve sonrasında makyajlı olarak aynaya bakmanızdır. Masanın üzerinde makyajı nasıl yapacağınızı anlatan bir video yer almaktadır. Makyajınızı bu videoda yer aldığı biçimde ve sırayla yapmanız beklenmektedir. Makyajın sizin için yeni bir uyarı olduğu düşünülerek, ilk aşamada herhangi bir ölçüm alınmayacak sadece önce makyajsız ve sonra makyajlı olarak (makyajı kendiniz yaptıktan sonra) aynaya bakmanız istenecektir. Bu aşamadan bir hafta sonra ise aynı işlem bu defa beyin görüntüleme teknikleri kullanılarak tekrarlanacaktır.

Ek 10. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Bu çalışma Ankara Üniversitesi D.T.C.F Psikoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Nurhan ER danışmanlığında Düzce Üniversitesi Psikoloji Bölümü Araş. Gör. Fatma Yaşın Tekizoğlu tarafından yürütülmektedir. Çalışmanın amacı, algılanan erkeklik tehdidi, otobiyografik bellek, insanlıktan çıkarma ve cinsel şiddet olasılığı arasındaki ilişkiler hakkında bilgi toplamaktır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Formda kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir ve katılımcılara ait bilgiler kesinlikle gizli tutulacak, sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Katılım sırasında ankette yer alan sorulardan ya da herhangi bir nedenden dolayı rahatsız olduğu takdirde cevaplama işlemi yarıda bırakılabilir. Görüşleriniz bu araştırma için çok önemlidir. Bu nedenle lütfen değerlendirmenizi gerçek duygu ve düşüncelerinizi yansıtacak şekilde dürüstçe ve titizlikle yapınız. Araştırma hakkında daha fazla bilgi edinmek ya da sorularınız için Fatma Yaşın Tekizoğlu ile (fatmayasinn@gmail.com) adresinden iletişim kurabilirsiniz.

Bu çalışma bana sözlü olarak da açıklandı. Çalışma ile ilgili tüm sorularıma tatmin edici cevaplar aldım. Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda bırakabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçla kullanılmasını kabul ediyorum ().

Ayrıca, bu çalışmada yalnızca araştırmacılar tarafından araştırmanın amaçları doğrultusunda kullanılmak üzere video kamera kaydı alınacaktır. Çalışmanın yalnızca araştırmacılar tarafından çalışmanın amaçları doğrultusunda kullanılmak üzere video kamera kaydımın alınmasını onaylıyorum ().

KATILIMINIZ İÇİN TEŞEKKÜRLER

Adı-Soyadı:

Tarih:

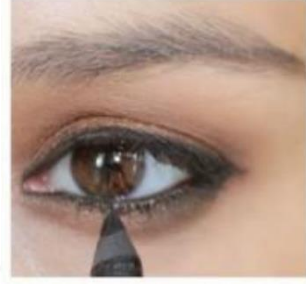
İmza:

Ek 11. Makyaj Yönergesi

1. Fırça yardımıyla göz farını göz kapağınıza hafifçe sürün.

2. Göz kapağınıza şekildeki gibi kirpik dibine denk gelecek şekilde göz kalemini çekin.

3. Önce üst sonra da alt kirpiklerinize maskarayı/rimeli sürün.

4. Büyük fırça yardımıyla yanağınıza allık sürün.

5. Son olarak dudığınıza ruj sürün.

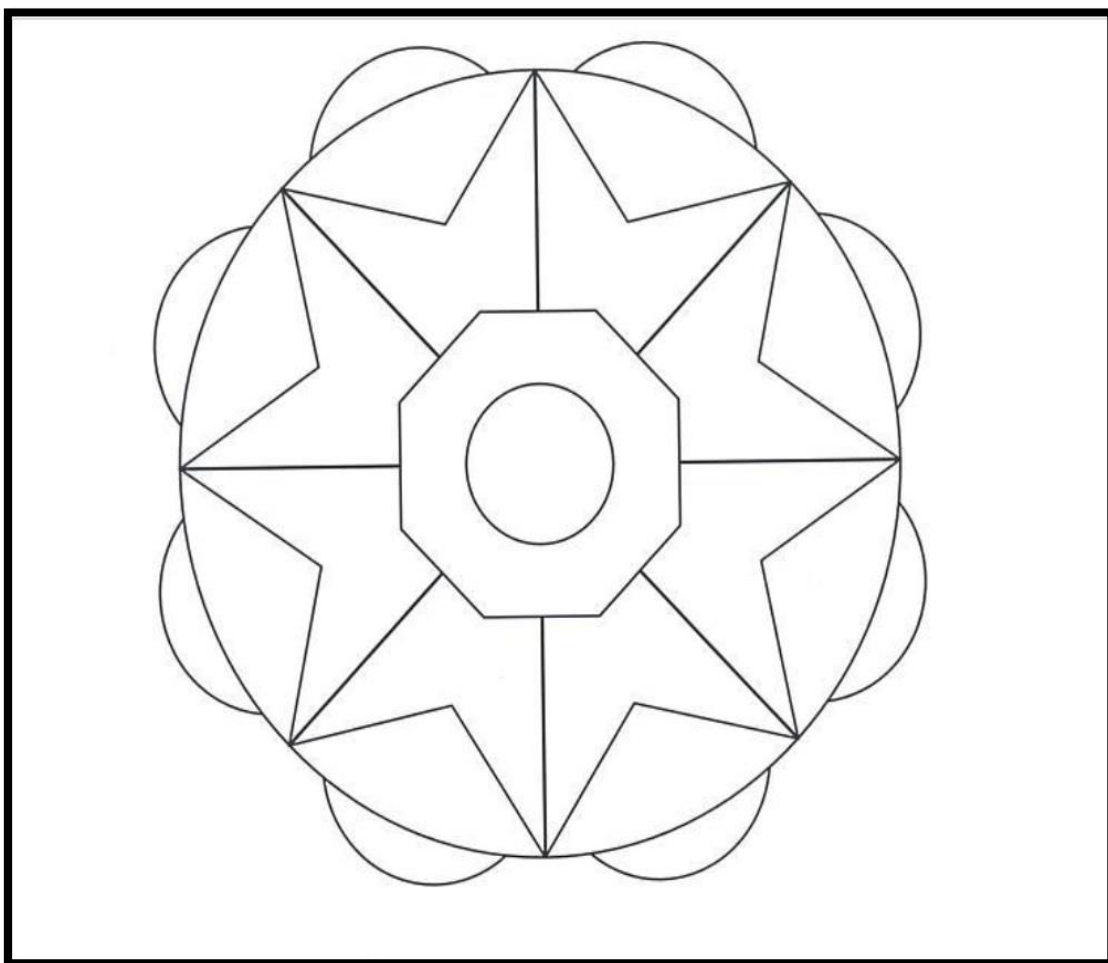

Ek 12. Kontrol Grubu Yönerge

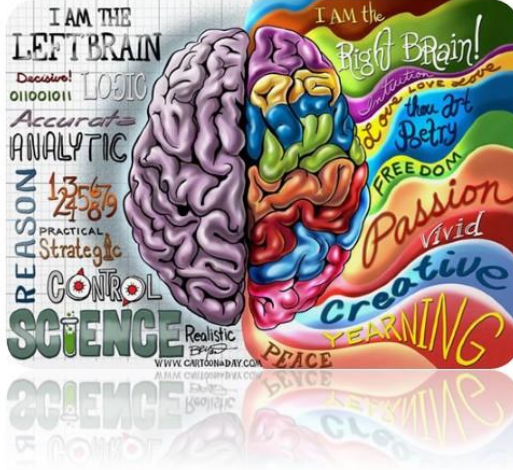
Nöroestetik alanında yapılan son çalışmalar, mandala boyamanın beynin sağ lobunun işlevlerini geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmalara göre, haftada en az iki defa mandala boyamak özellikle fotografik hafızanın gelişimine büyük oranda katkı sağlamaktadır. Mandala boyama, erkeklere kıyasla daha çok kadınlar tarafından tercih edildiği için alanyazın çalışmaları da daha çok kadınların sağ beyin aktivitelerine odaklanmıştır. Diğer yandan, bu konudaki cinsiyet farklılıklarını ele alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu noktadan hareketle, bu çalışmada, mandala boyamanın kadınların ve erkeklerin beyinlerinde farklılık yaratıp yaratmadığının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle sizden istenen size verilen boş mandalayı boyamanızdır. Masanın üzerinde hangi renklerle boyama yapmanızın istendiğini gösteren bir yönerge yer almaktadır. Mandala boyamanın sizin için yeni bir uyaran olduğu düşünülerek, ilk aşamada herhangi bir ölçüm alınmayacak sadece boyama yapmanız istenecektir. Bu aşamadan bir hafta sonra ise aynı işlem bu defa beyin görüntüleme teknikleri kullanılarak tekrarlanacaktır.

Ek 13. Mandala

DENEY VAR!!!

Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü Araştırma Görevlisi Fatma Yaşın Tekizoğlu tarafından yürütülen nöro-estetik ve beyin ile ilgili yaklaşık 45 dk. süren bir çalışma için katılımcıya ihtiyaç duyulmaktadır!

**KATILIM KOŞULLARINI SAĞLAYIP DENEYE
KATILANLARA 20 TL KATILIM ÜCRETİ
ÖDENECEKTİR.**

•18-25 YAŞ ARALIĞINDAYSANIZ...

•ERKEKSENİZ...

•ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİYSENİZ...

SİZİ ÇALIŞMAMIZA DAVET EDİYORUZ!

Çalışma, Deneysel Psikoloji Laboratuvarı'nda (DTCF Kütüphane Binası Kat 1) gerçekleşmektedir.

RANDEVU İÇİN: fatmayasinn@gmail.com adresine ya da **0534 223 34 11** no'lu telefon numarasına ad-soyad, bölüm ve iletişim bilgilerinizi gönderebilirsiniz

Ek 15. İkinci Çalışma Demografik Bilgi Formu

Yaşınız:

Cinsiyetiniz:

☐ Kadın ☐ Erkek

Cinsel yöneliminiz:

☐ Heteroseksüel ☐ Homoseksüel ☐ Biseksüel ☐ Aseksüel

Bölümünüz:

Ek 16. Bem Cinsiyet Rolü Envanteri

B.E.M.

Aşağıdaki özelliklerin her birinin sizi tanımlama bakımından ne kadar uygun olduğunu düşününüz. Her bir özelliğin karşısına, size uygunluğunu

1. hiç uygun değil
2. genellikle uygun değil
3. bazen uygun değil
4. kararsızım
5. bazen uygun
6. genellikle uygun
7. her zaman uygun

anlamına gelmek üzere numaralandırınız.

	Uygunluk numarası		Uygunluk numarası
1. Düşünce ve inançlarını savunan		16. Lider / Liderlik özelliklerine sahip	
2. Duygusal		17. Duygularına hâkim olabilen / Teskin edici	
3. Vicdan sahibi / Bilinçli		18. Sır saklayabilen / tutabilen / Ketum	
4.		19.	
5.		20.	
6.		21.	
7.		22.	
8.		23.	
9.		24.	
10.		25.	
11.		26.	
12.		27.	
13.		28.	
14.		29.	
15.		30.	

Ek 17. Otobiyografik Bellek Envanteri – İkinci Çalışma

Erkekliğin sosyal inşasında kültürel farklılıklar olmasına rağmen, hemen her kültürde “gerçek bir erkek” olmak için geçilmesi gereken bazı dönüm noktaları vardır. Ülkemize baktığımızda örneğin askerlik gibi çeşitli aşamalar erkekliğe adım atma ya da erkek olma sürecinin bir parçası olarak düşünülebilir. Bazen de kişisel olarak yaşanan bazı olaylar bireye kendisinin bir erkek olduğunu tam olarak hissettirebilir. Bu olaylara ilişkin kişisel anılar da yaşantımızda önemli bir yer tutmaktadır.

Siz de yaşamınızda geriye dönüp baktığınızda; erkekliğe adım atmakla ya da **gerçek bir erkek olmakla** ilişkilendirebileceğiniz ve sizin için bu açıdan önemli bir anınızı düşününüz. Onu şimdi tekrar hatırlamaya çalışınız.

Lütfen anınızı bu kutunun içine yazınız.

OBF

Lütfen aşağıdaki soruları bir önceki sayfada paylaştığınız anı temelinde yanıtlayınız.

1. Bu olay ne zaman gerçekleşti (gün/ay/yıl belirtiniz): _____
2. Olayın tarihini tam olarak hatırlayamıyorsanız, yaklaşık tarihini/zamanını belirtiniz: _____
3. Paylaştığınız bu anı kendi başınızdan mı geçti yoksa tanık olduğunuz bir olay mıydı? Lütfen aşağıda belirtiniz.
 - c. Kendi başımdan geçen doğrudan yaşadığım bir olaydı ()
 - d. Doğrudan tanık olduğum; ama kendi başımdan geçmeyen bir olaydı ()

DDF

11. Olay sırasındaki duygu durumunuza ilişkin aşağıdaki soruları 1 (Hiç) ve 7 (Çok) arasında değerlendiriniz.

	Hiç						Çok
	1	2	3	4	5	6	7
i. Bu anının sizin için duygusal yoğunluğunu belirtiniz.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
j. Bu anıya ilişkin olarak kendinizi ne kadar öfkeli hissettiniz?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
k. Bu anıyı ne kadar utanç verici buldunuz?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
l.							
m.							
n.							
o.							
p.							

12. Yukarıda değinilen duygulardan farklı bir duygu hissettiyseniz, lütfen bu duyguyu aşağıya yazınız ve şiddetini 1’le (Hiç) 7 arasında (Çok) bir puan vererek değerlendiriniz:

BEF

13. Aşağıdaki sorular, aktarmış olduğunuz anının benliğinize (kim olduğunuza) olası etkileri ile ilgilidir. Anının benliğinize etkilerini 1 (Hiç katılmıyorum) ve 7 (Tamamen katılıyorum) arasında değerlendiriniz lütfen.

	Hiç Katılmıyorum						Tamamen katılıyorum
	1	2	3	4	5	6	7
1. Bu olayın kimliğimin/ kişiliğimin bir parçası haline geldiğini hissediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Bu olay, kendimi ve dünyayı anlayabilmem konusunda bir referans noktası haline gelmiştir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Bu olayın yaşam hikayem içinde merkezi bir yere sahip olduğunu hissediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

OBÖÖ

14. Aşağıdaki soruları da yine paylaştığınız anı temelinde 1 (Hiç) ve 7 (Çok) arasında değerlendiriniz.

	Hiç 1	2	3	4	5	6	Çok 7
1. Genel olarak bu anıyı ne kadar iyi; canlı, ayrıntılı ve net hatırlayabildiniz?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Hatırladığınız bu anı için belleğiniz görsel; görüntülere ilişkin ayrıntıları ne kadar içeriyor?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Hatırladığınız bu anı için belleğiniz işitsel; konuşma ve seslere ilişkin ayrıntıları ne kadar içeriyor?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4.							
5.							
6.							
7.							
8.							
9.							
10.							
11.							
12.							
13.							
14.							
15.							
16.							
17.							
18.							
19.							
20.							
21.							
22.							
23.							

Ek 18. Deney Sonrası Görüşme Formu- İkinci çalışma

Katılımcı Adı / Rumuzu:

Grubu:

Tarih:

- Katkılarınız için teşekkür ederiz. Rica etsem çalışma hakkında biraz konuşabilir miyiz?

- Sizce nasıl bir çalışmaydı? / Çalışma hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Çalışmada herhangi bir problem yaşadınız mı?

- Çalışmaya başlamadan önce size bir önceki çalışmanın sonuçlarını vermiştik. Aldığınız sonuç hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Peki, aldığınız bu sonuç hakkında nasıl hissettiniz? Örneğin, 1 ile 10 arasında puanlamanızı istesem rahatsızlık düzeyiniz için kaç puan verirdiniz. 1 hiç hissetmedim, 10 çok fazla hissettim.

- Aynı şekilde, 1 ile 10 arasında puanlamanızı istesem bu sonucu ne kadar inandırıcı/kendinize uygun/beklentinize uygun buldunuz?

- Sonucunuz karşısında öfkelenediniz mi? 1 ile 10 arasında puanlayabilir misiniz?

- Bu öfkeyi neye ya da kime karşı hissettiniz?

- Çalışma ile ilgili eklemek istediğiniz ya da sormak istediğiniz bir şey var mı?

- Yardımlarınız için tekrar teşekkür ederiz. Çalışma şu an devam ettiği için daha ayrıntılı bilgi veremiyoruz ancak veri toplama aşamasının Ağustos 2018'e kadar bitmesini planlıyoruz. Bu aşamadan sonra çalışma hakkında bir sunum gerçekleştirerek sizlere daha fazla bilgi vermeyi planlıyoruz. Bunun için sizinle tekrar iletişim kurup sunumun gün ve saati hakkında bilgi vereceğiz.

GİZLİ
T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : 56786525-050.04.04 / 76402
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

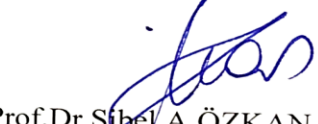
08 Kasım 2017

Sayın Fatma YAŞIN TEKİZOĞLU
Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
Ana Bina No: 427 Sıhhiye/ANKARA

İlgi: 06/09/2017 tarihli başvurunuz.

“Algılanan Erkeklik Tehdidinin ve Erkeklik ile ilgili Otobiyografik Anıların Cinsel Şiddet Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi” başlıklı doktora tezi ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Etik Kurulunun 06/11/2017 tarihli toplantısında alınan 18/292 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Sibel A. ÖZKAN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EKLER:
Karar Örneği (1 sayfa)

GİZLİ

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ**

Karar Tarihi : 06/11/2017

Toplantı Sayısı :18

Karar Sayısı : 292

292-Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı doktora öğrencilerinden **Fatma Yaşın Tekizoğlu**'nun "Algılanan Erkeklik Tehdidinin ve Erkeklik ile ilgili Otobiyografik Anıların Cinsel Şiddet Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi" başlıklı doktora tezi ile ilgili 06/09/2017 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı doktora öğrencilerinden **Fatma Yaşın Tekizoğlu**'nun "Algılanan Erkeklik Tehdidinin ve Erkeklik ile ilgili Otobiyografik Anıların Cinsel Şiddet Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi" başlıklı doktora tezi ile ilgili yapılan düzeltmeler başvuru formunun ilgili kısmında belirtilmesi, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

**ASLININ AYNIDIR
06/11/2017**

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı